

Den Haag, 11 september 2012

Aan de gemeenteraad

Hierbij bieden wij u de sluitende ontwerpbegroting 2012 van de gemeente Den Haag aan.

Wij stellen u voor:

- I. In te stemmen met de vaststelling van de begroting 2013-2016 van de gemeente Den Haag in overeenstemming met de voorgelegde ontwerpbegroting met een eindsaldo € 0 na verrekening met de reserves.
- II. In te stemmen met de voorgestelde programma-indeling.
- III. In te stemmen met de Grote projecten zoals opgenomen in de paragraaf Grote projecten.
- IV. In te stemmen met voorstel 1 t/m 9 van de inzet van de stelpost knelpunten bedrijfsvoering van € 5 mln.
- V. In te stemmen met de budgetten voor 2013-2016 in termen van lasten, baten, dotaties en onttrekkingen per programma vast te stellen.
- VI. In te stemmen met het instellen, verlengen en aanpassen van de reserves die staan beschreven in het begeleidende raadsvoorstel.
- VII. In te stemmen met de mutaties van het meerjarig investeringsplan.
- VIII. In te stemmen met het beschikbaar stellen van een investeringskrediet van € 26 mln. onderwijshuisvesting conform het in de begroting opgenomen meerjareninvesteringsplan 2013-2016.
- IX. In te stemmen met de vaststelling van de programma's onderwijshuisvesting gebaseerd op vijf jaar.
- X. In te stemmen met het aanvaarden van de begroting 2013-2016 als leidraad voor het te voeren beleid inclusief de topindicatoren met de daarbij behorende ambitie.
- XI. In te stemmen met de topindicator Volksgezondheid en Zorg met ingang van 2012.

Het college van burgemeester en wethouders,
de secretaris, de burgemeester,

mw. A.W.H. Bertram J.J. van Aartsen

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Voorwoord	5
Inleiding	6
1.1 Opzet begroting 2013	6
1.2 2013: de uitvoering voorop	6
1.3 De begroting op orde	8
1.4 Iedereen doet mee, iedereen telt mee: naar een participatiemaatschappij	10
1.5 De basis op orde: schoon, heel en veilig	14
1.6 Investeren in een aantrekkelijke stad voor bewoners, bedrijven en toeristen	17
1.7 Conclusie	20
1.8 Financiële overzichten	21
1.9 Topindicatoren	24
1.10 Samenstelling college van burgemeester en wethouders	28
2. Beleidsbegroting	30
2.1 Programma Gemeenteraad	30
2.2 Programma College en Bestuur	32
2.3 Programma Dienstverlening en Stadsdelen	36
2.4 Programma Openbare orde en Veiligheid	41
2.5 Programma Cultuur	47
2.6 Programma Onderwijs	52
2.7 Programma Integratie en krachtwijken	58
2.8 Programma Werk en Inkomen	64
2.9 Programma Sociale voorzieningen en armoedebestrijding	69
2.10 Programma Jeugd en Gezin	73
2.11 Programma Leefomgeving	78
2.12 Programma Economie	87
2.13 Programma Sport	92
2.14 Programma Media/ICT in de stad, Monumenten en Archeologie	97
2.15 Programma Maatschappelijke ondersteuning	100
2.16 Programma Volksgezondheid en Zorg	108
2.17 Programma Verkeer	114
2.18 Programma Wonen	120
2.19 Programma Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling	125
2.20 Programma Milieu en Duurzaamheid	133
2.21 Programma Citymarketing en Internationale Stad	139
2.22 Programma Financiën	145
2.23 Programma Overige beleidsvoornemens	150
2.24 Programma Interne dienstverlening	152
3 Bedrijfsvoering	154
3.1 Bezuinigingen apparaatskosten 2011-2014	154
3.2 Organisatiebeleid	156
3.3 Personeelsbeleid	157
3.4 Integriteitsbeleid	158
3.5 Informatie- en ICT-beleid	158
3.6 Juridische Zaken	159

3.7	Doelmatigheid en doeltreffendheid	160
3.8	Facilitymanagement en huisvesting	160
3.9	Duurzaamheid en interne milieuzorg	160
3.10	(Financieel) beheer van gemeentebrede en dienstspecifieke processen	161
4.	Paragrafen	163
4.1	Lokale heffingen.....	163
4.2	Weerstandsvermogen.....	169
4.3	Onderhoud kapitaalgoederen	177
4.4	Financiering	182
4.5	Grondbeleid	193
4.6	Verbonden partijen.....	201
4.7	Krachtwijken	215
4.8	Subsidiebeleid	218
5.	Stadsdelen	220
5.1	Stadsdeel Loosduinen.....	221
5.2	Stadsdeel Escamp.....	222
5.3	Stadsdeel Segbroek	224
5.4	Stadsdeel Scheveningen	225
5.5	Stadsdeel Centrum.....	226
5.6	Stadsdeel Laak.....	228
5.7	Stadsdeel Leidschenveen – Ypenburg	229
5.8	Stadsdeel Haagse Hout	230
6.	Financiële begroting	233
6.1	Van Voorjaarsnota naar begroting.....	233
6.2	Opbouw begroting.....	234
6.3	Overzicht lasten en baten per programma	235
6.4	Gemeentelijke inkomsten	236
6.5	Investeringsplan	239
6.6	Reserve Grote Projecten	246
6.7	Reserves	250
6.8	Voorzieningen.....	252
6.9	EMU saldo	253
BIJLAGEN		255
Bijlage 1	Overzicht gemeentelijke tarieven	256
Bijlage 2	Dotaties en onttrekkingen aan reserves	259
Bijlage 3	Looptijd, doel en hoogte van reserves.....	263
Bijlage 4	Voorzieningen gemeentelijke middelen	270
Bijlage 5	Voorzieningen met middelen van derden	273
Bijlage 6	Meerjarig Investeringsplan 2012-2018	274
Bijlage 7	Afkorting	276

Voorwoord

Voor u ligt de begroting 2013. Het laatste volledige begrotingsjaar van dit college. Het jaar waarin we oogsten wat sinds ons aantreden in 2010 is gezaaid en opgekweekt. En dat is veel.

We hebben ruimte weten te maken om verder te investeren in de stad. Zo hebben we geld uitgetrokken om komend jaar huurwoningen te maken van koophuizen, belangrijk om weer doorstroming te krijgen op de woningmarkt. We gaan investeren in de banenmotor die Den Haag is, als internationale stad van vrede en recht. Er is geld om de volgende stappen te zetten in de grote projecten als de ontwikkeling van Scheveningen, de aanleg van de Rotterdamsebaan, de realisatie van het Dans en Muziekcentrum Spuiforum en de verbetering van de leefomgeving in de krachtwijken. We kunnen opnieuw een aantal Buurthuizen van de Toekomst openen, bovenop het tiental dat in 2012 is gerealiseerd. We gaan 1100 nieuwe bomen planten en tien nieuwe speelplekken aanleggen. We realiseren 900 nieuwe parkeerplaatsen in wijken waar de parkeernood hoog is. En de Leidse Universiteit zal haar deuren openen aan het Anna van Burenplein.

We kunnen trots zijn op de resultaten die we hebben geboekt, ondanks het feit dat het klimaat in de achterliggende jaren niet bepaald 'groeizaam' was. We hebben te maken met flinke economische tegenwind en oplopende werkloosheid. Dat vertaalt zich in teruglopende inkomsten voor de gemeente. De voorjaarsnota 2012 maakte al duidelijk dat de gemeente alle zeilen moet bijzetten om niet in de rode cijfers te duiken.

Bij het opstellen van de begroting 2013 stond het college voor de taak om hieraan het hoofd te bieden. Dat is gelukt en dat is goed nieuws. Dat neemt niet weg dat het een zware opdracht was om tot een sluitende begroting te komen. We hebben de hele begroting tegen het licht gehouden. Alle uitgaven, inkomsten, reserves, meevallers. We hebben ons bij elke post afgevraagd of het minder kon, anders, slimmer. Knelpunten zijn van oplossingen voorzien. En zo hebben we opnieuw geld kunnen vrij maken voor investeringen. In de wetenschap dat de keuze om bezuinigingen te paren aan investeringen in de toekomst van de stad zijn vruchten afwerpt.

Voor u ligt een begroting die voortbouwt op de fundamenteën van het coalitieakkoord dat we in 2010 hebben gesloten. Waarin we afspraken dat we investeren in een aantrekkelijk Den Haag, dat schoon is en veilig. Met een hoog niveau aan voorzieningen, of het nu gaat om winkels, openbaar vervoer, fietsenstallingen, parken of evenementen. Een groeiend Den Haag, met meer dan een half miljoen inwoners. Waar bedrijven zich graag willen vestigen. Waarin iedereen meetelt en ook meedoet. Door te blijven bouwen aan de toekomst van de stad, zorgen we ervoor dat Den Haag straks sterker uit de crisis komt.

De wethouder van Financiën en Stadsbeheer,

Sander Dekker

Inleiding

1.1 Opzet begroting 2013 - 2016

Voor u ligt de programmabegroting 2013-2016. In deze begroting leest u wat we willen bereiken, wat we daarvoor gaan doen en hoeveel geld we daarvoor uittrekken. Op deze manier maken we onze burgers en bedrijven duidelijk wat ze van ons kunnen verwachten.

Het eerste hoofdstuk van deze programmabegroting 2013-2016 bevat de hoofdlijnen van de begroting. Het is een zelfstandig leesbare samenvatting. Er wordt ingezoomd op de belangrijkste keuzes die het college maakt. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van overzichten en grafieken over topindicatoren. Het tweede hoofdstuk bevat de beleidsprogramma's. Ieder beleidsprogramma geeft weer wat de gemeente wil bereiken en welke prestaties de gemeente zal leveren om de doelstellingen voor het desbetreffende beleid te realiseren. In hoofdstuk 3 Bedrijfsvoering staan de belangrijkste uitgangspunten van de interne bedrijfsvoering van de gemeentelijke organisatie voor de komende jaren. De paragrafen in hoofdstuk 4 geven gebundeld informatie over bepaalde thema's die anders te gefragmenteerd aan de orde zouden komen. Deze informatie is zowel voor bestuurders als toezichthouders van belang om de financiële positie van de gemeente te kunnen beoordelen. In hoofdstuk 5 wordt nader ingegaan op de Stadsdelen. Een fors deel van de dienstverlening wordt op stadsdeelniveau uitgevoerd. In dit hoofdstuk wordt zichtbaar gemaakt hoeveel geld elk stadsdeel krijgt en welke taken daarbij horen. Hoofdstuk 6 bevat de financiële begroting waarin aandacht wordt besteed aan de financiële positie van de gemeente Den Haag. Er wordt een overzicht van de lasten en baten per programma weergegeven, de gemeentelijke inkomsten en algemene dekkingsmiddelen worden toegelicht en het verloop op de investeringen, reserves en voorzieningen per programma wordt geschetst.

1.2 2013: de uitvoering voorop

Den Haag is een prachtige stad, met meer dan 500.000 inwoners die de stad samen maken. Een wereldstad aan zee. Dé internationale stad van vrede en recht. Een aantrekkelijke en prettige stad om in te wonen, te werken, te recreëren, te ondernemen. Een stad met goede sociale voorzieningen. Dit willen we graag zo houden. Wij houden vast aan deze ambitie, ondanks de aanhoudende internationale **economische tegenwind**. De crisis gaat niet aan Den Haag voorbij. En de Hagenaar, de Haagse bedrijven en instellingen en de gemeente hebben daar flink last van. Inmiddels zitten ruim 19.000 Hagenaars in de bijstand. Bedrijven worden geconfronteerd met teruglopende omzetten. En de gemeente wordt geconfronteerd met teruglopende inkomsten en hogere uitgaven.

We moeten accepteren dat de internationale crisis ons raakt. Maar we gaan niet stilzitten. We willen en kunnen de **regie** over de toekomstige welvaart in eigen hand houden. Daarbij is het nodig om hard te werken aan verbeteringen in voorzieningen, infrastructuur, leefbaarheid en aan het creëren van nieuwe banen in de stad. Den Haag heeft veel sterke punten met de ligging aan zee, het vele groen, een rijk cultuuraanbod, goed onderwijs, aantrekkelijke winkelstraten en een goede bereikbaarheid. Wij moeten die sterke punten optimaal benutten en waar mogelijk **nieuwe kansen** aangrijpen. Dit doen wij met de ontwikkeling van de metropoolregio, die voor economische ontwikkeling en werkgelegenheid zorgt en voor meer of betere voorzieningen voor de Hagenaars. Ook ontwikkelt Den Haag zich telkens

verder tot academische én internationale stad. **Den Haag groeit en verjongt**. Dat is de basis voor een mooie, fijne leefbare stad met een gezonde economie en financiële basis.

De economische crisis zorgt voor **vernieuwing en verandering**. De gemeente wordt uitgedaagd goed te kijken hoe we ons werk slimmer en goedkoper kunnen doen. Hierbij leggen we meer verantwoordelijkheid bij de burgers, maar zorgen we er wel voor dat iedereen de kans krijgt zich te ontplooiën. De economische tegenwind zorgt voor een besef dat we er **samen** voor moeten zorgen dat we er goed uitkomen. Alle Hagenaars, bedrijven, instellingen en de gemeente moeten de handen ineen slaan om dingen toch mogelijk te maken in de stad. Er is veel ruimte voor initiatieven in de stad. Organisaties boren op krachtige wijze al hun creativiteit aan om hun werk te verbreden of hun inkomsten te vergroten. Daarmee tonen ze **ondernemerschap en initiatief**. De gemeente doet niet meer alles vanzelfsprekend zelf, maar regisseert en faciliteert en geeft meer ruimte én verantwoordelijkheid aan de stad. Maar als het even echt niet lukt, blijft de gemeente klaar staan.

Door deze verandering zien we **mooie dingen** ontstaan in de stad. Door voorzieningen en gebouwen gezamenlijk te gebruiken in de zogenoemde “Buurthuizen van de Toekomst” en brede buurtscholen werken sportclubs, scholen, culturele instellingen en andere organisaties in de wijk slim met elkaar samen. Dit is praktisch, goedkoper voor de instellingen en de gemeente, het zorgt ook voor een mooie ontmoetingsplaats in de wijk. In plaats van stadsboerderijen te sluiten, worden ze nu gerund door zelfstandige organisaties in de stad, waardoor zij geopend kunnen blijven. Met de start van het Kleinschalig Opdrachtgeverschap kunnen Hagenaars via de aankoop van bouwkavels zelf hun eigen bouwproject realiseren. Als bewoners mogelijkheden zien voor bijvoorbeeld een buurttuin of ontmoetingsplek, dan kijken we samen naar de mogelijkheden met als uitgangspunt: de gemeente faciliteert eenmalige aanleg en de bewoners zijn verantwoordelijk voor beheer en onderhoud. Stuk voor stuk slimme en goede oplossingen die recht doen aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid die we met zijn allen hebben om de stad een aantrekkelijke plek te laten zijn om te wonen en te werken.

Het college zet alles op alles om Den Haag op een goede manier de toekomst in te loodsen. We moeten nu de juiste keuzes maken en investeringen doen, om Hagenaars ook in de toekomst aan de stad te binden. In 2011 en 2012 zijn met de middelen uit het coalitieakkoord veel dingen gestart om ervoor te zorgen dat iedereen meedoet en meetelt, dat de basis van de stad op orde is en dat onze stad aantrekkelijk is en blijft voor bewoners, bedrijven en toeristen. Dit zijn de pijlers waar wij voor staan.

2013 wordt het jaar waarin we gaan **oogsten** wat de afgelopen jaren is gezaaid. In 2013 gaan deze investeringen door. De resultaten worden verder zichtbaar in de stad. In de paragrafen 1.4, 1.5 en 1.6 is toegelicht welke investeringen en activiteiten dat zijn en hoe die zichtbaar zijn in de stad. Het belangrijkste nieuws van deze begroting is dat we de uitvoering van **de investeringen onverminderd voortzetten**. Juist nu. Of het nu gaat om Scheveningen-Haven, De Rotterdamse Baan, het Dans en Muziekcentrum Spuiforum, brede buurtscholen of parkeerplaatsen. De incidentele middelen in de Voorjaarsnota maakten het mogelijk om knelpunten op te lossen en door te gaan met de investeringen in de stad. Dat is goed nieuws.

Tegelijkertijd stonden we voor de lastige opgave om een **solide begroting** op te stellen. Dat is gelukt. We kunnen leunen op een gezonde financiële basis. De Voorjaarsnota liet niettemin een flink structureel tekort zien door teruglopende inkomsten. Daarom is de hele begroting uitgeplozen om te

kijken waar het slimmer, beter, goedkoper kan. Want we willen de gemeentefinanciën op orde houden, ook omdat er onzekere tijden en financiële risico's in het verschiet liggen. Mogelijke aanvullende rijksbezuinigingen en de komst van extra taken naar de gemeente door decentralisaties maken het belang van gezonde financiën alleen maar groter. In paragraaf 1.3 leest u op welke wijze het college een sluitende begroting heeft opgesteld.

1.3 De begroting op orde

De Voorjaarsnota 2012 bracht geen goed nieuws. Het was duidelijk dat er sprake was van een structureel tekort als we geen maatregelen zouden treffen. Later bleek dat het tekort iets minder groot was dan we in mei 2012 verwacht hadden. Om te komen tot een sluitende begroting moesten we niettemin maatregelen treffen. Dit was ingewikkeld, maar wel noodzakelijk om ons **huishoudboekje op orde** te houden. Het coalitieakkoord bevatte al een aantal lastige maatregelen die mensen in de stad merken en de gemeentelijke organisatie flink raken. In 2013 en 2014 bereiken deze ombuigingen hun structurele omvang. Aanvullend hebben we dit jaar nog eens € 20 mln. moeten vinden. Gelukkig hebben we dit kunnen doen zonder omvangrijke nieuwe beleidsbezuinigingen. Insteek was om te proberen de stad zoveel mogelijk te ontzien. In 2013 blijft Den Haag een voordelige woonstad, zodat met **lage woonlasten** de Haagse burger wordt ontlast in moeilijke en dure tijden.

Niet alleen de stad en haar inwoners worden getroffen door de economische recessie. Ook de **gemeentelijke organisatie** wordt **getroffen** door de bezuinigingen. Vorig jaar was al duidelijk dat niet alle mensen hun baan kunnen behouden. Inmiddels zijn het niet meer banen en aantallen, maar collega's die weten dat ze hun werk niet langer kunnen voortzetten. Dat is pijnlijk. De gemeente zet alles op alles om deze mensen zo goed mogelijk **van werk naar werk** te helpen. Het Bureau Van Werk naar Werk ondersteunt medewerkers van wie de baan vervalt. Alle medewerkers die zich aanmelden bij het Bureau, krijgen een loopbaanscan en een loopbaangesprek. Zo wordt voor hen een arbeidsmarktprofiel opgesteld. Verder worden de medewerkers gewezen op vacatures (intern en extern) en krijgen ze advies over sollicitaties. In 2013 organiseert het bureau ook 20 trainingen. In 2013 zal het bureau circa 300 medewerkers helpen.

De bezuinigingen liggen op koers. Het is van groot belang dat we de afspraken uitvoeren, omdat dit er ook voor zorgt dat we door kunnen gaan met de afgesproken investeringen. De eerder afgesproken bezuinigingen waren noodzakelijk, maar nog niet toereikend. Bij het zoeken naar aanvullende maatregelen hebben we het uitgangspunt gehanteerd dat we niet aanvullend willen snijden op voorzieningen in de stad en blijvend uitvoering willen geven aan de geplande investeringen. Daarbij hebben wij dankbaar gebruik gemaakt van meevallers. Deze vonden we bijvoorbeeld in een aantal **structurele overschotten in de jaarrekening**. In het overzicht aan het einde van dit hoofdstuk vindt u de precieze maatregelen en de bijbehorende bedragen van alle maatregelen.

We hebben ook opnieuw gekeken naar mogelijkheden om dingen als gemeente **slimmer** te doen en te organiseren. De gemeente kan verder besparen door bijvoorbeeld investeringen strakker te plannen en realistischer te ramen en zo rente te besparen. Dit geldt ook voor het ramen van bijkomende kosten voor onderwijshuisvesting. Ook kan de huisvesting van ambtenaren meer geconcentreerd en daarmee goedkoper. Ook de **centrale vastgoedorganisatie** levert een besparing op. Dit is enerzijds een besparing in kosten voor de organisatie. We zorgen ook voor een laagdrempelige bundeling van het

gebruik van accommodaties in de stad. Zo gaan we efficiënt om met het gebruik van accommodaties voor welzijn, sport, jeugd, onderwijs en cultuur. Dit zorgt ook voor een **verbindende basis** in de stad.

De gemeente heeft en financiert een aantal voorzieningen waar burgers of bedrijven baat van hebben. In sommige gevallen is dat niet kostendekkend of aanzienlijk duurder dan in vergelijkbare of omliggende gemeenten. In deze begroting kiezen we ervoor om een aantal voorzieningen **meer kostendekkend** of vergelijkbaar met andere gemeenten te maken. Dit leidt tot een bijstelling van de leges op horeca- en prostitutievergunningen en tot invoering van leges voor het opstarten van kinderopvang. De tarieven van enkele sportvoorzieningen worden in lijn gebracht met de tarieven in de regio. Strandexploitanten gaan een meer marktconform tarief betalen, waardoor de gemeentelijke baten hoger worden. De tijdelijke bijdrage aan de viering van het Chinees Nieuwjaar kan worden verlaagd nu het evenement goed in de steigers staat. De kennisalliantie is niet langer nodig en het strategisch beleid van economie gaat onderdeel vormen van het reguliere werk. Het beheer van woonwagenterreinen wordt weer op het normale niveau teruggebracht.

Een aantal **voorzieningen wordt in lijn gebracht** met het niveau in andere gemeenten. Den Haag heeft een uitgebreid pakket aan WMO-voorzieningen. Elektronische fietsen (e-bikes) worden landelijk als algemeen gebruikelijk gezien. Besloten is daarom de vergoeding van elektronische fietsen (e-bikes) uit ons standaardpakket te halen en alleen bij hoge uitzondering te vergoeden. Verder wordt voor het bellen naar de reserveerlijn voor de Taxibus nu het lokale tarief berekend in plaats van dat dit gratis is. Tenslotte bleek ook dat wij meer uitgeven aan schoolzwemmen dan andere gemeenten. Schoolzwemmen is belangrijk en blijft bestaan, alleen we gaan besparen op waterwennen en door grotere groepsgroottes. Tenslotte wordt van het verzelfstandigde HCO Onderwijsbegeleiding verwacht dat het zelf meer inkomsten uit de markt haalt, een deel van de subsidie wordt dan ook, in lijn met de verzelfstandiging, geleidelijk afgebouwd.

Ook een **scherpe blik op de reserves** vormde onderdeel van de zoektocht naar dekkingsmiddelen. Voor elf reserves geldt dat het mogelijk was om deze te beëindigen, bovenop wat in de Voorjaarsnota in beeld was. Dit past ook in de wens van de raad om het aantal reserves te verminderen. In het doelmatigheidsonderzoek over dit onderwerp leest u meer hierover.

We stonden ook voor de opgave om een aantal **knelpunten op te lossen**. De rijksbezuiniging op het domein van de regionale uitvoeringsdienst (RUD) oftewel de **omgevingsdienst Haaglanden** (ODH) is een probleem dat niet nieuw en onbekend is, maar inmiddels wel duidelijker in beeld. Het is noodzakelijk om € 2,5 mln. structureel uit te trekken om dit oplossen. In de Voorjaarsnota maakten we ook melding van de tegenvaller in de financiering van de organisatie van de verkiezingen. Bovenop het bedrag van vorig jaar moet € 2,5 mln. worden uitgetrokken, ondanks de acties die zijn ondernomen om de uitvoering goedkoper te maken. Dit hangt samen met de vroegtijdige Tweede Kamerverkiezingen.

De **apparaatskosten van DSO**, die in het verleden waren gedekt uit rijksmiddelen of grondopbrengsten, laten door het wegvallen van deze dekkingsbronnen vanaf 2015 een groot tekort zien. In de voorjaarsnota werd dit al aangekondigd. Het gaat hier onder andere om bestaande minimaal noodzakelijke ambtelijke inzet op het gebied van kantorentransformatie, stedenbouw, planologie en

gebieds- en programmamanagement. Vooruitlopend op een doelmatigheidsonderzoek wordt in deze begroting vanaf 2015 een substantieel deel (€ 5,3 mln.) hiervan structureel gedekt.

De huizen- en kantorenmarkt stagneert nog steeds. De gemeente heeft daar last van, ook financieel. In eerdere jaren waren we al genooddaakt om gronden af te waarderen en extra weerstandsvermogen aan te houden. Nu moet er wederom geld opzij worden gezet. De precieze maatregelen staan in de tabel achter in dit hoofdstuk, de toelichting in de programmateksten en het Investeringsprogramma Stedelijke Ontwikkeling (IpSO).

Een aantal activiteiten van de gemeente was financieel gedekt tot het einde van deze collegeperiode. Hierdoor is het nodig om al in 2013 een besluit te nemen over al dan niet doorgaan met deze activiteiten, omdat een eventueel stopzetten zorgvuldig moet worden voorbereid. Het college is van mening dat een afweging over het al dan niet doorgaan met deze taken aan het volgende college moet worden overgelaten en heeft daarom besloten om voor het personeel voor stedelijke ontwikkeling, de VVE-balie, citymarketing en jeugd en gezin ook 2015 te begroten.

De decentralisatie van de AWBZ zorgt voor een éénmalige bulk aan herindicaties van cliënten die hun AWBZ-indicatie in 2013 zullen verliezen. Dit kost € 400.000 en wordt in deze begroting gedekt.

Kortom het college heeft met allerlei maatregelen de zeilen moeten bijzetten om te komen tot een gezonde begroting en de oplossing van een structureel tekort en allerlei financiële knelpunten. We hebben daarbij de stad zoveel mogelijk gespaard. We realiseren ons daarbij ook dat het einde van de financiële tegenwind nog niet in zicht is en dat het aannemelijk is dat een nieuw kabinet zal leiden tot dalende inkomsten vanuit het rijk voor de gemeente. Juist daarom is het belangrijk dat we een **solide begroting** kunnen presenteren.

Het coalitieakkoord staat als een huis en blijkt opnieuw een goed fundament om de stad de toekomst in te loodsen op een financieel gezonde wijze. Een gezonde begroting maakt juist een goed voorzieningenniveau in de toekomst mogelijk. De gemeente geeft ook in 2013 weer ruim € 2,2 mld. uit aan allerlei belangrijke voorzieningen en investeringen in de stad. In navolgende drie paragrafen ziet u per thema wat de gemeente in 2013 doet en bereikt op de drie bekende pijlers.

1.4 Iedereen doet mee, iedereen telt mee: naar een participatiemaatschappij

Het is belangrijk dat alle ruim **500.000 Hagenaars** meebouwen aan de stad. Den Haag ontwikkelt zich van verzorgingsmaatschappij naar participatiemaatschappij, naar een samenleving waarin iedereen werkt of zich actief inzet voor een ander, vereniging of buurt. In Den Haag **telt iedereen mee en doet iedereen mee**. We bouwen samen aan de stad in wijken, op scholen, op het werk. Dat is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle Hagenaars. Wij beoordelen mensen niet op hun afkomst, maar kijken naar de bijdrage die ze aan de toekomst van onze stad kunnen leveren. Den Haag bindt en verbindt mensen, jong en oud, ongeacht kleur, religie of seksuele geaardheid. De meeste mensen kunnen zich goed redden in de samenleving. Den Haag biedt uitstekende kansen voor goede scholing en een mooie baan. Mensen kunnen zich daardoor goed ontplooien. Helaas kan niet iedereen zichzelf redden. In Den Haag zijn we **solidair** met de mensen die een steuntje in de rug nodig hebben. Zij kunnen rekenen op hulp om zich verder te ontwikkelen en te ontplooien. Wie echt bijstand nodig heeft, krijgt dat. Door de slechte economische situatie is het aantal mensen met een uitkering veel hoger. In

2013 krijgen **ruim 19 duizend** Hagenaars een **WWB-uitkering**. We doen er alles aan om mensen met een uitkering daaruit te helpen of te voorkomen dat mensen in een uitkering instromen. In 2013 zijn alle klanten met een uitkering in beeld en actief. Actief aan de slag naar meer zelfstandigheid met als einddoel aan het werk te gaan en daarmee uit de uitkering te geraken. Daarnaast bestrijden we fraude en misbruik van de voorziening, zodat de middelen ook echt terecht komen bij die Hagenaars die dit echt nodig hebben. Kern van de aanpak is dat wij iedereen vragen een actieve houding te hebben.

Taal is een belangrijke sleutel naar werk of een actieve bijdrage in de Haagse samenleving. Jong geleerd is oud gedaan. We bieden daarom aan **zo'n 9.770** Haagse peuters en kleuters **voor- en vroegschoolse educatie**. Ook niet elke volwassene beheerst de Nederlandse taal voldoende. Voor sommige mensen is dat een reden dat het extra lastig is om werk te vinden of te houden. Investeren in taal is een prioriteit van het college. Wij investeren daarom in inburgeringscursussen, volwasseneducatie en andere laagdrempelige taalvoorzieningen als Taal in de Buurt. Bovenop de bestaande budgetten hiervoor trekken we in deze begroting € 2 mln. voor Taal uit. In totaal bieden we in 2013 ruim **7.500 taaltrajecten** aan. Taal in de Buurt houden we met 2.500 trajecten in 2013 en 2014 op het niveau van 2012. Iedere inwoner van Den Haag heeft of krijgt regie over zijn eigen leven. Mede door de economische ontwikkelingen verliest een toenemend aantal Hagenaars de regie over de eigen financiën. Wij bieden hulp aan om de regie te (her)pakken. Insteek daarbij is om telkens meer mensen in staat te stellen om hun schuldenlast op te lossen of hanteerbaar te maken. Alleen voor wie dat niet kan, wordt schuldhelpverlening ingezet. In 2013 zal de gemeente voor **ruim 4.000 mensen schuldhelpverlening** verzorgen.

De gemeente voorziet in **Sociale werkvoorziening voor 2.100 mensen** met een handicap bij de Haaghe Groep. Een deel van de mensen kan uiteindelijk toegroeien naar een reguliere baan. De Haaghe groep wordt de komende jaren geherstructureerd. De Haaghe Groep verwacht voor 2012 en 2013 een tekort van € 3 mln. per jaar. Dit onderschrijft de noodzaak de herstructurering door te zetten om in 2014 het tekort te hebben opgelost. De doelstelling was deze tekorten in te lopen door een combinatie van efficiënter werken en een omzetverhoging. In de huidige markt is de kans zeer klein dat het volledige tekort snel kan worden gecompenseerd door een stijging van de omzet. Vanuit de incidentele ruimte wordt voor 2012 en 2013 € 3 mln. per jaar ingezet om het verwachte tekort van de Haaghe Groep op te vangen.

Chronisch zieken en gehandicapten hebben vaak weinig mogelijkheden om actief deel te nemen en weinig perspectief op werk. Zij kunnen ook in 2013 rekenen op een steuntje in de rug. Haagse minima tot een inkomen van 110 procent van het sociaal minimum kunnen ook voor volgend jaar weer een Ooievaarspas aanvragen. De gemeente verstrekt **70.000 Ooievaarspassen** waarmee mensen kortingen krijgen op voorzieningen en ouderen bijvoorbeeld gratis kunnen reizen met het openbaar vervoer. Daarnaast geldt ook in 2013 dat minima gebruik kunnen maken van een collectieve zorgverzekering.

Daklozen die de afgelopen jaren in een hulpverleningstraject zijn gekomen, moeten zo snel mogelijk een zo zelfstandig mogelijk bestaan opbouwen. Daarnaast gaan we aan de slag met de complexe groep mensen die nu toch nog op straat of in de laagdrempelige opvang verblijft. De nadruk ligt vooral op preventie en herstel. Jaarlijks willen we 500 trajecten succesvol afsluiten. Drugsgebruik vormt een

barrière om te kunnen meedoen. In 2011 is de gebruikersruimte Van de Vennestraat gesloten, in 2013 volgt de sluiting van de gebruikersruimte aan 't Zieken.

Veel gemeenten schaffen het vervoer van leerlingen af. Den Haag doet dat niet. In 2013 maken naar verwachting **1.450 kinderen** gebruik van **leerlingenvervoer**. Sommige leerlingen kunnen niet op eigen gelegenheid naar school reizen. De dichtstbijzijnde school is bijvoorbeeld niet toegankelijk, of zij kunnen door een handicap geen gebruik maken van het openbaar vervoer. De ouders van deze leerlingen kunnen dan een vergoeding krijgen voor de kosten van openbaar vervoer of van eigen vervoer, of er komt aangepast vervoer (speciale bussen en taxi's).

Meedoen in de samenleving is veel meer dan werk of school alleen. Den Haag is een stad met een grote verscheidenheid aan mensen. Onze stadsgenoten zijn bij de stad betrokken, ieder op zijn eigen manier. Wij willen dat mensen de mogelijkheid hebben om zich nuttig te maken in de stad. Sterker nog, het is cruciaal dat mensen hun kwaliteiten inzetten voor zichzelf en de medemens. Den Haag ontwikkelt zich van **verzorgingsmaatschappij naar participatiemaatschappij**.

We stimuleren en faciliteren eigen initiatieven van bewoners voor hun wijk of buurt. Daar zetten we ook flexibele budgetten voor in. Zowel voor activiteiten van bewonersorganisaties, als ook voor initiatieven van minder traditioneel georganiseerde bewoners. We zetten e-participatie – bijvoorbeeld social media - in om mensen aan te spreken op hun denk- en doekracht. Ook maken we digitale gegevensbestanden (open data) beschikbaar. Hagenaars kunnen hier bijvoorbeeld zelf apps of websites mee ontwikkelen over hun buurt, wijk of stadsdeel.

Onze stad kan niet zonder de **vrijwilligers** die veel tijd en energie steken in het helpen van anderen. In 2013 doet 24% van de Hagenaars aan vrijwilligerswerk, dat zijn er 105.000. Wij ondersteunen organisaties om hun vrijwilligers maatwerk te bieden, zodat deze kunnen kiezen wat voor werk zij doen en wanneer. Dit verlaagt de drempel om vrijwilligerswerk te gaan doen en vergemakkelijkt om het te blijven doen. Mensen die zijn gestopt met werken, gehandicapten, jongeren/studenten en uitkeringsgerechtigden benaderen we actief om vrijwilligerswerk te gaan doen. Wij ontzien in de bezuinigingen daarom ook de vrijwillige inzet op participatie. Ook **mantelzorgers** in Den Haag worden zeer gewaardeerd. Zij verdienen voldoende erkenning. Het is een flinke opgave om mantelzorger te zijn. Wij bieden hulp aan 1600, vaak overbelaste, mantelzorgers.

Wij streven er naar dat in 2013 **63 procent van de Hagenaars sport**. Sportverenigingen hebben een belangrijke maatschappelijke functie. Ze bieden een sociale structuur van en voor burgers. Dit geldt ook voor speelplaatsen en speeltuinen. In 2013 investeren we **in 10 nieuwe speelplekken** in Den Haag. Sporten is gezond en sociaal en kan ook een belangrijke brug vormen naar andere functies in de wijk.

Wij zetten verder in op het concept van het **'Buurthuis van de Toekomst'**. Door accommodaties efficiënter te benutten op het gebied van sport, welzijn, zorg en onderwijs en meer samenwerking te stimuleren tussen organisaties in de wijk, kunnen meer burgers worden bereikt en kunnen kosten bespaard worden. Wij helpen sportverenigingen om zich te ontwikkelen tot Buurthuis van de Toekomst. Daarnaast is er een investeringssubsidie om achterstallig onderhoud weg te werken en de accommodatie aan te passen aan bredere activiteiten. Voor veel welzijnsorganisaties biedt een Buurthuis

van de Toekomst, maar ook wijkcentra, een oplossing als ze als gevolg van teruglopende inkomsten niet meer voldoende middelen hebben om een eigen accommodatie te hebben of te huren.

Wij investeren in een vroege kennismaking met sport bij kinderen. 95 scholen hebben een schoolsport coördinator en 50 sportverenigingen een jeudsportcoördinator. Het college heeft in deze begroting zeker gesteld dat deze zogenoemde **combinatiefunctionarissen** tot en met 2015 gefinancierd kunnen worden.

Goed voorbeeld, doet goed volgen. Den Haag is **dé topsportstad aan zee**. Op de Olympische Spelen manifesteerden zich ook Nederlandse en Haagse sporters op diverse sporten op het water en in het zand. Deze en andere topsporters inspireren jong en oud om ook te gaan sporten en het beste uit jezelf te halen. Topsportevenementen in Den Haag dragen daar aan bij. Wij zijn trots dat we in 2013 het **wereldkampioenschap cross triathlon** mogen organiseren, evenals het **Grand slam beachvolleyball**. In 2013 bereiden we ook het WK Hockey in 2014 door. Daar zullen veel trotse Hagenaars de olympisch kampioen bij de dames en vicekampioen bij de heren gaan aanmoedigen. In deze begroting is de financiering van topsport tot en met 2015 veiliggesteld. Dit kost € 1,3 mln.

Sporten kan een uitstekend middel zijn om overgewicht te bestrijden en de algemene gezondheid te bevorderen. Sportief gezond noemen we dat. Op 72 basisscholen voeren we projecten uit om overgewicht tegen te gaan. Naast overgewicht, kampen veel Hagenaars met diabetes, roken, en psychosociale problemen. Wij willen de **gezondheid** van de stad bevorderen. Ongezondheid belemmert arbeidsparticipatie, integratie, onderwijsdeelname en het sociale leven. Ongezondheid is niet gelijk over de wijken verdeeld. De gemeente gaat door met de aanpak om de achterstanden terug te dringen in de **krachtwijken** van Den Haag: Transvaal, Stationsbuurt, Schilderswijk en Zuidwest.

In de krachtwijken wordt ook gewerkt aan **zes brede buurtscholen plus** en twee brede buurtzones. Maar niet alleen daar, de ontwikkeling van brede buurtscholen in héél Den Haag is en blijft een topprioriteit. Er zijn nog twee brede buurtzones in ontwikkeling. Zestien scholen in het voortgezet onderwijs zijn brede buurtschool, waarbij drie scholen zaterdag- en zomerscholen aanbieden. Scholen kunnen het beste talenten en problemen bij en van kinderen (en hun ouders) signaleren. Brede buurtscholen zijn langer open en verzorgen extra leertijd voor leerlingen van de school, en soms ook voor ouders en bewoners in de buurt. De scholen ontwikkelen zich zo tot spil in de wijk. In 2013 voeren minstens 22 scholen in het basisonderwijs het Leer Kansen Profiel uit, zodat kinderen zes uur per week meer naar school gaan om achterstanden in te lopen. Bovendien werkt bijna elke school in Den Haag met verlengde schooldagactiviteiten. We hebben **tien zomerscholen en zes zaterdag scholen**, waarvan twee in ontwikkeling. In 2013 zetten we deze inzet onverminderd voort en bouwen we aan een nieuwe brede buurtschool aan de Aagje Dekenlaan in Zuid-West. De opening is in 2014.

Wij hechten zeer aan de ontwikkeling van het **Multicultureel Vrijtijdscomplex (MVC)** in Transvaal. Hiervoor is in 2012 een tender georganiseerd. Hieruit blijkt dat een aanvullende gemeentelijke bijdrage voor het project benodigd is van € 1,5 mln. In 2013 wordt de tenderprocedure verder uitgewerkt. Daarna maakt de gemeente een keuze voor een ontwikkelende partij en start de voorbereiding van de bouw.

1.5 De basis op orde: schoon, heel en veilig

In Den Haag willen mensen fijn en veilig kunnen wonen. Hagenaars moeten zich prettig voelen in hun leefomgeving. Den Haag moet een aangename stad zijn om te wonen, werken en recreëren. Cruciaal daarvoor is dat de **basis op orde** is. Hagenaars moeten kunnen rekenen op een schone, hele en veilige stad. De gemeenten zet zich hiervoor in. Een absolute basisvoorwaarde is dat de stad veilig is en dat mensen zich veilig voelen. Dit is helaas niet altijd het geval. Wij pakken criminaliteit aan. Wie zich in Den Haag niet aan de regels houdt en andere mensen overlast bezorgt, wordt aangepakt. Alleen zo blijft de stad leefbaar.

De **politie** werkt 7 dagen per week 24 uur per dag aan het verbeteren van de veiligheid on onze stad. Zij richten zich in het bijzonder op **preventie** van overvallen en woninginbraak en op veiligheid in en om de woning. De politie informeert burgers over hoe zij zich het beste kunnen wapenen tegen criminaliteit en overlast. Burgers hebben zelf ook een rol. In 2013 kunnen **25.000 deelnemers via Burgernet** worden ingeschakeld als zij kunnen helpen in de opsporing.

Niet elke wijk in Den Haag is even veilig en niet elke groep of individu vergt dezelfde aandacht. Juist daarom is de aanpak van de politie **gebiedsgericht en persoonsgericht**. Dit is één van de sporen in het Integraal Veiligheidsplan 2012-2015 dat uw raad rond de zomer aannam. Een goed voorbeeld is dat we ons richten op het bestrijden van jongerenoverlast in Centrum, Laak, Loosduinen en Escamp. We willen jongeren ook betrekken in de aanpak. Dit gebeurt bijvoorbeeld in het Jongerenpanel Schilderswijk. Alleen handhaven is niet afdoende. Een integrale aanpak is nodig. Juist daarom trekt het college € 1,7 mln. uit om zeker te stellen dat ook in 2017 de personele lasten voor jeugd en veiligheid zijn gedekt.

De **aanpak van georganiseerde misdaad** is ook een prioriteit. Georganiseerde misdaad veroorzaakt veel overlast en wakkert andere vormen van criminaliteit aan. De politie en andere organisaties pakken dit dus stevig aan. Dit gebeurt in 2013 bijvoorbeeld door 300 gerichte bedrijfscontroles, 400 bibob-toetsingen, en het oprollen van 300 hennepkwekerijen.

Huiselijk geweld is een ingrijpend probleem. Via het opleggen van huisverboden zorgen we ervoor dat iemand 10 dagen zijn eigen huis niet in mag. In die periode wordt al naar goede hulp gezocht voor het hele gezin. Het aantal huisverboden neemt toe. We verwachten dat in 2013 **ruim 400 huisverboden** worden opgelegd. We trekken in deze begroting € 1,0 mln. extra uit om de kosten hiervan te dekken.

Niet alleen de politie zorgt voor veiligheid. Het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van politie, maatschappelijke instellingen en burgers zelf. Ook de gemeente heeft een belangrijke rol. Daarom zetten we in 2013 in op meer samenwerking tussen politie en gemeentelijke handhavers. Vanaf 2013 zijn alle afgesproken **125 bijzondere opsporingsambtenaren** op straat actief om overlast te bestrijden. Wie een ander overlast bezorgt of zich niet gedraagt in de openbare ruimte kan een boete verwachten. Of het nu gaat om hondenpoep, rommel op straat, foutparkeren van de auto of verkeersovertredingen. Met lik-op-stuk beleid willen we het gedrag veranderen van mensen die veelvuldig de regels overtreden.

De Haagse Pandbrigade (HPB) controleert actief in de meest kwetsbare gebieden van Den Haag: Regentes/Valkenbos, Rustenburg/ Oostbroek, Laak Stationsbuurt/Rivierenbuurt, Transvaal, Schilderswijk en Den Haag Zuidwest. Daarbij wordt tegelijk gekeken naar de inschrijving in de gemeentelijke basisadministratie (GBA), illegale bewoning, overbewoning, uitkeringen, milieu, hennep, brandveiligheidsregio, ernstige woninggebreken en, waar van toepassing, horecavoorschriften. Ondanks de successen van de afgelopen jaren blijft hier inzet nodig. Blijvende aandacht is nodig om te voorkomen dat deze wijken niet (weer) afglijden. Het college heeft daarom besloten dat de HPB de rest van de collegeperiode 12,5 extra medewerkers voor de **Pandbrigade** kan inzetten, juist om te zorgen dat de leefbaarheid in deze wijken op peil blijft. De Pandbrigade zal in 2013 **5.500 panden controleren**. Het Meld- en Steunpunt Woonoverlast handelt in 2013 naar verwachting 1300 meldingen van woonoverlast af.

De handhaving in de Doubletstraat wordt onverminderd voortgezet. Daarbij worden de uitkomsten van de uitgevoerde onderzoeken rondom de sluiting van de Doubletstraat en de verplaatsing van de volledige raamprostitutiesector betrokken.

In 2013 doet de gemeente er alles aan om de openbare ruimte prettig te houden en waar nodig te verbeteren. Goede straatverlichting in de stad zorgt voor een veilig gevoel. We zijn al druk bezig met de vervanging van kabels, armaturen, masten en kasten. In 2013 gaan we vooral voedingskabels vervangen. Deze zijn namelijk erg storingsgevoelig. We vervangen de verlichting tegelijk met andere werkzaamheden zoals het aanleggen van een nieuw riool of herinrichting van de omgeving. Dit past bij de beweging om **werk met werk** te maken. Dit betekent dat we op efficiënte wijze proberen een betere openbare ruimte te creëren door werk aan het riool, aan de weg, aan parkeerplaatsen en de plaatsing van ondergrondse afvalcontainers te combineren. Dit zorgt ook voor minder overlast voor burgers. We richten ons hierbij ook op de plekken in de stad waar de openbare ruimte nog beter kan, waaronder de Schilderswijk. Het college trekt € 15 mln. uit om dit mogelijk te maken.

Een schone stad is voor veel mensen en ondernemers belangrijk. Het is ook een visitekaartje voor toeristen en ondernemers in de stad. Veel mensen ergeren zich aan zwerfvuil. Het zorgt bovendien voor veel overlast van dieren. Het college wil daarom in drukbevolkte wijken waar mogelijk ondergrondse restafvalcontainers (oracs) plaatsen. In 2013 worden ruim **900 oracs geplaatst**, bijvoorbeeld in Scheveningen, de Schilderswijk en het Valkenboskwartier. Daar behoren afvalzakken op straat tot het verleden. De 60 buurtserviceteams die in 2013 actief zijn maken zeven dagen per week de straten van Den Haag schoon. Dit biedt 400 mensen een leerwerkbaan en 200 mensen een vaste baan. Het schoonmaken van de stad gebeurt niet alleen op straat maar ook op het strand. Door het nachtwerk van *beachcleaners* kunnen strandgasten genieten van een schoon strand. De komende jaren vervangen we 39 kilometer riool.

Het **groene** karakter maakt Den Haag uniek. In 2013 herplanten we 1.100 bomen. Deze bomen verfraaien onze straten en lanen en zorgen voor een groene stad. Ook parken en landgoederen dragen daar aan bij. In 2013 zullen we Landgoed Oostduin Arendsdorp, recreatiegebied Madestein, Isabellaland en Bospark aanpakken.

Den Haag is ook een **waterstad**. Daarmee hebben we het niet alleen over de zee, maar ook over de binnenwateren. De grachten, vijvers en vaarten in Den Haag hebben een groot potentieel. Inzet is erop

gericht deze grachten beter te benutten en aantrekkelijk te maken. Daarvoor is het nodig om het water en de oevers schoon te houden, de kademuren en damwanden goed te onderhouden en veilig te houden. Bij de vorige begroting meldden we noodzakelijke werkzaamheden op een aantal kades die op instorten stonden. In 2013 zullen Om en Bij, Koninginnegracht en Conradkade worden uitgevoerd. Ook de Dr. Kuiperdam wordt opgeknapt. Bij deze begroting besluiten we om hier € 1,3 mln. voor uit te trekken.

Wegen en fietspaden zijn een belangrijk onderdeel van de openbare ruimte in de stad. Wij proberen mensen te verleiden om waar mogelijk het openbaar vervoer of de fiets te pakken. Dit laatste begint bij goede fietspaden. Zo leggen we in 2013 **tien kilometer rood asfalt** aan ter vervanging van klinkerfietspaden. We werken aan drie van de zes geplande sterroutes, waardoor mensen sneller van A naar B kunnen reizen. Minder stoppen voor stoplichten en vaker voorrang helpt daarbij. In 2013 werken we aan de sterroutes Centrum-Scheveningen en Centrum-Leidschenveen.

Fietsen is gezond, vaak snel en goed voor het milieu. Mensen willen hun fiets ook graag goed kunnen stallen in de wijk. Wij subsidiëren buurtfietsstallingen. Dit helpt ook bij de bestrijding van fietsendiefstal. In het centrum, bij het centraal station en bij Holland Spoor staan veel fietsen op straat. Dit maakt het straatbeeld rommelig en wakkert diefstal aan. Biesiekettes bieden veilige, bewaakte **fietsenstallingen**. Het college trekt € 1,2 mln. uit om het voortbestaan tot en met 2015 te kunnen garanderen. Bij Holland Spoor komt een grote nieuwe fietsenstalling. Bij het centraal station komen, ter vervanging van de tijdelijke fietsenflat, uiteindelijk 6.000 nieuwe stallingsplaatsen.

Het **openbaar vervoer** in Den Haag brengt dagelijks tienduizenden mensen van huis naar werk, naar school, naar het strand en naar de vereniging. Ook in 2013 zullen, op de tramlijnen waar dit nodig is, wederom extra controle en begeleiding op de tram aanwezig zijn om de veiligheid in de tram te verhogen. In 2011 is begonnen met de aanleg van de Openbaar Vervoer Terminal. Door enkele tegenvallers kan dit project pas in 2014 worden opgeleverd. Het kost € 3 mln. om de dekking voor De Openbaar Vervoer Terminal rond te krijgen. Het onderhoud van deze Openbaar Vervoer Terminal en van het Centraal Station en Beatrixkwartier was financieel nog niet geborgd. Het college trekt hier € 1,4 mln. structureel voor uit.

We vergeten ook de Haagse automobilist niet. Parkeren is nog niet overal in Den Haag makkelijk. Daarom leggen we 2500 nieuwe parkeerplaatsen aan. In het najaar van 2012 starten we met de aanleg van **900 extra parkeerplaatsen** in onder meer Scheveningen, Oud-Leijenburg, Laak en de Vruchtenbuurt. Veel van deze parkeerplaatsen zijn in 2013 klaar. Betaald parkeren wordt ook makkelijker. In 2013 voeren we het muntloos parkeren in. Daarvoor worden de automaten geschikt gemaakt om te pinnen. Dit is veiliger en gebruiksvriendelijk.

De veiligheid van alle weggebruikers is van groot belang. Iedereen moet zich veilig kunnen verplaatsen. De kruising van de Fruitweg en Viaductweg bleek niet veilig. Wij investeren daarom € 800.000 om dit kruispunt veiliger te maken. Krachtwijken

Burgers verwachten een goede dienstverlening van de gemeente. Dat is een belangrijke basisvoorziening in een stad. Door de aanhoudende economische recessie en veel veranderingen in wet- en regelgeving en doordat de toegang tot werk- en inkomen is verhuisd van de Werkpleinen naar de balies van de stadsdeelkantoren, zullen meer mensen een beroep doen op ondersteuning via de balie. Het wordt dus

druk bij de **stadsdeelkantoren**. We verwachten bijna 300.000 inwoners te bedienen voor allerlei producten en diensten. We proberen daarom zoveel mogelijk dienstverlening via 'click' mogelijk te maken en te stimuleren. Nieuw is dat we in 2013 starten met **zelfbediening op stadsdeelkantoren**. Net zoals op een vliegveld kunnen mensen dan op een zuil allerlei zaken regelen. Door een snellere balie op de stadsdeelkantoren kunnen klanten sneller geholpen worden met minder ambtelijke inzet. Het college trekt € 3,7 mln. uit om dit mogelijk te maken. Dit levert op termijn een structurele besparing op van € 0,4 mln.

1.6 Investeren in een aantrekkelijke stad voor bewoners, bedrijven en toeristen

Den Haag is een prachtige stad. Een stad die er mooi en verzorgd uit ziet én ontzettend veel voorzieningen biedt. Prachtige winkelstraten en een uitgebreid cultuuraanbod. Een schitterende kust en veel groen. En goede ziekenhuizen en zorgvoorzieningen. En vooral goed onderwijs en goede huisvesting. Den Haag is een **wereldstad aan zee**. Den Haag groeit en verjongt hierdoor. 500.000 unieke inwoners maken de stad. De groei van de stad is goed voor de economie, juist nu. Dit is nodig om een uitstekend voorzieningenniveau te houden. Dit voorzieningenniveau zorgde voor een goede **quality of life**. Wij investeren daarom in de toekomst van de stad. De samenwerking met 24 gemeenten in de Metropoolregio Rotterdam/Den Haag biedt de inwoners van onze stad ook weer nieuwe mogelijkheden.

Een belangrijke voorziening is een goed **huis**. Een goed functionerende woningmarkt is daarvoor noodzakelijk. De woningmarkt staat ernstig onder druk door de economische omstandigheden. De huizenprijzen dalen en de doorstroming stagneert. Juist omdat de stad blijft groeien wil het college blijven inzetten op de stadsontwikkeling. De komende jaren kiest het college daarom voor de bouw van 2.000 extra studentenwoningen (bovenop de bestaande ambitie van 1.500 studentenwoningen) als onderdeel van het verbeteren van het academische klimaat in Den Haag en het profileren van Den Haag als studentenstad. Er wordt bovendien zwaar ingezet op het **transformeren** van kantoren naar starters-, studenten- of goedkope woningen. Ook zal de gemeente jaarlijks 200 bouw kavels aanbieden voor het kleinschalig opdrachtgeverschap. Het college wil productieafspraken maken met beleggers om te kunnen voldoen aan de toenemende vraag naar markthuurnwoningen. We zien in de woningmarkt een verschuiving in de vraag van koop- naar huurwoningen optreden. De bouw van markthuurnwoningen, hetzij via nieuwbouw hetzij door middel van het omzetten van koop naar huurwoningen, levert een impuls op in de stad. Bestaande projecten kunnen worden versneld of vertragingen kunnen worden voorkomen. Het **omzetten van koop- naar huur** woningen heeft echter een negatief effect op de grondexploitatie, omdat de grondopbrengst voor huurwoningen meestal lager is dan voor koopwoningen. Hiervoor moet in deze begroting € 7,5 mln. worden gereserveerd.

In de sociale huursector is de situatie ook erg lastig. Iedereen leest en hoort in de media over de situatie bij Vestia. Het college vindt dit voor Den Haag zeer verontrustend. Vestia heeft aangegeven dat als gevolg van de situatie weinig van de 34 woningbouwprojecten doorgang zullen vinden. Dit heeft grote gevolgen voor onder andere de herstructurering in Den Haag Zuid West. Ook heeft Vestia aangegeven landelijk 15.000 woningen te willen verkopen om het verlies op te lossen. Dit zal in Den Haag onder meer tot langere wachttijd kunnen leiden voor de toewijzing van een sociale woning en tot een verdere daling van de huizenprijzen in de Haagse regio. Daarom werkt het college in 2013 verder samen met

Haagse woningcorporaties aan oplossingen voor de projecten en de 20 duizend woningen van Vestia. In 2013 zal dit verder worden uitgewerkt. Ook andere corporaties hebben het moeilijk. We proberen als gemeente er toch voor te zorgen dat Hagenaars goede en betaalbare huisvesting hebben. De prestatieafspraken met de corporaties vormen daarvoor een goede basis, maar staan in een nieuw licht. In 2013 worden er naar verwachting 2.500 **nieuwe woningen** opgeleverd in Den Haag. We blijven ook in 2013 het in 2008 ingezette **krachtwijken** programma uitvoeren. In deze begroting wordt hiervoor € 1,5 miljoen beschikbaar gesteld voor extra maatregelen om deze wijken schoon te houden. Van dit budget zullen projecten worden gefinancierd om te zorgen voor een gedragsverandering bij bewoners, bedrijven en scholen. In 2013 en 2014 hebben we bijzondere aandacht voor de **Schilderswijk**. Hier blijven de ontwikkelingen achter in vergelijking met de andere drie krachtwijken. De wijk scoort op veel indicatoren slechter zoals inkomen, werk, opleiding en woningvoorraad. We richten ons op de kwetsbare doelgroepen in de Schilderswijk en richten ons op de domeinen straat – jongeren – gezinnen. Binnenkort wordt een voorstel aan de raad voorgelegd.

Ook andere ontwikkelingen gaan door. Voor het project GIT/De Verademing geldt dat in 2013 wordt gestart met de herinrichting van het park De Verademing. Het project aan de Uitenhagestraat boekt ook resultaten. In 2013 worden de IQ-woningen opgeleverd. Ook wordt daar in 2013 een bedrijfsverzamelgebouw geopend voor 10 kleinschalige bedrijven.

Den Haag is aantrekkelijk voor bedrijven. Wij proberen de Haagse ondernemer in Den Haag te houden en andere ondernemers aan te trekken. Dit kan door een goede bereikbaarheid, een goede openbare ruimte en uitstekende voorzieningen. Bedrijvigheid trekt andere bedrijvigheid aan. Leegstand of een verloederde omgeving helpt daar niet bij. Waar mogelijk plegen wij onderhoud of proberen wij met creatieve oplossingen dit tegen te gaan. Zo gaan we in de **Binckhorst** het voormalige Asielzoekerscentrum ombouwen naar woningen. Hiervoor moet het college € 5,4 mln. uittrekken. Ook de omgeving wordt opgeknapt. De Binckhorst is ook de locatie waar een deel van de **Rotterdamsebaan** zal komen. Dit is een zeer belangrijke route om de bereikbaarheid van de stad te verbeteren. Ook in 2013 werken we aan de voorbereiding hiervan.

Bedrijvigheid in de stad zorgt ook voor werk en werk betekent banen. Veel sectoren krimpen en dus daalt ook de werkgelegenheid. Den Haag heeft baat bij groeisectoren. Daarbij kan het leunen op de achtergrond als **Internationale stad van Vrede en Recht**. De Haagse regio telt ten minste 310 internationale organisaties, ambassades, internationale scholen en NGO's. Deze organisaties besteden direct en indirect ongeveer € 2,7 mld. Zij hebben ruim 18.000 werknemers direct in dienst en nog eens 17.500 mensen hebben werk ten gevolge van de aanwezigheid van de internationale organisaties. We verwelkomen de komende tijd ook nieuwe internationale organisaties onder andere het European Cybercrime Centre en het European Network for Cyber Security en een nieuw kantoor van Amnesty International. Dergelijke organisaties zorgen voor veel werkgelegenheid voor Hagenaars. Het cluster veiligheid en recht biedt veel kansen. In deze begroting trekken we, vanwege het grote potentieel, € 10 mln. uit voor de internationale stad. Hierna kan voor € 100 mln. aan investeringen worden gedaan. Daarnaast gaan we hiermee in 2013 de *Nuclear Security Summit* voorbereiden die begin 2014 plaatsvindt. De gemeentelijke kosten worden in deze begroting gedekt. In het kader van de ontwikkeling van **The Hague Security Delta** tot een substantiële internationale economische sector van Den Haag wordt het Europese congres van ASIS (*American Society for Industrial Security*)

geacquireerd voor 2014. Dit congres is de verzamelplaats van organisaties en professionals op het gebied van veiligheid in de breedste zin van het woord. De acquisitie daartoe begint in september 2013.

De **economische trekkracht** van de stad is ook in grote mate afhankelijk van de vestiging van grote bedrijven en hoofdkantoren. We proberen ook in 2013 weer een of meerdere hoofdkantoren en nevenvestigingen naar de stad te halen.

Veel bedrijvigheid vindt plaats in Scheveningen. Dit is een belangrijk visitekaartje van onze stad. De boulevard wordt nu al grondig opgeknapt en op een deel geeft de hoogwaardige inrichting al een prachtig plaatje. Bezoekers kunnen daar nu al gebruik van maken. In 2013 wordt de nieuwe **boulevard** afgerond. De haven van Scheveningen is levendig, maar dat geldt niet voor de hele haven. Op sommige plekken is een flinke verbetering nodig. De raad stelde eerder al de plannen vast om een impuls te geven aan **Scheveningen Haven**. Doel is om zowel voor de visserij en andere bedrijven en voor watersporters en bezoekers een gebied te maken met een grote aantrekkingskracht. Scheveningen verwelkomt in 2013 ongeveer 15 miljoen bezoekers.

Mensen komen natuurlijk niet alleen voor de boulevard en het strand, maar zeker ook voor het rijke culturele aanbod dat Den Haag heeft. Cultuur is essentieel voor de quality of life en daarmee de sociaal-economische ontwikkeling van Den Haag. Ondanks de beperktere financiële middelen zal een spannend en interessant aanbod nog steeds mogelijk zijn dankzij scherpe keuzes én inventiviteit en veerkracht van culturele organisaties in de stad. Om cultuur in Den Haag aantrekkelijk te houden moeten we blijven vernieuwen en investeren. Het college heeft afgesproken te komen tot een Dans en Muziekcentrum op het Spuiplein. De financiering van dit **Spuiforum** wordt stapsgewijs opgebouwd. In deze begroting wordt net als vorig jaar een deel van de investering gespaard. Een inhoudelijk voorstel ontvangt de raad hiervoor op korte termijn. In het najaar van 2012 levert Den Haag haar bidbook voor Culturele Hoofdstad van Europa 2018 in. In 2013 valt de definitieve beslissing van de jury.

Evenementen trekken veel mensen naar de stad en vergroten de aantrekkingskracht. Dit geldt niet alleen voor de eerdergenoemde sportevenementen. In 2013 vieren we het 200-jarig bestaan van het Koninkrijk en is het 100 jaar geleden dat het Vredespaleis werd geopend. Dat vieren we met een aantal evenementen. Maar ook evenementen als Vlaggetjesdag, Parkpop en Life I Live zullen in 2013 weer honderdduizenden mensen trekken. Een evenement valt ook goed te combineren met een dagje Den Haag. Den Haag is ook een **winkelstad**. Winkelen is verreweg de belangrijkste reden voor het bezoek aan onze stad. Dat doen zowel bezoekers als Hagenaars veelal in de **binnenstad**. De Grote Marktstraat ontpopt zich tot internationale winkelboulevard. Ondernemers en de gemeente werken hier samen aan een uniek concept. Op vier locaties - waaronder klinkende namen als de Nieuwe Haagse Passage, de Markies en Amadeus - worden prachtige voorzieningen ontwikkeld voor winkelen en wonen. In deze gebouwen worden aantrekkelijke winkelformules gehuisvest. Op haar beurt investeert de gemeente in een aantrekkelijke en duurzame herinrichting van de **Grote Marktstraat**. Niet alleen de binnenstad, maar ook vele andere winkelstraten zijn kenmerkend voor de stad. Ook in 2013 wordt een aantal winkelstraten opgeknapt.

De beste kanten van Den Haag worden in binnen en -buitenland uitgedragen via onze citymarketing.

Investeren in **duurzaamheid** is investeren in de toekomst. Den Haag heeft daarin een voortrekkersrol. De gemeente werkt zelf klimaatneutraal. Den Haag organiseert ook in 2013 het **Climate Alliance congres**. Climate Alliance is een Europees netwerk van 1.600 gemeenten die kennis en ervaringen uitwisselen over een duurzame samenleving. Tijdens de conferentie in 2013 komen naar schatting 300 deelnemers naar Den Haag. Bij deze begroting wordt voorgesteld € 0,25 mln. beschikbaar te stellen voor de organisatie van dit congres. Uiteraard zijn er ook in 2013 subsidies voor energiebesparing en –opwekking en worden de mogelijkheden om voertuigen elektrisch op te laden uitgebreid. Op de stadsboerderijen komen er oplaadpunten om je elektrische fiets op te laden. Duurzaamheid is niet alleen nodig, maar heeft ook de **Fun Factor**. We willen de Haagse burgers en ondernemers enthousiast maken en stimuleren om mee te werken aan een duurzaam Den Haag. We organiseren hiervoor jaarlijks de Energiebeurs en het Stadsgesprek over duurzaamheid. Met subsidies ondersteunen wij bewoners om voorstellen te ontwikkelen. Onze energiecoaches helpen bij het verduurzamen van bestaande woningen. In ruil voor hun adviezen worden woningen opengesteld als voorbeeld voor de buurt. We participeren in onderzoeken naar duurzame innovatie en werken samen met grote partijen in de stad aan het duurzaamheidscentrum, samen op weg naar een klimaatneutrale stad in 2040.

De jeugd heeft de toekomst. Academisch onderwijs en een **academisch klimaat** zijn een absolute must voor een wereldstad als Den Haag. Daarom zijn wij trots dat in 2013 het gebouw van de Leidse **Universiteit op het Anna van Burenplein** wordt geopend. De openbare ruimte op het plein wordt aansluitend ingericht.

Het **cofinancieringsfonds** heeft zijn waarde bewezen. Het maakt vernieuwende investeringen mogelijk en boort externe bronnen aan. Bij elke euro die we als gemeente in het cofinancieringsteken, leggen andere partijen er twee euro bij. Het college trekt daarom € 3,5 mln. uit om het cofinancieringsfonds weer op het benodigde niveau te brengen.

1.7 Conclusie

In 2013 gaan we volop door met de uitvoering van de investeringen uit het college-akkoord en de basistaken van de gemeente. Voorgaande drie paragrafen illustreren dit. Het is gelukt om een solide begroting te maken en koers te houden met de geplande investeringen. We hebben de voorzieningen in de stad waar mogelijk gespaard. Dit was een ingewikkelde puzzel, omdat de rek er uit is. Makkelijke bezuinigingen zijn er niet meer. Maar het moet. Gezonde financiën zijn nodig om ook voorzieningen in de toekomst te kunnen bieden. Om ervoor te zorgen dat iedereen mee doet en blijft meedoen. Om de basis op orde te houden en om investeringen te doen die de stad klaarstomen voor een goede toekomst. Den Haag is een fijne en aantrekkelijke stad en dit moet zo blijven. Het realiseren van het coalitieakkoord staat daarom voorop.

1.8 Financiële overzichten

Reëel ramen en voordelen jaarrekening	Incidenteel		structureel			
	2012	2013/14	2013	2014	2015	2016 e.v.
Reëel ramen benodigde financiering	3.000		5.950	5.950	5.950	5.950
Realistisch ramen bijkomende kosten onderwijshuisvesting	-1.000		1.000	1.000	1.000	1.000
Structureel voordeel jaarrek. langdurigheidstoelage	800		800	800	800	800
Structureel voordeel jaarrek. exploitatie Reclamezuilen	200		200	200	200	200
Structureel voordeel jaarrek. correctie CAO-bestuurders	100		100	100	100	100
Structureel voordeel jaarrek. FLO-brandweer	780		1.304	1.840	2.220	2.280
Structureel voordeel jaarrek. handhaving en leefbaarheid			185	185	185	185
Bijstellen baten strandtentexploitanten				150	260	260

Organisatie	Incidenteel		structureel			
	2012	2013/14	2013	2014	2015	2016 e.v.
Centrale vastgoedorganisatie					300	300
Deconcentratie Zelfbediening		-2.750			390	390
Concentreren ambtelijke huisvesting		-3.000			1.000	2.500
Besparing overwerkvergoeding (CAO)			310	310	310	310

Harmoniseren, Kostendekkende leges en tarieven	Incidenteel		structureel			
	2012	2013/14	2013	2014	2015	2016 e.v.
Kostendekkende leges voor horeca en prostitutie			100	100	100	100
Leges vergunning kinderopvang (gastouders)			85	85	85	85
In lijn brengen tarieven sport met de regio			300	300	300	300
Harmoniseren schoolzwemmen			75	150	150	150
Profijtsbeginsel Chinees Nieuwjaar				35	35	35
Begeleidingskosten Schroeder van der Kolk			500	500	500	500
Afbouw extra subsidie HCO				100	200	300

Eenvoudig te realiseren maatregelen	Incidenteel		structureel			
	2012	2013/14	2013	2014	2015	2016 e.v.
Stopzetten kennisalliantie				80	80	80
Strategisch beleid Economie				200	200	200
Maatregelen WMO			500	500	500	500
Temporiseren Dynamisch Verkeersmanagement			300	300	300	300
Normalisering beheer Woonwagens					360	360

Kritisch doorlichten reserves	Incidenteel		structureel			
	2012	2013/14	2013	2014	2015	2016 e.v.
Vrijval reserve Kinderopvang	372					
Vrijval reserve ICT-systemen	17.400					
Vrijval reserve vulpunten voor aardgas	16					
Vrijval Reserve milieuprojecten	59					
Vrijval reserve thuislozenzorg Den Haag onder Dak (ELIM)	450					
Vrijval Economie in de Wijken	573					
Vrijval Reserve Anticiperende werkzaamheden	6.000					
Vrijval Ruimtelijke ordening	2.500					
Vrijval Reserve grote projecten	2.050					
Vrijval Reserve flankerende maatregelen VCP	260					
Jaarschijfvrijval investeringsruimte	5.600					

Op orde houden weerstandsvermogen grondbedrijf	incidenteel		structureel			
	2012	2013/14	2013	2014	2015	2016 e.v.
Weerstandsvermogen grondexploitatie	7.900					
Op orde brengen van de Reserve Grondbedrijf	16.400					

Organisatie	incidenteel		structureel			
	2012	13/14/15	2013	2014	2015	2016 e.v.
RUD	1.700		2.530	2.530	2.530	2.530
Verkiezingen	2.500					
AWBZ-herindicatie	400					
Externe ondersteuning Vestiadossier	500					
Tekort Haeghe Groep 2012 en 2013	3.000	3.000				
Apparaat jeugd en Gezin (Van Montfrans) 2015		1.700				
Apparaat VVE-balie		360				
Apparaat DSO stedelijke ontwikkeling		3.000			3.385	3.385
Apparaat DSO citymarketing		1.950				
Beroep- en bezwaar bestemmingsplannen / BAG			200	1.200	2.000	2.000

Investeringsen	incidenteel		structureel			
	2012	13/14/15	2013	2014	2015	2016 e.v.
Werk met Werk		15.000				
Dr. Kuiperdam		1.200				
Kruising Fruitweg/Viaductweg		800				
Multifunctioneel Leisurecenter	1.500					
Inzet bespaarde rente op programma 19		9.000				
OVT II	3.000					
AZC-Binckhorst		5.400				
Afwaardering Vastgoed (omzetten koop-huur)	7.500					
Onderhoud panden Binckhorst (neutraal VBV)						
Toevoeging MIP voor Spuiforum						4.500
Incidenteel Spuiforum	15.786					
Voorziening oninbare leningen	5.000					
ICT-projecten (Fiber to the home)		1.000				
Onderhoud OV-terminal, Centraal Station + Beatrixkwartier			660	1.420	1.420	1.420
Huisverboden		1.050				
Krachtwijken (Pijler Schoon)		1.500				
Biesieklette (2013-2015)		1.200				
Den Haag Internationale Stad		10.000				
Cofinancieringsfonds		3.500				
Climate Alliance		250				

Budgettair kader	incidenteel		structureel			
	2012	2013/14	2013	2014	2015	2016 e.v.
Beschikbaar volgens Voorjaarsnota en junicirculaire	86.050	8.480	-4.450	-10.250	-7.950	-5.750
Uitname algemene reserve	1.000-					
Landsbanki	1.400					
Erfpacht	1.600					
kader begroting	88.050	8.480	-4.450	-10.250	-7.950	-5.750
Totaal knelpunten	67.198	65.510	5.403	7.164	11.350	11.435
Saldo Kader + Maatregelen - knelpunten	68.060	-62.280	9.908	3.527	4.285	0
Overheveling naar incidenteel		-406	-3.869	2.515	1.760	
Totaal			6.039	6.042	6.045	0

1.9 Topindicatoren

Programma	nr.	Topindicator	Nulmeting	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Dienstverlening en Stadsdelen	1	Klanttevredenheid dienstverlening <i>Bron: Stadsenquête 2010</i>	77%	82%	84%	87%	90%	90%	90%
Openbare orde en Veiligheid	2	Beoordeling gevoel van onveiligheid in Den Haag als geheel: - voelt zich wel eens onveilig - voelt zich vaak onveilig <i>Bron: Landelijke Integrale veiligheidsmonitor</i>							
			46,6%	34,3%	34%	34%	34%	34%	34%
			9,1%	6,7%	5%	5%	5%	5%	5%
Cultuur	3	Oordeel bezoekers over aanbod cultuurvoorzieningen (rapportcijfer) <i>Bron: Stadsenquête</i>	7,4	7,3	7,5	7,3	7,3	7,3	7,3
Onderwijs	4	Aantal doelgroeppeuters dat deelneemt aan vroeg- en voorschoolse educatie <i>Bron: LLZ/Civision</i>	1.442	2.459	2.400	2.400	2.000	2.000	2.000
Integratie en Krachtwijken	5	Hagenaars die slagen voor het inburgeringsexamen als % van de Hagenaars die examen doen <i>Bron: ISI (Informatie Systeem Inburgering)</i>	76%	78%	82%	83%	85%	-	-
Werk en Inkomen	6	Aandeel huishoudens met bijstand <i>Bron: Aantal huishoudens CBS en bijstandsvolume SZW</i>	6,8%	7,9%	7,7%	8,3%	8,4%	8,4%	8,4%
Sociale voorzieningen en Armoedebestrijding	7	Huishoudens die gebruik maken van de minimavoorzieningen, ten opzichte van de huishoudens met een inkomen tot 110% van het minimumloon <i>Bron: Armoede monitor</i>	84%	88%	75%	75%	75%	75%	75%

Programma	nr.	Topindicator	Nulmeting	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Jeugd en Gezin	8	Door Jeugdgezondheidszorg (JGZ) bereikte kinderen in het eerste jaar	98%	98%	98%	95%	95%	95%	95%
		Aantal kinderen tussen 4 en 19 jaar in beeld bij de JGZ	85%	86%	80%	80%	80%	80%	80%
		Bron: Registratie dienst OCW							
Leefomgeving	9	Oordeel inwoners over woonomgeving (rapportcijfer)	7,1	7,1	7,2	7,3	7,4	7,4	7,4
		Bron: Veiligheidsmonitor							
Economie	10	Aantal arbeidsplaatsen in Den Haag	225.000	261.021	266.000	261.500	263.000	264.500	267.000
		Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden 2011							
	11	Waardering van het ondernemersklimaat	6,4	niet gemeten	6,7	6,7	6,8	6,8	-
Bron: Benchmark Ondernemersklimaat									
Sport	12	% Sportdeelname totaal Den Haag	54%	57%	61%	63%	65%	65%	65%
		Bron: Stadsenquête, RSO							
Maatschappelijke ondersteuning	13	Het aandeel klanten met een Wmo-voorziening dat aangeeft dat deze voorziening bijdraagt aan het zelfstandig kunnen blijven wonen.	84%	85%	85%	85%	85%	85%	85%
		Bron: SGBO-onderzoek tevredenheid cliënten WMO							
Volksgezondheid en Zorg	14	Aantal gestarte trajectplannen	598	598	600	600	600	n.n.b.	n.n.b.
		Aantal succesvol afgesloten trajecten	525	525	500	500	500	n.n.b.	n.n.b.
		Bron: Centraal Coördinatie Punt Maatsch. Opvang en openbare geestelijke gezondheidszorg							

Programma	nr.	Topindicator	Nulmeting	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Verkeer	15	Reistijden							
		Gemiddelde trajectsnellheid auto:							
		- Internationale Ring + inprikkers (km/u)	44,2 km/u, % onbekend	onbekend	35-40	35-40	35-40	35-40	35-40
		- Stedelijke hoofdwegen (km/u)	26,7 km/u, % onbekend	onbekend	20-25	20-25	20-25	20-25	20-25
		- Reistijd stadsrand tot toplocaties in minuten	onbekend	onbekend	20	20	20	20	20
		<i>Bron: Nationale Databank Wegverkeersgegevens (2010: handmatige telling bureau Dufec)</i>							
	16	Buurten met een parkeerdruk van meer dan 90%	≥5	26	26	25	21	19	17
		<i>Bron: Concept monitor HNM (2010: rapport aanpak parkeren woongebieden RIS 155060)</i>							
	17	Vervoerswijze van alle reizigers in Den Haag							
		% verplaatsingen per categorie							
		Auto	36,5%	36%	36%	35%	35%	35%	34%
		Openbaar Vervoer	17,5%	14%	14%	14%	14%	14%	14%
		Fiets	16,2%	21%	21%	21%	21%	21%	22%
		Lopen	29,8%	29%	29%	29%	29%	29%	29%
		<i>Bron: Stadsenquête 2011 (2010: Mobiliteit van de Hagenaar 2007-2008 en Mobiliteitsonderzoek Nederland/Ovin)</i>							
Wonen	18	Wijziging woningvoorraad							
		Opgeleverde nieuwbouw	2.471	1.477	1.300	1.300	1.300	1.300	1.300
		Overige toevoegingen aan de woningvoorraad	191	267	200	200	200	200	200
		Totaal onttrekkingen woningvoorraad	1.622	323	540	540	540	540	540
		Saldo wijziging woningvoorraad	1.040	1.421	960	960	960	960	960
		<i>Bron: CBS woningvoorraad, bewerking DSO/onderzoek</i>							

Programma	nr.	Topindicator	Nulmeting	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling	19	Aantal vestigers in en vertrekkers uit Den Haag							
		- aantal vestigers uit het binnenland	18.259	17.441	17.610	17.636	18.002	17.654	17.661
		- aantal vestigers uit het buitenland	16.593	16.298	16.563	16.139	15.741	15.543	15.408
		- aantal vertrekkers naar het binnenland	17.947	17.848	21.981	21.860	21.343	21.692	21.615
		- aantal vertrekkers naar het buitenland	12.619	12.478	12.860	12.847	12.826	12.819	12.791
		<i>Bron realisatie: GBA, bron prognose: Bevolkingsprognose 2012-2030</i>							
Milieu en Duurzaamheid	20	Uitstoot CO2 in kton	2.947	3.053					
		Begroot		2.417	2.387	2.358	2.328	2.299	2.269
		CO2-reductie (%)	Behaald	0%	-4%				
		Begroot		18%	19%	20%	21%	22%	23%
		<i>Bron: DHV CO2 scanner</i>							
Citymarketing en Internationale stad	21	Aantal toeristen:							
		- hotelgasten uit het buitenland	315.000	293.000	300.000	300.000	315.000	315.000	320.000
		- aantal hotelovernachtingen van die buitenlandse gasten	633.600	535.000	550.000	550.000	575.000	575.000	585.000
		<i>Bron: CBS</i>							
	22	Aantal instellingen in het cluster vrede en recht	71	87	91	95	99	103	107
		<i>Bron: Jaarplan BIZ</i>							
Financiën	23	Positie op de ranglijst van gemeentelijke woonlasten van de grote gemeenten	5	3	3	3	3	3	3
		<i>Bron: COELO</i>							

1.10 Samenstelling college van burgemeester en wethouders

2. Beleidsbegroting

2.1 Programma Gemeenteraad

Coördinerend portefeuillehouder: Presidium

Programmaonderdelen		Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x € 1.000)
Gemeenteraad Gemeenteraad Ombudsman Bestuursondersteuning raad Apparaatskosten raad Rekenkamer	Vertegenwoordigen van alle Haagse burgers		Lasten 7.526 Baten 6 Saldo 7.520 N
	Gemeenteraad	De raad als volksvertegenwoordiger stelt de kaders en controleert deze	Lasten 1.711 Baten 0 Saldo 1.711 N
	Ombudsman	behandelen van klachten van burgers en instellingen, uit een onafhankelijke positie	Lasten 496 Baten 0 Saldo 496 N
	Bestuursondersteuning raad	Terzijde staan van raad en commissies en verzorgen van communicatie burgerraad	Lasten 2.203 Baten 0 Saldo 2.203 N
	Apparaatskosten raad	Betalen van vergoedingen aan fracties en treffen van voorzieningen voor de raad	Lasten 2.622 Baten 6 Saldo 2.616 N
	Rekenkamer	Onderzoeken doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van gevoerd bestuur	Lasten 494 Baten 0 Saldo 494 N

Beoogd maatschappelijk effect: wat willen we bereiken?

De gemeenteraad vertegenwoordigt alle Haagse burgers en staat aan het hoofd van de gemeente. Met de twee andere bestuursorganen, het college van B en W en de burgemeester, vormt de raad het gemeentebestuur van Den Haag. De gemeenteraad stelt kaders vast van het door het college te voeren beleid en controleert het door het college gevoerde beleid. De raad wordt bijgestaan door de griffie. Die zorgt voor:

- de dienstverlening aan de raad en de door de raad ingestelde commissies;
- de ondersteuning van de relatie tussen de raad en de burger;
- de communicatie tussen de raad en de burger.

Gemeentelijke bijdrage: wat gaan we daarvoor doen?

De gemeenteraad heeft vier vakcommissies: de Commissies Bestuur, Ruimte, Leefomgeving en Samenleving. Naast de vakcommissies functioneert de Rekeningencommissie. De Rekeningencommissie is belast met het onderzoek naar de jaarrekeningen en naar het door het college gevoerde financiële beheer. De Algemene Raadscommissie bestaat uit alle leden van de raad en kan worden belast met de behandeling van onderwerpen die een integraal karakter hebben. Tijdens de Raadsconferentie van 2011 is besloten weer uitgebreidere verslagen te gaan maken van de commissievergaderingen.

Programmabudget: wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	7.623	7.514	7.309	7.275	7.275
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	7.623	7.514	7.309	7.275	7.275
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	98-	12	215	215	215
Totaal lasten	7.525	7.526	7.524	7.490	7.490

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	225	228	25	25	25
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	225	228	25	25	25
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	219-	222-	19-	19-	19-
Totaal baten	6	6	6	6	6

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Ontrekkingen	Eindsaldo
nvt					
Eindtotaal					

2.2 Programma College en Bestuur

Coördinerend portefeuillehouder: Jozias van Aartsen

College & Bestuur	Het operationaliseren van beleid naar de Haagse samenleving	<table><tr><td>Lasten</td><td>43.011</td></tr><tr><td>Baten</td><td>107</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>42.904 N</td></tr></table>	Lasten	43.011	Baten	107	Saldo	42.904 N
Lasten	43.011							
Baten	107							
Saldo	42.904 N							
Programmaonderdelen	Wat gaan we daar voor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)						
College van B&W	Het betalen van salarissen, wachtgeld aan (voormalige) leden van het college van B&W	<table><tr><td>Lasten</td><td>2.033</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>2.033 N</td></tr></table>	Lasten	2.033	Baten	0	Saldo	2.033 N
Lasten	2.033							
Baten	0							
Saldo	2.033 N							
Bestuursondersteuning en bestuursadvisering College van B&W	Het zorgdragen voor adequate advisering en secretariële ondersteuning van het bestuur	<table><tr><td>Lasten</td><td>7.155</td></tr><tr><td>Baten</td><td>93</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>7.062 N</td></tr></table>	Lasten	7.155	Baten	93	Saldo	7.062 N
Lasten	7.155							
Baten	93							
Saldo	7.062 N							
Concernfunctie POI en Communicatie	Het adviseren en ondersteunen van het bestuur op het terrein van POI en Communicatie	<table><tr><td>Lasten</td><td>20.923</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>20.923 N</td></tr></table>	Lasten	20.923	Baten	0	Saldo	20.923 N
Lasten	20.923							
Baten	0							
Saldo	20.923 N							
Concernfunctie Juridische zaken	Het adviseren en ondersteunen van het bestuur op het terrein van Juridische zaken	<table><tr><td>Lasten</td><td>930</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>930 N</td></tr></table>	Lasten	930	Baten	0	Saldo	930 N
Lasten	930							
Baten	0							
Saldo	930 N							
Concernfunctie Financiën	Het adviseren en ondersteunen van het bestuur op financieel terrein	<table><tr><td>Lasten</td><td>6.656</td></tr><tr><td>Baten</td><td>1</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>6.655 N</td></tr></table>	Lasten	6.656	Baten	1	Saldo	6.655 N
Lasten	6.656							
Baten	1							
Saldo	6.655 N							
Apparaatskosten college van B&W	Het organiseren van representatieve evenementen en het treffen van functionele voorzieningen	<table><tr><td>Lasten</td><td>2.178</td></tr><tr><td>Baten</td><td>13</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>2.165 N</td></tr></table>	Lasten	2.178	Baten	13	Saldo	2.165 N
Lasten	2.178							
Baten	13							
Saldo	2.165 N							
Bestuurlijke samenwerking	Het leveren van bijdragen aan het Stadsgevest Haaglanden en de VNG	<table><tr><td>Lasten</td><td>3.136</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>3.136 N</td></tr></table>	Lasten	3.136	Baten	0	Saldo	3.136 N
Lasten	3.136							
Baten	0							
Saldo	3.136 N							

Beoogd maatschappelijk effect: wat willen we bereiken?

Het college van burgemeester en wethouders vormt samen met de raad het Haagse gemeentebestuur. Daarbij stelt de raad de kaders vast van het door het college te voeren beleid. Het is de taak van het college om dit beleid te operationaliseren naar de Haagse samenleving. Het college stelt daarvoor jaarlijkse een meerjarenbegroting op die ter goedkering en vaststelling wordt aangeboden aan de raad.

Gemeentelijke bijdrage: wat gaan we daarvoor doen?

Bestuursondersteuning

Programmabureau Strategie

Het bureau heeft als taak nieuwe ontwikkelingen in de stad die meerdere beleidsterreinen en diensten raken, te signaleren en verkennen. Het bureau brengt kennis en innovatieve ideeën binnen van onder meer kenniscentra, planbureaus, universiteiten, grote bedrijven, andere steden in binnen- en buitenland en individuele vernieuwers. College, ambtelijk management en medewerkers zijn de doelgroep. De

buiten het stadhuis opgedane kennis en ideeën vinden hun weg in verschillende activiteiten: maandelijks nieuwsflitsen met signalen, masterclasses en lezingen, een gezamenlijke leergang strategie met Rotterdam, ontwikkeling van een werkwijze om stadskennis van collega's aan de frontlinie beter te benutten, kortlopende verkenningen en adviezen voor wisselende onderwerpen, een stadsmonitor met statistieken en kwalitatieve kennis, voorbereiding van strategiebijeenkomsten van het college en hoger ambtelijk management. In het voorjaar van 2013 zal de raad volgens toezegging de beschikking krijgen over dan beschikbaar en relevant strategisch onderzoeksmateriaal van het bureau.

Bestuurlijke Samenwerking

In het coalitieakkoord is opgenomen dat de gemeente in 2015 in totaal € 1 mln. wil hebben bezuinigd op de samenwerkingsverbanden (dat zijn o.a. de Veiligheidsregio Haaglanden, Stadsgewest Haaglanden en contributie VNG).

Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG)

Op initiatief van de gemeente Den Haag is de Algemene Ledenvergadering van de VNG in 2011 akkoord gegaan met een verlaging van de contributie met 2% per jaar van 2011 t/m 2014. Dit sluit aan bij de in de meerjarenbegroting Den Haag ingeboekte bezuinigingen op de contributie. Naar verwachting zal deze contributieverlaging worden gehaald. Via een automatische koppeling met het accres gemeentefonds, zal de contributie verder ook mee dalen of mee stijgen met de toe- of afname van de inkomsten van de gemeenten uit het gemeentefonds.

Den Haag is in 2012 gastheer geweest voor het jaarcongres van de VNG, dat een bijzonder tintje had, omdat de VNG zijn 100-jarig bestaan vierde. In dat jaarcongres is aandacht besteed aan de rol en koers van de VNG in de komende jaren. In juni 2012 is onder de gemeenten een eerste peiling gehouden van de prioriteiten voor de VNG in 2013 en verder. De resultaten zullen nader uitgewerkt worden in de Buitengewone Algemene Ledenvergadering in het najaar 2012. Duidelijk is al wel dat de grote decentralisaties (AWBZ, Jeugdzorg, WWnV) in ieder geval deel zullen uitmaken van die prioriteiten. Voor het overige zal de vorming van het nieuwe kabinet moeten worden afgewacht. De VNG al daar een actieve bijdrage aan leveren namens de gemeenten. Voor veel gemeenten, waaronder ook Den Haag, staat in ieder geval vast dat de VNG in de komende jaren zijn activiteiten zal moeten ontplooiën binnen de daarvoor ter beschikking staande financiële ruimte. Eventuele taakintensiveringen zullen niet tot verhoging van de contributie mogen leiden.

Stadsgewest Haaglanden

Met de val van het kabinet Rutte, is voorshands geen sprake meer van de door dat kabinet voorgenomen intrekking van de Wgr-plus-status voor de stadsregio's. Het is nog ongewis of, en zo ja hoe, het nieuwe kabinet zich hierin zal opstellen. Tegen de achtergrond van deze onzekerheden, en gelet op de brede waardering die het functioneren van het stadsgewest Haaglanden bij de deelnemende gemeenten ontmoet, wordt tot nader order uitgegaan van een voortzetting van de status quo van het stadsgewest, waar het de uitoefening van de wettelijke taken betreft, zoals de taken op het gebied van het openbaar vervoer en het verkeer. Intussen wordt door de 24 gemeenten van de stadsregio Rotterdam en het stadsgewest Haaglanden wel verder nagedacht over de vorming van een metropoolregio en over de beleidsterreinen waarop binnen een dergelijk groter verband samengewerkt kan worden, voorshands op vrijwillige basis. Besturen en ambtelijke organisaties van beide stadsregio's zijn nauw bij dit proces betrokken.

De voor de jaren 2011 tot en met 2014 in de begroting van Haaglanden opgenomen verlaging van de algemene bijdrage van de gemeenten tot een totaal van 10% zal verder worden doorgevoerd. De begroting van de gemeente Den Haag houdt hiermee ook rekening. Naast deze bezuiniging op de algemene bijdrage, zal – wat de raad van Den Haag en van de meerderheid van de andere deelnemende

gemeenten betreft – de eerder door Haaglanden voorgenomen verdubbeling van de bijdrage per inwoner (van 1 naar 2 euro, en daarna naar 3 euro) voor het regionale Groenfonds Haaglanden geen doorgang vinden. Naast de budgettaire redenen die ook al in voorgaande jaren speelden, speelt nu ook de behoefte aan een evaluatie van dit fonds en voorts het bezien van de mogelijkheden van een dergelijk fonds op het niveau van de Metropoolregio, hierin een belangrijke rol.

Metropoolregio Rotterdam Den Haag

De regio's rond Den Haag en Rotterdam zoeken al enkele jaren naar intensievere samenwerking. Dat is nodig want de beide regio's blijven in economische prestaties achter bij andere regio's in Europa en de wereld. Bewoners trekken zich voor hun dagelijkse bezigheden steeds minder aan van gemeente- of regiogrenzen. Tegelijkertijd wijst studie uit dat er veel onbenut economisch potentieel in de regio is. Door verdergaande afstemming en samenwerking kan extra bruto regionaal product worden gerealiseerd. Door schaalvoordelen, efficiency en specialisatie kan deze bonus worden binnengehaald. De gemeenten in de regio's moeten daarvoor zelf het initiatief nemen. Het komende jaar zal Den Haag inzetten op samenwerkingsafspraken op verschillende beleidsterreinen en op het vormgeven van een flexibele bestuurlijke organisatie, te beginnen met bereikbaarheid, onderwijs en arbeidsmarkt en economie. Uitgangspunt is dat de samenwerking nooit meer mag kosten dan nu het geval is in Haaglanden. Den Haag ziet eind 2012 met belangstelling het tweede voorstel voor Metropoolvorming tegemoet, waarin de zienswijzen van alle deelnemende gemeenten zijn verwerkt. Dan kunnen we samen keuzes maken in richting en tempo in de Metropoolvorming. We zullen ons met volle overtuiging richten op verdere samenwerking in de regio, met de gezamenlijke agenda als uitgangspunt, om de ambities van groei en welvaart voor bedrijven en bewoners daadwerkelijk tot stand te brengen.

Veiligheidsregio Haaglanden

De Veiligheidsregio krijgt de komende jaren de gelegenheid zich om te vormen tot een robuuste, doelmatige en professionele veiligheidsorganisatie die voorbereid is op de toekomst. Daartoe heeft het gemeentebestuur ingestemd met het voorstel van het Algemeen Bestuur van de Veiligheidsregio om de bezuinigingen in een trager tempo te realiseren dan eerder is afgesproken. Dit wordt gedekt uit het veiligheidsfonds, waarna de bezuinigingen vanaf 2014 alsnog worden ingelopen. In programma 4 Openbare orde en veiligheid wordt inhoudelijk ingegaan op het samenwerkingsverband Veiligheidsregio Haaglanden (VRH).

Programmabudget: wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	49.665	41.526	38.208	37.509	37.509
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	49.665	41.526	38.208	37.509	37.509
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	2.200-	3.300-	3.200-	3.400-	3.400-
Nieuw beleid	100	300	200	200	200
Neutrale mutaties in/tussen programma's	3.974-	4.485	3.553	3.053	3.801
Totaal lasten	43.591	43.011	38.761	37.362	38.110

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	9.342	2.622	1.944	1.260	1.260
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	9.342	2.622	1.944	1.260	1.260
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	15.300	3.200-	3.100-	3.000-	3.000-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	4.227-	685	1.169	1.753	1.753
Totaal baten	20.415	107	13	13	13

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Ontrekkingen	Eindsaldo
Reserve compensatie BSD	3010	1.193	-	-	1.193
BR Huis van de Democratie 3903	3071	93	-	93	-
BR FPU+ en seniorenregeling	3092	1	-	-	1
Eindtotaal		1.287	-	93	1.194

2.3 Programma Dienstverlening en Stadsdelen

Coördinerend portefeuillehouder: Ingrid van Engelshoven

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

Het programma Dienstverlening en Stadsdelen heeft twee hoofddoelstellingen:

- beste frontoffice van Nederland willen zijn door een klantvriendelijke en efficiënte dienstverlening aan bewoners, bedrijven en instellingen via www.denhaag.nl (click), het centrale telefoonnummer 14070 (call) en de balies in de stadsdeelkantoren (face);
- betrokken frontlijn willen zijn voor bewoners, bedrijven en instellingen in stadsdelen en wijken door onbenutte denk- en doekracht te stimuleren. Door ontkokerd, integraal en oplossingsgericht te werken in de stadsdelen.

In 2013 geeft de gemeente bewoners, bedrijven en instellingen meer verantwoordelijkheid terug. Den Haag neemt meer de rol van adviseur en van partner in en minder die van beslissers. Samen met de stad willen we aan de slag voor betere dienstverlening en meer betrokken wijken.

Topindicator	Nulmeting 2000-2003	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Klanttevredenheid dienstverlening <i>Bron: Stadsenquête 2010</i>	77%	82%	84%	87%	90%	90%	90%

Gemeentelijke bijdrage: wat gaan we daarvoor doen?

Burgerzaken

Masterplan Dienstverlening 2012 - 2015

Het KlantContactCentrum van Publiekszaken is de frontoffice van de gemeente Den Haag. Zij beheert een drietal kanalen: www.denhaag.nl (click), het centrale telefoonnummer 14070 (call) en de balies in de stadsdeelkantoren (face). De ambitie van het college is dat 90 procent van de bewoners, bedrijven en instellingen de dienstverlening van de gemeente in 2014 minimaal een 7 geeft. Om dit realiseren heeft de gemeenteraad in 2012 ingestemd met het 'Masterplan Dienstverlening 2012 – 2015'. In de Haagse Service Code zijn in juli 2012 de uitgangspunten en spelregels voor dienstverlening vastgesteld. Komend jaar gaat we onverkort door met de uitvoering van het masterplan.

1. denhaag.nl (click)

www.denhaag.nl is de digitale ingang van de gemeente voor bewoners, bedrijven en bezoekers. Voor de gemeente maar ook voor die bewoners, bedrijven en bezoekers is de website het belangrijkste kanaal voor dienstverlening. In 2013 zet de gemeente daarom onverminderd in op kanaalsturing. De ambitie is dat in 2015 60% van de transacties tussen de gemeente en haar burgers (in de breedste zin van het woord) digitaal wordt afgehandeld. De gemeente verbetert de digitale formulieren in 2013, maakt teksten op de site 'Helder Haags' en gaat de vindbaarheid en herkenbaarheid van het digitale loket op DenHaag.nl vergroten. Bovendien komen er speciale versies van de site voor tablets (zoals de iPad) en smartphones. De toegankelijkheid van de website voor doven- en slechtzienden is nu al goed. De site mag het waarmerk Drempelvrij dragen. De gemeente zet in op behoud van dit waarmerk in 2013 en investeert bovendien verder in de toegankelijkheid. Bewoners kunnen vanaf eind 2012 eenvoudig meldingen in de openbare ruimte doen via een applicatie voor smartphones. Diezelfde meldingen kunnen ze ook doen op een digitale kaart van Den Haag.

2. Centraal telefoonnummer: 14070 (call)

De eerstelijns telefonie via 14070 is een essentiële schakel in de dienstverlening. Het callcenter gaat de komende twee jaar over meer producten informatie geven aan bellers, waardoor de dienstverlening efficiënt en zoveel mogelijk via één heldere ingang verloopt. Inzet in 2013 blijft het terugdringen van de wachttijden. In 2013 realiseert 14070 een back-up voorziening zodat het callcenter bereikbaar blijft wanneer er onverhoopt een storing optreedt.

3. Balies stadsdeelkantoren (face)

Naast een gebruikersvriendelijke, toegankelijke website en een goed bereikbaar en hoogkwalitatief callcenter, investeert de gemeente ook in klantvriendelijke, herkenbare en efficiënte dienstverlening via de stadsdeelkantoren. Die wordt in 2013 bovendien uitgebreid met onder meer parkeerproducten. Om bewoners tijdig te kunnen helpen, gaat de gemeente vanaf 2013 meer 'Op afspraak' werken. Daarmee worden wachttijden voorkomen.

In 2013 begint de gemeente ook met de implementatie van een zelfbedieningsconcept. Als bezoekers van een stadsdeelkantoor meer zelf kunnen regelen, kunnen alle bezoekers sneller geholpen worden met minder personele inzet. Het college investeert € 2,75 mln. in dit concept. Hiervoor worden zes stadsdelen heringericht en wordt denhaag.nl aangepast voor mobiele toepassingen. Met deze maatregel kan met ingang van 2015 een structureel voordeel van € 0,39 mln. gerealiseerd worden.

Verkiezingen

In de begroting is structureel € 1,9 mln. opgenomen voor het organiseren van verkiezingen. Uit ervaringscijfers is gebleken dat het daadwerkelijk organiseren van de Tweede Kamer verkiezingen € 3,2 mln. kost. Omdat er frequenter verkiezingen georganiseerd moeten worden dan gedacht wordt in deze

begroting € 2,5 mln. extra beschikbaar gesteld voor verkiezingen. Hierdoor zijn middelen beschikbaar voor de dubbele verkiezing in 2014: de Europese verkiezing en de gemeenteraadsverkiezing. Voorgesteld wordt om extra middelen beschikbaar te stellen met het oog op de komende verkiezingen, te weten die voor de Tweede Kamer, het Europees Parlement en de gemeenteraad. In totaal wordt € 2,5 mln. extra ter beschikking gesteld. Den Haag voert als enige gemeente landelijke taken uit voor de verkiezingen van de Tweede Kamer en het Europees Parlement. Dit kost gemiddeld € 0,5 mln. per jaar. Er is overleg met het Rijk om deze extra taken kostendekkend vergoed te krijgen. Deze post maakt daarom (nog) geen onderdeel uit van de begroting.

Inkomsten leges

Voor 2013 zijn twee nieuwe ontwikkelingen voorzien.

Maximale tarieven rijbewijzen

Er komt een maximumtarief van € 37,05 (prijsspeil juli 2012) voor rijbewijzen. Het is nog niet duidelijk wanneer dit maximumtarief ingaat. Hiervoor moet eerst het wetgevingsproces zijn afgerond. In de begroting is rekening gehouden met een structurele daling van de baten uit de verkoop van rijbewijzen.

Registratie Niet Ingezetenen

Voor Nederlandse expats of gepensioneerden die in het buitenland wonen komt één centrale registratie: de 'Registratie Niet Ingezetenen'. Den Haag wordt één van de 20 loketten waar niet-ingezetenen zich voor registratie kunnen melden en waarna een BSN Burgerservicenummer uitgegeven kan worden.

Stadsdelen

De stadsdeelorganisaties zijn de frontlijn van de gemeente Den Haag. Zij hebben dagelijks direct contact met bewoners, bedrijven en instellingen. Zij leveren maatwerk, spelen snel en flexibel in op actuele ontwikkelingen en werken ontkokerd, integraal en oplossingsgericht. De stadsdeelorganisaties hebben zowel de rol van subsidieverlener naar de welzijnsorganisaties, als opdrachtgever voor beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Bovendien zijn ze partner voor bijvoorbeeld de politie en winkeliersverenigingen.

In 2013 zet de gemeente - naast de reguliere werkzaamheden - in op de volgende prioriteiten:

1. Ontkokerde oplossingen voor knelpunten in wijken

Dit jaar zetten de stadsdeelorganisaties extra in op handhaving, de ontwikkeling van Brede buurtscholen en Buurthuizen van de Toekomst en het verbinden van beleid en uitvoering.

- Handhaving: elk stadsdeel werkt aan een integraal uitvoeringsplan. Ze doen dat samen met de Bestuursdienst, de politie en Stadsbeheer. In 2012 is deze methode al beproefd in Segbroek en Haagse Hout.
- Brede buurtschool en Buurthuis van de Toekomst: de stadsdeelorganisatie heeft de rol van uitvoeringsversneller door partijen samen te brengen en wensen en knelpunten gezamenlijk aan te pakken. Initiatieven die een steuntje in de rug nodig hebben, kunnen daar op rekenen.
- Verbinden beleid en uitvoering: in wijken met complexe en meervoudige vraagstukken zoals Laak-Noord en Mariahoeve, worden uit de bestaande formatie wijkmanagers of projectleiders 'Welzijn in de wijk' aangesteld als scharnier tussen beleid en uitvoering.

2. Meer en intensievere participatie

In 2012 is de uitvoeringskracht in de stadsdelen versterkt door de komst van de subsidieregeling 'Leefbaarheid en bewonersparticipatie', een nieuw beleidskader voor bewonersorganisaties, de nota 'De Haagse Participatiemaatschappij', een nieuwe 'Inspraak- en participatieverordening' en de ontwikkeling van (e)participatietools op www.denhaag.nl. In 2013 is het credo: uitvoeren! Daarbij is er speciale aandacht voor het betrekken van jongeren en wijkbewoners, veelal onder de 50 jaar, die zeer actief zijn op internet. Een palet aan experimenten met sociale media zal worden ontwikkeld om op deze wijze de

Hagenaars die zich niet op de "traditionele" wijze organiseren te betrekken bij de stad en haar ontwikkelingen. Met het vrijgeven van "open data" en het digitaal beschikbaar maken van zoveel mogelijk producten gaan we het bereik van betrokken Hagenaars vergroten. De stad, dat ben je ook zelf.

3. Agendasetting door uitvoering

Om de beleidsafdelingen vanuit de frontlijn te voeden met de 'geur, kleur en smaak van de stad', ontwikkelt de gemeente in 2013 een meer permanente beleidsevaluatie. Deze nieuwe methodiek moet er toe leiden dat signalen van de straat nog meer het stadhuis bereiken dan nu het geval is.

Aan de slag in de wijk

De stadsdeelorganisaties gaan in 2013 gestaag door met het mobiliseren van onbenutte denk- en doekracht in de wijken. Bewonersorganisaties zijn hierbij een belangrijke partner, als zeker ook nieuwe partners. Communicatie van het digitale subsidieloket www.denhaag.nl/subsidies krijgt blijvend de aandacht.

1. Faciliteren van bewonersorganisaties

Bewonersorganisaties zijn belangrijke intermediairs bij de vormgeving en invulling van een op de wijken toegesneden beleid. In 2012 is de lijn ingezet dat bewonersorganisaties niet alleen namens de wijk spreken, maar er ook voor zorgen dat de wijk spreekt. Om die reden heeft de gemeente in samenspraak met de bewonersorganisaties het nieuwe beleidskader subsidiesystematiek bewonersorganisaties opgesteld. In 2013 wordt het ingezette beleid gecontinueerd.

2. Stimuleren nieuw maatschappelijk initiatief

Bewonersorganisaties zijn zeker niet de enige spreekbuis van de wijk: er bestaan ook straatgroepen, milieugroepen, bewonersgroepen, migrantenorganisaties, vereniging van eigenaren, levensbeschouwelijke organisaties, buurtpreventies, sportverenigingen, scoutinggroepen, straatvertegenwoordigers en andere groepen die zich middels sociale media organiseren.

De stadsdeelorganisaties zetten in 2013 onverminderd in op het stimuleren van het ontwikkelen van nieuwe activiteiten door deze groepen. Het gebruik van online [e]participatietools op www.denhaag.nl/aandeslag en de toepassing van sociale media spelen hierbij een belangrijke rol.

3. Vergroten veiligheid in wijken

Bewoners hebben een steeds belangrijkere rol bij de veiligheid in wijken. Ook in 2013 gaat de gemeente door met het ondersteunen van buurtpreventie-, buurtinterventie- en nachtpreventieteams. In 2012 hebben bijna 500 bewoners, verdeeld over 35 teams, vrijwillig een bijdrage geleverd aan de veiligheid in Den Haag. Deze 'oren en ogen van de buurt' melden onveilige situaties en onvolkomenheden in de sfeer van de leefbaarheid. Inzet voor 2013 is meer gebruik van sociale media, het betrekken van jongeren en actualisatie van het beleidskader 'Bewonersinitiatieven veiligheid'. De samenwerking tussen de buurtinterventieteams en de wijkbureaus van politie Haaglanden wordt geïntensiveerd.

Programmabudget: wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	54.407	53.100	53.810	51.810	51.810
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	54.407	53.100	53.810	51.810	51.810
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	250	1.900	500	390-	390-
Nieuw beleid	2.500	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	1.061-	1.400-	1.533-	1.285-	1.106-
Totaal lasten	56.096	53.600	52.777	50.135	50.314

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	14.850	14.850	16.850	14.850	14.850
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	14.850	14.850	16.850	14.850	14.850
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	803	298-	648-	298-	298-
Totaal baten	15.653	14.552	16.202	14.552	14.552

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Reserve compensatie DPZ	3010	736	-	-	736
Bestemmingreserve verkiezingen	3573	1.200	450	-	1.650
Eindtotaal		1.936	450	-	2.386

2.4 Programma Openbare orde en Veiligheid

Coördinerend portefeuillehouder: Jozias van Aartsen

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

Het doel van het veiligheidsbeleid is een veiligere stad. Het Veiligheidsbeleid 2012-2015 krijgt vorm langs drie sporen:

- Aanpakken van zware en veel voorkomende criminaliteit;
- Gebiedsgerichte aanpak in wijken en buurten, en een persoonsgerichte en groepsgerichte aanpak van overlastgevende en criminele jongeren, veelplegers en ex-delinquenten;
- Aanpak van georganiseerde criminaliteit, strafrechtelijk en bestuurlijk.

Topindicator	Nulmeting 2003	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Beoordeling gevoel van onveiligheid in Den Haag als geheel:							
- voelt zich wel eens onveilig	46,6%	34,3%	34%	34%	34%	34%	34%
- voelt zich vaak onveilig	9,1%	6,7%	5%	5%	5%	5%	5%
<i>Bron: Landelijke Integrale veiligheidsmonitor</i>							

NB: In het integraal Veiligheidsplan 2012-2015 voor Den Haag is bepaald dat bovenstaande subjectieve indicatoren zullen worden aangevuld met, of vervangen door, objectievere indicatoren zoals slachtofferschap, het aantal misdrijven en het aantal overlastmeldingen. Hiervoor zal nog een voorstel worden gedaan, het overleg daarover loopt nog.

Gemeentelijke bijdrage: wat gaan we daarvoor doen?

Bestrijden onveiligheid

Spoor 1 Aanpak van zware en veel voorkomende criminaliteit

Het accent van de preventie in 2013 ligt op overvallen, woninginbraak en veiligheid in en om de woning.

De gemeente bezoekt overvallen ondernemers en bewoners en adviseert hen over veiligheidsbevorderende maatregelen. Ook worden de nabijgelegen ondernemers bezocht van ondernemers die overvallen zijn en organiseert de gemeente voorlichtingsbijeenkomsten voor

omwonenden. Verder organiseert de gemeente per jaar ongeveer 10 overvaltrainingen voor ondernemers en hun medewerkers.

De gemeente leidt groepen bewoners op (buurtinterventieteams e.d.), die weer anderen kunnen informeren over inbraakpreventie. Veilig in en om de woning is speciaal gericht op ouderen. Er wordt aandacht besteed aan inbraakpreventie; babbeltrucs, zakkenrollerij, veilig pinnen, woningovervallen en veilig internetten.

Burgernet (www.burgernet.nl) is in heel Den Haag in werking. De komende jaren zetten politie en gemeente in op het verder benutten van Burgernet en op meer deelnemers (nu 16.000, streven is minstens 25.000). De financiering voor het Keurmerk Veilig Ondernemen om veiligheid en leefbaarheid in winkelstraten en op bedrijventerreinen te verbeteren, loopt eind 2012 af. Vanaf 2013 wordt het voortgezet in de Bedrijfs Investeringszones.

Spoor 2 Gebiedsgerichte aanpak en persoonsgerichte aanpak

Alle criminele en overlastgevende jeugdgroepen in Den Haag worden aangepakt. De prioritering is op basis van actuele ontwikkelingen, maar bevat in ieder geval groepen in Centrum, Laak, Loosduinen en Escamp. Alle groepsleden, zowel de voortrekkers als de meelopers, krijgen een passende aanpak (combinatie van straf, werk, opleiding en vrije tijdsbesteding). Ook straatcoaches en gezinsmanagers blijven actief. Ze spreken jongeren aan op hun gedrag en, als het nodig is, melden ze de jongeren (en hun gezin) aan bij de GGD of het Jeugd Interventieteam (JIT), waarna hulpverlening op gang kan komen.

Veel leden van deze groepen zijn relatief jong en maken zich veelal in groepsverband schuldig aan onder meer overvallen, straatroven en woninginbraken. Zij doen dat niet alleen in hun eigen wijk maar ook elders in de stad of in andere plaatsen in de regio en daarbuiten. Daarom volstaat voor hen een individuele aanpak door de wijkpolitie niet. Bij de bestrijding van overlast in wijken en buurten heeft maatwerk de voorkeur boven generieke maatregelen. Daarbij past de gemeente zo veel mogelijk individuele gebiedsverboden en/of groepsverboden toe. Als dat niet voldoende is, komen pas gebiedsgerichte maatregelen (alcoholverbod, aanwijzing noodgebied) in beeld. Gebiedsgerichte maatregelen hebben namelijk consequenties voor iedereen in dat gebied, ook voor goedwillende burgers. Bovendien gaat er een stigmatiserende werking van uit.

Om structurele alcohol gerelateerde overlast tegen te gaan kan de gemeente een alcoholverbod instellen in gebieden. Momenteel geldt in 26 Haagse gebieden een alcoholverbod. Het gaat steeds om maatwerk.

De mogelijkheden van de wet “Maatregelen bestrijding voetbalvandalisme en ernstige overlast”, kortweg “Overlastwet”, worden ingezet bij onder andere de jaarwisseling, evenementen en voetbalwedstrijden. Het noodgebied rond Hollands Spoor wordt afgebouwd. De juridische grondslag voor de aanwijzing van noodgebieden zal niet worden verruimd.

De burgemeester kan gebieden aanwijzen als veiligheidsrisicogebied als de openbare orde er wordt (of kan worden) verstoord door de aanwezigheid van wapens. Na instemming van de gemeenteraad en het openbaar ministerie mag de politie daar dan preventief fouilleren, dat wil zeggen vervoermiddelen, kleding en verpakkingen controleren op wapens en munitie. Bij de Tweede Kamer ligt een voorstel voor een eenvoudiger procedure.

De pilots Bewonersparticipatie en Veiligheid hebben een vervolg gekregen in het Jongerenpanel Schilderswijk, waarbij ‘gewone’ en problematische jongeren betrokken zijn. De jongeren zijn inzetbaar voor bijvoorbeeld preventie van softdrugsgebruik door andere jongeren en voor inbraakpreventie. Ze

worden begeleid door medewerkers van de politie. Daarnaast zetten politie en gemeente het project Rolmodellen voort. Wij zoeken naar een bredere inzetbaarheid in meer wijken/stadsdelen.

Spoor 3 Aanpak van georganiseerde criminaliteit

De minister van Veiligheid en Justitie geeft vanaf 2013 een structurele bijdrage aan het Regionaal Informatie- en Expertisecentrum Haaglanden/Hollands Midden (RIEC HHM). Den Haag en het RIEC HHM intensiveren de samenwerking tegen mensenhandel, vastgoedfraude, witwassen en hennepcultuur. Daarnaast krijgt de verbinding van het RIEC met het Haags Economisch Interventieteam (HEIT) extra aandacht. Jaarlijks streven RIEC HHM en HEIT naar een operationele samenwerking in minstens vijf zaken.

Het Haags Economisch Interventieteam (HEIT) is een samenwerkingsverband tussen de Belastingdienst, inspectie SZW, UWV, politie en de gemeente. Kerntaak is de aanpak van fiscale fraude en sociale zekerheidsfraude, illegale tewerkstelling en daarmee samenhangende misstanden. Dit gebeurt door gerichte bedrijfscontroles. Het HEIT doet circa 300 controles per jaar. Dit kan gebiedsgericht of branchegericht, maar ook op basis van de actualiteit zoals in 2011 op en rond het gebied van 'de Zevensprong'.

De gemeente Den Haag voert vanaf 2012 het beheer van het Landelijk Informatie- en Expertisecentrum (LIEC). De kosten hiervan worden geheel betaald uit een structurele subsidie van het ministerie van Veiligheid en Justitie.

Hennepkwekerijen leiden vaak tot overlast, verloedering en gevaar. Daarnaast gaat de exploitatie veelal gepaard met energiediefstal, uitkeringsfraude, belastingontduiking, geweld en intimidatie. Jaarlijks worden in Den Haag ongeveer 300 hennepkwekerijen opgerold. Er is ook aandacht voor de criminele structuren achter de hennepcultuur en voor de growshops.

Jaarlijks voert de gemeente ongeveer 400 standaard-bibobtoetsingen (Wet Bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur) uit voor de reguliere horeca, de coffeeshops, prostitutiebranche en de bouwsector. In circa 25% van de gevallen leidt dit tot nader onderzoek, dat kan leiden tot een adviesaanvraag bij het Landelijk Bureau Bibob. Vanaf 2012 wordt extra aandacht gegeven aan mensenhandel, dit wordt in 2013 voortgezet. In 2013 mag de gemeente ook o.a. vastgoedtransacties gaan toetsen. HorecaverGUNningen toetst de gemeente alleen bij de start van een horeca-inrichting. Wanneer een vergunninghouder nadien strafbare feiten pleegt buiten zijn exploitatie om, komt de gemeente dat niet altijd te weten. Daarom zal de gemeente de samenwerking met het openbaar ministerie en de politie verder intensiveren. Informatie uit afgeronde strafrechtelijke onderzoeken, waar een vergunninghouder bij betrokken is, kan dan conform de wet BIBOB worden hergebruikt zodat de gemeente reeds verstrekte vergunningen kan intrekken.

Voor de exploitatie van prostitutie en horeca worden vergunningen verleend. Deze vergunningen zijn niet kostendekkend. Daarom stelt het college voor de kostendekkendheid van de leges op de horeca- en prostitutievergunningen in 2013 te verhogen. Dit wordt nader uitgewerkt in de legesverordening in 2013.

Prostitutie en mensenhandel: In oktober 2012 zullen de uitkomsten van de uitgevoerde onderzoeken rondom de sluiting van de Doubletstraat en de verplaatsing van de volledige raamprostitutiesector worden gepresenteerd aan de gemeenteraad. Daarnaast wordt eind 2012 de Kadernota Prostitutie 2013–2016 voorgelegd aan de gemeenteraad. Hierin wordt onder meer aandacht besteed aan mannenprostitutie en aan een registratiesysteem voor prostituees. Door een wijziging van de Woningwet veranderen de eisen voor het verkrijgen van een zogeheten geschiktheidsverklaring voor prostitutiebedrijven.

Het toezicht en handhaving op de vergunde prostitutiebedrijven blijft in 2013 op het intensieve niveau van 2012. De versterkte handhaving op de Doubletstraat wordt voortgezet, evenals de nauwe banden met de bewoners ter plaatse. Voorkomen van overlast voor omwonenden blijft daarbij een belangrijk punt. Daarnaast behouden het toezicht en de handhaving op de niet-vergunde prostitutie hoge prioriteit, zoals de Chinese Wellnessbranche, de thuiswerkers, hotelprostitutie, straatprostitutie en de escortbranche. In RIEC-verband wordt het experiment uitzendbureaus uitgewerkt, ter bestrijding van uitbuiting. Het project bestrijding mensenhandel wordt afgerond. De gemeente actualiseert de aanpak van loverboys.

Overige veiligheids-thema's

Veiligheidshuis

In het Veiligheidshuis Den Haag werken Jeugd- en zorginstellingen, reclasseringsinstellingen, politie, penitentiare en justitiële jeugdinrichtingen, gemeente en Openbaar Ministerie samen in de aanpak van criminaliteit en (jeugd)overlast. In 2013 ligt het accent op strafbare feiten met een hoge impact (gewelddadige vermogenscriminaliteit) en op overlastgevende en criminele (jeugd)groepen.

Cameratoezicht

De burgemeester heeft de bevoegdheid om in de hele stad, waar nodig, cameratoezicht in te voeren. In Den Haag maakt cameratoezicht altijd onderdeel uit van een bredere aanpak om overlast op een locatie te bestrijden. In 2013 wordt doorgegaan met vaste camera's. Na een modernisering van het materieel zijn er nu 151 vaste camera's en 20 flexibel inzetbare camera's, die 3 tot 9 maanden ergens staan. De ervaringen met camera's op de overlastlocaties zijn positief. De camera's worden beheerd en uitgelezen door de politie.

Huiselijk geweld

Huiselijk geweld wordt onder andere bestreden door het tijdelijke huisverbod en door de Veilig Verder-teams. De gemeente en het Veiligheidshuis combineren daarbij het strafrecht, het bestuursrecht en de zorg. Stelselmatige plegers van huiselijk geweld worden gericht aangepakt. De gemeente doet, als eerste gemeente in Nederland, onderzoek naar de effecten van het tijdelijk huisverbod, ook op de langere termijn. In 2012 wordt dit onderzoek afgerond. In 2012 worden er 410 huisverboden verwacht. De mogelijkheid om huisverboden op te laten leggen wordt steeds bekender en hierdoor worden de uitvoeringskosten steeds hoger. Of deze trend zich gaat doorzetten moet in 2013 nader worden uitgezocht.

Veilig uitgaan

De gemeente zet in op een veilig uitgaansklimaat in de Haagse horeca, zonder criminaliteit, overlast, drugs en alcoholmisbruik. Horecapersoneel moet adequaat optreden tegen overlast, minderjarigen die alcoholhoudende drank willen bestellen en drugshandel/-gebruik. Hiermee kan goede horeca vertrouwen verdienen, wat resulteert in een soepeler toezicht vanuit de gemeente. De gemeente en de politie controleren meer risicogericht. Tegen horeca met voortdurende overlast en drugs- en alcoholmisbruik wordt handhavend opgetreden, wat kan leiden tot sluiting. De gemeente informeert ondernemers daarom actief over alcohol- en drugsmisbruik binnen de horeca, de maatregelen om dit te voorkomen en de mogelijke consequenties indien zij dit nalaten. In 2013 wordt de gemeente verantwoordelijk voor het toezicht en handhaving op de Drank- en Horecawet. De gemeente verkent de mogelijkheden tot beter maatwerk met hetzelfde budget.

Coffeeshops

Het coffeeshopbeleid wordt voortgezet. De hele branche is getoetst aan de Wet Bibob en van drie coffeeshops zijn de vergunningen ingetrokken. De gerechtelijke procedures hierover worden in 2012 afgerond. In 2013 zullen ook de overige effecten van de uitgevoerde toets zichtbaar worden. De lokale gedoogcriteria voor coffeeshops zijn aangescherpt. Die gaan over goede productinformatie, zichtbaarheid van het interieur van de coffeeshop vanaf de straat en samenwerking met Parnassia. Zij worden in 2012-2013 gefaseerd ingevoerd. Daarnaast zullen per 1 januari 2013 ook nieuwe landelijke gedoogcriteria gelden, te weten: het besloten clubcriterium en het ingezetenen criterium. Eind 2012 zal de burgemeester besluiten of hij die ook invoert. Per 1 januari 2014 geldt als extra eis een minimale afstand van 350 meter tussen tot scholen. De coffeeshops die hieraan niet voldoen, zijn op de hoogte gesteld. Ook in 2013 zal streng worden toegezien op de naleving van de lokale en landelijke gedoogcriteria.

Evenementen

Voor evenementen moeten de organisatoren een vergunning aanvragen bij de gemeente. De gemeente vraagt vervolgens aan politie, brandweer en GHOR advies over de veiligheid van het evenement. Dit gebeurt nu op basis van de gemeentelijke risicoanalyse. In 2013 wordt in aanvulling hierop ook gebruik gemaakt van landelijke risicorichtlijnen. Deze analyses zien toe op de openbare orde, de veiligheid van bezoekers en artiesten, op de volksgezondheid en op de bereikbaarheid. Op basis van de analyses zullen in 2013 de gemeentelijke handhavingsteams in 2013 risicogestuurd gaan handhaven. Ook zullen zij controleren op fysieke risico's. In 2013 kunnen meer aanvragen voor kleine evenementen met een eenvoudige melding worden afgedaan.

ADO

Betaald voetbal (ADO Den Haag) leverde in het verleden problemen op voor de openbare orde. Daarom hebben de gemeente en de andere betrokkenen geïnvesteerd in de samenwerking, de veiligheidsorganisatie, de kwaliteit en de kwantiteit van de stewards en de technische voorzieningen in en om het Kyocera stadion. Insteek is daarnaast dat goed gedrag van supporters wordt beloond met meer vrijheden en dat slecht gedrag wordt bestraft, bij voorkeur individueel en als het niet anders kan collectief. Hulpmiddelen daarbij zijn de Overlastwet, maar ook de huisregels van de club en de APV. De driehoek wil de benodigde politie-inzet terugdringen, meer thuiswedstrijden bestempelen als 'laag risico', en waar mogelijk belemmeringen voor uitsupporters wegnemen.

Radicalisering

De signalering en bestrijding van radicalisering wordt vooral gericht op moslimradicalisering en rechts-extremisme. Hierbij is het uitgangspunt 'insluiten in plaats van uitsluiten' (zie beleidsnotitie "Signalisering van radicalisering en polarisatie in Den Haag, rm 216/RIS 150588). De inzet is preventief, curatief en repressief, waarbij de gemeente verantwoordelijk is voor het preventieve en curatieve deel en het OM voor de repressieve aanpak. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid noemt het dreigingsniveau tegen Nederland 'beperkt'. Ook in Den Haag is er nauwelijks sprake van dreigend moslimterrorisme of andersoortige vormen van extremisme. Maar de gemeente moet waakzaam blijven op mogelijke radicaliserings- of polarisatietendensen en geeft daarom in 2013 in de stad vorm aan de aanpak door:

- Waar nodig de netwerken uitbouwen om signalen te duiden en eventueel te interveniëren.
- Daarnaast is alertheid geboden op andere vormen zoals dierenrechtenactivisme, linksextremisme en antiglobalisme;
- Methoden en interventies ontwikkelen en meer doen aan het ondersteunen van de identiteitsontwikkeling en het weerbaar maken van tieners/jongeren;
- Zorg na detentie.

Brandweorzaken en (strand)veiligheid

Veiligheidsregio Haaglanden

In de Veiligheidsregio werken politie, brandweer GHOR (Geneeskundige Hulpverlening bij Ongevallen en Rampen) en gemeenten samen aan crisisbeheersing. In die samenwerking worden ook de overige crisispartners betrokken, zoals het Openbaar Ministerie, Defensie en waterschappen. Het beleid van de veiligheidsregio ligt vast in het Regionaal Beleidsplan (2012). De crisisorganisatie is beschreven in het Regionaal Crisisplan (2012).

Bij de brandweer staat het visiedocument 'Op koers' centraal. Dit moet leiden tot een hoger maatschappelijk rendement en lagere kosten. Daarvoor wordt meer geïnvesteerd in het voorkómen van incidenten, waaronder branden. Drie sporen staan bij deze koerswijziging centraal:

- Het regionale brandweerkorps moet daadwerkelijk één worden, de organisatie moet op orde komen.
- De brandweer moet voor minder geld dezelfde veiligheidszorg gaan realiseren, met minder slachtoffers en minder schade afneemt. Daarvoor slinkt de organisatie af aan de top en gaat ze meer samenwerken.
- Het brandveiligheidsbewustzijn en de zelfredzaamheid van burgers en bedrijven moeten omhoog. (brandveilig leven). Hierdoor ontstaat de noodzaak om de repressie te vernieuwen.

Strandveiligheid

De gemeente is verantwoordelijk voor de zwemveiligheid aan de stranden. Daarvoor geeft ze ook voorlichting over de gevaren van het zwemmen in de zee. De 'zandmotor' – voor de kust van Ter Heijde – maakt het werk van de reddingsbrigades intensiever door verandering van de stromingen.

Programmabudget: wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	56.861	55.781	55.635	54.940	54.940
Goedgekeurde mutaties	377	189	-	-	-
Subtotaal	57.238	55.970	55.635	54.940	54.940
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	780-	1.304-	1.840-	2.220-	2.280-
Nieuw beleid	-	50	50	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	3.977	5.353	10.372	2.455	2.455
Totaal lasten	60.435	60.069	64.217	55.175	55.115

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	3.392	2.692	2.895	2.200	2.200
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	3.392	2.692	2.895	2.200	2.200
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	100	100	100	100
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	2.524	1.452	1.557	190	190
Totaal baten	5.916	4.244	4.552	2.490	2.490

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
BR Veiligheidsfonds	3086	1.792	-	782	1.010
BR Afwikkeling Ontvlechting Brandweer	6416	3.712	-	972	2.740
Eindtotaal		5.504	-	1.754	3.750

2.5 Programma Cultuur

Coördinerend portefeuillehouder: Marjolein de Jong

Cultuur	Behoud cultureel erfgoed, gevarieerd aanbod, ondersteunen van kunst en cultuur	Lasten 77.086 Baten 5.592 Saldo 71.494 N
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x € 1.000)
Kunstzinnige vorming	Stimuleren ontwikkeling van een educatief aanbod door culturele instellingen. Verschaffen van inzicht in en kennis van een breed cultureel aanbod bij kinderen en jongeren	Lasten 7.024 Baten 156 Saldo 6.868 N
Beeldende kunst	Stimuleren van een gevarieerd en hoogwaardig beeldende kunst aanbod	Lasten 4.023 Baten 91 Saldo 3.932 N
Accommodaties voor kunstbeoefening	Huisvesting en exploitatie van accommodaties voor professionele podiumkunsten	Lasten 19.775 Baten 3.825 Saldo 15.950 N
Muziek, zang en opera	Stimuleren van productie en programmering van het professionele muziekaanbod	Lasten 5.857 Baten 0 Saldo 5.857 N
Toneel en dans	Stimuleren van productie en programmering van het professionele dans- en toneelaanbod	Lasten 8.030 Baten 0 Saldo 8.030 N
Film, video en letterkunde	Stimuleren van de belangstelling voor de filmkunst, letterkundige activiteiten en de audiovisuele media	Lasten 1.493 Baten 0 Saldo 1.493 N
Amateurkunst	Stimuleren van actieve en passieve cultuurparticipatie	Lasten 3.369 Baten 0 Saldo 3.369 N
Overige kunst	Stimuleren van diverse vormen van kunst en cultuur en financiering voor diverse programma's of projecten	Lasten 3.562 Baten 0 Saldo 3.562 N
Musea	In stand houden breed museaal aanbod. Behoud cultureel erfgoed en professioneel collectiebeheer	Lasten 18.630 Baten 1.440 Saldo 17.190 N
Gemeentearchief	In goede, geordende en toegankelijke staat beheren van archieven en collecties	Lasten 5.323 Baten 80 Saldo 5.243 N

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

De raming van het oordeel over het aanbod van cultuur in Den Haag is vanaf 2013 gelijk gesteld aan de realisatie in 2011. Vanaf 2013 zal het cultuurbudget lager zijn dan bij de voorgaande meerjarenbeleidsplannen. Tegelijkertijd zijn het nieuwe elan en de nieuwe samenwerkingsverbanden binnen het Haagse kunstenveld zodanig bemoedigend dat het bestendigen van de waardering door het publiek een reële ambitie van het college is. Samen met de instellingen en Haagse ondernemers wil het college een nieuwe vorm van cultureel ondernemerschap teweegbrengen waarmee een hoogwaardig cultuuraanbod in de stad ook de komende jaren gegarandeerd blijft. De gemeente Den Haag wil –ook nu er moet worden bezuinigd– een gevarieerd en hoogwaardig kunst- en cultuuraanbod ondersteunen, dat aansluit op de vraag uit de samenleving. Het cultuuraanbod behoort immers aantrekkingskracht te hebben op bewoners en bezoekers van Den Haag. Daarnaast wil de gemeente het culturele erfgoed van de stad behouden en de collecties professioneel beheren.

De gemeente richt zich in 2013 vooral op:

- ondersteunen van het cultuuraanbod, op basis van het meerjarenbeleidsplan kunst en cultuur 2013-2016;
- de uitvoering van het in het najaar van 2012 te starten Deltaplan Cultuureducatie;
- het programma 'Creatieve Stad', samen met partners in de stad. Dit programma is gericht op de creatieve sector: de kunsten, media, entertainment en de creatieve zakelijke dienstverlening;
- de (inter)nationale positie van Den Haag als cultuurstad;
- de ambitie Den Haag Culturele Hoofdstad 2018;
- ontsluiten van informatie over de Haagse samenleving van vroeger tot vandaag;
- digitalisering van documenten, zowel intern als in de communicatie met het publiek
- verdere uitwerking van het project Spuiforum.

Topindicator	Nulmeting 2007	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Oordeel bezoekers over aanbod cultuurvoorzieningen (rapportcijfer) <i>Bron: Stadsenquête</i>	7,4	7,3	7,5	7,3	7,3	7,3	7,3

Gemeentelijke bijdrage: wat gaan we daarvoor doen?

De gemeente voert het cultuurbeleid uit volgens het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2013-2016. In het collegeakkoord 2010-2014 Aan de Slag! is een bezuiniging op cultuursubsidies vastgelegd, welke door het college bij besluit van 28 juni 2012 is vastgesteld. Voor 2013 tot en met 2016 is structureel € 12,8 mln. minder beschikbaar voor cultuur ten opzichte van het vorige meerjarenbeleidsplan. Daarnaast wordt voor 2013 tot en met 2016 incidenteel € 0,65 mln. gekort vanwege aanpassing van de fasering van de bezuinigingen (in 2012 € 5,1 mln. i.p.v. € 8,5 mln., in 2013 € 12,8 mln. i.p.v. € 12 mln., verschil € 2,6 mln. in vier jaar). De Adviescommissie Hirsch Ballin heeft advies uitgebracht over scherpe keuzes die de gemeente moet maken met betrekking tot de hieronder genoemde disciplines en instellingen. Dit advies wordt eind 2012 aan de raad voorgelegd.

Kunstzinnige vorming/Cultuureducatie

De Commissie-Hirsch Ballin is in haar advies van april 2012 over het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2013-2016 uitvoerig ingegaan op een nieuwe organisatiestructuur voor cultuureducatie. Naar aanleiding van het advies van commissie-Hirsch Ballin is besloten tot een ingrijpende reorganisatie van de cultuureducatie en -participatie. Vanuit een samenwerking tussen de portefeuilles onderwijs en cultuur wordt het Deltaplan Cultuureducatie opgezet voor binnenschoolse cultuureducatieve vorming.

Beeldende kunst

Den Haag heeft een bloeiend beeldende kunstklimaat. De gemeente heeft het voornemen de volgende instellingen voor beeldende kunst te subsidiëren: Stroom, Heden en de Vrije Academie, Project Space 1646, galerie West, en nieuwe instellingen als Nest en Liefhertje en de Grote Witte Reus.

Accommodaties voor kunstbeoefening

Mensen komen natuurlijk niet alleen voor de boulevard en het strand, maar zeker ook voor het rijke culturele aanbod dat Den Haag heeft. Cultuur is essentieel voor de quality of life en daarmee de sociaal-economische ontwikkeling van Den Haag. Ondanks de beperktere financiële middelen zal een spannend en interessant aanbod nog steeds mogelijk zijn dankzij scherpe keuzes én inventiviteit en veerkracht van culturele organisaties in de stad. Om cultuur in Den Haag aantrekkelijk te houden moeten we blijven vernieuwen en investeren. Het college heeft afgesproken te komen tot een Dans en Muziekcentrum op het Spuiplein. De financiering van dit Spuiforum wordt stapsgewijs opgebouwd. In deze begroting wordt net als vorig jaar een deel van de investering gespaard. Een inhoudelijk voorstel ontvangt de raad hiervoor op korte termijn. In het najaar van 2012 levert Den Haag haar bidbook voor Culturele Hoofdstad van Europa 2018 in. In 2013 valt de definitieve beslissing van de jury.

De gemeente blijft aandacht schenken aan (tijdelijke) huisvesting van kunstenaars. Diverse instellingen zullen de huidige subsidie verliezen, waaronder een aantal accommodaties. Pas in het najaar 2012 zijn de gevolgen bekend van de besluiten van het Rijk op de subsidieverlening aan Haagse instellingen. Deze besluiten kunnen gevolgen hebben voor de planvorming van de Haagse instellingen en voor de subsidieverlening van de gemeente.

Muziek

De gemeente stimuleert een gevarieerd en hoogwaardig aanbod van klassieke muziek, oude muziek, opera, eigentijdse muziek en popmuziek. Hiervoor ontvangen de volgende instellingen subsidies: de Stichting Gastprogramming, het Residentie Orkest, Haags Popcentrum, Johan Wagenaarstichting, Musica Antica Da Camera, New European Ensemble, Festival Classique, Internationaal Kamermuziekfestival Den Haag, Opera2Day, Paard van Troje, PopHotSpot, Slagwerk Den Haag. Het Residentie Orkest ontwikkelt thans een nieuw, scherp en onderscheidend profiel in de context van de metropoolregio.

In het collegeakkoord 2010 – 2014 Aan de Slag! is de ambitie geformuleerd om de Haagse popcultuur te laten uitgroeien tot een sterk Haags handelsmerk. Popmuziek is in het Beleidskader Kunst en Cultuur (6 oktober 2011) gekwalificeerd als een van de prioriteiten van het Haagse cultuurbeleid. Het Paard van Troje krijgt daarbij een centrale plek in de keten van de Haagse popinfrastructuur. De (inter)nationale ambities van Haagse bands en artiesten worden ook de komende jaren ondersteund met het fonds The Hague Music Export (voorheen: Fonds Pop Over Zee).

Theater en dans

De gemeente wil een breed en hoogwaardig theater- en dans aanbod stimuleren. Den Haag is traditioneel sterk in moderne dans. Hiertoe ondersteunt de gemeente het Nederlands Dans Theater, het Holland Dance Festival, het Korzo Theater, The Dutch Don't Dance Division, Lonneke van Leth producties, de Koninklijke Schouwburg, Theater aan het Spui en Theater Diligentia, toneelgroep De Appel, Firma MES, Het Nationale Toneel en NT Jong.

Film, video en letterkunde

Den Haag heeft een breed literair aanbod. De gemeente ondersteunt enkele literaire festivals, zoals Crossing Border en Writers Unlimited, en daarnaast de Jan Campertstichting en het Huis van Gedichten. Met het Filmhuis Den Haag en festivals als Movies that Matter en het Indian Film Festival, beschikt Den Haag over een breed en gevarieerd aanbod.

Amateurkunst en cultuureducatie

De gemeente stimuleert een breed aanbod van Amateurkunst en cultuureducatie. In het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2013-'16 wordt een nieuwe organisatiestructuur ontworpen waarin een aantal functies en taken van het huidige Koorenhuis en Culturalis worden voortgezet. De inhoudelijke ambities zullen verder vorm krijgen in het Deltaplan Cultuureducatie dat in het najaar van 2012 van start zal gaan.

Musea

Den Haag heeft musea van topniveau in huis, met een sterke aantrekkingskracht op een groot publiek, ook internationaal. Dat niveau houden we vast. De ontsluiting van cultureel-historisch erfgoed wordt via het Haags Historisch Museum georganiseerd. Museon werkt een scherper profiel uit dat aansluit op het thema vrede en recht.

Gemeentearchief

Het Haags Gemeentearchief richt zich op de ontsluiting van informatie over de Haagse samenleving tot vandaag. Met het onderbrengen van de Dienstenbibliotheek bij de directie Haags Gemeentearchief is een breder informatiecentrum ontstaan waar informatie over Den Haag wordt aangeboden aan zowel inwoners, bezoekers, bestuur als het ambtelijk apparaat. Het publiek zal naast de bestaande toegangen ook een thematische ontsluiting van de diverse bronnen over de geschiedenis van Den Haag worden geboden. De Haagse thema's zullen in de publieksruimten in het stadhuis op een aantrekkelijke wijze worden gepresenteerd. Door verdere digitalisering en de opening van historische informatie- en ontmoetingspunten in de bibliotheekfilialen moet de Hagenaar ook dicht bij huis de geschiedenis van en informatie over de stad kunnen ontdekken. De digitale beschikbaarstelling van informatie neemt in deze ambitie een primaire plaats in. In 2013 zal de focus worden verbreed met het monitoren van de social media. Het helpen van fysieke bezoekers zal verminderen en digitale dienstverlening en dienstverlening aan het ambtelijk en bestuurlijk apparaat zal toenemen.

Programma's, actieplannen en projectsubsidies

Den Haag Culturele Hoofdstad 2018

Elk jaar wijst de Europese Commissie twee landen aan die een Culturele Hoofdstad mogen leveren. Voor 2018 zijn Nederland en Malta aangewezen. Den Haag heeft zich kandidaat gesteld. De Stichting Den Haag 2018, met Aus Greidanus als artistiek directeur, is belast met de uitwerking van de kandidaatstelling van Den Haag tot een in het najaar 2012 te presenteren bidbook. Begin 2013 maakt een jury van Nederlandse en internationale experts een shortlist bekend. De steden op deze shortlist waarvoor Den Haag zich uiteraard hoopt te kwalificeren, krijgen de gelegenheid om hun bidbook aan te scherpen en te concretiseren. In het najaar van 2013 maakt de jury een definitieve keuze welke Nederlandse stad zich in 2018 Europese Culturele Hoofdstad mag noemen. De officiële toekenning door de Europese Commissie vindt plaats in het voorjaar van 2014.

Internationaal cultuurbeleid

De gemeente blijft gericht aandacht besteden aan de internationale aspecten van Den Haag als cultuurstad door in te zetten op internationale programmering en marketing. Ook worden op incidentele basis geld besteed aan presentaties van Haagse cultuurinstellingen in het buitenland. Het beleid is ook gericht op het beter betrekken van de stad van de internationale gemeenschap van expats. De ambitie van de gemeente om in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa te zijn, sluit uitstekend aan bij dit beleid.

Incidentele projectsubsidies

De gemeente Den Haag stelt twee maal per jaar, uit de regeling Culturele Projecten, subsidie beschikbaar voor culturele projecten. De subsidie is bedoeld voor het stimuleren van professionele, kunstzinnige activiteiten die incidenteel plaatsvinden. Een externe adviescommissie beoordeelt de aanvragen. Deze let onder andere op artistieke kwaliteit, pluriformiteit en publieksbereik.

Programmabudget: wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	87.572	74.131	74.762	74.508	74.508
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	87.572	74.131	74.762	74.508	74.508
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	2.208	2.955	1.884	1.878	1.569
Totaal lasten	89.780	77.086	76.646	76.386	76.077

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	7.588	5.415	5.415	5.415	5.415
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	7.588	5.415	5.415	5.415	5.415
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	1.359	177	193	193	193
Totaal baten	8.947	5.592	5.608	5.608	5.608

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Reserve Atelierbeleid	6231	606	-	91	515
Eindtotaal		607	-	91	516

2.6 Programma Onderwijs

Coördinerend portefeuillehouder: Ingrid van Engelshoven

Onderwijs	Optimaliseren educatieve infrastructuur	Lasten 177.573 Baten 54.291 Saldo 123.282 N
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)
Onderwijshuisvesting	Investering in onderwijshuisvesting	Lasten 41.664 Baten 153 Saldo 41.511 N
Onderwijsachterstandenbeleid	Uitvoeren van thema's uit de Haagse Educatieve Agenda 2010-2014	Lasten 59.800 Baten 41.609 Saldo 18.191 N
Leerlingenvervoer	Vervoeren van kinderen van en naar school	Lasten 7.326 Baten 0 Saldo 7.326 N
Act/ projecten stedelijk onderwijsbeleid	Specifieke onderwijsprojecten en het uitvoeren van thema's uit de Haagse Educatieve Agenda	Lasten 27.732 Baten 4.871 Saldo 22.861 N
Gymnastiek- en schoollokalen	Verhuur van gymlokalen na schooltijd	Lasten 49 Baten 54 Saldo 5 V
Volwasseneneducatie	Volwassenen cursussen aanbieden: lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden	Lasten 5.948 Baten 4.741 Saldo 1.207 N
Schoolbegeleidingsdienst onderwijsachterstandsactiviteiten	Scholen in staat stellen onderwijsachterstanden van leerlingen te verminderen	Lasten 1.369 Baten 0 Saldo 1.369 N
Schoolbegeleidingsdienst reguliere schoolbegeleiding	Hulp bij onderwijsverbetering en voor leerlingen met problemen in hun ontwikkeling	Lasten 1.826 Baten 0 Saldo 1.826 N
Kinderopvang	Toezien op en handhaving van de kwaliteit van de kinderopvang	Lasten 1.368 Baten 85 Saldo 1.283 N
Openbare bibliotheek	Beschikbaar stellen van informatie-dragers en digitale bronnen, adviseren, informatie verstrekken en educatie	Lasten 26.738 Baten 2.578 Saldo 24.160 N
Voor- en vroegschoolse educatie	Investeren in de taalontwikkeling van jonge kinderen	Lasten 3.517 Baten 0 Saldo 3.517 N

Beoogd maatschappelijk effect: wat willen we bereiken?

Goed onderwijs en een breed aanbod van opleidingen op alle niveaus bieden alle Hagenaars de kans het beste uit zichzelf te halen. Investeren in onderwijs is investeren in de toekomst van de stad en in de toekomst van iedere Haagse burger. Talenten herkennen en erkennen, dat is de primaire doelstelling van het Haagse onderwijs. Iedereen heeft unieke talenten en moet in de Haagse samenleving de kans krijgen om zich optimaal te ontplooiën. De afstemming tussen en verknoping van activiteiten op het gebied van onderwijs, welzijn, sport, bibliotheken en zorg, en dus de ontwikkeling van de brede buurtschool, heeft prioriteit. Verder is Den Haag de Internationale stad van Vrede en Recht. Daarom wordt ingezet op internationalisering van het onderwijs, internationaal onderwijs en academisch onderwijs op het gebied van vrede en recht.

Topindicator	Nulmeting Jaar 2006	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal doelgroeppeuters dat deelneemt aan vroeg- en voorschoolse educatie <i>Bron: LLZ/Civision</i>	1.442	2.459	2.400	2.400	2.000	2.000	2.000

Per 1 januari 2011 is de definitie van een doelgroepkind voor voorschoolse en vroegschoolse educatie (VVE) aangepast. De nieuwe definitie sluit aan bij de nieuwe gewichtenregeling van het Rijk. De indicering vindt plaats op consultatiebureaus. De verwachting is dat met de nieuwe definitie het aantal doelgroepkinderen in Den Haag lager zal komen te liggen, vandaar dat in de begroting vanaf 2014 2.000 doelgroepkinderen worden genoemd. Eind 2013 zullen alle kinderen (0-4 jaar) geïndiceerd zijn volgens de nieuwe definitie en is er een totaal beeld van het aantal doelgroepkinderen. Het betekent echter niet dat er jaarlijks minder kinderen zullen deelnemen aan de voorschoolse educatie. De groepen voorschoolse educatie staan ook open voor niet-doelgroepkinderen.

Gemeentelijke bijdrage: wat gaan we daarvoor doen?

In het collegeakkoord worden extra middelen voor intensivering van het onderwijsbeleid beschikbaar gesteld voor 2011 tot en met 2014, € 22 mln. incidenteel en vanaf 2012 € 5 mln. structureel per jaar. De structurele middelen worden ingezet voor investeringen in onderwijshuisvesting, waarbij we inzetten op meer kwaliteit, duurzaamheid en multifunctionele gebouwen. Voor de invulling van de incidentele middelen gaat het in 2013 om: verlengde schooldagactiviteiten, ontwikkeling brede buurtschool in het primair en voortgezet onderwijs, hoogbegaafdheid, opvangvoorzieningen voor overbelaste jongeren, stages en leerbanen, coördinatiepunt stages en werkplekken bij internationale (onderwijs)instellingen en aanbod laaggeletterden. In 2011 tot en met 2014 moet er op de onderwijssubsidies € 2,2 mln. worden bezuinigd. In 2013 wordt hiervan € 0,5 mln. gerealiseerd. De bezuiniging wordt ingevuld door projecten niet verder voort te zetten als de projectperiode is afgelopen (pilot inhoudelijke samenwerking kinderopvang, activiteitenboek verlengde schooldag, studentenpas) en door minder middelen te reserveren voor ontmoetingen, en voor nieuwe initiatieven en knelpunten.

Onderwijshuisvesting

De gemeente is verantwoordelijk voor de huisvesting van het primair, speciaal en voortgezet onderwijs. Bestaande schoolgebouwen moeten worden onderhouden; oude, niet meer doelmatige schoolgebouwen worden vervangen door nieuwbouw. De belangrijkste projecten voor nieuwbouw, grote uitbreiding en aanpassing van monumentale panden in 2013 zijn: de scholen De Wissel aan de Steenwijklaan 10, Maris College Kijkduin aan de Landréstraat 150, De Vrije School aan de Waalsdorperweg 12 (uitbreiding), Onze Wereld aan de Brandtstraat 80 (uitbreiding), Eerste Nederlandse Buitenschool aan de Doorniksestraat 28 (aanpassing en uitbreiding) en Maris College Belgisch Park aan de Nieuwe Duinweg 6-14 (revitalisatie monument). Voor een beter binnenmilieu geven we een toeslag aan 16 scholen die

met nieuwbouw of uitbreiding in uitvoering zijn of gaan starten. Ook wordt bij nieuwbouwprojecten gebruik gemaakt van de Regeling multifunctioneel gebruik schoolgebouwen, die in 2012 van kracht is geworden. Verder worden de regeling voor een beter binnenmilieu en de Regeling multifunctioneel gebruik schoolgebouwen ook ingezet bij bestaande schoolgebouwen. Ter illustratie: er zijn dit jaar al zeven aanvragen voor vergroting van het schoolgebouw voor multifunctioneel gebruik ingediend. Naar verwachting volgen de meeste aanvragen in het najaar van 2012.

Uit de analyse van de resultaten op onderwijshuisvesting over de afgelopen jaren komt naar voren dat de overschotten bij onderwijshuisvesting worden veroorzaakt, doordat de declaraties van de schoolbesturen vaak lager uitvallen dan de subsidieverlening en door vrijval van posten uit de begroting voor de reguliere kosten. Zonder het ambitieniveau aan te passen, wordt € 1 mln. structureel bespaard op de begroting onderwijshuisvesting.

Onderwijsachterstandenbeleid en voor- en vroegschoolse educatie

De brede buurtschool is en blijft topprioriteit. De komende jaren zetten we de investeringen in de brede buurtschool ontwikkeling stevig voort, in het basisonderwijs en in het voortgezet onderwijs. Scholen zijn langer open en verzorgen extra leertijd voor leerlingen van de school, en soms ook voor ouders en bewoners in de buurt.

Op 12 maart 2012 zijn de bestuursafspraken “Effectief benutten van voor- en vroegschoolse educatie (VVE) en extra leertijd voor jonge kinderen” tussen de G4/G33 en het ministerie van OCW ondertekend. In 2013 zullen de extra rijksmiddelen hiervoor worden ingezet op het verbeteren van de kwaliteit van de VVE-voorzieningen (inzet van HBO’ers en het bijscholen van de leidsters in o.a. taal) en op het invoeren van opbrengstgericht werken in de voorschoolse periode.

Met deze extra middelen uit de bestuursafspraken worden meer Leer Kansen Profiel scholen, weekend- en zomerscholen gerealiseerd en wordt de kwaliteit verder verbeterd. De brede buurtscholen plus en de scholen in de brede buurtzones krijgen steeds meer een spilfunctie in de buurt, ingegeven door de samenwerking met onder meer kinderopvang, peuterwerk, jeugdzorg, welzijn, sport, cultuur en bibliotheken.

Het bevorderen van de beheersing van de Nederlandse taal is een belangrijk instrument om onderwijsachterstanden te voorkomen en te bestrijden. Een groot aantal activiteiten ter uitvoering van de Haagse Educatieve Agenda 2010-2014 “Haags talent erkend” richt zich op het voorkomen van onderwijs (taal)achterstanden, focus op voor- en vroegschoolse educatie, excellente prestaties en minder schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten. Taalbeleid heeft prioriteit. Het gesubsidieerde peuterspeelzaalwerk wordt deels ingezet in het kader van onderwijsachterstandenbeleid en is onderdeel van voor- en vroegschoolse educatie.

Leerlingenvervoer

Sommige leerlingen kunnen niet op eigen gelegenheid naar school reizen. De dichtstbijzijnde school is bijvoorbeeld niet toegankelijk, of zij kunnen door een handicap geen gebruik maken van het openbaar vervoer. De ouders van deze leerlingen kunnen dan een vergoeding krijgen voor de kosten van openbaar vervoer of van eigen vervoer, of er komt aangepast vervoer (speciale bussen en taxi’s). Jaarlijks worden circa 1.700 aanvragen ingediend, waarvan er circa 1.450 worden toegekend.

Activiteiten/projecten stedelijk onderwijsbeleid

Hieronder vallen de thema’s en activiteiten uit de Haagse Educatieve Agenda die zich niet primair richten op het tegengaan van (taal)achterstanden, zoals: voortijdig schoolverlaten, toeleiding jongeren naar studie of werk, sterk internationaal profiel en de ontwikkeling van Den Haag tot internationale

hoger onderwijsstad. Verder zorgt de gemeente voor o.a. schoolzwemmen, de wettelijke taken rondom leerplicht en conciërges.

In Den Haag staat voorop dat ieder kind de kans moet krijgen om te leren zwemmen. Daarom biedt Den Haag nog steeds schoolzwemmen aan. Bijna elke school in Den Haag neemt deel aan schoolzwemmen. Dit betekent dat jaarlijks ongeveer 140 scholen hun leerlingen zwemles aanbieden. Den Haag is één van de laatste gemeenten in de regio die nog gratis schoolzwemmen aanbiedt. Gezien het belang van leren zwemmen blijft Den Haag dit ook doen. Op de financiering van schoolzwemmen zelf wordt niet bespaard. Er wordt enkel een kleine besparing (€ 0,15 mln.) doorgevoerd door het afschaffen van 'waterwennen' en het vergroten van de groepen van 12 naar 14 kinderen.

Een conciërge levert een belangrijke bijdrage aan de sociale veiligheid op school. Hij of zij kan de ogen en oren van een schooldirecteur zijn. In aanvulling op een rijksregeling maken bijna 50 Haagse basisscholen sinds het schooljaar 2008-2009 gebruik van de subsidiemogelijkheid om een conciërge te financieren. Oorspronkelijk zou de rijksregeling in het schooljaar 2011-2012 verstrijken. Onlangs besloot het Rijk om de rijksregeling te verlengen tot en met het schooljaar 2014-2015. Ook de bijdrage vanuit de gemeente voor de bekostiging van de conciërges wordt verlengd tot en met schooljaar 2014-2015.

In het kader van een goede aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt werkt de gemeente Den Haag met ca. 50 partners in Haaglanden aan de realisatie van zes speerpunten met daaronder 29 actiepunten, opgenomen in de 'Actieagenda Geslaagd in het vak, onderwijs en arbeidsmarkt verbinden'. Eén van de speerpunten is het aanpakken van de personeelstekorten in het voortgezet onderwijs. Uit onderzoek blijkt dat in het voortgezet onderwijs de on vervulde vraag de komende jaren toeneemt tot een hoogtepunt van 113 fte in 2016. Daarnaast: kwaliteit in de klas, vraag om kwaliteit voor de klas. In 2013 worden verschillende activiteiten voortgezet om het lerarentekort terug te dringen, zoals het continueren van het programma De Rode Loper (samenwerkingsverband van VO-scholen in Den Haag, Rijswijk en Leidschendam-Voorburg), uitbreiding van de Opleidingsschool Haaglanden (studenten worden in de school opgeleid tot docent), verbreding van de educatieve minor Ingenieur én docent naar andere opleidingsdomeinen zoals economie en zorg, en pabo-afgestudeerden omscholen tot tweedegraads docenten. Deze acties worden uitgevoerd door het voortgezet onderwijs, de Haagse Hogeschool, Hogeschool Inholland en Hogeschool Rotterdam in samenwerking met de gemeente Den Haag. Ook is de Haagse Lerarenbeurs één van de activiteiten in het kader van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Het tekort aan docenten is niet alleen een kwantitatief probleem. Er is een fors aantal onbevoegde (geen lesbevoegdheid) en onderbevoegde (een tweedegraads docent op een eerstegraads plek) docenten in het Haagse onderwijs aan het werk. Tot op heden hebben 50 docenten een beurs gekregen waarmee ze hun (tweede) bevoegdheid kunnen halen. In 2013 wordt dit gecontinueerd.

Met ingang van het schooljaar 2012/2013 is het nieuwe convenant voortijdig schoolverlaten (vsv) van kracht. Zowel het onderwijs als de gemeenten in de regio krijgt middelen om de ambitie te realiseren die de minister voor ogen heeft. Daartoe wordt nog meer dan voorheen ingezet op het voorkomen van schooluitval bij specifieke doelgroepen, zoals de uitval uit Mbo3 en -4 en uit Havo4. De Haagse vsv-casemanagers blijven zich tevens inzetten om jongeren die al zijn uitgevallen zoveel mogelijk weer terug naar school te leiden. Samen met het onderwijs worden daarvoor passende trajecten ontwikkeld en aansluiting gezocht bij het bedrijfsleven zoals o.a. gebeurt met Werkmaat. Ook werkt het onderwijs aan de ontwikkeling van een vijfjarig vmbo en extra lessen op de havo om jongeren beter voor te bereiden op het beroepsonderwijs en om toekomstige schooluitval te voorkomen. De verwachting is dat dit vanaf schooljaar 2013-2014 kan starten.

Gymnastiek- en schoollokalen

Dit betreft de verhuur van gymnastieklokalen van de schoolbesturen aan (sport)verenigingen. 90% van de opbrengst is voor de schoolbesturen, 10% is voor de administratiekosten van de gemeente.

Volwasseneneducatie

Het rijksbudget voor het product Volwasseneneducatie maakt samen met de producten Re-integratie en Inburgering deel uit van het Participatiebudget. Op het Participatiebudget wordt in de jaren 2013 en 2014 door het Rijk drastisch bezuinigd. Per 2014 vervalt het hele budget voor de verplichte inburgering, de overige producten lopen fors terug. Voor de volwasseneneducatie blijft de verplichte winkelnering bij het ROC van kracht.

Naar verwachting wordt de Wet op de Educatie en Beroepsonderwijs per 2013 gewijzigd. Het Rijk wil het Voortgezet algemeen volwassenen onderwijs (Vavo) met ingang van 2013 rechtstreeks bekostigen aan het onderwijs. Deze overheveling gaat gepaard met een vermindering van ruim 50% op het rijksbudget voor de volwasseneneducatie, van € 4,7 mln. naar ongeveer € 2,3 mln.

Ondanks de forse bezuiniging op inburgering en volwasseneneducatie moet in Den Haag een stevig taalaanbod voor Hagenaars met een taalachterstand in stand blijven. Taal is nodig om te werken en mee te doen in de stad. Daarom stelt het college in deze begroting € 2 mln. incidenteel beschikbaar voor diverse taalprogramma's. Vanuit dit extra budget worden samen met inzet vanuit andere budgetten binnen het programma onderwijs in 2013 en 2014 jaarlijks 500 extra trajecten voor (voornamelijk) EU-arbeidsmigranten mogelijk gemaakt. Er wordt voor deze doelgroep onder andere ingezet op de hogere taalniveaus (vanaf niveau A2).

Schoolbegeleidingsdienst

De Stichting Haags Centrum voor Onderwijsadvies (HCO) ontvangt sinds de verzelfstandiging in 2010 van de gemeente jaarlijks, tot en met 2014, een subsidie. Hiermee wordt zij in staat gesteld scholen, onderwijsondersteunende instellingen en welzijnsinstellingen te ondersteunen om onderwijsachterstanden van leerlingen te verminderen of op te heffen en om reguliere schoolbegeleiding te bieden. Mede vanuit het oogpunt dat het HCO verzelfstandigd is, wordt het HCO geacht de komende jaren zelf meer inkomsten uit de markt te gaan halen. Met ingang van 2014 komt daarmee een bijdrage van jaarlijks € 0,3 mln. geleidelijk te vervallen.

Kinderopvang

De gemeente is verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van de kwaliteit van de kinderopvang. De gemeente moet elk jaar alle kindercentra, gastouderbureaus, gastouders en peuterspeelzalen inspecteren. Bij geconstateerde overtredingen moet de gemeente bestuursrechtelijk handhaven. Voor de aanvraag voor een vergunning voor gastouderopvang, gastouderbureau, dagopvang, buitenschoolse opvang en peuterspeelzaalwerk vraagt de gemeente Den Haag nu geen leges, waar andere gemeenten dit wel doen. Betrokkenen hebben direct een (financieel) voordeel bij de vergunning. Vanuit het profijtbeginnsel ligt het in de rede om voor deze vergunningen kostendekkende leges te vragen. Bij het toepassen van kostende dekkende leges kost een vergunning voor gastouderopvang € 550. Een vergunning voor een gastouderbureau, dagopvang, buitenschoolse opvang en peuterspeelzaalwerk kost dan € 1.152. In totaal brengen kostendekkende leges € 0,085 mln. per jaar op.

Openbare Bibliotheek

In 2013 worden zes buurtbibliotheken geopend in het kader van het spreidingsplan Haagse Bibliotheken. Conform de meerjarenvisie 2012 -2015 van de bibliotheek zal deze haar inspanningen op het gebied van mediawijsheid en taal- en leesbevordering de komende jaren vergroten. De bibliotheek is dé instelling in Den Haag voor mediawijsheid en het aanbod zal specifiek worden afgestemd op de toenemende vraag om ondersteuning bij het kunnen afnemen van producten en diensten via internet.

De inspanning op het gebied van taal- en leesbevordering zal zich met name richten op jeugd en laaggeletterden.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	163.233	156.320	157.942	154.867	154.867
Goedgekeurde mutaties	2.823	1.498	1.498	3.198	3.198
Subtotaal	166.056	157.818	159.440	158.065	158.065
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	1.075-	1.250-	1.350-	1.450-
Nieuw beleid	-	50	50	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	22.064	20.780	16.503	29.893-	36.234-
Totaal lasten	188.120	177.573	174.743	126.822	120.381

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	39.978	32.230	32.100	32.000	32.000
Goedgekeurde mutaties	1.200	1.200	1.200	2.900	2.900
Subtotaal	41.178	33.430	33.300	34.900	34.900
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	85	85	85	85
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	21.192	20.776	20.332	20.516-	21.664-
Totaal baten	62.370	54.291	53.717	14.469	13.321

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Reserve compensatie DOB	3010	988	-	-	988
Reserve Exploitatie rendabele panden	3106	1.000	-	-	1.000
Reserve Activiteiten/projecten stedelijk onderwijsbeleid	3175	109	-	109	-
Reserve Regeling Binnenmilieu Scholen Primair en Speciaal Onderwijs	6252	1	-	-	1
Reserve vakscholen	6253	1-	-	-	1-
Reserve krachtwijken brede scholen	6262	230	-	150	80
Reserve Duurzame Huisvesting Onderwijs	6271	4.839	2.000	1.537	5.302
Reserve Personeel voormalig POO	6274	561	-	200	361
Reserve Multifunctioneel gebruik schoolgebouwen	6276	2.500	5.000	3.000	4.500
Eindtotaal		10.228	7.000	4.996	12.232

2.7 Programma Integratie en krachtwijken

Coördinerend portefeuillehouder: Marnix Norder

Integratie en Krachtwijken		Stimuleren van de maatschappelijke deelname						
Programma onderdelen		Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)					
Coördinatie Krachtwijken	Coördineren en aanjagen van de wijkaanpak in Den Haag	<table><tr><td>Lasten</td><td>17.075</td></tr><tr><td>Baten</td><td>10.258</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>6.818 N</td></tr></table>	Lasten	17.075	Baten	10.258	Saldo	6.818 N
Lasten	17.075							
Baten	10.258							
Saldo	6.818 N							
Asielzoekers en vluchtelingenbeleid	Begeleiden en ondersteunen van (ex-) asielzoekers	<table><tr><td>Lasten</td><td>939</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>939 N</td></tr></table>	Lasten	939	Baten	0	Saldo	939 N
Lasten	939							
Baten	0							
Saldo	939 N							
Integratiebeleid	Bevorderen van de participatie van diverse groepen in de samenleving, door hun economische en sociale zelfredzaamheid te verbeteren	<table><tr><td>Lasten</td><td>752</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>752 N</td></tr></table>	Lasten	752	Baten	0	Saldo	752 N
Lasten	752							
Baten	0							
Saldo	752 N							
Inburgering inclusief volwasseneneducatie	Inburgeraars de kans bieden de Nederlandse taal goed te beheersen om optimaal te participeren in de samenleving	<table><tr><td>Lasten</td><td>4.073</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>4.073 N</td></tr></table>	Lasten	4.073	Baten	0	Saldo	4.073 N
Lasten	4.073							
Baten	0							
Saldo	4.073 N							
		<table><tr><td>Lasten</td><td>11.311</td></tr><tr><td>Baten</td><td>10.258</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>1.054 N</td></tr></table>	Lasten	11.311	Baten	10.258	Saldo	1.054 N
Lasten	11.311							
Baten	10.258							
Saldo	1.054 N							

Beoogd maatschappelijk effect: wat willen we bereiken?

Den Haag heeft zich de afgelopen decennia ontwikkeld tot een multiculturele stad. Meer dan de helft van de Hagenaars is inmiddels van niet-Nederlandse herkomst. Door de uitbreiding van de Europese Unie is er een sterke toestroom van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa, en door de economische crisis komen er sinds 2012 ook meer arbeidskrachten uit Zuid-Europese landen.

De nadruk van het beleid in dit programma ligt op het aanpakken van maatschappelijke problemen die een belemmering vormen voor het integratieproces van de verschillende bevolkingsgroepen binnen de Haagse samenleving. Het college stelt hierbij een hoge ambitie: integratie in één generatie. Het leren van de Nederlandse is hierbij een harde voorwaarde om een opleiding te kunnen volgen en een baan vinden waardoor zij zelf in hun levensonderhoud kunnen voorzien. In beginsel is ieder individu daarvoor zelf verantwoordelijk, maar voor degenen die moeite hebben hun weg te vinden in de Haagse samenleving biedt de gemeente tijdelijk specifieke voorzieningen.

Op 1 januari 2013 wijzigt de Wet Inburgering.

- Alleen nieuwkomers zijn nog inburgeringsplichtig. In Den Haag zijn dat er ongeveer 1.500 per jaar. Zij worden zelf verantwoordelijk voor hun inburgering, ook financieel. Voor de minder draagkrachtigen komt er een sociaal leenstelsel.
- De vrijwillige inburgeraars, waaronder de EU-arbeidsmigranten, kunnen straks gebruik maken van het educatieaanbod. De doelgroep voor educatietrajecten wordt daarmee uitgebreid, maar de gemeente ontvangt geen extra geld daarvoor van het Rijk.
- Het praktijkexamen en de verschillende profielen voor inburgering maken plaats voor één centraal examen.

De Tweede Kamer werkt aan een wetsvoorstel waarin een taaleis voor uitkeringsgerechtigden wordt vastgelegd. Dit zal inhouden dat gemeenten de uitkeringsgerechtigden verplichten tot het leren van de Nederlandse taal als niet of onvoldoende beheersing daarvan een belemmering vormt voor de arbeidsinschakeling. Op dit moment is nog niet duidelijk wat hiervan de consequenties voor de gemeente zullen zijn.

In 2007 is een ambitieus programma gestart waarin de gemeente met woningbouwcorporaties, met scholen, welzijnsorganisaties en bewoners werkt aan de verbetering van Zuidwest, Transvaal, Stations- en Rivierenbuurt en Schilderswijk. We doen dit, omdat de achterstanden in deze wijken nog steeds te groot zijn. Te groot voor de bewoners zelf, maar ook maatschappelijk gezien. Het doel is een structurele verbetering op gebied van veiligheid, leefbaarheid, werkloosheid, sociaaleconomische positie van de bewoners, opleiding en gezondheid.

Topindicator	Nulmeting 2009	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Hagenaars die slagen voor het inburgeringsexamen als % van de Hagenaars die examen doen <i>Bron: ISI (Informatie Systeem Inburgering)</i>	76%	78%	82%	83%	85%	-	-

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Krachtwijken

Eind 2011 is de wijkaanpak een nieuwe fase ingegaan (RIS 181395). Op basis van de ontwikkelingen in de wijk en de geleerde lessen uit de eerste vier jaar van de wijkaanpak heeft de gemeente vijf prioriteiten benoemd waarop nog scherper en efficiënter ingezet wordt. Hiermee wordt de urgente problematiek in de wijken aangepakt. Voor deze aanscherping in de uitvoering zijn bestaande en vrijvallende middelen in de wijkaanpak herbestemd en zijn bestaande middelen of capaciteit binnen de krachtwijken afgestemd op nieuwe prioriteiten. Zo wordt er zonder extra middelen toe te voegen ingespeeld op de nieuwe prioriteiten. Lopende business cases zijn ondergebracht in reguliere processen ('in lijn gebracht') of hebben extra prioriteit gekregen en zijn ondergebracht in één van de vijf prioriteiten (zie bijlage 6 bij RIS 181395).

Voor 2013 en verder wordt er ingezet op de volgende vijf prioriteiten:

- Schoon en handhaving: de bewoners en bedrijven aan zet
- Jongeren en onderwijs: brede buurtschool programma (24/7)
- Multiprobleemgezinnen: huis aan huis aan het werk
- Economie en werk: ruimte voor ondernemers en jongeren
- Leefbaar wonen: Schilderswijk

Prioriteit 1: schoon en handhaving: bewoners aan zet

Het 'schoon krijgen' lukt steeds beter, maar 'schoon houden' (door de gebruikers zelf) blijft een probleem. Er is bijvoorbeeld nog altijd veel zwerfafval. Bewoners nemen onvoldoende eigen initiatief om hun omgeving schoon te houden. De norm onder bewoners is nog veel te veel dat 'vuil op straat gooien' mag. Een striktere handhaving is een deel van de oplossing. Maar er is ook een gedragsverandering nodig. Bewoners moeten betrokken zijn bij hun woonomgeving en daarop aangesproken worden zodat het initiatief niet bij de gemeente blijft. Daarom wordt ingezet op het vergroten van hun bijdrage aan het schoonhouden van de wijken. Op wijkniveau worden verschillende

partijen bij elkaar gebracht om in hun eigen omgeving actiever te worden. Het is van belang vernieuwende instrumenten in te zetten die deze vitale coalities op buurt en wijkniveau op gang brengen. Centraal staat het 'voor wat, hoort wat' - principe, met een mix van participatie, handhaving, sancties en incentives. Met deze instrumenten wordt ingezet op de doelgroepen jongeren, betrokken bewoners, startende bedrijven en betrokken bedrijven. Als eerste zal in de wijk Zuidwest ingezet worden op gedragsverandering. Vanuit de incidentele budgettaire ruimte wordt in deze begroting € 1,5 mln. hiervoor ingezet.

Naast de diverse participatiemaatregelen wordt er sterker ingezet op handhaving. Dit is voornamelijk aan de orde waar samenwerking niet lukt of niet op gang komt.

Prioriteit 2: Jongeren en onderwijs: brede buurtschool programma (24/7)

De inzet op ruimtelijke voorzieningen voor onderwijs en extra onderwijstijd wordt onverminderd voortgezet. In de krachtwijken wordt gewerkt aan zes verschillende brede buurtscholen en een brede buurtzone. Momenteel wordt er volop ingezet op extra zorg vanuit het programma Onderwijs en het programma Jeugd. Echter, dit vraagt om een extra impuls. Belangrijk is om de problemen voor te zijn. De partij die het beste in beeld heeft wat er met een kind aan de hand is, is de school. Het brede schoolconcept is daarvoor het aanknopingspunt. De school is als geen ander in staat problemen bij en van kinderen (en hun ouders) vroegtijdig te signaleren en op te vangen. Een goede zorgstructuur rondom de school kan ervoor zorgen dat op deze signalen een tijdige en adequate reactie wordt gegeven. Verbetering van (vroeg)signalering en interventie moeten ertoe leiden dat afglijden vaker kan worden voorkomen en dat problemen eerder kunnen worden opgepakt. Bij individuele interventies wordt ter voorkoming van dubbele inzet afgestemd met de uitvoering van de prioriteit Multiprobleemhuishoudens (pijler 3). Uitgangspunt is: vinden, verbinden, aanpakken en vasthouden met een maatwerkgerichte probleemaanpak totdat er een oplossing is gerealiseerd.

Prioriteit 3: Multiprobleemgezinnen: huis aan huis aan het werk

Binnen het programma Maatschappelijke Participatie is Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid in 2012 gestart met de pilot 'huis aan huis aan het werk' en loopt door in 2013. De pilot heeft tot doel het doorbreken van de overdracht van armoede van generatie op generatie door ouders zo optimaal mogelijk te laten participeren/re-integreren en daarmee een positief effect te laten hebben op hun kinderen en hun omgeving. Gezinnen met minstens 1 minderjarig kind en die langer dan 3 jaar een ww-uitkering ontvangen, komen in aanmerking voor de pilot. Er zijn 150 gezinnen geselecteerd. Deelname aan de pilot is niet vrijblijvend. Voor de pilot is gekozen voor de Schilderswijk. Dit is een wijk waarin het beroep op sociale zekerheid groot is. In het kader van de aanpak Schilderswijk (prioriteit 5) wordt gekeken of de pilot uitgebreid kan worden naar 500 gezinnen.

Prioriteit 4: Economie en werk: ruimte voor ondernemers en jongeren

De wijkeconomie in de krachtwijken wordt op drie manieren ondersteund. Door het bieden van bedrijfsruimte in onder meer bedrijfsverzamelgebouwen. Hiervoor wordt ingezet op vrijvallende locaties om tijdelijke bebouwing op te realiseren, op het ontwikkelen van goedkope locaties in bestaande (leegstaande) gebouwen en het op de markt brengen van vrijkomend maatschappelijk vastgoed. Ten tweede worden winkelstraten versterkt. Het achterstallig onderhoud van het vastgoed en in de openbare ruimte wordt aangepakt. Er wordt ingezet op het schoonhouden en veilig maken van winkelstraten en er worden harde afspraken over bedrijfsafval gemaakt. De samenwerking van ondernemers (winkeliersvereniging/Bedrijfsinvesteringszone) en de handhaving (Haagse economisch interventieteam/Pandbrigade) worden geïntensiveerd. Als laatste wordt er in breder kader gestreefd naar het sluiten van de keten arbeid-arbeidsmarkt op regionaal niveau ten behoeve van (potentiële) werknemers in de krachtwijken als doel van het arbeidsmarktbeleid. In het kader van de wijkaanpak wordt een deel daarvan aangepakt, onder meer door stageplaatsen en leerbanen, waardoor de kansen op instroming in en afronding van opleidingen door jongeren uit de vier wijken worden vergroot.

Prioriteit 5: Leefbaar wonen: Schilderswijk

De ontwikkelingen in de Schilderswijk blijven achter in vergelijking met de andere drie wijken. De wijk scoort op veel indicatoren slechter zoals inkomen, werk, opleiding en woningvoorraad.

Het Rijk onderkent de urgentie voor de aanpak Schilderswijk. Het ministerie van BZK heeft met gemeenten 'maatwerkafspraken' gemaakt waarmee het ministerie de komende jaren invulling geeft aan de wijkaanpak met de lokale partners. Binnen de Haagse maatwerkafspraken heeft het ministerie het onderzoek Schilderswijk bekostigt. In het onderzoek is ook samengewerkt allerlei organisaties en bewoners uit de Schilderswijk. Het onderzoek zal uitmonden in een nieuwe aanpak voor de Schilderswijk waarmee de wijk over het 'dode punt' heen geholpen wordt. In de nieuwe aanpak ligt de focus op de kwetsbare doelgroepen in de Schilderswijk en zal zich richten op de domeinen straat – jongeren – gezinnen. Daarbij wordt aangesloten bij de kracht in de wijk, samen met bewoners en de vele organisaties die de Schilderswijk rijk is. Binnenkort legt het college een voorstel voor aan de raad voor deze vernieuwde aanpak in de Schilderswijk. Deze zal in 2013 en 2014 worden uitgevoerd.

Krachtwijkenorganisatie

De organisatie en uitvoering wordt gedragen door gemeentelijke diensten, corporaties, de wijkteams en het Programmabureau Wijkaanpak. Onderdeel van het programmabureau is een klein kernteam dat de integrale aanpak in ieder geval tot eind 2014 blijft aansturen en coördineren.

Asielzoekers en vluchtelingenbeleid

Aan kwetsbare asielzoekers die in afwachting zijn van hun verblijfsvergunning of terugkeer naar hun eigen land, biedt de gemeente financiële en juridische ondersteuning. Als asielzoekers een verblijfsvergunning hebben ontvangen, begeleidt de gemeente ze bij hun integratie via inburgering, re-integratie en huisvesting. Daarnaast krijgt een kleine groep voormalige alleenstaande minderjarige vluchtelingen opvang en ondersteuning aangeboden. De gemeente Den Haag subsidieert jaarlijks een aantal organisaties die activiteiten uitvoeren gericht op deze doelgroepen.

Integratiebeleid

Het gemeentelijke integratiebeleid is gericht op het bestrijden van achterstanden bij nieuwkomers via goed algemeen beleid. Het is nodig dit proces te versterken en te versnellen. Via monitoring wordt gekeken of op onderdelen specifiek beleid tijdelijk nodig is om bepaalde problemen onder doelgroepen aan te pakken.

Taal is en blijft een belangrijk middel om de participatie van migranten binnen de Nederlandse samenleving te bevorderen. De gemeente zorgt ervoor dat een laagdrempelige voorziening blijft behouden en indien mogelijk wordt uitgebreid, Taal in de Buurt, met een bereik van minimaal 2500 deelnemers per jaar. Daarnaast wordt een duidelijke loket/ infrastructuur met een sterker, samenhangend taalaanbod ontwikkeld en worden groepen met een taalachterstand daar actief naar toe geleid.

Voor sommige groepen bestaat een specifieke aanpak. De specifieke aanpak van arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europa wordt voortgezet om hun leef-, woon en werksituatie te verbeteren. Concreet gaat het hierbij om o.a. realisering van adequate huisvesting, aanpak van malafide werkgevers en terugkeer van Midden- en Oost-Europeanen zonder perspectief in de Haagse samenleving. Er wordt gekeken hoe de resultaten en ervaringen van de specifieke programma's voor risicojongeren (IMAR en MiTaBon) een plek kunnen krijgen in het reguliere aanbod. Dit geldt eveneens voor de aanpak voor Somalische probleemgezinnen.

Migranten moeten volwaardig mee kunnen doen aan de Haagse samenleving zonder dat zij uitsluiting ervaren. Daarom treedt de gemeente streng op tegen elke vorm van uitsluiting. Op basis van het Plan

van Aanpak discriminatiebestrijding 2011-2014 wordt in 2012 ingezet op het tegengaan van discriminatie op de arbeidsmarkt en de vrijetijdssector.

De toegankelijkheid van het culturele erfgoed van migranten wordt bevorderd door de opname in het reguliere aanbod. Hiervoor is een netwerk van erfgoedinstellingen ingesteld, dat gecoördineerd door het Haags Historisch Museum.

In 2013 wordt op passende wijze stilgestaan bij 150 jaar afschaffing van de slavernij in de toenmalige Nederlandse koloniën Suriname en de Nederlandse Antillen en Daarnaast zullen enkele stedelijke culturele evenementen gesteund worden.

De aanpak van het stimuleren van betrokkenheid van groepen bij hun herkomstlanden zal worden verbreed van alleen Suriname, de Antillen, Turkije en Marokko naar alle herkomstlanden. De gemeentelijke ondersteuning daarbij zal zich niet richten op het meefinancieren van projecten in deze landen, maar op het ondersteunen van de organisaties bij hun activiteiten om fondsen of goederen te verwerven.

Inburgering

2013 staat in het teken van afbouw van inburgering, door de wijziging van de Wet Inburgering. Inburgeraars die voor eind 2012 met hun inburgeringstraject zijn begonnen, kunnen dit in 2013 nog afronden. Van inburgeringsplichtigen van wie de inburgeringstermijn vóór 2013 is begonnen, moet de gemeente in 2013 nog de inburgeringstermijn handhaven (en eventueel verlengen) en eventueel boetes opleggen. In 2013 krijgt de gemeente nog geld van het Rijk voor inburgering om de trajecten die in 2012 zijn gestart af te ronden; in 2014 krijgt de gemeente daarvoor geen geld meer.

De wijziging van het inburgeringsstelsel vraagt om een andere aanpak rond taal en inburgering in de stad, in nauwe samenwerking met werkgevers en met het maatschappelijk middenveld.

Het college vindt dat er, ondanks de forse bezuiniging op inburgering en volwasseneneducatie, in Den Haag een stevig taalaanbod voor Hagenaars met een taalachterstand in stand moet blijven. Taal is nodig om te werken en mee te doen in de stad. Daarom stelt het college in deze begroting € 2 mln. incidenteel beschikbaar voor diverse taalprogramma's. Hiermee kunnen tot en met 2014 onder andere jaarlijks 2500 trajecten van het laagdrempelige en succesvolle taalprogramma 'Taal in de Buurt' worden gerealiseerd. Hiermee blijft het aantal trajecten Taal in de Buurt de komende jaren gelijk aan 2012.

De in 2011 gestarte inzet op taal bij de groep WWB-ers loont: inmiddels zijn tot en met mei 2012 128 uitkeringen beëindigd. Deze succesvolle aanpak wordt daarom in 2013 en 2014 voortgezet. In de jaren 2013 en 2014 zullen ook vanuit het re-integratiedeel middelen worden ingezet voor taal. Hierboven worden uit de in deze begroting beschikbaar gestelde extra middelen voor Taal nog 2.200 trajecten voor WWB'ers mogelijk gemaakt.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	39.382	27.182	21.201	22.185	22.185
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	39.382	27.182	21.201	22.185	22.185
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	670	330	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	4.872	10.777	12.088	17.280	17.280
Totaal lasten	44.254	17.075	9.443	4.905	4.905

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	29.637	18.937	14.336	15.670	15.670
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	29.637	18.937	14.336	15.670	15.670
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	5.283	8.679-	11.170-	15.470-	15.470-
Totaal baten	34.921	10.258	3.166	200	200

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Bestemmingsreserve Risico's Inburgering en verantwoorde afbouw	3677	1.911	-	1.911	-
Eindtotaal		1.912	-	1.911	1

2.8 Programma Werk en Inkomen

Coördinerend portefeuillehouder: Henk Kool

Werk en inkomen		Kansen bieden aan hulpbehoevende burgers om in het eigen levensonderhoud te voorzien	<table><tr><td>Lasten</td><td>521.324</td></tr><tr><td>Baten</td><td>454.353</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>66.970 N</td></tr></table>	Lasten	521.324	Baten	454.353	Saldo	66.970 N
Lasten	521.324								
Baten	454.353								
Saldo	66.970 N								
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x € 1.000)							
Werkgelegenheidsprojecten	Begeleiden van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt	<table><tr><td>Lasten</td><td>68.269</td></tr><tr><td>Baten</td><td>53.420</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>14.850 N</td></tr></table>		Lasten	68.269	Baten	53.420	Saldo	14.850 N
Lasten	68.269								
Baten	53.420								
Saldo	14.850 N								
Algemene bijstandsverlening	Tijdelijk een uitkering bieden aan degenen die het nodig hebben	<table><tr><td>Lasten</td><td>356.308</td></tr><tr><td>Baten</td><td>320.139</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>36.169 N</td></tr></table>		Lasten	356.308	Baten	320.139	Saldo	36.169 N
Lasten	356.308								
Baten	320.139								
Saldo	36.169 N								
Kinderopvang SZW	Kinderopvang bieden voor onbelemmerde deelname aan participatie, re-integratie of inburgering	<table><tr><td>Lasten</td><td>4.611</td></tr><tr><td>Baten</td><td>75</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>4.536 N</td></tr></table>		Lasten	4.611	Baten	75	Saldo	4.536 N
Lasten	4.611								
Baten	75								
Saldo	4.536 N								
Sociale werkvoorziening	Uitvoeren van de Wet sociale Werkvoorziening (Wsw)	<table><tr><td>Lasten</td><td>87.898</td></tr><tr><td>Baten</td><td>77.462</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>10.436 N</td></tr></table>		Lasten	87.898	Baten	77.462	Saldo	10.436 N
Lasten	87.898								
Baten	77.462								
Saldo	10.436 N								
Werkgelegenheidsprojecten (Wsw)	Begeleiden van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt	<table><tr><td>Lasten</td><td>4.237</td></tr><tr><td>Baten</td><td>3.257</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>980 N</td></tr></table>		Lasten	4.237	Baten	3.257	Saldo	980 N
Lasten	4.237								
Baten	3.257								
Saldo	980 N								

Beoogd maatschappelijk effect: wat willen we bereiken?

Iedere inwoner van Den Haag heeft of krijgt regie over zijn eigen leven. Dit is het belangrijkste maatschappelijke doel van de gemeentelijke dienstverlening. Wie dat niet heeft, bieden we hulp aan om de regie te (her)pakken. We bieden kansen, het is de verantwoordelijkheid van de betrokkenen om die kansen te pakken. Hierbij spreken we de eigen mogelijkheden van mensen maximaal aan. Maatwerk is daarbij wel belangrijk.

Voor de mensen in de stad die zonder hulp niet overeind kunnen blijven in de samenleving, bieden we een duurzaam vangnet met voorzieningen uit de Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning), bijstand, sociaal-casemanagement en schuldhulpverlening. Van belang is om met zo min mogelijk middelen zoveel mogelijk mensen te ondersteunen. We zetten de hulp daarom methodisch in waarbij we scherp kijken naar de effectiviteit. De kosten moeten opwegen tegen de 'baten' die het oplevert voor de maatschappij (zoals meer mensen aan het werk, stabilisatie van schulden of multiprobleemhuishoudens). We onderbouwen dit met instrumenten als rendementstoetsen en maatschappelijke kosten/batenanalyses.

Kernpunten hierbij zijn dat de gemeente:

- de burgers stimuleert de regie over eigen leven te nemen en te vergroten;
- rekening houdt met de mate waarin de burger vanuit de eigen kracht of met hulp van de omgeving kan bijdragen aan de oplossing van problemen;
- van uitkeringsgerechtigden een passende tegenprestatie verwacht;
- duidelijkheid aan de hulpvragende burger biedt over verwachtingen, rechten en plichten;
- haar diensten snel, integraal en met maatwerk aanbiedt;

- de effectiviteit van de dienstverlening vergroot om meer te kunnen doen met minder geld.

Topindicator	Nulmeting 2009	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Aandeel huishoudens met bijstand <i>Bron: Aantal huishoudens: CBS, bijstandsvolume SZW</i>	6,8%	7,9%	7,7%	8,3%	8,4%	8,4%	8,4%

Gemeentelijke bijdrage: wat gaan we daarvoor doen?

Veranderingen sociale zekerheid

In de sociale zekerheid verandert veel. Het Rijk voerde in 2012 veel maatregelen door die invloed hebben op het aanbod van de gemeente aan haar burgers. Bij al deze maatregelen blijft het uitgangspunt van de gemeente Den Haag om een sociaal en solide vangnet te bieden. De val van het kabinet-Rutte maakt de veranderingen sterk afhankelijk van de politieke samenstelling van het volgende kabinet. Hierdoor ontstaan veel onzekerheden. Er zal worden gezocht naar synergie met bestaande dienstverlening en de nieuwe taken van de gemeente uit de decentralisaties Wet Werken naar Vermogen (Wwnv), Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ)-begeleiding en Jeugdzorg.

Ontwikkelingen arbeidsmarkt

Het CPB verwacht in 2012 een economische krimp van $\frac{3}{4}\%$ en een lichte groei in 2013 van $1\frac{1}{4}\%$. De koopkracht zal afnemen en de werkloosheid zal oplopen naar 6% met een piek van 545.000 in 2013. In 2012 zullen er 345.000 personen in de bijstand zijn, in 2013 8,7% meer (375.000). Maar deze voorspellingen zijn zeer onzeker. Daarom gaat de gemeente Den Haag vooralsnog uit van circa de helft van die voorspelde stijging voor 2013. De acties om minder bijstandsuitkeringen te hoeven verstrekken worden in 2013 doorgezet.

Landelijke bezuinigingen

De bezuiniging op de sociale werkvoorziening van € 90 mln. vervalt. Het Rijk dekt dit onder andere door de subsidie voor herstructurering van de sociale werkvoorziening (€ 30 mln. in 2013) te schrappen. De bezuiniging op re-integratie van € 400 mln. vanaf 2012 gaat wel door.

Aanpassing organisatie

De bezuinigingen en de wijzigingen in de sociale zekerheid maakten een reorganisatie nodig. De financiële en beleidsmatige verantwoordelijkheid van de Haeghe Groep wordt ondergebracht bij de dienst SZW. Over deze reorganisatie is de raad geïnformeerd (RIS 248017). In 2013 zal deze reorganisatie verder uitgewerkt worden.

Werkgelegenheidsprojecten

Door het controversieel verklaren van het wetsvoorstel Werken naar Vermogen is het niet aannemelijk dat de gemeente per 1 januari 2013 loondispensatie kan geven om mensen aan werk te helpen. Dit betekent dat nu wordt uitgegaan van de bestaande methodes, zoals werkgeversarrangementen, loonwaarde-subsidies, proefplaatsingen en participatieplaatsen. Vanaf 2013 zal over de effectiviteit van re-integratieinstrumenten aan de gemeenteraad gerapporteerd worden (RIS 181649).

De bezuinigingen hebben grote gevolgen voor de dienstverlening. Scherpe keuzes moeten worden gemaakt bij de inzet van voorzieningen. De beschikbare middelen moeten zo effectief en efficiënt mogelijk worden ingezet. Participatie zal vanuit de welzijnsinstellingen ondersteund moeten worden, hiervoor is geen re-integratiebudget meer. Re-integratiemiddelen zullen bijna uitsluitend nog worden ingezet voor de mensen met een arbeidspotentieel van minimaal 50 à 60% die, met inzet van re-integratievoorzieningen, een reguliere baan kunnen bemachtigen. In 2013 krijgen ongeveer 3.500

mensen een re-integratievoorziening. Doel is dat 80% binnen 18 maanden geen uitkering meer nodig heeft, bijvoorbeeld door een betaalde baan. Er wordt niet meer geïnvesteerd in voorzieningen die niet of onvoldoende bijdragen aan de uitstroom naar werk. Hierover is de raad geïnformeerd (RIS 248017).

De vraag van werkgevers staat centraal in de uitstroom naar werk. De flexibiliteit op de arbeidsmarkt groeit. De uitdaging is om werkzoekenden ook in deze flexibele arbeidsmarkt snel te plaatsen in een werksetting bij werkgevers. Samenwerking met werkgevers en de regionale arbeidsmarkt is onmisbaar. Sectorbenadering vindt plaats op lokaal en regionaal niveau en in Metropoolverband. Een manier om werkzoekenden aan een baan te helpen is via Social Return. Dat houdt in dat bij opdrachten van de gemeente in principe 5% van de aanneemsom ingezet moet worden voor werkzoekenden. De gemeente wil creatiever gebruik maken van Social Return; een onderdeel daarvan is het nakomen van de inbestedingsverplichting bij de Haaghe Groep.

Participatie

Uitkeringsgerechtigden die (nog) niet binnen 18 maanden op werk geplaatst kunnen worden en een lager arbeidspotentieel hebben, zijn verplicht om in de samenleving te participeren door maatschappelijk nuttig werk te doen. Deze uitkeringsgerechtigden moeten, naar vermogen, onbeloond maatschappelijk nuttige werkzaamheden verrichten. Bijvoorbeeld door te helpen in een buurthuis, toezicht te houden bij een speelplaats of koffie te schenken in een verzorgingshuis. Wie niet meewerkt, kan rekenen op maatregelen. Deze participatieverplichting is een onderdeel van het college-akkoord. Tot en met 2014 moeten 4.000 burgers met een grote afstand tot de arbeidsmarkt participeren door vrijwilligerswerk of ander zinvol werk. Tot en met 2014 ondersteunen de welzijnsorganisaties 2.100 uitkeringsgerechtigden bij het vinden van vrijwilligerswerk of ander zinvol werk, waarvan 500 in 2012, 800 in 2013 en 800 in 2014. Via de eigen consultants op de Werkpleinen leidt de gemeente in deze periode 1.900 bijstandsgerechtigden naar vrijwilligerswerk of ander zinvol werk. Hierbij maakt ze gebruik van sites met vrijwilligersplekken van www.jekuntmeer.nl en www.hofnet.nl van Promotie Haags Vrijwilligerswerk.

Algemene bijstandsverlening

Door de economische crisis en de scheve verdeling van middelen door het Rijk is er een tekort ontstaan op het budget voor de algemene bijstand. Dit tekort heeft eind 2011, begin 2012 geleid tot een aantal beslissingen. De gemeente heeft:

- Formeel bezwaar gemaakt tegen de inkomensbeschikking van het Rijk;
- Een incidentele aanvullende uitkering bij het Rijk aangevraagd over 2011;
- Zwaar ingezet op het reduceren van het aantal bijstandsgerechtigden.

De raad is hierover geïnformeerd (RIS 180440).

Ook in 2013 hebben de bestandsreductie en de beheersing van kosten hoge prioriteit. Doel is om de instroom in de bijstand te beperken en de uitstroom uit de bijstand zo hoog mogelijk te houden. Een intensieve intakeperiode wordt gekoppeld aan een strak maatregelenbeleid. De wederkerigheid start bij de aanvraag voor een uitkering. De controles zijn meteen stevig; bij een groter risico op fraude worden huisbezoeken ingezet. Dit proces wordt landelijk ondersteund door een wijziging in de SUWI-wet (Wet structuur uitvoeringsorganisatie werk en inkomen) namelijk het Systeem Anonieme Risico Indicatie (SARI), en door een nieuwe wet over de rechtmatigheid van huisbezoeken. De bedoeling is dat het 40% van de aanvragers aanzet om, in plaats van een bijstandsuitkering, andere middelen van bestaan te verwerven. Mensen die een uitkering krijgen, worden zo snel mogelijk geplaatst op een dienstverleningsroute naar werk of participatie. Voorkomen moet worden dat burgers onnodig afhankelijk worden van een bijstandsuitkering.

Fraude mag niet lonen en wordt aangepakt; per 1 januari 2013 wordt de nieuwe 'Wet aanscherping handhaving en sanctiebeleid SZW-regelgeving' ingevoerd. Het maatregelenbeleid zal in 2013 doorgaan.

Kinderopvang

Per januari 2013 is de tegemoetkoming in de kosten voor kinderopvang van de gemeente overgegaan naar de Belastingdienst. Het toekennen van een tegemoetkoming aan burgers met een sociaal-medische indicatie blijft wel de verantwoordelijkheid van de gemeente. De bezuinigingen van het Rijk op de kinderopvang treffen ook burgers met een bijstandsuitkering. Velen van hen kunnen de sterk toegenomen eigen bijdrage niet betalen, zeker niet als opvang voor meerdere kinderen nodig is. Dit heeft gevolgen voor hun re-integratie. De gemeente onderzoekt samen met de kinderopvangorganisaties in Den Haag wat de mogelijkheden zijn om de gevolgen voor bijstandsgerechtigden zoveel mogelijk te beperken.

Lange tijd was er gebrek aan voldoende passende kinderopvang. Den Haag heeft een aantal jaar extra kinderopvang gecreëerd voor doelgroepouders (WWB'ers en inburgeraars). Door afname van wachtlijsten en betere samenwerking tussen gemeente en kinderopvangorganisaties is dit niet meer nodig. De overgebleven middelen ad € 0,372 mln. zijn opgenomen in de programmabegroting.

Sociale Werkvoorziening

De sociale werkvoorziening is er om arbeidsgehandicapten waar geen plek voor is op de reguliere arbeidsmarkt werk te bieden. Door het ontwikkelen van competenties kan een deel van deze doelgroep uiteindelijk een plek vinden op de arbeidsmarkt. Het Rijk wil de sociale werkvoorziening in Den Haag korten met € 15 mln., en stelde daarvoor een herstructureringsfaciliteit van € 8,7 mln. beschikbaar. Door de ontwikkelingen in de landelijke politiek is niet helder wat de budgetten en taakstellingen voor de sociale werkvoorziening in de komende jaren zijn. We gaan daarom uit van de bestaande situatie.

De Haeghe Groep met opereert met zes bedrijven op de reguliere en de gemeentelijke markt, en biedt werkgelegenheid voor 2.100 mensen met een arbeidshandicap. De Haeghe Groep gaat door met de ingeslagen weg naar een rendabeler bedrijf. Om meer toegevoegde waarde te creëren worden onder andere de markten herzien waarin de Haeghe Groep opereert. De meerwaarde van de nieuw ingeslagen weg wordt breed gedragen en is ook, voor de in deze collegeperiode gegeven opdracht om meer toegevoegde waarde te genereren en te bezuinigen op de apparaatslasten noodzakelijk. De komende periode moet de gemeente besluiten over de nieuwe richting.

De Haeghe Groep verwacht voor 2012 en 2013 een tekort van € 3 mln. per jaar. Dit onderschrijft de noodzaak de herstructurering door te zetten om in 2014 het tekort te hebben opgelost. De doelstelling was deze te korten in te lopen door een combinatie van bezuinigingen en een omzet verhoging. In de huidige markt is de kans zeer klein dat het volledige tekort kan worden ingelopen door een stijging van de omzet. Vanuit de incidentele ruimte wordt voor 2012 en 2013 € 3 mln. per jaar ingezet om het verwachte tekort van de Haeghe Groep op te vangen.

Werkgelegenheidsprojecten (Wet sociale werkvoorziening)

Het ontwikkelen van arbeidscompetenties om de overstap naar de reguliere arbeidsmarkt te maken gebeurt praktijkgericht, op de werkplek. De Haeghe Groep biedt mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een werkplek op een zo bedrijfsmatig normale manier.

Door het afbouwen van ID-banen zijn de structurele middelen voor de begeleiding van de ID-banen (€ 0,5 mln.) niet meer nodig. Deze middelen zijn meegenomen in de programmabegroting.

Programmabudget: wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	505.582	464.347	454.540	449.632	449.632
Goedgekeurde mutaties	223-	223-	223-	-	-
Subtotaal	505.359	464.124	454.317	449.632	449.632
Voorjaarsnota	3.000	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	152-	500-	500-	500-	500-
Nieuw beleid	3.000	3.900	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	24.585	53.799	57.250	56.596	55.200
Totaal lasten	535.792	521.324	511.067	505.727	504.332

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	432.437	402.798	397.647	394.688	394.688
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	432.437	402.798	397.647	394.688	394.688
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	220	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	22.047	51.555	55.090	54.725	53.489
Totaal baten	454.704	454.353	452.737	449.414	448.178

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Reserve compensatie SZW	3010	12.434-	-	-	12.434-
Reserve compensatie HGR	3010	2.001	-	-	2.001
Egalisatiereserve Inkomensvoorzieningen (voorheen WWB I-deel)	3650	3.000	-	-	3.000
Bestemmingsreserve afbouw ID-banen	3672	15.514	4.000	6.121	13.393
Eindtotaal		8.081	4.000	6.121	5.960

2.9 Programma Sociale voorzieningen en armoedebestrijding

Coördinerend portefeuillehouder: Henk Kool

Sociale voorzieningen en armoedebestrijding		Duurzaam voorkomen en bestrijden van armoede en financiële problemen onder de Haagse bevolking	<table><tr><td>Lasten</td><td>57.400</td></tr><tr><td>Baten</td><td>13.572</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>43.828 N</td></tr></table>		Lasten	57.400	Baten	13.572	Saldo	43.828 N
Lasten	57.400									
Baten	13.572									
Saldo	43.828 N									
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen		Wat gaat dat kosten in 2013 (x € 1.000)							
Financiële dienstverlening en Schuldhulpverlening	Voorkomen, hanteerbaar maken en oplossen van problematische schulden		<table><tr><td>Lasten</td><td>20.170</td></tr><tr><td>Baten</td><td>9.509</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>10.660 N</td></tr></table>		Lasten	20.170	Baten	9.509	Saldo	10.660 N
Lasten	20.170									
Baten	9.509									
Saldo	10.660 N									
Gemeentelijk minimabeleid	Wegnemen van financiële belemmeringen voor actieve deelname aan de samenleving.		<table><tr><td>Lasten</td><td>36.873</td></tr><tr><td>Baten</td><td>4.063</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>32.811 N</td></tr></table>		Lasten	36.873	Baten	4.063	Saldo	32.811 N
Lasten	36.873									
Baten	4.063									
Saldo	32.811 N									
Bijzondere hulpverlening huisvesting	Opvangen van Haagse gezinnen met kinderen tot 18 jaar die door een calamiteit (tijdelijk) dakloos zijn		<table><tr><td>Lasten</td><td>134</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>134 N</td></tr></table>		Lasten	134	Baten	0	Saldo	134 N
Lasten	134									
Baten	0									
Saldo	134 N									
Wet op lijkbezorging	Regelen van de begrafenis/crematie en de afhandeling van de nalatenschap, als er geen nabestaanden zijn		<table><tr><td>Lasten</td><td>223</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>223 N</td></tr></table>		Lasten	223	Baten	0	Saldo	223 N
Lasten	223									
Baten	0									
Saldo	223 N									

Beoogd maatschappelijk effect: wat willen we bereiken?

Het doel van het programma sociale voorzieningen en armoedebestrijding is om iedereen met een laag inkomen of met schulden in staat te stellen om een zelfstandig bestaan te leiden en naar vermogen te participeren in de samenleving. Kernpunten hierbij zijn:

- Het armoedebelief is een basisvoorziening die in stand moet worden gehouden. Voor Hagenaars in de knel moet er een vangnet zijn.
- Financiële dienstverlening richt zich op het voorkomen, beheersbaar maken en oplossen van problematische schulden, zodat deze belemmering om te participeren is weggenomen.
- Bij de uitvoering van de regelingen staan vereenvoudiging van voorzieningen, regels en procedures, maatwerk en sturen op duurzame effecten centraal.
- Hagenaars worden steeds meer gewezen op hun eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid.

Door de economische crisis en landelijke bezuinigingen hebben veel meer mensen deze voorzieningen nodig. Het Rijk erkent dit en geeft vanaf 2012 extra middelen aan de gemeenten voor koopkrachtreparatie voor de minima via de bijzondere bijstand. Bij financiële dienstverlening nemen de budgetten per 2013 af. Door verschillende efficiencymaatregelen, zoals het werken met klantprofielen en de schuldeiserbenadering worden lange wachtlijsten bij schuldhulpverlening voorkomen.

Topindicator	Nulmeting 2009	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Huishoudens die gebruik maken van de minimavoorzieningen, ten opzichte van de huishoudens met een inkomen tot 110% van het minimumloon. <i>Bron: Armoedemonitor</i>	84%	88%	75%	75%	75%	75%	75%

Maatregelen als de eigen bijdrage voor de pas en beperkingen van het pakket maken dat minder huishoudens gebruik maken van de minimavoorzieningen.

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Financiële dienstverlening en Schuldhulpverlening

Financiële dienstverlening richt zich op het wegnemen van financiële problemen als belemmering om te participeren. Dit gebeurt door de financiële zelfredzaamheid van burgers te vergroten, de schuldsituatie hanteerbaar te maken of, waar mogelijk, de burger te laten werken aan een schuldevrije toekomst. De gemeente zet hiervoor verschillende instrumenten in zoals: budgetbegeleiding, schuldbemiddeling, schuldsanering, sociale kredietverlening en voorlichting. Ook wordt aansluiting gezocht bij de Haagse welzijns- en vrijwilligersorganisaties die actief zijn op het gebied van financiële dienstverlening. De aanpak is altijd integraal, ook de achterliggende oorzaken van de schuldenproblematiek of onwenselijke gevolgen worden aangepakt. Er is voortdurend aandacht voor de verbetering van de signaalfunctie bij de loketten van de gemeente, zodat problematische schulden worden herkend en de schuldenaren goed worden doorverwezen.

Vanaf 1 juli 2012 is de Wet Gemeentelijke Schuldhulpverlening van kracht. De gemeente moet in een meerjarenbeleidsplan aangeven hoe ze aan de verplichte wachttijd gaat voldoen en hoe ze de brede toegankelijkheid van de schuldhulpverlening wil regelen. Dit plan is in juni 2012 aan de raad gezonden. Door klantprofielen en een goede diagnose aan het begin van het proces kan meer maatwerk worden geleverd. Niet voor elke klant zal een schuldevrije toekomst het einddoel zijn; het hanteerbaar maken van de schuldenlast zal voor sommigen het hoogst haalbare zijn. Voor klanten die voldoende zelfredzaam zijn, zal de dienstverlening beperkt blijven tot advisering over hoe zij zelf met de schuldeisers afspraken kunnen maken. In de schuldeisersbenadering wordt meer toegewerkt naar generieke afspraken met (grote) schuldeisers. In 2012 is een doelmatigheidsonderzoek gedaan naar de mogelijkheden om schuldhulpverlening in Den Haag nog efficiënter en effectiever uit te voeren, gelet op de nieuwe wet en het beschikbare budget vanaf 2013. De aanbevelingen uit dit onderzoek worden in 2012 en 2013 uitgevoerd.

Gemeentelijk minimabeleid

De gemeente Den Haag biedt met het minimabeleid een sociaal en solide vangnet, gericht op het bevorderen van participatie in de samenleving. Je gezond voelen en uit het isolement kunnen komen zijn daarbij belangrijke basisvoorwaarden. Het ontbreken van voldoende inkomen kan een belemmering vormen om aan maatschappelijke activiteiten deel te nemen. Het minimabeleid omvat vier soorten voorzieningen.

Individuele bijzondere bijstand

De Haagse burgers worden steeds meer gewezen op de eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid. Bijzondere bijstand wordt daarom alleen in zeer beperkte mate verstrekt. Als iemand bijzondere omstandigheden in de woonsituatie heeft of meervoudige problemen die het sociale en maatschappelijk functioneren belemmeren, kan hij wel in aanmerking komen voor bijzondere bijstand.

Categoriale verstrekking

Er zijn drie 'categoriale', groepsgewijze verstrekkingen in de bijzondere bijstand:

- De schoolkostenregeling, aan ouders met kinderen in schoolgaande leeftijd met een inkomen tot maximaal 110% van het sociaal minimum.
- De langdurigheidstoeslag, voor Hagenaars die drie jaar of langer moeten rondkomen van een uitkering of een ander inkomen tot maximaal 110% van het sociaal minimum.

- De tegemoetkoming aan chronisch zieken en gehandicapten met een inkomen tot 110% van het sociaal minimum én een Wmo-beschikking (Wet maatschappelijke ondersteuning) of een indicatiebesluit van het Centrum Indicatiestelling Zorg.

Deze verstrekkingen worden zo veel mogelijk semiautomatisch gedaan. Alle uitkeringsgerechtigde Hagenaars die in aanmerking komen krijgen een formulier toegestuurd waarbij de bekende gegevens al zijn ingevuld. Zo worden veel rechthebbenden bereikt en blijven de uitvoeringskosten beperkt.

In 2011 is een voordeel ontstaan op een onderdeel van het armoedebeleid namelijk de langdurigheidstoeslag van € 0,8 mln. Dit voordeel werd veroorzaakt, doordat de voorgenomen bezuinigingen op het armoedebeleid in 2012 op het structurele noodzakelijke niveau zijn gekomen. De taakstellingen op het armoedebeleid nemen komende jaren nog verder toe. Dit voordeel wordt per 2012 structureel uitgenomen uit de begroting van het armoedebeleid. Uitgangspunt van het college is echter dat het armoedebeleid in zijn huidige vorm en omvang moet kunnen worden voortgezet.

Ooievaarspas

Met de Ooievaarspas kunnen Haagse burgers met een laag inkomen aan activiteiten deelnemen die ze anders niet kunnen betalen. Kinderen met een pas kunnen gratis deelnemen aan sport of cultuur en ontvangen de uitrusting die daarvoor nodig is. Hun ouders hoeven geen ouderbijdrage voor buitenschoolse activiteiten te betalen. Volwassen pashouders krijgen 50% korting op contributies of toegangsprijzen voor sport en cultuur, waaronder musea, theater en bioscoop. Voor oudere pashouders is het openbaar vervoer in de stad gratis. Vanaf 2013 geldt ook voor de Ooievaarspas de wettelijk vastgestelde inkomensgrens van 110% van het sociaal minimum. Hiermee kunnen minder mensen gebruik van de Ooievaarspas dan voorheen, omdat de grens tot nu toe op 130% van het sociaal minimum lag.

Collectieve zorgverzekering voor minima

Huishoudens met lage inkomens kennen gemiddeld een lagere levensverwachting en leven korter in gezondheid. Een gebrekkige gezondheid kan een reden zijn van het lage inkomen en een laag inkomen kan bijdragen aan gezondheidsklachten. Voor minima is er daarom een collectieve, aanvullende zorgverzekering beschikbaar, waarvoor de gemeente een bijdrage levert in de premie. Deze verzekering biedt een optimale dekking en draagt bij aan een kwaliteitsverbetering van levensstijl kenmerken. De huisarts kan mensen met overgewicht of bewegingsbeperkingen sturen naar 'beweeg meel'.

Bijzondere hulpverlening huisvesting

Noodopvang is een tijdelijke voorziening voor Haagse gezinnen met kinderen tot 18 jaar die door een calamiteit (tijdelijk) dakloos zijn geworden. De noodopvang vindt plaats in de panden van de Stichting Noodopvang Haaglanden. Naar verwachting worden er in 2013 ruim 150 gezinnen opgevangen. Om een wachtlijst voor de noodopvang te voorkomen, investeert de gemeente in preventieve activiteiten:

- Het project vermindering huisuitzettingen. Dit project wordt in 2013, in nauwe samenwerking met de woningbouwcorporaties, in de hele stad voortgezet. Hierbij spelen preventie en vroegsignalering door de gemeente en de corporaties een belangrijke rol.
- Tijdens en na de noodopvang zet de gemeente in op ondersteuning en hulpverlening, om de doorstroom te verbeteren en terugval te voorkomen.
- Door blijvend in te zetten op het eerder geven van een voorrangsverklaring, verblijven burgers korter in de noodopvang. Maar door de economische crisis wordt vaker een beroep gedaan op de noodopvang. Ondanks de snellere doorstroom zijn even veel wooneenheden als vroeger nodig.

Wet op de lijkbezorging

Van een overledene zijn niet altijd nabestaanden bekend. De politie of het uitvaartcentrum meldt dit bij de gemeente. De gemeente onderzoekt dan of er nabestaanden zijn. Als die er niet zijn, geeft de gemeente opdracht tot begravenis of crematie en neemt dus de taak van uitvaartorganisatie op zich. Ook

draagt de gemeente dan zorg voor de afhandeling van de nalatenschap. Door de vergrijzing en verzakelijking van de maatschappij komt dit steeds vaker voor. In 2013 zal de gemeente ruim 160 uitvaarten (en nalatenschappen) moeten organiseren.

Programmabudget: wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	56.980	50.193	47.815	46.322	46.322
Goedgekeurde mutaties	5.050	5.050	5.050	5.050	5.050
Subtotaal	62.030	55.243	52.865	51.372	51.372
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	800-	800-	800-	800-	800-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	2.711	2.957	2.732	2.857	2.857
Totaal lasten	63.941	57.400	54.797	53.429	53.429

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	17.148	13.848	13.448	11.982	11.982
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	17.148	13.848	13.448	11.982	11.982
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	1.091	276-	76-	772-	772-
Totaal baten	18.239	13.572	13.372	11.209	11.209

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Bestemmingsreserve Chronisch zieken incl ouderen	3679	2.533	400	1.467	1.467
Eindtotaal		2.534	400	1.467	1.467

2.10 Programma Jeugd en Gezin

Coördinerend portefeuillehouder: Karsten Klein

Jeugd en Gezin		Stimuleren van goed opvoeden en opgroeien	<table><tr><td>Lasten</td><td>41.140</td></tr><tr><td>Baten</td><td>1.878</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>39.262 N</td></tr></table>	Lasten	41.140	Baten	1.878	Saldo	39.262 N
Lasten	41.140								
Baten	1.878								
Saldo	39.262 N								
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen		Wat gaat dat kosten in 2013: (x €1.000)						
Gezinsondersteuning	Ondersteunen van jeugd en gezin vanuit Centra Jeugd en Gezin en bieden van hulp	<table><tr><td>Lasten</td><td>6.655</td></tr><tr><td>Baten</td><td>392</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>6.263 N</td></tr></table>	Lasten	6.655	Baten	392	Saldo	6.263 N	
Lasten	6.655								
Baten	392								
Saldo	6.263 N								
Realisatie en beleid Centra voor Jeugd en Gezin	Bieden integraal aanbod opvoedondersteuning hele gezin en eventueel sluitende zorgstructuur	<table><tr><td>Lasten</td><td>7.266</td></tr><tr><td>Baten</td><td>1.439</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>5.827 N</td></tr></table>	Lasten	7.266	Baten	1.439	Saldo	5.827 N	
Lasten	7.266								
Baten	1.439								
Saldo	5.827 N								
Jeugdgezondheidszorg	Beschikbaar stellen van JGZ en sociaal medische hulp rond opgroeien en opvoeden	<table><tr><td>Lasten</td><td>1.411</td></tr><tr><td>Baten</td><td>77</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>14.034 N</td></tr></table>	Lasten	1.411	Baten	77	Saldo	14.034 N	
Lasten	1.411								
Baten	77								
Saldo	14.034 N								
Speelvoorzieningen	Voorzien in voldoende en goede speelvoorzieningen	<table><tr><td>Lasten</td><td>3.617</td></tr><tr><td>Baten</td><td>-30</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>3.647 N</td></tr></table>	Lasten	3.617	Baten	-30	Saldo	3.647 N	
Lasten	3.617								
Baten	-30								
Saldo	3.647 N								
Jeugdparticipatie	Meer mogelijkheden tot participatie van jongeren in de stad	<table><tr><td>Lasten</td><td>9.491</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>9.491 N</td></tr></table>	Lasten	9.491	Baten	0	Saldo	9.491 N	
Lasten	9.491								
Baten	0								
Saldo	9.491 N								

Beoogd maatschappelijk effect: wat willen we bereiken?

De doelstelling van dit programma is Den Haag een jeugd- en gezinsvriendelijke stad te laten zijn:

- waar kinderen en jongeren gezond en veilig kunnen opgroeien tot zelfstandige volwassenen,
- waar ouders actief en verantwoordelijk zijn,
- waar de jeugd zich optimaal kan ontplooiën en talenten maximaal worden benut,
- waar jeugdigen en gezinnen participeren in de samenleving,
- waar de samenleving betrokken is bij haar jeugd en andersom,
- waar de gemeente voor een vangnet zorgt als dat nodig is.

Uitgaande van deze doelstelling zijn er twee domeinen van belang. Het eerste domein is de basisinfrastructuur die nodig is om kinderen, jongeren en gezinnen maximale kansen aan te reiken om te kunnen participeren in de Haagse maatschappij. Het gaat dan zowel over een gezinsvriendelijke fysieke inrichting van de stad als over een verscheidenheid aan voorzieningen en de sociale structuur in de wijken. Het tweede domein zijn de jongeren en gezinnen die (tijdelijk) een steuntje in de rug nodig hebben. De stad moet een inspirerende plek zijn voor kinderen om op te groeien. Jongeren moeten in de stad hun vrije tijd op een aangename wijze kunnen doorbrengen. Tegelijkertijd kan hun de gelegenheid worden geboden om invloed uit te oefenen op hun leefomgeving, te participeren en zo een positief leefklimaat te bevorderen.

Voor 2011 tot en met 2014 moet de gemeente fors bezuinigen op het jeugdbeleid. Naast een gemeentelijke bezuiniging die oploopt tot € 3,4 mln. per 2014, valt een aantal rijksmiddelen ter grootte

van € 3,6 mln. in deze collegeperiode weg. Het gaat daarbij vooral om middelen die nu worden ingezet voor risicojongeren en om jongerenoverlast te voorkomen en tegen te gaan. In het programma Jeugd en Gezin 2011-2014 zijn deze bezuinigingen verwerkt. Bij de begroting 2012 is besloten de weggevallen Montfransgelden van € 1,7 mln. te compenseren in 2012 en 2013. De verwachting was dat deze weggevallen gelden met ingang van 2014 opgevangen konden worden met (rijks- en provinciale) middelen die over kwamen in het kader van de transitie Jeugdzorg. Inmiddels is bekend dat de transitie Jeugdzorg in ieder geval een jaar wordt doorgeschoven naar 2015. Hierdoor is de overbrugging ook nog een jaar langer nodig.

Topindicator	Nulmeting Jaar 2010	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Door Jeugdgezondheidszorg (JGZ) bereikte kinderen in het eerste jaar	98%	98%	98%	95%	95%	95%	95%
Aantal kinderen tussen 4 en 19 jaar in beeld bij de JGZ*	85%	86%	80%	80%	80%	80%	80%
<i>Bron: registratie dienst OCW</i>							

* In overleg met de Inspectie voor de Volksgezondheid zijn in 2010 de begrippen “bereik” en “in beeld” gedefinieerd. Uitgangspunt is dat de jeugdgezondheidszorg (JGZ) ernaar streeft om alle kinderen te bereiken dan wel in beeld te hebben. Het percentage bereikte kinderen in het eerste levensjaar wordt nu bepaald door het aantal kinderen in het eerste levensjaar wat de JGZ op vier voorgeschreven momenten gedurende dat eerste levensjaar daadwerkelijk ziet. Het percentage 4-19 jarigen in beeld bij de JGZ wordt bepaald door het aantal 4-19 jarigen waarvan de JGZ in de jaren van voorgeschreven contact momenten weet of zij gebruik maken van de JGZ of ergens anders zorg ontvangen. Door deze herdefiniëring zijn de indicatoren in de programmabegroting naar beneden bijgesteld naar respectievelijk 95% en 80%.

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Gezinsondersteuning

De inzet van de gemeente bij het jeugdbeleid voor de komende tijd heeft vorm gekregen in een actieprogramma, het Programma Jeugd en Gezin 2011-2014. Het programma bevat activiteiten die gericht zijn op een kind- en gezins-vriendelijke stad met kind- en gezinsvriendelijke wijken. De activiteiten zijn gericht op ondersteuning en op participatie. Tegelijkertijd zal aandacht worden besteed aan de manier waarop de gemeente het best kan inspelen op de verwachte stelselherziening van de jeugdzorg, waarbij een aanzienlijk grotere rol voor de gemeenten is weggelegd. Het klimaat in onze stad moet zo zijn dat ouders hun kinderen op een goede wijze kunnen opvoeden en dat kinderen op een goede wijze kunnen opgroeien. Belangrijke voorzieningen hiervoor zijn onderwijs, leefomgeving, vrijetijdsgelegenheden zoals sport en scouting, recreatie en cultuur. Dit allemaal draagt eraan bij dat gezinnen en kinderen op een goede manier functioneren. Daarom hoeven bijvoorbeeld scouting en sportverenigingen geen kosten meer te betalen voor gemeentelijke verklaringen omtrent het gedrag.

Realisatie en beleid Centra voor Jeugd en Gezin

Ouders, verzorgers, vrijwilligers en beroepskrachten kunnen in Den Haag bij de Centra Jeugd en Gezin (CJG's) terecht met alle vragen over ontwikkeling, opvoeden en opgroeien. In 2012 is er met 10 CJG's een dekkend netwerk voor heel Den Haag gerealiseerd. Kernpartners in de Centra zijn de Jeugdgezondheidszorg, Welzijn (o.a. maatschappelijk werk), Jeugdzorgorganisaties en Bureau Jeugdzorg. De CJG's bieden gezinnen een integraal aanbod van ondersteuning en indien noodzakelijk een sluitende zorgstructuur. De sluitende zorgstructuur krijgt vorm vanuit de gedachte: één kind, één plan, één zorgcoördinator, en wordt in elk stadsdeel gerealiseerd. In de sluitende zorgstructuur staan de leefwerelden van het kind centraal. Dit zijn het gezin, de school en de openbare ruimte (de buurt). Waar we problemen signaleren stemmen we die af met betrokkenen. De gemeente heeft met alle

betrokken partijen afspraken gemaakt over de coördinatie. In 2013 meten we de effectiviteit van deze afspraken. De sluitende zorgstructuur voorziet in deze afstemming door:

- de Verwijsindex. Hiermee faciliteren we informatie-uitwisseling tussen professionals;
- de mogelijkheid tot multidisciplinair casusoverleg door het CJG, de ZorgAdviesTeams in het onderwijs en zo nodig in een groepsaankpak bij overlast;
- de inzet van jeugdregisseurs voor het oppakken van vastgelopen trajecten.
- Ook worden, vooruitlopend op verandering van de wet op de jeugdzorg, pilots integrale zorg en hulpverlening uitgevoerd. Belangrijk uitgangspunt bij al deze activiteiten is vereenvoudiging van de verschillende ketens en netwerken en een effectieve vorm van samenwerking. .
- De CJG's gaan een grotere rol spelen bij de professionele opvoedondersteuning van het gehele gezin. Daarbij worden in 2013 de volgende activiteiten voortgezet:
- Cursusaanbod voor kinderen die getuige zijn geweest van huiselijk geweld (Kids Club);
- Eigen Kracht binnen de verschillende methodieken, netwerken rondom het gezin lossen zelf de problemen op;
- Stut en Steun voor ouders met weinig opvoedingsvaardigheden;
- Thuisbegeleiding, gezinsverzorg(st)ers bieden kortdurend structuur en praktische hulp;
- Ambulante hulp waarmee gezinnen zo nodig kortdurend hulp krijgen van GGZ en orthopedagogische professionals.

Ook werken we verder met de intensieve gezinsaanpak van de VIG-methode (Voorwaardelijke Interventie in Gezinnen), waarbij met drang en dwang in problematische gezinssituaties wordt ingegrepen. In 2013 worden 50 gezinnen in behandeling genomen.

Jeugdgezondheidszorg

Gebaseerd op de Wet publieke gezondheid biedt de Jeugdgezondheidszorg (JGZ) collectieve preventieve gezondheidszorg aan alle kinderen van 0 - 19 jaar. Doel is het gezondheidspotentieel van alle jeugd te optimaliseren. De JGZ volgt, bewaakt en beschermt de gezonde lichamelijke, psychische, sociale en cognitieve ontwikkeling van kinderen in de leeftijd van -9 maanden tot 19 jaar. Primair staat het kind centraal, maar de JGZ richt zich ook op de (aanstaande) ouders en de leefomgeving van het kind. De taken worden uitgevoerd conform het landelijk voorgeschreven Basistakenpakket JGZ /BTP door de stichting Jong Florence en de GGD/JGZ. Beide organisaties werken vanuit de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG). Daarnaast participeert de JGZ in alle Zorg Advies Teams van het onderwijs en functioneert de JGZ als verbindende schakel tussen onderwijs en CJG. Het Basistakenpakket van de JGZ bestaat uit een uniform en een maatwerkdeel. De activiteiten uit het uniforme deel worden aan elk kind op vastgestelde momenten aangeboden. Het maatwerkdeel omvat een cursusaanbod over de verschillende ontwikkelingsfasen van een kind in relatie tot een gezonde ontwikkeling rond opgroeien en opvoeden vanaf de zwangerschap tot en met de puberteit. Gebaseerd op de vraag van CJG-partners en of uit het onderwijs geeft de JGZ over deze thema's groepsgerichte informatie. In het kader van het preventieve jeugdbeleid kunnen zwangere vrouwen in risicovolle situaties ook al bij de JGZ langskomen. Na de bevalling en bij onzekerheid rond de psychosociale ontwikkeling van de pasgeborene kan de JGZ gedurende de eerste anderhalf jaar extra ondersteuning bieden. Daarnaast voert de JGZ specifieke activiteiten uit voor beleidsprogramma's zoals Huiselijk Geweld, Kindermishandeling, Aanpak Overgewicht, de Gezonde School, Toeleiding Voorschool, terugdringen schoolverzuim en aanpak Perinatale sterfte.

In 2013 wordt vooral ingezet op de volgende activiteiten:

- Ontwikkeling Integrale JGZ met gedeelde huisvesting, beleid en cultuur onder een eenduidige aansturing;
- Het prenatale aanbod verbeteren ;
- Bereik verhogen door nieuwe vormen van communicatie en een onderzoek naar ruimere openingstijden.

Bij de aanpak van overlast en hinderlijke groepen jongeren treden politie, justitie, welzijn en zorg gezamenlijk op. Het jeugdbeleid richt zich hierbij op preventie, een proactieve inzet via coaching en waar nodig doorgeleiding naar hulpverlening. Een voorhoederol is daarbij weggelegd voor de straatcoaches (voorheen SMJT en Streetcare). Deze benaderen overlastgevende jongeren, geven grenzen aan, bemiddelen soms en begeleiden naar zinvolle activiteiten of de hulpverlening van het Jeugd Interventie Team (JIT) of gezinscoaching. De aanpak overlast jongeren vindt plaats in nauwe samenhang met het veiligheidshuis en het CJG. Als gevolg van teruglopende rijksmiddelen zal de capaciteit van het JIT en de straatcoaches vanaf 2013 moeten worden teruggebracht.

Speelvoorzieningen

Buiten spelen is wezenlijk in de sociale, motorische en fysieke ontwikkeling van het kind. De beperkte openbare ruimte moet met vele gebruikers worden gedeeld. Daarom blijft de gemeente de komende jaren zorgen voor méér speelvoorzieningen en bestaande speelvoorzieningen verbeteren om in de hele stad voldoende 'speluitdaging' te kunnen bieden. Bij nieuwbouw wordt de landelijke richtlijn van 3% aan openbare speelruimte, in relatie tot het 'uitgeefbaar' gebied als speelambitie ingebracht. Bij het aanbieden van activiteiten bij speel- en sportvoorzieningen willen we zoveel mogelijk Hagenaars betrekken en de medeverantwoordelijkheid blijvend vergroten.

In het coalitieakkoord 'Aan de Slag' is voor de verdere uitvoering van de nota Spelen in de stad € 4 mln. beschikbaar. De volgende accenten worden hierbij gelegd.

- Er worden verschillende initiatieven ontwikkeld om de betrokkenheid van vrijwilligers en ouders bij het beheer van speelvoorzieningen blijvend te vergroten, bijvoorbeeld via slimme combinaties en het uitdagen van vrijwilligers en ouders om te participeren;
- De combinatie tussen spelen, bewegen en sporten wordt structureel verder geïntensiveerd. De speelbeheerders, participatiemedewerkers en de medewerkers van Sport Support gaan samen na welke speellocaties in aanmerking komen voor een kwaliteitsimpuls. Hierbij wordt ook getracht de (ouder)betrokkenheid na de (her)inrichting vast te houden. De gemeenteraad wordt via het actieprogramma Jeugd en Gezin geïnformeerd over de verdere uitvoering van de nota Spelen in de stad;
- Er wordt meer ingespeeld op nieuwe speeltrends zoals bouwspeelplaatsen, groene speelplekken en nieuwe generatie speelplekken;
- In 2013 is de inzet om op minimaal 10 speelplekken in Den Haag te investeren.

Jeugdparticipatie

Vrijwilligersactiviteiten

Voor de vitaliteit van de stad is het belangrijk jongeren te binden met aantrekkelijke voorzieningen, maar ook om hen actief te betrekken en hun creativiteit en inzet te gebruiken. In 2009 is begonnen met het stroomlijnen van diverse vrijwilligersactiviteiten van jongeren. In enkele stadsdelen is gestart met een proefproject waarbij jongeren punten (zogenoemde Crownies) kunnen sparen voor gratis of goedkope deelname aan sportieve en culturele activiteiten. De punten verzamelen ze door vrijwilligerswerk te doen. Aan jongeren die zich op buitengewone wijze voor de stad of voor een ander hebben ingezet zal ook in 2013 een Haags Jeugdlintje worden uitgereikt.

Positioneren jeugd- en jongerenwerk

De doelen van het jeugd- en jongerenwerk zijn: participatie, activering, signalering en overlastbestrijding. Een belangrijk uitgangspunt is dat jongeren zelf meer activiteiten organiseren en dat ze worden ingezet als producent in plaats van consument. In de 'driehoek' van Onderwijs, Welzijn en Sport wordt aangestuurd op de organisatie van en deelname aan sportactiviteiten en op toeleiding naar sportverenigingen. De relatie tussen het kinderwerk en de basisscholen wordt versterkt door een actieve

deelname aan de brede buurtschoolontwikkeling. Het kinderwerk, vooral het naschoolse activiteiten aanbod, kent een groot bereik dat zoveel mogelijk in stand wordt gehouden. Binnen het professioneel jongerenwerk is bezuinigd. Het gevolg is dat er minder jongerenwerk voor de stad beschikbaar is. Twee uitgangspunten zijn leidend voor het jongerenwerk in de komende jaren: inzetten op kwaliteit en het stellen van scherpe prioriteiten. Ten aanzien van de kwaliteit wordt de inzet van het plan 'Zichtbaar Jongerenwerk' voortgezet. Wat betreft het prioriteren wordt het jongerenwerk vooral ingezet in de wijken waar dit het hardst nodig is. Het gaat hierbij onder andere om talentontwikkeling, met aanwending van de eigen kracht en het eigen netwerk van jongeren, om het bieden van doorlopende leerlijnen in samenwerking met het onderwijs en om het – waar nodig – toeleiden van jongeren naar hulpverlenende instanties. In 2013 zal met de welzijnsorganisaties een traject worden afgerond gericht op de benodigde en meest efficiënte organisatorische vormgeving en gemeentelijke aansturing van het jongerenwerk.

Stimuleren jongerenparticipatie

De deelname van jongeren aan de samenleving is van groot belang voor hun eigen ontwikkeling. Maar net zo belangrijk is het om de samenleving te laten leren van de mening van jongeren. Wij hechten zeer veel waarde aan de mening van jongeren over onze stad. Een team van jongerenambassadeurs adviseert ook in 2013 de gemeente gevraagd en ongevraagd over stedelijke vraagstukken. Er wordt gerekend op 10 adviezen. En met het project 'jouw idee doe er wat mee' stimuleren we jongeren om zelf activiteiten te organiseren. Ten slotte is er voor de jongeren het Jongeren Informatie Punt (JIP), waar zij met allerlei vragen over school, werk, huisvesting, relaties en dergelijke terecht kunnen. In 2013 kloppen naar verwachting ongeveer 5.000 jongeren aan bij het JIP.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	27.063	24.512	22.704	22.855	22.855
Goedgekeurde mutaties	13.950	13.950	13.950	13.950	13.950
Subtotaal	41.013	38.462	36.654	36.805	36.805
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	1.700	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	5.176	2.678	542	78-	1.271
Totaal lasten	46.189	41.140	38.896	36.727	38.076

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	1.008	83	83	83	83
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	1.008	83	83	83	83
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	4.976	1.795	1.839	1.394	1.394
Totaal baten	5.984	1.878	1.922	1.477	1.477

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Reserve actieprogramma jeugd	6198	837	-	392	445
Eindtotaal		836	-	392	444

2.11 Programma Leefomgeving

Coördinerend portefeuillehouder: Sander Dekker

Leefomgeving		Verbeteren van de leefbaarheid	<table><tr><td>Lasten</td><td>221.407</td></tr><tr><td>Baten</td><td>114.460</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>106.947 N</td></tr></table>	Lasten	221.407	Baten	114.460	Saldo	106.947 N
Lasten	221.407								
Baten	114.460								
Saldo	106.947 N								
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)							
Straatreiniging	Schoonhouden van de stad met maximaal rendement gelet op service, milieu en kosten	<table><tr><td>Lasten</td><td>25.309</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>25.309 N</td></tr></table>	Lasten	25.309	Baten	0	Saldo	25.309 N	
Lasten	25.309								
Baten	0								
Saldo	25.309 N								
Onderhoud wegen, straten, pleinen	Effectief en efficiënt wegonderhoud om de kwaliteit van wegverhardingen zo goed mogelijk te houden	<table><tr><td>Lasten</td><td>24.093</td></tr><tr><td>Baten</td><td>5.598</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>18.495 N</td></tr></table>	Lasten	24.093	Baten	5.598	Saldo	18.495 N	
Lasten	24.093								
Baten	5.598								
Saldo	18.495 N								
Onderhoud bruggen, viaducten, tunnels	Doelmatig en veilig verkeer en vervoer	<table><tr><td>Lasten</td><td>6.322</td></tr><tr><td>Baten</td><td>-22</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>6.344 N</td></tr></table>	Lasten	6.322	Baten	-22	Saldo	6.344 N	
Lasten	6.322								
Baten	-22								
Saldo	6.344 N								
Verlichting wegen	Aanleggen, in stand houden en exploiteren van een doelmatige openbare verlichting	<table><tr><td>Lasten</td><td>8.755</td></tr><tr><td>Baten</td><td>-16</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>8.771 N</td></tr></table>	Lasten	8.755	Baten	-16	Saldo	8.771 N	
Lasten	8.755								
Baten	-16								
Saldo	8.771 N								
Gladheidsbestrijding	Zorg voor veilig gebruik van hoofdwegen en doorgaande fietspaden bij gladheid en sneeuwval	<table><tr><td>Lasten</td><td>1.428</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>1.428 N</td></tr></table>	Lasten	1.428	Baten	0	Saldo	1.428 N	
Lasten	1.428								
Baten	0								
Saldo	1.428 N								
Afvalverwijdering	Inzamelen en verwijderen van huishoudelijk afval	<table><tr><td>Lasten</td><td>58.200</td></tr><tr><td>Baten</td><td>61.730</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>3.530 V</td></tr></table>	Lasten	58.200	Baten	61.730	Saldo	3.530 V	
Lasten	58.200								
Baten	61.730								
Saldo	3.530 V								
Kwijtschelding van afvalstoffenheffing	Tegemoet komen van mensen met een laag inkomen	<table><tr><td>Lasten</td><td>6.650</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>6.650 N</td></tr></table>	Lasten	6.650	Baten	0	Saldo	6.650 N	
Lasten	6.650								
Baten	0								
Saldo	6.650 N								
Ongediertebestrijding	Bestrijden en voorkomen van ongedierte in de stad	<table><tr><td>Lasten</td><td>175</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>175 N</td></tr></table>	Lasten	175	Baten	0	Saldo	175 N	
Lasten	175								
Baten	0								
Saldo	175 N								
Gebruik openbare ruimte	Reguleren van (tijdelijk) gebruik van de openbare ruimte en de straathandel	<table><tr><td>Lasten</td><td>2.976</td></tr><tr><td>Baten</td><td>3.828</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>852 V</td></tr></table>	Lasten	2.976	Baten	3.828	Saldo	852 V	
Lasten	2.976								
Baten	3.828								
Saldo	852 V								
Leefbaarheid (toezicht)	Handhaven in de openbare ruimte om de leefbaarheid in de stad te verbeteren	<table><tr><td>Lasten</td><td>11.745</td></tr><tr><td>Baten</td><td>785</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>10.960 N</td></tr></table>	Lasten	11.745	Baten	785	Saldo	10.960 N	
Lasten	11.745								
Baten	785								
Saldo	10.960 N								

Leefomgeving -vervolg-								
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)						
Regionaal fietsendepot	Het bewaren van verwijderde en gevonden (gestolen) fietsen	<table><tr><td>Lasten</td><td>223</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>223 N</td></tr></table>	Lasten	223	Baten	0	Saldo	223 N
Lasten	223							
Baten	0							
Saldo	223 N							
Wijkleefbaarheid	Betrekken van burgers bij het leefklimaat van de eigen buurt	<table><tr><td>Lasten</td><td>983</td></tr><tr><td>Baten</td><td>25</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>958 N</td></tr></table>	Lasten	983	Baten	25	Saldo	958 N
Lasten	983							
Baten	25							
Saldo	958 N							
Openbaar groen	Zorgen voor een basisniveau van het openbaar groen, zowel in de grote groengebieden als in de wijken	<table><tr><td>Lasten</td><td>22.267</td></tr><tr><td>Baten</td><td>119</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>22.148 N</td></tr></table>	Lasten	22.267	Baten	119	Saldo	22.148 N
Lasten	22.267							
Baten	119							
Saldo	22.148 N							
Recreatieve voorzieningen	Uitvoeren en optimaliseren van openluchtrecreatie en verlevendigen van het strand	<table><tr><td>Lasten</td><td>1.441</td></tr><tr><td>Baten</td><td>1.396</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>45 N</td></tr></table>	Lasten	1.441	Baten	1.396	Saldo	45 N
Lasten	1.441							
Baten	1.396							
Saldo	45 N							
Stadsboerderijen	Beleving van en educatie over (levende) natuur en milieu	<table><tr><td>Lasten</td><td>3.017</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>3.017 N</td></tr></table>	Lasten	3.017	Baten	0	Saldo	3.017 N
Lasten	3.017							
Baten	0							
Saldo	3.017 N							
Dierenbescherming	Opvang en preventie van zwerfdieren. Vervoer en destructie van kadavers	<table><tr><td>Lasten</td><td>688</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>688 N</td></tr></table>	Lasten	688	Baten	0	Saldo	688 N
Lasten	688							
Baten	0							
Saldo	688 N							
Zeehaven	Exploiteren, bevorderen, ontwikkelen en in standhouden van de zeehaven	<table><tr><td>Lasten</td><td>2.795</td></tr><tr><td>Baten</td><td>713</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>2.082 N</td></tr></table>	Lasten	2.795	Baten	713	Saldo	2.082 N
Lasten	2.795							
Baten	713							
Saldo	2.082 N							
Binnenhavens	Beheer van de binnenhavens en -wateren	<table><tr><td>Lasten</td><td>117</td></tr><tr><td>Baten</td><td>101</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>16 N</td></tr></table>	Lasten	117	Baten	101	Saldo	16 N
Lasten	117							
Baten	101							
Saldo	16 N							
Grachten en vaarten	Een doelmatige beheersing van het waterpeil en de hoeveelheid oppervlaktewater	<table><tr><td>Lasten</td><td>5.502</td></tr><tr><td>Baten</td><td>-21</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>5.523 N</td></tr></table>	Lasten	5.502	Baten	-21	Saldo	5.523 N
Lasten	5.502							
Baten	-21							
Saldo	5.523 N							
Riolering en waterzuivering	Doelmatige inzameling en transport van hemel- en afvalwater	<table><tr><td>Lasten</td><td>30.649</td></tr><tr><td>Baten</td><td>34.231</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>3.582 V</td></tr></table>	Lasten	30.649	Baten	34.231	Saldo	3.582 V
Lasten	30.649							
Baten	34.231							
Saldo	3.582 V							

Leefomgeving -vervolg-								
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)						
Waterkering	Het achterland beschermen tegen het water van de zee	<table><tr><td>Lasten</td><td>490</td></tr><tr><td>Baten</td><td>-2</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>492 N</td></tr></table>	Lasten	490	Baten	-2	Saldo	492 N
Lasten	490							
Baten	-2							
Saldo	492 N							
Grondwater	Overlast van grondwater tegengaan	<table><tr><td>Lasten</td><td>833</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>833 N</td></tr></table>	Lasten	833	Baten	0	Saldo	833 N
Lasten	833							
Baten	0							
Saldo	833 N							
Markten	De markten kostendekkend exploiteren	<table><tr><td>Lasten</td><td>1.631</td></tr><tr><td>Baten</td><td>1696</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>65 V</td></tr></table>	Lasten	1.631	Baten	1696	Saldo	65 V
Lasten	1.631							
Baten	1696							
Saldo	65 V							
Algemene begraafplaatsen	De gemeentelijke begraafplaatsen kostendekkend exploiteren	<table><tr><td>Lasten</td><td>2.199</td></tr><tr><td>Baten</td><td>2.374</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>175 V</td></tr></table>	Lasten	2.199	Baten	2.374	Saldo	175 V
Lasten	2.199							
Baten	2.374							
Saldo	175 V							
Reclameopbrengsten	Reclameobjecten die zijn bevestigd aan of op gemeente-eigendommen exploiteren	<table><tr><td>Lasten</td><td>224</td></tr><tr><td>Baten</td><td>1.763</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>1.539 V</td></tr></table>	Lasten	224	Baten	1.763	Saldo	1.539 V
Lasten	224							
Baten	1.763							
Saldo	1.539 V							
Overige	Algemene baten en lasten en interne/externe leveringen	<table><tr><td>Lasten</td><td>2.533</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>2.533 N</td></tr></table>	Lasten	2.533	Baten	0	Saldo	2.533 N
Lasten	2.533							
Baten	0							
Saldo	2.533 N							

Beoogd maatschappelijk effect: wat willen we bereiken?

De openbare ruimte is de huiskamer van de stad en daarmee ontmoetingsplaats en visitekaartje. Een kwalitatief goede openbare ruimte is schoon, heel, veilig en duurzaam. Aantrekkelijk en bruikbaar groen maakt de stad leefbaar en goed om in te wonen, te werken en te recreëren. We zetten in op:

- een hogere waardering van de Hagenaars voor hun woonomgeving;
- een verbetering van de openbare ruimte door delen van de stad op het gewenste niveau te brengen via werk-met- werk. Daarvoor is € 15 mln. extra beschikbaar;
- een schonere stad door meer handjes, extra inzet op hotspots en meer ondergrondse afvalcontainers;
- een verbetering van het wegonderhoud, openbare verlichting en het groen. Versleten plantsoenen en straatmeubilair worden aangepakt;
- het verbeteren van de entrees van de stad;
- het beter benutten van de mogelijkheden die het buitenwater biedt;
- goede en consequente handhaving van hondenbeleid, rommel op straat en fout parkeren;
- een grondige facelift van de Haagse Markt.

Topindicator	Nulmeting 2005	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Oordeel inwoners over woonomgeving (rapportcijfer) <i>Bron: Veiligheidsmonitor</i>	7,1	7,1	7,2	7,3	7,4	7,4	7,4

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Straatreiniging

Een schone stad is belangrijk. In het uitvoeringsplan “Operatie Schoon” 2011-2014 staan maatregelen om de stad in 2014 op gemiddeld een 8 te brengen. In 2013 staat kwaliteitsverbetering voorop. Voor straatreiniging komen er nog 100 mensen bij in een leerwerkbaan, zodat eind 2013 400 mensen zo’n leerwerkbaan hebben. Samen met de 200 vaste banen vormen zij de 60 buurtserviceteams die de afgesproken kwaliteit in de hele stad garanderen. Daarnaast worden 24 hotspots aangepakt en onder controle gebracht. Ook wordt de stad schoner doordat de afvalzak steeds meer uit het straatbeeld verdwijnt met de komst van ondergrondse restafvalcontainers (in 2013 weer 900 extra). De regels voor het aanbieden van huisvuil en bedrijfsafval, vooral in de gebieden waar de problemen van vervuiling het grootst zijn, worden consequent gehandhaafd.

Voor het schoonmaken van het strand gelden aparte afspraken. Daarbij is rekening gehouden met de verbreding van het Noorder- en Zuiderstrand en met de herinrichting van de boulevard van Scheveningen.

Onderhoud straten, wegen, pleinen

Een mooie en goed onderhouden openbare ruimte kan het verschil maken bij de profilering van Den Haag. Het is belangrijk om dan de basis op orde te hebben. Nog niet alle delen van de stad voldoen aan de gewenste kwaliteit. Aan de raad is de Kadernota Openbare Ruimte voorgelegd, waarin een nieuwe koers wordt gevolgd via ‘werk met werk maken’. Waar mogelijk wordt dan de openbare ruimte verbeterd, gelijktijdig met rioolwerkzaamheden. Deze werkwijze is goedkoper en zorgt voor minder overlast voor onze inwoners. In de periode 2013-2015 wordt 39 km riool vervangen. Op basis van een nadere prioritering worden delen van de stad die een impuls nodig hebben, onder andere in de Schilderswijk en de krachtwijken, op het gewenste niveau gebracht. Met deze begroting komt € 15 mln. beschikbaar om op efficiënte wijze de openbare ruimte te verbeteren en op het gewenste kwaliteitsniveau te brengen.

De komende twee jaar leveren we o.a. de openbare ruimte bij het Centraal Station en OV-terminal Centraal Station op. Deze projecten hebben daarna in onderhouds- en beheerslasten. In de programmabegroting 2013-2016 wordt hierin voor € 1,1 mln. voorzien.

Ook wordt in 2013 voortgegaan met de extra inzet op onderhoud straatmeubilair (€ 0,8 mln.). In 2013 zal in 8 wijken in de stad het straatmeubilair en de direct omliggende openbare ruimte (ca.10 m² per object) op orde worden gebracht.

In het najaar van 2010 heeft de twee jaarlijkse inspectie van het gehele wegennet plaatsgevonden volgens de landelijk gehanteerde CROW-systematiek voor wegbeheer (Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek). Gemiddeld 25% van de wegen bleek niet te voldoen, namelijk 19 % voor de hoofdwegen, 15 % van de fietspaden en 30 % van de woonstraten. Eind 2012 wordt een nieuwe weginspectie uitgevoerd en een uitvoeringsprogramma opgesteld. Daarin staan de wegen, wijken en projecten waar in 2013 aan zal worden gewerkt. Ook in

2013 wordt € 1,5 mln. extra ingezet voor planmatig onderhoud van de hoofdwegen. Hiermee wordt ca. 15.000 m² extra aangepakt (circa 3 grote onderhoudsprojecten).

De entrees van de stad zijn het visitekaartje en moeten een goede uitstraling hebben die past bij de internationale stad van recht en vrede en de groene wereldstad aan zee. Er is in 2013 incidenteel € 2,5 mln. beschikbaar voor het verbeteren van de entrees. Daarom krijgt:

- de Utrechtsebaan een veel nadrukkelijker groene verbinding gemaakt tussen het Haagse bos en het Malieveld;
- de entree N44/Benoordenhoutseweg een internationale en groene allure;
- de Gevers Deynootweg en omgeving een sterkere uitstraling van een badplaats.

Ten slotte wordt in 2013 € 1,55 mln. bezuinigd, onder andere door het efficiënter om te gaan met de raamcontracten voor onderhoudswerken en door contracten beter aan te sturen.

Onderhoud bruggen, viaducten en tunnels

In het Meerjarenprogramma Kunstwerken 2012-2014 (RIS 181230) is inzichtelijk gemaakt welke grote investeringen de komende jaren nodig zijn om onder andere de bruggen, tunnels en viaducten, maar ook kademuren en walkanten, in stand te houden of te vervangen. De gemeente besteedt hieraan in deze collegeperiode € 11 mln. Het betreft hier het structureel uitvoeren van noodzakelijke vervangingsprojecten. De vervangingen zijn noodzakelijk hetzij door veranderd gebruik sinds de aanleg of doordat het einde van de levensduur is bereikt. Voor de realisatie van netwerk Randstadrail is vervanging van de Bosbrug noodzakelijk. Dit was niet voorzien in het huidige vastgestelde Meerjarenprogramma. Ook zal in 2013 de brug bij de Valkenboskade/Laan van Meerdervoort worden uitgevoerd. Als gevolg hiervan worden andere projecten gefaseerd.

Verlichting wegen

De gemeente verzorgt de openbare verlichting. De onderhoudstoestand van de openbare verlichting is niet goed. Om de veiligheid en leefbaarheid voor de inwoners te waarborgen, zijn verschillende maatregelen genomen. In het collegeprogramma is € 4,3 mln. extra voor de openbare verlichting opgenomen. Dit wordt gebruikt voor vervanging van kabels, armaturen, masten en schakelkasten. Die zijn energiezuiniger en zorgen voor minder storingen. In 2013 wordt € 1 mln. geïnvesteerd door oude, storingsgevoelige voedingskabels te vervangen gelijktijdig met het aanbrengen van een nieuw riool of een grootschalige herinrichting.

Openbaar groen

Het extra beheerbudget van structureel € 2,2 mln. van het Uitvoeringsprogramma Wegen en Groen wordt ingezet voor de herplant van straatbomen en het onderhoud en beheer van het wijk- en buurtgroen. In 2014 zal circa 60.000 m² aan kleinschalig wijk en buurtgroen gerenoveerd zijn. Jaarlijks worden daartoe circa 20 plantsoenen aangepakt van 1.000 m². Het gaat om plantsoenen met veel slijtage (door o.a. gebruiksdruk) en (sociaal) onveilige groenstroken. Nevendoelstelling is een lagere beheerlast in 2014.

Daarnaast worden met een eenmalige investering van € 2,5 mln. verschillende wijk- en buurtparken en landgoederen aangepakt. Begin 2012 is gestart met de projecten die zijn aangegeven in het Uitvoeringsprogramma Wegen en Groen. In 2013 komen de laatste gebieden Landgoed Oostduin Arendsdorp, Recreatiegebied Madestein, Isabellaland, Bospark en een Groene parel uit de Bomennota aan de beurt.

In 2013 wordt overeenkomstig het coalitieakkoord ook € 2 mln. bezuinigd op het openbaar groen onder andere door het bundelen en het groter aanbesteden van specifieke werkzaamheden, het omvormen van bestaand groen en het vertragen van de investeringen in de ecologische verbindingzones.

Recreatieve voorzieningen

In 2013 treden de nieuwe huurovereenkomsten in werking voor de exploitanten van strandpaviljoens. Deze nieuwe strandhuurprijzen brengen een hogere baat op. Dit is opgenomen in begroting. Deze baten zetten wij gedeeltelijk in voor extra kosten die de nieuwe boulevard en het verbrede strand met zich meebrengen. De op het strand aanwezige surfscholen worden in 2013 op hun definitieve locatie geplaatst. De beleidslijn 'jaarrond-exploitatie' treedt in 2013 in werking.

In de Haagse stadsenquête staat overlast van hondenpoep in de top drie als reden dat respondenten Den Haag als minder schoon ervaren. Er zijn nog steeds veel meldingen en klachten over hondenpoep in de stadsdelen. Daarom zal een integrale aanpak worden toegepast op plekken waar veel hondenpoep overlast is: communiceren, handhaven en schoonmaken. Tevens wordt het huidige beleid voor de losloopegebieden en verbodsgebieden voor honden geëvalueerd, waarbij belanghebbenden en omwonenden worden betrokken. Het aantal volkstuinen blijft naar verwachting in 2013 gelijk. Den Haag heeft zeven complexen die het 'Keurmerk Natuurlijk Tuinieren' hebben of willen behalen. Dat is het meeste van Nederland.

Gladheidbestrijding

De gemeente heeft een inspanningsverplichting om de doorgaande wegen en fietspaden zoveel mogelijk bereikbaar te houden bij gladheid. Daarbij maakt zij gebruik van vastgestelde strooiroutes. De 700 km hoofdwegen die worden gebruikt door de hulpdiensten en de busroutes hebben prioriteit. Daarnaast bestrijdt de gemeente 600 km doorgaande fietspaden. Burgers en ondernemers kunnen kleine hoeveelheden zout krijgen om zelf hun eigen stoep begaanbaar te houden.

Afvalverwijdering

De gemeente heeft de zorgplicht voor de inzameling en verwijdering van huishoudelijk afval. De doelstellingen voor gescheiden afvalinzameling staan in het 'Huishoudelijk afvalplan 2012 - 2015'. In 2013 worden de projecten ter verhoging van de opbrengst en hergebruik van gescheiden afvalinzameling en verbetering van de serviceverlening voortgezet. In 2010 is de gemeente begonnen met de plaatsing van 2.000 ondergrondse inzamelcontainers in de krachtwijken. In het collegeakkoord is opgenomen dat er 1.500 extra ondergrondse afvalcontainers buiten de krachtwijken worden geplaatst. In raadsvoorstel Tweede deel plaatsing ondergrondse afvalcontainers (RIS 250612) worden de plaatsingsplannen toegelicht. In 2013 worden hiervan 900 ondergrondse containers geplaatst. In de jaren daarop volgend worden aanvullend 1.000 ondergrondse afvalcontainers geplaatst. Voor de aanpak van bijplaatsingen zullen bij het Haags WerkBedrijf 12 medewerkers openbare ruimte worden aangesteld en wordt in aansluiting daarop de capaciteit voor het opleggen van spoedeisende bestuursdwang uitgebreid. Gezien de stand van de egalisatievoorziening afvalstoffenheffing zal de afvalstoffenheffing gelijk blijven aan het huidige tarief.

Gebruik openbare ruimte

De Algemene Plaatselijke Verordening regelt het gebruik van de openbare ruimte. Met vergunningen en meldingen en de handhaving daarvan wordt ervoor gezorgd dat de openbare ruimte met alle activiteiten daarin, voor iedereen veilig en aantrekkelijk blijft. Door aanpassing van de APV neemt de administratieve lastendruk naar verwachting af van 5.500 vergunningen in 2010 naar 4.000 vergunningen vanaf 2013.

Leefbaarheid

De ambities van Den Haag op het gebied van 'schoon' vereisen stevige handhaving. Het beleidsplan Handhaven op Haagse Hoogte bevat vier ambities: een meer effectieve, een meer integrale, een meer probleemgerichte en een meer samenwerkingsgerichte handhaving. Een effectieve handhaving heeft tot doel een gedragsverandering teweeg te brengen bij burgers, zodat ook op de lange termijn de

leefbaarheid verbetert. Met lik-op-stuk beleid worden hardnekkige overtreders aangepakt. De drie stedelijke prioriteiten voor de handhaving zijn hondenbeleid, rommel op straat en fout parkeren. De doelstelling om strenger te handhaven leidt naast het primaire doel het verbeteren van de leefbaarheid ook tot een structurele hogere opbrengst van € 0,185 mln.

Om over meer capaciteit te kunnen beschikken is in het collegeakkoord in 2011 € 1,8 mln. en met ingang van 2012 structureel € 4 mln. extra beschikbaar gesteld voor de uitbreiding van het aantal bijzondere opsporingsambtenaren (boa's) naar 125. Per 1 januari 2013 is die uitbreiding gerealiseerd. Deze mensen gaan handhaven op de drie genoemde stedelijke prioriteiten. Die prioriteiten worden vertaald naar inzet op stadsdeelniveau. Dit moet vanaf 2013 ertoe leiden dat de bewoners merken dat de leefbaarheid verbetert.

Wijkleefbaarheid

Met het project "Gulden Klinker" ondersteunt de gemeente Den Haag de participatie van groepen Hagenaars aan het schoonhouden van de eigen straat of buurt. Meer dan honderd groepen, met in totaal meer dan 1.000 Hagenaars, maken periodiek een plein, speeltuin, straat of park schoon. In 2013 wordt een logische volgende stap gezet: met diverse actieve groepen sluit de gemeente een convenant af dat zij "hun" stukje openbare ruimte schoonhouden en de gemeente zich kan richten op andere plekken.

Stadsboerderijen

Op de 8 Haagse stadsboerderijen kunnen mensen zes dagen per week terecht. Voor het primair onderwijs worden ongeveer 450 lessen per jaar gegeven. Daarnaast organiseert iedere stadsboerderij gedurende het jaar diverse activiteiten rond thema's als schoonhouden van de stad, hergebruik, dierenwelzijn, herkomst van voedsel, ouderen, klimaat en energie. In 2013 wordt de samenwerking met andere organisaties uitgebreid en wordt het aanbod verder vergroot. Zo kun je op steeds meer stadsboerderijen vergaderen, krijgen ze oplaadpunten voor elektrische fietsen en inzamelpunten voor elektrische apparaten en mensen kunnen er strooizout ophalen.

Dierenbescherming

De wettelijke taak voor de zorg van zwerfdieren is uitbesteed aan een aantal Haagse dierenwelzijnsorganisaties. Zwerfkatten worden gevangen, gesteriliseerd en geregistreerd. Ook het verwijderen en de destructie van kadavers in de openbare ruimte wordt in 2013 uitbesteed.

Zee- en binnenhavens

De gemeente draagt zorg voor het exploiteren, bevorderen, ontwikkelen en in stand houden van de zeehaven en de binnenhavens. In het coalitieakkoord is € 1,1 mln. toegewezen om de capaciteit en de faciliteiten van Scheveningen Haven voor de visserij beter te benutten en duurzaam te verbeteren. Bovenop de € 1,1 mln. zijn financiële middelen (€ 3,8 mln.) beschikbaar gesteld om de haven van Scheveningen te verbeteren. Hierbij wordt gedacht aan het verbeteren van de opslag, het herstellen en het vernieuwen van de werkhaven, het renoveren van de drinkwatervoorziening, het aanpassen van de elektrische installaties en het uitvoeren van diverse kleine aanpassingen. Het inrichten van een wettelijk verplicht havenafvalinzamelpunt en van een verzamelpunt voor vuilwater van schepen hebben daarbij prioriteit.

Grachten en vaarten

Mooie en schone grachten, vijvers en vaarten dragen in grote mate bij aan de leefkwaliteit in de stad. De gemeente verzorgt het beheer en onderhoud hiervan, waaronder het baggeren en schoonhouden, ook van de oevers. Ook beheert de gemeente ruim 700 kilometer walkanten, waaronder 60 kilometer kademuren en zware damwanden. In het Meerjarenprogramma Kunstwerken 2012-2014 staan de grote investeringen om kademuren en walkanten in de stad in stand te houden of te vervangen.

De recreatieve mogelijkheden van het water worden nog niet ten volle benut. De vastgestelde Nota Binnenwater bevat hiervoor een aantal acties. Naar aanleiding van het coalitieakkoord was in de begroting 2011 € 1,3 mln. beschikbaar gesteld voor het doorvaarbaar maken van de Dr. Kuiperdam. Bij de nota Binnenwater is aangegeven dat het project zich bevond in de ontwerpfase. Wanneer zou blijken dat realisatie niet mogelijk was binnen het ter beschikking gestelde budget zou een nieuw voorstel ingediend worden. Uit onderzoek is nu gebleken dat de kosten € 1,2 mln. hoger uitvallen, als gevolg van voortschrijdend technisch inzicht en hogere kosten voor het moeten verleggen van kabels en leidingen. In deze begroting wordt voorgesteld € 1,2 mln. beschikbaar te stellen voor het doorvaarbaar maken van de Dr. Kuiperdam. Hiermee wordt Scheveningen via het kanaal bereikbaar voor rondvaart- en recreatieboten.

Ook worden maatregelen getroffen om de waterkwaliteit te verbeteren. Zo wordt extra ingezet op bladvisserijen in de herfst, worden doorspoelmaatregelen getroffen, de ecologische waarde versterkt en de visstand door inrichtingsmaatregelen bevorderd.

Riolering en waterzuivering

De gemeente zorgt voor doelmatige inzameling en transport van afvalwater en hemelwater ter bescherming van de volksgezondheid en het milieu en ter voorkoming van wateroverlast. Ook houdt de gemeente het drainagesysteem in stand. In 2011 was de werkvoorraad “te vervangen riool” 55 kilometer. Daarnaast zal in deze periode 20 kilometer riool voortijdig worden vervangen door stadsvernieuwingsprojecten, totaal dus 75 kilometer. Tot en met 2015 wordt gemiddeld 15 km per jaar vervangen. De gemeente is ook verantwoordelijk voor het verwerken van overtollig grondwater. De vervangingen vinden zoveel mogelijk gebiedsgewijs plaats, waarbij optimale afstemming wordt gezocht met noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden en herinrichtingsplannen. In 2013 worden onder andere de projecten Goeverneurlaan, Loosduinsekade en Waldeck Pyrmontkade uitgevoerd. Naast zorg voor het rioolstelsel is er ook aandacht voor het duurzaam omgaan met regenwater. Hiertoe zal in 2013 4 hectare verhard oppervlak van het riool worden afgekoppeld; het hemelwater wordt dan gescheiden afgevoerd.

Markten

De gemeente is verantwoordelijk voor het beheer en de exploitatie van de warenmarkten. Als onderdeel hiervan wordt de Haagse Markt aan de Herman Costerstraat vernieuwd. In 2013 start de gemeente met de fysieke herinrichting en facelift van het marktterrein, met de bouw van het marktgebouw. De marktexploitatie zal opnieuw aanbesteed zijn. De nieuwe regelgeving (marktverordening, marktreglement en sanctiebeleid) zal op 1 januari 2013 volledig van kracht zijn. Het streven naar een meer gezamenlijk beheer van de markt door kooplieden en gemeente, zal na de afronding van de fysieke herinrichting vormgegeven worden.

Reclameopbrengsten

In de openbare ruimte staan objecten waar reclame op kan, zoals lichtbakken, reclamezuilen, driehoeksborden, billboards. Met marktpartijen worden daarvoor privaatrechtelijke contracten afgesloten. Vanwege het wegvallen van een grote contractpartij, zijn in 2011 en 2012 extra middelen beschikbaar gesteld. Echter, met marktpartijen zijn in 2012 nieuwe overeenkomsten afgesloten die naar verwachting een structurele hogere opbrengst genereren. Deze meeropbrengst van € 0,2 mln. is opgenomen in de programmabegroting.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	221.924	212.628	208.363	207.170	207.170
Goedgekeurde mutaties	110-	-	-	-	-
Subtotaal	221.814	212.628	208.363	207.170	207.170
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	82	150	260	260
Nieuw beleid	15.000	4.838	7.398	7.398	1.398
Neutrale mutaties in/tussen programma's	47	3.697	798	1.260	1.501
Totaal lasten	236.861	221.245	216.709	216.088	210.329

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	108.835	108.279	108.281	108.283	108.283
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	108.835	108.279	108.281	108.283	108.283
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	200	467	685	905	905
Nieuw beleid	-	3.000	6.000	6.000	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	1.793	2.552	155	638	917
Totaal baten	110.828	114.298	115.121	115.826	110.105

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Reserve compensatie DSB	3010	2.210	-	-	2.210
Reserve Bomen	3205	67	67	-	134
Reserve Werk met Werk	3277	15.000	-	3.000	12.000
Reserve Entree van de Stad	3278	2.500	-	2.500	-
Eindtotaal		19.777	67	5.500	14.344

2.12 Programma Economie

Coördinerend portefeuillehouder: Henk Kool

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

Het doel van het programma Economie is het aantrekken en behouden van banen, bedrijven en instellingen. We zetten in op de trekkers van de economie: internationale (hoofd)kantoren van sterke clusters zoals energie, ICT/telecom, financiële en zakelijke diensten, innovatieve sectoren waaronder het Veiligheidscluster /The Hague Security Delta en toerisme. We versterken het profiel van Internationale Stad van Vrede en Recht, omdat dat de stad wereldwijd op de kaart zet en de aantrekkelijkheid van Den Haag als vestigingsplaats vergroot. Kernpunten hierbij zijn:

- De gemeente Den Haag zet zich in om een optimaal vestigingsklimaat te bieden. Een aantrekkelijk leefklimaat is daarvoor belangrijk: kenniswerkers zijn een cruciale factor voor deze werkgevers. Startende ondernemers bieden we uitstekende faciliteiten, ze krijgen de eerste drie jaar compensatie voor de onroerendezaakbelasting (OZB) op hun bedrijfspand.
- Inwoners kunnen een baan vinden, werkgevers vinden geschikt personeel. We streven naar een goed opgeleide beroepsbevolking. Door een uitgebreider aanbod van wetenschappelijk en internationaal onderwijs willen wij Den Haag beter op de kaart zetten als studentenstad.
- We zorgen dat de lokale economie alle ruimte krijgt om zich te ontwikkelen en te profiteren van de spin off van de trekkers van de economie. We verlagen de gemeentelijke regeldruk met 40% in vier jaar – vooral het midden en kleinbedrijf heeft hier baat bij. Ook duurzame revitalisering van bedrijventerreinen staat op de agenda.
- Een goede relatie met het bedrijfsleven en andere investeerders in de stad is van belang. In de (economische) ontwikkeling zijn dit immers belangrijke partners. De Economische Visie Den Haag vormt het kader voor het economisch beleid. De ambitie daarin is om in 10 jaar 15.000 banen erbij te krijgen.

Topindicator	Nulmeting 2005	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal arbeidsplaatsen in Den Haag <i>Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden 2011</i>	225.000	261.021	266.000	261.500	263.000	264.500	267.000

Topindicator	Nulmeting 2004	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Waardering van het ondernemersklimaat <i>Bron: Benchmark Ondernemersklimaat</i>	6,4	Niet gemeten	6,7	6,7	6,8	6,8	-

Het streefcijfer 2016 is niet bekend, omdat deze benchmark niet meer door het Rijk wordt uitgevoerd. Er wordt in overleg met andere steden bekeken of er een alternatieve monitor beschikbaar is.

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Economisch beleid

De ontwikkeling van de werkgelegenheid staat de komende jaren zwaar onder druk. De economische crisis en vooral de verwachte krimp van de rijksoverheid en enkele grote bedrijven dreigen de werkgelegenheid in Den Haag tot en met 2014 te doen teruglopen. In 2010 en 2011 is de werkgelegenheid ongeveer 1% per jaar gekrompen. Voor meer werkgelegenheid is het cruciaal dat we pijlers onder de Haagse werkgelegenheid versterken en innovatieve clusters de beste kansen bieden om zich te ontwikkelen. Stuwende activiteiten, (vooral) internationale bedrijven en instellingen zijn daarbij onmisbaar. Vernieuwing, bijvoorbeeld het cluster van bedrijven en instellingen rondom veiligheid, versterkt de positie van de regio en biedt kans op banengroei. Parallel daaraan blijven we inzetten op de lokale economie, die veel werkgelegenheid voor laaggeschoolden kan bieden. Het gaat er ons om bedrijven en instellingen ruimte te bieden voor het scheppen van banen. Dat betekent inzet op de kwaliteit van de stad (economisch, fysiek-ruimtelijk, maatschappelijk), marketing van de stad (met de relevante actoren samen, gericht op specifieke doelgroepen) en optimalisering van de gemeentelijke rol als dienstverlener (ondernemersvriendelijke stad).

Het Actieprogramma Economische Visie 2012 bevat zeven prioriteiten. Elke prioriteit heeft concrete acties in of vanaf 2012. De zeven prioriteiten zijn:

1. aantrekken van internationale bedrijven en instellingen;
2. bevorderen van het innovatieve cluster Veiligheid;
3. aantrekken kenniswerkers;
4. meer economie in de wijken;
5. vergroten bestedingen in Centrum en Scheveningen;
6. aantrekken van congressen;
7. verduurzamen van de economie.

In het bedrijfengebied ZKD (met de bedrijventerreinen Zichtenburg, Kerketuinen en Dekkershoek) wordt in 2013 de tweede fase van de duurzame revitalisering van het bedrijfengebied in uitvoering gebracht en de derde fase en vierde fase (Dekkershoek) voorbereid. Doel is dat de kwaliteit van het gebied na de revitalisering op peil blijft. Voor het gebied Binckhaven (rond Cabfab en de Haven in Binckhorst) zal een duurzaam revitaliseringsplan voor de openbare ruimte opgesteld worden om te voorkomen dat de werkgelegenheid en de vestigingskwaliteit te veel achteruit gaan tijdens de bouw van de Rotterdamsebaan. In overleg met de ondernemingen in dit deelgebied zal aangesloten worden op de initiatieven voor het (particuliere) vastgoed.

In de regio sluiten vraag en aanbod van de bedrijventerreinen niet goed op elkaar aan. Daarom is in 2012 een intentieovereenkomst gesloten, waarin maatregelen staan die de gemeenten voor hun eigen gebieden kunnen nemen. Het Industrieschap Plaspoelpolder neemt in 2013 het voortouw bij het uitvoeren van de acties van de vijf betrokken gemeenten gezamenlijk.

Bij de uitvoering van het kantoren- en bedrijventerreinenbeleid loopt ook een aantal aparte programma's op het gebied van duurzaamheid. Naast de herstructurering van ZKD, Scheveningen

Haven en Binckhorst betreft dit bijvoorbeeld ook de quick scan van kantoren via de Breeam-NL-methode.

De visserij is een belangrijke en beeldbepalende bedrijfstak in de haven, vooral rond de Eerste Haven. Voor de versterking en uitbreiding van het cluster op het Noordelijk Havenhoofd biedt de gemeente de ondernemers de mogelijkheid om een plan te ontwikkelen. Daarnaast worden de projecten uit het gezamenlijke Vispact uitgewerkt. De gemeente start met de planvorming voor de verbreding van de kade aan de zijde van de visafslag in de Eerste Haven.

Het actieplan Bedrijfsruimte moet leiden tot voldoende bedrijfsruimte in de wijken. Gemeentelijke belemmeringen voor de realisatie van bedrijfsruimte worden weggenomen en er zijn kansrijke locaties aangewezen voor kleinschalige bedrijfsruimte. In 2013 wordt specifieke aandacht besteed aan de kleinschalige bedrijfsruimten en verzamelgebouwen, vooral in de wijken. De wensen van de gebruiker staan voorop, maatwerk is mogelijk.

De 'Kantorenstrategie 2010 – 2030' vormt de basis voor de realisatie en ontwikkeling van kantoren in Den Haag. Vanwege de economische situatie en de toenemende leegstand sturen we meer aan op hergebruik van kantoorgebouwen dan op uitbreiding. In 2013 gaan we daarnaast actief verder met het omzetten van kantoorpanden naar andere functies, waaronder woningen. De gemeente ondersteunt de totstandkoming van flexkantoren.

Via de CV Starterspanden biedt de gemeente huisvesting aan vooral startende ondernemers, met gematigde huurprijzen, flexibiliteit in het te huren oppervlak en kortlopende huurtermijnen. In 2013 gaan we door met een actieve marktbenadering en opwaardering van het kantoorverzamelgebouw 'de Schilde'. De CV is gericht op verwerving en verkoop van strategisch gelegen panden.

In 2013 functioneert het World Trade Center The Hague volwaardig, met onder meer kantoorruimte, woningen, vergaderruimte, een congrescentrum, hotel en horeca. De WTC The Hague International Business Club organiseert diverse activiteiten om het internationale handels- en investeringsklimaat in de regio te bevorderen.

Aantrekkelijke winkelgebieden zijn een ander speerpunt. In 2013 worden de integrale plannen van aanpak voor Hofkwartier, Zeeheldenkwartier, Fahrenheitstraat/ Thomsonlaan en de Paul Krugerlaan afgerond. Ook komt de vernieuwing van de openbare ruimte gereed, dit gaat o.a. om Zeeheldenkwartier en de Reinkenstraat. Daarnaast zijn we met een breed scala aan activiteiten actief in diverse winkelgebieden, denk aan veiligheidsmaatregelen, promotie en de inzet van winkelstraatmanagers (o.a. Hofkwartier, Zeeheldenkwartier, Laak). Het in 2012 opgestelde plan van aanpak voor de Laakse pleinen wordt in 2012 uitgevoerd. Vanuit het project internationale winkelstad wordt ingezet op het aantrekken van nieuwe retailformules. Om vernieuwende horeca aan te trekken, werven we actief, ook wordt Den Haag als horecastad via relatiemarketing in de markt gezet en worden de culinaire kwaliteiten onder de aandacht van bezoekers gebracht via promotie en acties/evenementen.

Den Haag heeft de ambitie om de meest klantvriendelijke stad van Nederland te zijn voor het midden- en kleinbedrijf. Bij het Ondernemersportaal van de gemeente kunnen ondernemers per e mail of telefoon contact opnemen met vragen over de gemeente. Ook kan men langskomen bij het Ondernemershuis aan de Vaillantlaan, waar de Kamer van Koophandel en andere dienstverlenende organisaties gevestigd zijn. Er is een gemeentelijke digitale nieuwsbrief voor ondernemers. Voor de informatievoorziening aan internationale bedrijven is de Engelstalige site www.denhaag.com volledig nieuw ingericht.

In 2013 start de derde fase Red Tape. De gemeente licht haar regels voor bedrijven nogmaals door op verbetermogelijkheden. De medebewindsregels voor de bouw en de horeca beoordelen we, samen met het Rijk, op dereguleringsmogelijkheden. Bij alle onderdelen worden het bedrijfsleven en de werkgeverskoepels betrokken.

Voor de acquisitie van internationale bedrijven werkt Den Haag ook in 2013 nauw samen met de Westholland Foreign Investment Agency (WFIA) en het landelijke acquisitiebureau, de NFIA. In 2013 besteden we extra aandacht aan opkomende landen als Brazilië, Rusland en Turkije, naast de reeds bestaande focus op China, de VS en het Verenigd Koninkrijk. Daarnaast sluiten we nauw aan bij het topsectorenbeleid van het Rijk. De gemeente geeft prioriteit aan het binnenhalen van nieuwe internationale hoofdkantoren. In het kader van metropoolvorming Rotterdam Den Haag werken we samen bij internationale promotie en acquisitie.

The Hague Security Delta, het nationaal veiligheidscluster in de Haagse regio, kent een snelle ontwikkeling. Veiligheid is een economische sector met bovengemiddelde groei. In het nationale topsectorenbeleid is de leidende rol van The Hague Security Delta in de veiligheidssector erkend. De gemeente blijft deze sector steunen. Veiligheid kan een nieuwe pijler worden van de Internationale Stad van Vrede en Recht. In 2013 zetten we The Hague Security Delta definitief neer als een zelfstandige organisatie, ontwikkelen we innovatiehuizen, stellen we een investeringsfonds in, en positioneren we Den Haag als Europese Cyber Security Hoofdstad.

Om nieuw ondernemerschap te stimuleren steunen we het Startertraject, de KvK Coachpool en Partners in Nieuw Ondernemerschap (PiNO). In 2013 wordt specifieke aandacht besteed aan innovatieve en snelgroeiende starters en aan starters in de creatieve industrie. Daarnaast worden netwerken gestimuleerd voor ZZP'ers (Zelfstandigen Zonder Personeel) en ondernemers in de ICT en creatieve industrie. Via twee Haagse microfinancieringspunten wordt informatie verstrekt over microkredieten en het Startersfonds Den Haag. Met een beperkte bijdrage wordt ondernemerschap gestimuleerd via het onderwijs.

'Kansen voor West' is het derde Haagse zelfstandige Europese subsidieprogramma uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO). Kansen voor West is een samenwerking tussen de vier grote steden en de Randstadprovincies. In 2007 tot en met 2013 is vanuit Europa € 35 mln. beschikbaar voor projecten in Den Haag. Samen met de door Europa vereiste publieke en private cofinanciering wordt hiermee ruim € 150 mln. geïnvesteerd in projecten die de Haagse economie versterken. Het gaat bijvoorbeeld om projecten die bijdragen aan de ontwikkeling van kansrijke economische clusters of die ondernemerschap en innovatie in het MKB stimuleren. De beschikbare middelen zijn sinds 2012 volledig toegewezen aan projecten. In 2013 verschuift de aandacht in het programma dan ook naar de begeleiding van de projecten en het daadwerkelijk "Europa-proof" uitgegeven. Ook in 2014 tot en met 2020 wil Den Haag EFRO-subsidies binnenhalen.

Ook zal in 2013 in Den Haag de eerste Nederlandse Jessica-pilot goed begonnen zijn. Jessica is een acroniem voor Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas. Het idee erachter is een deel van de toegewezen Structuurfondsen (zoals het EFRO) te gebruiken voor investeringen in een plan voor duurzame stadsontwikkeling dat zichzelf terugbetaalt (revolverend fonds). De twee Haagse Jessica-fondsen zullen zijn gericht op kleinschalige winkel- en bedrijfsruimte en op energie-efficiency.

Industrieschappen

Den Haag participeert in twee samenwerkingsverbanden met andere gemeenten, het Bedrijvenschap Harnaschpolder (met Delft en Midden-Delfland) en het Industrieschap De Plaspoelpolder (met Rijswijk).

Het Industrieschap de Plaspoelpolder (IPP) richt zich in 2013 richten op de uitgifte van de laatste kavels op bedrijventerrein Wateringse Veld. In 2012 zijn in Ypenburg de laatste kavels afgenomen. De ontwikkeling van dit bedrijventerrein is hiermee afgerond, het openbaar gebied is overgedragen aan de gemeente Den Haag. Op businesspark Hoornwijk is alleen de N-kavel nog beschikbaar. Op het gebied van herstructurering is het IPP actief in de Landtong in de Plaspoelpolder in Rijswijk. Dit gebied is IPP-bezit. In 2012 zijn plannen gemaakt voor de nieuwbouw. In 2011 is afgesproken dat het openbaar gebied op de werklocatie ZKD wordt gerevitaliseerd.

Het bedrijfenschap Harnaschpolder, een gemeenschappelijke regeling tussen Delft, Midden-Delfland en Den Haag met een voorlopige looptijd tot eind 2013, zal in totaal circa 50 hectare netto bedrijventerrein realiseren. De uitgiftetermijn is per 1 januari 2012 verlaagd van 2016 tot 2019. Naast bedrijvigheid is er ruimte voor kleinschalige woningbouw (inclusief woon-werkwoningen). De komende jaren verwachten we circa 5 hectare per jaar uit te geven.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	20.454	14.464	14.371	9.296	9.296
Goedgekeurde mutaties	1.966	-	-	-	-
Subtotaal	22.420	14.464	14.371	9.296	9.296
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	573-	-	315-	315-	315-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	1.208	1.280	809	20.722	7.957
Totaal lasten	23.056	15.744	14.865	29.703	16.938

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	9.781	3.984	4.096	1.723	1.723
Goedgekeurde mutaties	1.966	-	-	-	-
Subtotaal	11.747	3.984	4.096	1.723	1.723
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	4.327-	911	560	20.529	7.764
Totaal baten	7.420	4.895	4.656	22.252	9.487

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Reserve Overcommitting	3448	7.872	-	-	7.872
Res. Startersfonds co-fin gemeentelijk deel	6323	264	-	164	100
BR Bedrijfsgerichte gebiedsverbetering	6350	408	-	-	408
BR Pieken in de Delta	6360	1.628	-	1.120	508
BR Economie in de wijken	6365	3.424	-	351	3.072
BR Krachtwijken DSO (050.0.00)	6383	540	-	-	540
BR Cofinanciering Economische Projecten	6394	1.750	-	-	1.750
Eindtotaal		15.885	-	1.635	14.250

2.13 Programma Sport

Coördinerend portefeuillehouder: Karsten Klein

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

Het programma Sport is gericht op het creëren van een optimaal sportklimaat, zodat zoveel mogelijk Hagenaars regelmatig en intensief sporten op een prettige verantwoorde manier en bij voorkeur in georganiseerd verband. Sport brengt immers mensen bij elkaar, activeert en draagt bij aan een gezonde leefstijl. Sportaccommodaties en sportverenigingen zijn ontmoetingsplaatsen bij uitstek en bieden een sociale structuur van en voor burgers. Deze maatschappelijke rol kan verder worden vergroot als verenigingen en hun accommodaties zich verder doorontwikkelen tot buurthuis voor jong en oud. Daarnaast versterken topsportprestaties en evenementen de positieve beeldvorming van de stad.

In de optimalisering van het sportklimaat, organiseert de gemeente haar aanpak langs drie pijlers:

- sportverenigingen;
- sport- en spel accommodaties; binnensport;
- groene sportvelden en terreinen; buitensport.

Topindicator	Nulmeting Jaar 2009	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
% sportdeelname totaal Den Haag <i>Bron: stadsenquête, RSO</i>	54 %	57 %	61%	63%	65%	65%	65%

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Sportverenigingen

Ook in 2013 besteden we veel aandacht aan het bevorderen van de sportdeelname van alle Hagenaars door het ontwikkelen van vitale en maatschappelijk sterke sportverenigingen, het stimuleren van Haagse herkenbare topsport en het organiseren van topsportevenementen.

Sportdeelname

Om Den Haag wat sportdeelname betreft in 2016 op landelijk Olympisch niveau te krijgen, zijn er de komende jaren flinke inspanningen nodig. Den Haag als 'Olympisch Vuur'-gemeente ambieert dezelfde doelen als landelijk (Olympisch Plan) qua stijging van de sportdeelname (10%). In 2013 is ook aandacht voor diversiteit in achtergrond (expats, niet-westerse Hagenaars) en mogelijkheden (geestelijke of lichamelijke beperkingen, chronische aandoeningen). Per levensfase worden de belangrijkste partners in stelling gebracht: scholen, sportverenigingen, commerciële aanbieders en intermediaire organisaties. De gemeente neemt hierin de regie.

Jong geleerd is oud gedaan. Door de jeugd van jongs af aan te laten kennismaken met sport leren zij een duurzame sportieve leefstijl aan. De gemeente investeert in kennismaking met sport dicht bij huis voor jongeren. Doelstelling in 2013 is dat ruim 80 scholen in het primair onderwijs en 15 scholen in het voortgezet onderwijs een schoolsportcoördinator hebben. Ook in 2013 hebben 50 sportverenigingen een jeugdsportcoördinator. De schoolsportcoördinatoren organiseren een dagelijks sportaanbod na schooltijd. Het sportaanbod wordt ingevuld door de jeugdsportcoördinatoren van de clubs. Deze functies worden voor 40% meegefinancierd door het rijk in het kader van de Brede Impuls Combinatiefuncties.

Daarnaast ondersteunen we in de Schilderswijk, in Duindorp en in Transvaal de Sporttuinen, waar scholen op een multifunctioneel sportcomplex gezamenlijk sportactiviteiten organiseren samen met sportverenigingen. In Laak en Escamp ondersteunen we samenwerking van scholen met de schoolsportclub SCOOL en het Sportteam Bouwlust. Ook de schoolsportclubs in het speciaal onderwijs blijven we ondersteunen.

Den Haag doet met het plan 'Sportief gezond' mee aan het Nationaal Actieplan Sport en Bewegen. Den Haag wil minimaal 18.000 Hagenaars die onvoldoende bewegen en daardoor gezondheidsrisico's lopen, stimuleren tot meer sportieve beweging. De gemeente zet in op zowel jeugd, volwassenen als senioren. In 2013 worden alle projecten van 'Sportief gezond' gecontinueerd conform planning. Voor de jeugd zijn dit projecten voor kinderen met overgewicht (op 72 basisscholen), handicaps (16 extra sportverenigingen met specifiek aanbod) en met motorische achterstanden (op 20 scholen). Daarnaast stimuleert de gemeente haar eigen werknemers om meer te gaan sporten en bewegen en stimuleert de gemeente werkgevers in het midden en kleinbedrijf om hun werknemers sportief te beïnvloeden. De projecten voor Hagenaars met een beperking worden voortgezet. De Beweegcoach helpt 100 Hagenaars met een beperking per jaar aan een geschikte sportactiviteit. Ongeveer 250 cliënten van Steinmetz de Compaan gaan wekelijks sporten. Voor senioren worden in 2013 de programma's Senior Actief en Coach gecontinueerd. Er zijn dan zes sportverenigingen bijgekomen met activiteiten voor nieuwe groepen leden zoals senioren.

Maatschappelijk sterke sportverenigingen

De Haagse sportverenigingen met hun vele vrijwilligers vervullen een belangrijke rol in de civil society. De sportvereniging is de ontmoetingsplek bij uitstek waar Hagenaars actief kunnen zijn en hun steentje kunnen bijdragen aan de samenleving. De gemeente ondersteunt Haagse sportverenigingen zowel vraaggericht als pro-actief. Door het vitaliteitsonderzoek onder alle Haagse sportverenigingen heeft de gemeente een goed beeld van de knelpunten en kan ze sportverenigingen op maat ondersteunen. De helpdesk voor sportverenigingen organiseert expertmeetings, themabijeenkomsten, cursussen en netwerkbijeenkomsten om hen te helpen hun kennis, deskundigheid en netwerk te vergroten. In een digitale nieuwsbrief krijgen verenigingen regelmatig nuttige actuele informatie. Met een digitale producten- en dienstenetalage en met maatwerkadvies en begeleidingstrajecten voor individuele verenigingen worden verenigingen met specifieke knelpunten ondersteund.

De gemeente wil de maatschappelijke functie van sportverenigingen verder versterken. Hiervoor is de gemeente gestart met een integrale aanpak 'het Buurthuis van de Toekomst'. Door accommodaties

efficiënter te benutten op het gebied van sport, welzijn, zorg en onderwijs en meer samenwerking te stimuleren tussen organisaties in de wijk, kunnen meer burgers worden bereikt. De gemeente heeft onder meer de Regeling investeringssubsidie sportaccommodaties ingesteld om sportverenigingen de gelegenheid te geven achterstallig onderhoud weg te werken en de accommodatie aan te passen of nieuw te bouwen voor het huisvesten van maatschappelijke activiteiten. Dit leidt tot aansprekende voorbeelden zoals Haagsche Voetbalvereniging Laakkwartier die huisvesting biedt aan het wijkberaad en de Haagse Voetbal en Cricketvereniging Quick die vanaf 2013 een nieuw clubgebouw zal betrekken met ruimte voor kinderopvang, huiswerkbegeleiding en activiteiten voor senioren uit de buurt. Ook in 2013 worden sportverenigingen door de gemeente ondersteund om zich tot 'Buurthuis van de Toekomst' te ontwikkelen. De ondersteuning bestaat uit begeleiding bij de ontwikkeling van een plan, investeringssubsidie voor het verbeteren van sportaccommodaties voor een brede maatschappelijke functie en begeleiding bij de uitvoering.

De combinatiefunctionarissen worden ingezet als schoolsportcoördinatoren in het primair en voortgezet onderwijs, als jeugdsportcoördinatoren bij sportverenigingen en als medewerker cultuur & school bij culturele instellingen. De dekking is met een jaar verlengd tot en met 2015.

Topsport

In 2013 ligt het accent op het profileren van Den Haag als sportstad aan zee. In nauwe samenwerking met de betrokken sportbonden wordt gewerkt aan het optimaliseren van de kwaliteit van de ondersteuning van topsporters, topsportverenigingen en de nationale en regionale trainingscentra. Het streven is om in 2014 nationaal bekend te zijn als dé sportstad aan zee, met bijbehorende faciliteiten op Olympisch niveau voor beachsporten, zeil- en surfsporten.

Met een eigen beachstadion (Scheveningen) faciliteert de gemeente Den Haag nationale en internationale beach (top)sport evenementen en is Den Haag thuisbasis voor de top- en talententeams van het beachvolleybal en beachsoccer. In 2013 wordt samen met marktpartijen en sportorganisaties aan een programma van eisen gewerkt om richting te geven aan het stedenbouwkundige concept beach city, als onderdeel van de particuliere haven- en strandontwikkeling.

In 2013 staan het WK Cross Triathlon en het Grand Slam beachvolleybal op het programma. Het Grand Slam beachvolleybal is een toernooi ter voorbereiding op het WK beachvolleybal in 2015. Daarnaast worden in 2013 de jaarlijks terugkerende topsportevenementen georganiseerd, waaronder de North Sea Regatta, The Hague Open, de City-Pier-City Loop en de Europese Beachsoccer Cup. Met de betrokken organisatoren en sportbonden worden de voorbereidingen getroffen voor de wereldkampioenschappen hockey (2014) en beachvolleybal (2015), die Den Haag in de afgelopen jaren wist binnen te halen. Om deze sporten te promoten, trekt de gemeente samen op met diverse partijen in de stad zoals sportverenigingen, scholen, bedrijven en wijkorganisaties. De dekking voor het huidige Topsportbeleid is verlengd tot en met 2015.

Sport- en spelaccommodaties

De bestaande binnensportaccommodaties worden structureel onderhouden. De bezuinigings-taakstelling is in de meerjarige onderhoudsplanning verwerkt. Door een sobere en doelmatige aanpak van het onderhoud blijft de kwaliteit van accommodaties zoals de (sociale) veiligheid, de toegankelijkheid en de bruikbaarheid op een voldoende niveau gehandhaafd.

Het Hofbad is het nieuwe 50-meter zwembad met recreatie- en instructiebad in stadsdeel Leidschenveen-Ypenburg. In 2013, als het publiek en de verenigingen de weg naar het zwembad goed hebben gevonden, zal het gebruik verder toenemen.

In 2013 wordt de bouw van de Sportcampus Zuiderpark aanbesteed. Dit is een gezamenlijk initiatief van de gemeente Den Haag, de Haagse Hogeschool en woningcorporatie Vestia. Volgens planning kan het gebouw in 2015 in gebruik worden genomen.

De tarieven die burgers en sportverenigingen in Den Haag voor de voorzieningen betalen is laag in vergelijking met de regio en de andere grote steden. De gemeente verhoogt in 2013 gericht de tarieven daar waar Den Haag tot de goedkoopste gemeente behoort (zwembadkaartjes en schoolzwemmen). Verder bespaart de gemeente door de afschaffing van waterwennen (een voorbereiding op het daadwerkelijke schoolzwemmen vanaf groep 5) en vergroot de gemeente de groepen bij schoolzwemmen van 12 kinderen naar 14 kinderen. Hiermee loopt de gemeente in de pas met veel andere steden. Het totaal van deze maatregelen levert een structurele besparing op van € 0,5 mln.

Groene sportvelden en terreinen

De gemeente streeft naar verbetering van de kwaliteit van de sportvoorzieningen door onder andere planmatig onderhoud, realiseren van nieuwbouw en subsidies aan verenigingen voor verbetering van verenigingsaccommodaties. In 2013 zal een groot aantal kunstgrasvelden worden vervangen. De sportvereniging GSC ESDO zal vanaf 2013 gebruik kunnen gaan maken van een nieuw club/kleedgebouw op Escamp I. Dit gebouw is verder geschikt voor medegebruik door diverse andere maatschappelijke organisaties. Ook de korfbalvereniging Achilles heeft samen met de aangrenzende basisschool De Vliermeent en een kinderopvangorganisatie, een nieuwbouwplan voor multifunctioneel gebruik uitgewerkt. Naar verwachting kan de bouw nog in 2013 starten.

Voor heel Den Haag ontwikkelen we laagdrempelige sportaccommodaties, zoals Richard Krajicek Playgrounds, Cruyffcourts, Beachcourts en Sporttuinen.

In 2012 is de bouw gestart van een multifunctioneel gebouw, waarin drie gymzalen voor Scholengemeenschap Zuidwest, een kinderdagverblijf, en een club/kleedaccommodatie van Tac'90 worden gehuisvest. Hierdoor zal vanaf medio 2013 ook de buitensportaccommodatie van Tac'90 volledig voldoen aan de eisen van de moderne tijd.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	59.989	60.591	61.611	55.370	55.370
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	59.989	60.591	61.611	55.370	55.370
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	7.200	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	1.141	1.004	1.456	2.096	2.834
Totaal lasten	61.130	61.595	63.067	60.474	52.536

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	14.565	13.206	15.657	8.375	8.375
Goedgekeurde mutaties	636	-	-	-	-
Subtotaal	13.929	13.206	15.657	8.375	8.375
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	278	278	278	278
Nieuw beleid	-	-	-	3.600	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	1.541	3.210	2.278	1.901	1.489
Totaal baten	15.470	16.694	18.213	14.154	10.142

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Ontrekkingen	Eindsaldo
Reserve Topsport	6215	912	1.015	975	952
Reserve combifuncties brede school, sport en cultuur	6230	3.770	1.349	4.065	1.054
Reserve olympisch fonds	6255	3.670	-	460	3.210
Reserve Nationaal actieplan sport en bewegen	6261	830	342	787	385
Reserve krachtwijken sport	6266	257	-	257	-
Eindtotaal		9.439	2.706	6.544	5.601

2.14 Programma Media/ICT in de stad, Monumenten en Archeologie

Coördinerend portefeuillehouder: Rabin Baldewsingh

Media/ICT in de stad, monumenten en archeologie		Uitvoeren mediabeleid, monumentenbeleid en archeologie	<table><tr><td>Lasten</td><td>4.786</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>4.786 N</td></tr></table>	Lasten	4.786	Baten	0	Saldo	4.786 N
Lasten	4.786								
Baten	0								
Saldo	4.786 N								
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen		Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)						
Media/ICT in de stad	Wijkmediaprojecten uitvoeren, de lokale omroep versterken	<table><tr><td>Lasten</td><td>1.470</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>1.470 N</td></tr></table>	Lasten	1.470	Baten	0	Saldo	1.470 N	
Lasten	1.470								
Baten	0								
Saldo	1.470 N								
Archeologie	- Behoud van archeologisch erfgoed in de bodem - Archeologie als integraal onderdeel van het ruimtelijkeorderingsproces - Archeologie dicht bij het publiek	<table><tr><td>Lasten</td><td>1.855</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>1.855 N</td></tr></table>	Lasten	1.855	Baten	0	Saldo	1.855 N	
Lasten	1.855								
Baten	0								
Saldo	1.855 N								
Monumenten	Stimuleren en realiseren van goede monumentenzorg	<table><tr><td>Lasten</td><td>1.461</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>1.461 N</td></tr></table>	Lasten	1.461	Baten	0	Saldo	1.461 N	
Lasten	1.461								
Baten	0								
Saldo	1.461 N								

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

Media/ICT in de stad

Versterken van de positie van de lokale media en bevorderen van de samenwerking tussen de verschillende media partners lokaal, regionaal en landelijk heeft ook de komende periode prioriteit. Daarbij past ook een goede en toegankelijke infrastructuur. De gemeente gaat niet over de inhoud van de media maar wel over het realiseren van een goede technische infrastructuur. De grenzen tussen de oude en nieuwe media vervagen in rap tempo. Door de snelle ontwikkeling van technologie zijn ICT en media steeds meer in elkaars verlengde komen te liggen. Zonder moderne ICT-toepassingen is er voor media geen toekomst.

Monumenten

De monumenten en beschermde stadsgezichten zijn een rijk bezit, dat we moeten behouden en benutten.

Archeologie

De gemeente wil de archeologie van Den Haag duurzaam beheren, onderzoeken en de kennis erover uitdragen. In de Tempel is hét Kenniscentrum Archeologie voor de stad met een landelijke voorbeeldfunctie. Daarbij wordt samengewerkt met andere erfgoedinstellingen.

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Media/ICT in de stad

Versterken van de positie van de lokale media en bevorderen van de samenwerking tussen de verschillende media partners lokaal en regionaal en waar mogelijk ook landelijk heeft ook in 2013 prioriteit. Daarbij past een goede infrastructuur. Een lokale overheid gaat uiteraard niet over de programmatische inhoud maar heeft wel een belangrijke rol in het mogelijk maken van een goede en toegankelijke stedelijke infrastructuur. Moderne ICT-technologie maakt het mogelijk de stedelijke

communicatie-infrastructuur te verbeteren en verder te ontwikkelen. Hiervan kunnen lokale, regionale publieke omroep, maar ook de wijkgerichte media zoals de digitale muurkrant volop profiteren. Den Haag FM/TV en Omroep West werken sinds 2011 samen. Waar mogelijk zullen we de samenwerking met media-partners en media-aanbieders versterken. Met de faciliteiten van de wijkmedia-ateliers en nieuwe ICT en (social) mediatoepassingen kunnen meer wijkgeoriënteerde organisaties zich met burgerjournalistiek gaan bezighouden. Dat draagt bij aan het snel en adequaat informeren van Hagenaars. Die organisaties moeten aansluiting gaan vinden bij de lokale publieke omroep en andersom. Belangrijk is ook een goede verstandhouding en samenwerking met een aantal media-gerelateerde instanties. Zo werkt de gemeente nauw samen met de Vereniging van Nederlandse Journalisten bij het organiseren van de nacht van de Journalistiek en de uitreiking van de Tegels, dé journalistieke jaarpreizen. In samenwerking met de Haagse Communicatiekring is de jaarlijkse Haagse Communicatiedag inmiddels een traditie geworden.

De gemeente is verantwoordelijk voor het concept van de 'genetwerkte stad'. Dit uit zich in het faciliteren van mobiele infrastructuur in de openbare ruimte en het faciliteren van het aanleggen van een glasvezelnetwerk naar de woningen. Waar het mag en kan, streeft de gemeente naar 'actieve openheid'. Het doel is betere dienstverlening en het versterken van de democratie. Nevendoelen zijn het stimuleren van lokale ICT-bedrijvigheid en innovatie van de eigen ICT-voorzieningen. Het bedrijfsleven wil investeren in razendsnelle glasvezelverbindingen in 240.000 huisadressen en ca. 30.000 overige adressen (excl. bedrijfsterreinen). Dit project vraagt extra begeleiding van de gemeente. Naast de vergunning verstrekking gaat het onder meer om afstemming en overleg met de bewoners en woningbouwcoöperaties. De gemeente Den Haag stelt daarom € 1,0 mln. extra beschikbaar voor dit project in de periode 2013-2018.

Een actieve ICT- en mediasector draagt bij aan werkgelegenheid en versterkt de aantrekkelijkheid van de stad als vestigingsplaats voor kenniswerkers, bedrijven en organisaties. De gemeente stimuleert lokale ICT-bedrijven en kenniswerkers.

Een deel van de Haagse bevolking is niet voldoende digitaal vaardig. Die vaardigheid is van belang voor de uitoefening van een beroep, bij communicatie met instanties en voor sociale contacten. Een tweedeling door achterstanden in ICT-kennis en gebruik moet worden voorkomen. De gemeente wil stimuleren dat haar inwoners optimaal gebruik maken van de mogelijkheden.

Monumentenzorg

In 2011 is de Visie Monumentenzorg 'Bekend maakt bemind. Den Haag stad van monumenten' vastgesteld. Daarin zijn een aantal accenten gelegd en verlegd. Meer nadruk ligt op het 'kennis vergaren, delen en uitdragen', waarbij (naast de klassieke media) ook steeds meer moderne media worden ingezet om alle doelgroepen te kunnen bereiken. Accent komt ook te liggen op een veranderde benadering van 'de klant'.

Eigenaren en beheerders van monumentaal vastgoed worden door de gemeente ondersteund bij de instandhouding. Eén van de aspecten die daarbij extra aandacht zal krijgen is de 'duurzame monumentenzorg'. Ze krijgen een 'toolkit' van verantwoorde energieduurzame oplossingen aangereikt. Alle restauratieprojecten van rijksmonumenten zullen worden afgerond met de extra middelen.

De succesvolle bijdrageregeling voor planmatig onderhoud aan kerkelijke monumenten zal worden voortgezet. Zo kunnen de vele overheidsmiddelen die de laatste decennia aan deze monumenten zijn besteed, adequaat worden beschermd. Verder zal uitvoering worden gegeven aan het rijksbeleid 'Modernisering van de Monumentenzorg'. De cultuurhistorische factor zal in alle bestemmingsplannen verankerd worden.

Archeologie

Aanvragen voor bouwprojecten of andere bodemingrepen worden beoordeeld op de aanwezigheid van archeologisch erfgoed in de bodem. Het behoud van archeologisch erfgoed voor toekomstige generaties is het hoofddoel. Bij nieuwbouwprojecten probeert Den Haag de archeologische vindplaatsen zoveel mogelijk te behouden, te integreren in de nieuwbouw of als inspiratiebron te gebruiken. Voorbeelden zijn het behouden en in de bestrating opnemen van de 15^e-eeuwse Uiterste poort aan de Korte Vijverberg en het laten zien van een 16^e-eeuwse riolering nabij het Rabijn Maarsenplein.

Wettelijk is bepaald dat archeologisch onderzoek integraal deel uitmaakt van het ruimtelijkeordeningsproces. Wanneer er archeologisch erfgoed wordt verwacht, volgt vooronderzoek. Alleen wanneer bij een bodemingreep een archeologische vindplaats niet te behouden is, wordt die opgegraven, gedocumenteerd en gerapporteerd. De gemeente verwacht in 2013 zo'n 35 vooronderzoeken te doen en 5 opgravingen.

De resultaten van archeologische onderzoeken worden gebruikt voor bewustwording en kennisvermeerdering over het verleden van onze stad. De gemeente streeft ernaar om in 2013 zo'n 50 lessen voor basisscholen te geven, 3 exposities te organiseren, 5 publicaties uit te brengen en 3 open dagen te verzorgen. Daarnaast wordt het gebouw de Tempel verder uitgebouwd tot hét Kenniscentrum van de Archeologie in Den Haag.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	4.881	4.680	4.136	4.135	4.135
Goedgekeurde mutaties	150	150	125	-	-
Subtotaal	5.031	4.830	4.261	4.135	4.135
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	1.729	44-	21-	101	99
Totaal lasten	6.760	4.786	4.240	4.236	4.234

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	-	-	-	-	-
Goedgekeurde mutaties	150	150	125	-	-
Subtotaal	150	150	125	-	-
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	1.740	150-	125-	-	-
Totaal baten	1.890	-	-	-	-

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
nvt					-
Eindtotaal		-	-	-	-

2.15 Programma Maatschappelijke ondersteuning

Coördinerend portefeuillehouder: Karsten Klein

Maatschappelijke ondersteuning			A. Bevordering van participatie aan de samenleving B. Ondersteunen van zelfstandigheid	Lasten 170.596 Baten 22.402 Saldo 148.194 N
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)		
Vrijwilligerswerk	Participatie door vrijwilligerswerk en maatschappelijke activering	Lasten 5.685 Baten 350 Saldo 5.335 N		
Sociaal cultureel werk	Participatie van groepen, buurten en wijken door sociaal-culturele activiteiten	Lasten 24.179 Baten 535 Saldo 23.644 N		
Samenlevingsopbouw (opbouwwerk, met name Boog)	Participatie van bewoners bij hun leefomgeving bevorderen	Lasten 1.911 Baten 0 Saldo 1.911 N		
Ruimte biedende wijkcentra	Participatie bevorderen door het beschikbaar stellen van ruimte in wijkcentra	Lasten 15.280 Baten 12.818 Saldo 2.462 N		
Sociaal-cultureel werk gehandicapten	Participatie van gehandicapten bevorderen door sociaal-culturele activiteiten	Lasten 967 Baten 0 Saldo 967 N		
Ouderenparticipatie	Participatie van ouderen bevorderen door o.a. sociaal culturele activiteiten ontmoeting en belangenorganisaties	Lasten 2.062 Baten 770 Saldo 1.292 N		
Emancipatie	Bevorderen van gelijkwaardige deelname aan de samenleving door vrouwen en homoseksuelen	Lasten 1.436 Baten 200 Saldo 1.236 N		

Maatschappelijke ondersteuning -vervolg-								
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)						
Ondersteuning ouderen	Individuele ondersteuning ouderenadviseurs, maaltijdverzorging, voorlichting voetverzorging, ouderenloket, groepswoonvoorziening, terminale thuiszorg door vrijwilligers en dagopvang	<table><tr><td>Lasten</td><td>4.197</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>4.197 N</td></tr></table>	Lasten	4.197	Baten	0	Saldo	4.197 N
Lasten	4.197							
Baten	0							
Saldo	4.197 N							
Mantelzorg	Ondersteuning van mantelzorgers	<table><tr><td>Lasten</td><td>2.984</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>2.984 N</td></tr></table>	Lasten	2.984	Baten	0	Saldo	2.984 N
Lasten	2.984							
Baten	0							
Saldo	2.984 N							
Maatschappelijk werk	Ondersteuning van mensen met complexe problemen	<table><tr><td>Lasten</td><td>11.185</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>11.185 N</td></tr></table>	Lasten	11.185	Baten	0	Saldo	11.185 N
Lasten	11.185							
Baten	0							
Saldo	11.185 N							
Advies, informatie en sociaal juridische diensten	Ondersteunen en adviseren van mensen bij wet- en regelgeving en sociaal juridische diensten. Ondersteuning multiprobleem-gezinnen	<table><tr><td>Lasten</td><td>11.268</td></tr><tr><td>Baten</td><td>815</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>10.453 N</td></tr></table>	Lasten	11.268	Baten	815	Saldo	10.453 N
Lasten	11.268							
Baten	815							
Saldo	10.453 N							
Hulp bij het huishouden ouderen en gehandicapten	Ondersteunen bij het voeren van een zelfstandig huishouden	<table><tr><td>Lasten</td><td>52.034</td></tr><tr><td>Baten</td><td>6.500</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>45.534 N</td></tr></table>	Lasten	52.034	Baten	6.500	Saldo	45.534 N
Lasten	52.034							
Baten	6.500							
Saldo	45.534 N							
Vervoer ouderen en gehandicapten	Aanbieden van vervoersvoorzieningen	<table><tr><td>Lasten</td><td>26.229</td></tr><tr><td>Baten</td><td>270</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>25.959 N</td></tr></table>	Lasten	26.229	Baten	270	Saldo	25.959 N
Lasten	26.229							
Baten	270							
Saldo	25.959 N							
Woonvoorzieningen ouderen en gehandicapten	Aanbieden van woonvoorzieningen	<table><tr><td>Lasten</td><td>11.046</td></tr><tr><td>Baten</td><td>10</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>11.036 N</td></tr></table>	Lasten	11.046	Baten	10	Saldo	11.036 N
Lasten	11.046							
Baten	10							
Saldo	11.036 N							
Overige	Interne/externe leveringen	<table><tr><td>Lasten</td><td>134</td></tr><tr><td>Baten</td><td>134</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>0</td></tr></table>	Lasten	134	Baten	134	Saldo	0
Lasten	134							
Baten	134							
Saldo	0							

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

Het programma Maatschappelijke Ondersteuning is gericht op:

- deelname van alle Hagenaars aan de maatschappij (participatie);
- ondersteunen van mensen met beperkingen door het bieden van voorzieningen die het zo zelfstandig mogelijk deelnemen aan de samenleving mogelijk (blijven) maken.

De verhouding tussen burgers, maatschappelijke organisaties en overheid is aan verandering onderhevig. Den Haag gaat van een verzorgingsstaat naar een participatiemaatschappij, waarin meer burgers en maatschappelijke organisaties hun verantwoordelijkheid voor de samenleving nemen door vrijwillige inzet en initiatief. Daar waar nodig ondersteunt de gemeente.

Onze ambities richten zich op:

- het aanbieden van faciliteiten om participatie in de wijken en buurten te bevorderen;
- specifieke activiteiten voor de mensen wier participatie extra steun nodig heeft (zoals ouderen, gehandicapten, sociaal zwakkeren) en voor vrouwen- en homo-emancipatie;
- het verstrekken van voorzieningen voor mensen met complexe problemen en beperkingen een zelfstandig bestaan mogelijk te maken.

Bij de realisatie van onze ambities hanteren we de volgende uitgangspunten:

- vrijwillig boven professioneel: daar waar mogelijk worden taken (mede) uitgevoerd door vrijwilligers waardoor professionals meer ruimte krijgen voor hun eigenlijke werkzaamheden;
- collectief boven individueel: daar waar mogelijk worden voorzieningen en diensten in collectief verband aangeboden;
- generiek boven specifiek: voorzieningen en diensten zijn zoveel mogelijk algemeen in plaats van gericht op specifieke (sub)doelgroepen.

Topindicator	Nulmeting 2009	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Het aandeel klanten met een Wmo-voorziening dat aangeeft dat deze voorziening bijdraagt aan het zelfstandig kunnen blijven wonen. <i>Bron: SGB0 - onderzoek tevredenheid cliënten WMO</i>	84%	85%	85%	85%	85%	85%	85%

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

A. Participatie

Vrijwilligerswerk

Wij willen bereiken dat meer Hagenaars zich vrijwillig inzetten voor een ander in hun stad, wijk, vereniging et cetera. Vrijwillige initiatieven krijgen daarom voorrang boven door beroepskrachten georganiseerde activiteiten. Wij streven ernaar dat in 2013 24% van de Hagenaars vrijwilligerswerk doet. Om dit te bereiken en om het vrijwilligerswerk te versterken en te stimuleren hebben wij het Aanvalsplan Vrijwilligers ingezet. In 2013 is hiervoor € 0,65 mln. beschikbaar.

Prioriteiten in 2013 zijn:

- het begeleiden van vrijwilligersorganisaties om hun activiteiten aan te passen aan de behoefte van vrijwilligers (meer flexibiliseren van het vrijwilligerswerk);
- de oprichting van de Haagse Investeringsmaatschappij (een bundeling van grote betrokken ondernemingen) die het Maatschappelijk Betrokken Ondernemen gaat promoten;
- het actief benaderen van mensen die zijn gestopt met werken, gehandicapten, jongeren/studenten om vrijwilligerswerk te gaan doen;
- het doorgeleiden van mensen met een uitkering naar vrijwilligerswerk in het kader van een “tegenprestatie”.

Sociaal-cultureel werk

Het sociaal-cultureel werk richt zich op meer participatie van de Haagse burgers en meer sociale cohesie in de Haagse stadsdelen en wijken en op de verbinding tussen Hagenaars onderling. Met ingang van 2012 vindt sturing van het welzijnswerk op wijkniveau plaats op basis van de verschillende stadsdeelplannen.

Het sociaal-cultureel werk heeft het afgelopen jaar een koerswijziging ondergaan. De inzet van de beroepskrachten is alleen gericht op het begeleiden van kwetsbare vrijwilligers en niet meer op het beroepsmatig uitvoeren van sociaal culturele activiteiten. In 2013 leggen wij de nadruk op:

- de ondersteuning kwetsbare Hagenaars richting vrijwilligerswerk;
- het ondersteunen van activiteiten door vrijwilligers(organisaties);
- de samenwerking met Buurthuizen van de Toekomst en brede buurtscholen.

Samenlevingsopbouw

De samenlevingsopbouw is gericht op de ondersteuning van groepen bewoners bij het organiseren van sociale netwerken en het bieden van vrijwilligerswerk in straten en buurten. Onze prioriteit ligt bij het verbinden van vrijwilligers onderling en met kwetsbare Hagenaars, zodat zij daarna zelfstandig verder kunnen. De inzet van beroepskrachten is gericht op de begeleiding van vrijwilligers en de ondersteuning van kwetsbare Hagenaars. Met ingang van 1 januari 2013 is Haagse Participatiemaatschappij (HPM) een feit. Deze instelling zal een belangrijke rol gaan vervullen in het stimuleren van participatie in brede zin.

Van belang is dat bij de begeleiding en ondersteuning van vrijwilligers altijd vooraf een beoogd resultaat wordt afgesproken. Ondersteuning in het kader van de samenlevingsopbouw is altijd tijdelijk. In 2013 zijn de inspanningen gericht op:

- ondersteunen van bewonersgroepen;
- ondersteunen van initiatieven in het kader van het Buurthuis van de Toekomst;
- meer sociale cohesie in de wijken.

Buurthuis van de Toekomst

Accommodaties in de stad zijn belangrijke plekken waar (actieve) bewoners elkaar ontmoeten. De vele Hagenaars gebruiken deze plekken in de stad om actief te zijn, elkaar te ontmoeten en zelf verantwoordelijkheid te nemen voor activiteiten die ze belangrijk vinden.

In de stadsdelen zijn veel verschillende accommodaties. Deze werden tot voor kort allemaal voor afzonderlijk eigen doelen gebruikt. Het welzijnspand alleen voor welzijn, sport alleen voor sport, zorg alleen voor zorg, onderwijs alleen voor onderwijs enzovoorts.

Dit is niet efficiënt. Maar belangrijker nog het draagt er niet aan bij dat mensen initiatieven ontplooiën en kansen in hun omgeving benutten. Het houdt deuren dicht en het belemmert de dynamiek in de stadsdelen.

Om dit te veranderen is gestart met het concept Buurthuis van de Toekomst. In het Buurthuis van de Toekomst werken sportclubs, scholen, culturele instellingen en andere organisaties in de wijk slim met elkaar samen. Zodat bijvoorbeeld de voetbalclub meer is dan alleen een voetbalclub, maar ook een plek wordt waar mensen samenkomen voor een praatje, voor een cursus of misschien wel voor huiswerkbegeleiding. In het Buurthuis van de Toekomst worden bijvoorbeeld de seniorenbingo, zwangerschapsyoga, kinderopvang, tangolessen georganiseerd vanuit de sportclub, het verzorgingstehuis of de school. Het jongerenwerk vanuit de sportkantine en het ouderenwerk vanuit het verzorgingstehuis. Het buurthuis van de Toekomst past bij de ontwikkeling dat bewoners zelf actief meedoen in hun wijk. Steeds meer Hagenaars nemen initiatieven voor en in hun wijk. Ze zetten zich in voor familie en burens. En ze zijn actief als vrijwilliger in sportverenigingen, buurtclubs en maatschappelijke instellingen. Mensen leren elkaar zo beter kennen. Ze zijn meer betrokken bij elkaar en hebben meer voor elkaar over. Vrijwilligers nemen het heft in handen.

In dit proces is tevens opgenomen dat de activiteiten van de 22 gesloten buurthuizen op andere locaties zijn gecontinueerd. Om de activiteiten doorgang te laten vinden is gebruik gemaakt van de mogelijkheden van de ruimte in andere panden in de stadsdelen.

Wij zetten in 2013 in op het verder doorvoeren van het concept Buurthuis van de Toekomst:

- buurthuizen van de toekomst worden meer herkenbaar;
- middelen worden beschikbaar gesteld om gebouwen multifunctioneler te maken;
- informatie en communicatie omtrent buurthuizen van de toekomst worden geoptimaliseerd.

Sociaal cultureel werk gehandicapten

Het beleid is gericht op het gelijkwaardig en volwaardig mee doen van mensen met een handicap. Wij willen optimale ontplooiingskansen voor gehandicapte burgers realiseren met inachtneming van de beperkingen die de handicap met zich meebrengt. Dit houdt in dat gehandicapten ook optimaal kunnen deelnemen aan activiteiten op het terrein van het sociaal-cultureel vrijwilligerswerk, afhankelijk van de individuele capaciteiten en interesses. De sociaal-culturele vrijwilligersorganisaties voorzien in een behoefte omdat hun doelgroep vaak niet van andere sociaal-culturele voorzieningen gebruik kan maken.

In 2013 zetten wij in op:

- het versterken van de eigen kracht van mensen met een beperking;
- het vergroten van de deelname aan vrijwilligerswerk door mensen met een beperking;
- het bevorderen van de toegankelijkheid van welzijnsaccommodaties.

Ouderenparticipatie

Ouderen moeten zo lang mogelijk actief kunnen deelnemen aan de samenleving. Doelstelling is het realiseren van een klimaat in wijken waarbij maximale participatie van ouderen wordt gestimuleerd. Ouderen zijn daar primair zelf verantwoordelijk voor, maar omdat met name kwetsbare ouderen hierbij ondersteund moeten worden, is hiervoor het programma Oud is IN! ontwikkeld.

In 2013 richten wij ons onder andere op de volgende activiteiten:

- het beter ontsluiten van de informatie over ontmoeting- en participatiemogelijkheden voor ouderen per stadsdeel;
- het uitbreiden van de sociëteitenregeling Ouderen voor ouderen;
- het organiseren van een Gouden jaren talentenbeurs in elk stadsdeel;
- op het gebied van sport, worden 5.000 ouderen meer sportief;
- het stimuleren van sport voor ouderen in bestaande sportverenigingen;
- het inzetten van vrijwillige vervoersdienst via burenhulpcentrales.

Emancipatie

De speerpunten van het gemeentelijke emancipatiebeleid zijn: het stimuleren van de maatschappelijke- en arbeidsparticipatie van vrouwen, het actief betrekken van mannen bij het emancipatieproces en het borgen van de veiligheid en acceptatie van homo's, lesbiennes, biseksuelen en transgenders in de Haagse samenleving. Onze doelen hierbij zijn:

- vergroten van de participatie en economische zelfstandigheid van vrouwen;
- de rol van mannen moet stimulerend zijn in het emancipatieproces van vrouwen;
- vergroten van tolerantie, acceptatie en veiligheid van homo's, lesbiennes, transgenders en biseksuelen.

In 2013 zetten wij in op:

- het afronden van het programma 'eigen kracht' ter vergroting van de arbeids- en maatschappelijke participatie van vrouwen.
- het stimuleren van dialoog en debat over traditionele rolpatronen van mannen en vrouwen.
- het toepassen van de registratiecode om de omvang van discriminatie en geweld tegen homo's in kaart te brengen.

B. Ondersteuning

De overheveling van de AWBZ-extramurale begeleiding naar de gemeenten gaat niet door per 1 januari 2013; we gaan ervan uit dat die overheveling later alsnog plaatsvindt.

Ondersteuning ouderen

Doelstelling is het adequaat ondersteunen van de meest kwetsbare ouderen in onze stad en het bieden van goede en verantwoorde zorg aan ouderen. We streven naar een aanbod dat gericht is op het behoud van de zelfstandigheid en het zelfstandig (willen) wonen. Zo lang mogelijk in de vertrouwde omgeving, in de vertrouwde sociale verbanden. Ook ouderen maken deel uit van een gezinsverband, vereenzaming moet zo veel mogelijk worden voorkomen. In 2013 richten wij ons onder andere op:

- Centra voor ouderen(CVO): in 2013 maken wij via drie pilots CVO de meerwaarde zichtbaar van niet-vrijblijvende samenwerking tussen zorg en welzijnspartijen. Verwacht resultaat is een nieuwe ordening volgens het principe “op stadsdeelniveau één eindverantwoordelijke organisatie” waarmee verkokering en versnippering wordt tegengegaan. Op basis van de evaluatie van de pilots zal bepaald worden welk model in 2014 over de stad zal worden uitgerold;
- Voeding en ouderen: we reiken het jaarlijkse ‘Gouden Bordje’ uit en zetten acties om gezinsleden van ouderen te betrekken bij de maaltijden voor ouderen voort;
- Burenhulpcentrales en huisbezoeken: 21 burenhulpcentrales worden in 2013 gerealiseerd en bij alle thuiswonende 75 + ers wordt een huisbezoek gepleegd;
- Tafel van kwaliteit: de verbetering van de kwaliteit van de zorg samen met de Haagse verpleeg- en verzorgingstehuizen zal in 2013 een aandachtspunt zijn waarbij gewerkt wordt aan meer en beter personeel, goede huisvesting, vrijwilligers en meer activiteiten uit de samenleving in de intramurale ouderenzorg;
- Dementie: wij stimuleren het realiseren van ontmoetingscentra door o.a. bij te dragen aan de exploitatie van de dagopvang binnen de centra;
- Doodgaan in Den Haag: in 2013 maken we afspraken met aanbieders van palliatieve zorg ter verbetering van het aanbod. De functie terminale thuiszorg door vrijwilligers wordt in 2013 verder ondersteund.

Mantelzorg

Doelstellingen zijn:

- meer erkenning en waardering voor de positie van de Haagse mantelzorgers;
- een toegankelijker ondersteuningsaanbod dat beter aansluit op de behoeften van de Haagse mantelzorgers;
- zorgvragers en hun mantelzorgers maken meer gebruik van het bredere aanbod van respijtzorg zodat meer mantelzorgers worden ontlast in hun zorgtaak.

In 2013 zetten we in op:

- een Taskforce mantelzorg: jaarlijks worden 1.600 overbelaste mantelzorgers die nu nog geen ondersteuning ontvangen, geholpen en eventueel begeleid naar direct beschikbare voorzieningen.
- een laagdrempelig aanbod van professionele respijtzorg;
- meer aanbod en inzet van laagdrempelige vrijwillige respijtzorg; minimaal 6 organisaties worden hierbij ondersteund.
- meer combinaties van professionele en vrijwillige mantelzorg aansluitend op het Centrum voor
- Ouderen per stadsdeel;
- betere kennisontwikkeling (o.a. lectoraat mantelzorg);
- uitvoering geven aan de projecten die opgenomen zijn in het Haags Mantelzorgakkoord 2011-
- 2014 “Mantelzorg: samen zorgen”.

Maatschappelijk werk

Het primaire doel van het maatschappelijk werk is klanten ondersteunen bij het herstellen van de greep op hun leven, zodat zij weer volwaardig deel kunnen nemen aan de samenleving. Binnen het Meerjaren beleidsplan “Zorg voor elkaar” Maatschappelijke Ondersteuning 2011-2014 is een aantal uitgangspunten geformuleerd waaraan het voorzieningenaanbod wordt getoetst. Op de functie ondersteuning is een taakstelling voor het jaar 2013 afgesproken. Hierbij is met name gekeken naar het voorkomen van overlap in het brede palet van ondersteuning alsmede de noodzaak van het in stand houden van een aparte categoriale organisatie voor maatschappelijk werk voor migranten. Dit leidt tot het onderbrengen van het stedelijk aanbod maatschappelijk werk voor migranten bij het algemeen maatschappelijk werk. Daarnaast wordt ingezet op een betere samenwerking en het opsporen van overlap in ondersteuning tussen het algemeen maatschappelijk werk, Den Haag Op Maat en de Centra voor Jeugd en gezin. Met ingang van 2013 wordt de functie extramurale begeleiding geschrapt uit de AWBZ en zijn kwetsbare burgers die voor hun deelname aan de samenleving afhankelijk zijn van begeleiding aangewezen op de gemeente (Wmo). Bestuurlijke prioriteit: Gevolg van Bestuursakkoord Rijk-VNG-IPO en lokale noodzaak om met een gekort budget de verantwoordelijkheid voor kwalitatief goede begeleiding van kwetsbare Haagse burgers over te nemen van het Rijk. Voor 2012 ontvangt de gemeente geen uitvoeringskosten van het Rijk. Een onvermijdelijke kostenpost betreft echter de ‘herindicatie’ van cliënten die in de eerste helft van 2013 hun AWBZ-indicatie verliezen. Zij zullen in 2012 moeten worden opgeroepen voor een intake om hun situatie en aard van de beperking in kaart te brengen. Het gaat daarbij om ongeveer 900 personen. De eenmalige herindicatie van 900 mensen kost € 0,4 mln.

Advies, informatie en sociaaljuridische diensten

Vanaf 2013 kan de Hagenaar voorzieningen ook thuis digitaal via het stadsportal aanvragen. Voor persoonlijk contact kan de burger ook naar de balie van één van de stadsdeelkantoren. Hier helpen we Hagenaars persoonlijk met informatie en advies, bemiddeling, correspondentie, bezwaarschriften en begeleiding bij meervoudige problemen. Deze dienstverlening is vooral gericht op mensen die niet in staat zijn om er zelf uit te komen. Wij gaan uit van de volgende aantallen hulpvragen vanaf 2013:

- sociaal raadslieden 25.000 hulpvragen;
- balie stadsdeelkantoren 100.000 hulpvragen (incl. werk & inkomen);
- klantenservice 160.000 hulpvragen.

Voor alle Hagenaars die te maken hebben met meervoudige problematiek, hebben wij de Meldcode (centraal meldpunt) ingericht. Het gaat hier om Hagenaars die op meerdere leefterreinen tegelijk problemen ondervinden en vastlopen bij het integraal oplossen van deze problemen. Sociaal casemanagers inventariseren samen met de burger alle problemen, zoeken gericht naar oplossingen en verbinden waar nodig verschillende hulpverlenende instanties aan elkaar. Tevens zorgen zij ervoor dat verschillende voorzieningen efficiënt worden ingezet om de burger weer op weg te helpen. Naar verwachting zullen in 2013 ruim 2.200 meldingen door de casemanagers worden opgepakt. Ook biedt Den Haag OpMaat administratieve begeleiding aan burgers die permanent niet in staat zullen zijn om hun eigen administratie te voeren. In 2013 zullen bijna 300 huishoudens deze structurele vorm van administratieve begeleiding ontvangen.

Hulp bij het huishouden ouderen en gehandicapten

Hulp bij het huishouden heeft als doel het behoud van de continuïteit van de eigen huishouding voor mensen met functionele (ouderdoms-)beperkingen, zodat zij zo lang en goed mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen, functioneren en optimaal participeren in de samenleving. Burgers kunnen bij hulp bij het huishouden kiezen uit zorg in natura (ZIN) of een persoonsgebonden budget (pgb). Met een pgb krijgt de burger een bedrag om zelf hulp bij het huishouden in te kopen. Indien de burger kiest voor zorg in natura, dan kan hij een keuze maken uit 12 aanbieders die een contract met de gemeente hebben voor het leveren van hulp bij het huishouden.

Deze contracten lopen af per 22 april 2013. Bij het aangaan van nieuwe overeenkomsten zal een meer stadsdeelgericht hulp uitgangspunt worden zodat beter wordt aangehaakt bij de ontwikkeling van het Centrum voor Ouderen.

Vervoer ouderen en gehandicapten en Woonvoorzieningen ouderen en gehandicapten

Wij ondersteunen burgers met een beperking die een mobiliteitsprobleem hebben zodat zij zich zelfstandig kunnen (blijven) verplaatsen. Dat doen wij onder andere door het beschikbaar stellen van het collectief vervoerssysteem de Taxibus, maar ook door het toekennen van meer individueel gerichte voorzieningen, zoals scootmobielen, buitenwagens en financiële vervoersvergoedingen. De kosten van het gratis reserveringsnummer voor de Taxibus nemen strek toe, de grens is overschreden dat dit zonder aanbesteding kan plaatsvinden. Het gratis nummer zal worden vervangen door een nummer waar naar burgers tegen gewoon lokaal tarief kunnen bellen. Fietsen met elektrische trapondersteuning worden landelijk en op grond van jurisprudentie als algemeen gebruikelijk gezien. Daarom zullen deze alleen nog in bijzondere gevallen worden verstrekt. Deze maatregelen leveren een bezuiniging op van € 0,5 mln.

Burgers met een beperking kunnen ook geholpen worden bij aanpassingen in de woning. Het gaat hier om de verstrekking van bijvoorbeeld trapliften, het verwijderen van drempels en aanpassingen van gebruiksruimten (o.a. badkamers). Hierdoor wil de gemeente burgers met een beperking in staat stellen om deel te blijven nemen aan de maatschappij en langer zelfstandig te kunnen blijven wonen.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	165.944	160.992	159.202	159.025	159.025
Goedgekeurde mutaties	1.205	855	-	-	-
Subtotaal	167.149	161.847	159.202	159.025	159.025
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	500-	500-	500-	500-
Nieuw beleid	-	400	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	2.740	8.849	6.656	5.490	5.698
Totaal lasten	169.889	170.596	165.358	164.015	164.223

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	20.463	19.360	19.032	18.662	18.662
Goedgekeurde mutaties	125	125	-	-	-
Subtotaal	20.588	19.485	19.032	18.662	18.662
Voorjaarsnota	1.400	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	1.322	2.917	1.975	1.208	1.202
Totaal baten	23.310	22.402	21.007	19.870	19.864

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Reserve compensatie OCW	3010	4.000	-	-	4.000
Reserve Exploitatie rendabele panden	3106	5.255	-	99	5.156
Reserve bedrijfsvoering ICT - Invoering Document Management Syste	3186	1	-	-	1
Egalisatiereserve Individuele voorzieningen WMO	3678	4.955	-	-	4.955
Reserve Diverse ICT-kosten	6102	64	-	64	-
Reserve frictiekosten shared services OCW	6175	140	-	70	70
Reserve Stimuleringsfonds wonen, welzijn en zorg	6182	1.430	-	770	660
Reserve Emancipatiezaken	6270	200	-	200	-
Reserve Aanvalsplan vrijwilligers	6273	350	-	350	-
Eindtotaal		16.395	-	1.553	14.842

2.16 Programma Volksgezondheid en Zorg

Coördinerend portefeuillehouder: Rabin Baldewsingh

Volksgezondheid en Zorg		Bevorderen en beschermen van de gezondheid van Hagenaars en het bevorderen van hun zelfstandigheid en deelname aan de samenleving	Lasten 74.496 Baten 22.259 Saldo 52.237 N
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen		Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)
Ambulancevervoer	Het verzorgen van ambulancevervoer	Lasten 12.283 Baten 11.035 Saldo 1.248 N	
Openbare gezondheidszorg	Het bevorderen en beschermen van de gezondheid van Haagse burgers en het terugdringen van gezondheidsverschillen	Lasten 18.407 Baten 5.487 Saldo 12.920 N	
Forensische geneeskunde	Taken in het kader van de Wet op de Lijkbezorging en forensische geneeskunde	Lasten 260 Baten 67 Saldo 193 N	
Geweld in afhankelijkheidsrelaties	Zorgen voor een adequate opvang, begeleiding en hulpverlening bij geweld in afhankelijkheidsrelaties	Lasten 9.780 Baten 80 Saldo 9.700 N	
Thuislozenzorg	Zelfredzaamheid maximaliseren, re-integratie in de samenleving en verbeteren van gezondheid van de MO-OGGZ-doelgroep.	Lasten 23.073 Baten 2.819 Saldo 20.254 N	
Beleid voor mensen met een beperking	Mensen met beperkingen kunnen zo lang mogelijk meedoen, zelfstandig en geïntegreerd wonen en functioneren in de samenleving.	Lasten 782 Baten 150 Saldo 632 N	
Verslavingszorg	Preventie van probleemgebruik, tijdige aanpak en signalering, gevarieerd opvang- en zorgaanbod en ondersteuning van mantelzorgers	Lasten 9.911 Baten 2.621 Saldo 7.290 N	

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

Het programma Volksgezondheid en Zorg heeft het bevorderen en beschermen van de gezondheid van alle Hagenaars en het tegengaan van gezondheidsachterstanden bij risicogroepen tot doel. Vooral door thuislozenzorg, verslavingszorg, vrouwenopvang en beleid voor mensen met een beperking geeft de gemeente ook uitvoering aan die onderdelen van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning. In 2011 en 2012 zijn de subsidies in welzijn, jeugd en volksgezondheid incidenteel generiek gekort, tot 2015 volgen verdere subsidiekortingen.

Topindicator	Nulmeting 2011	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
-Aantal gestarte trajectplannen	598	598	600	600	600	n.n.b.	n.n.b.
-Aantal succesvol afgesloten trajecten	525	525	500	500	500	n.n.b.	n.n.b.
<i>Bron: Centraal Coördinatie Punt voor maatschappelijke opvang en openbare geestelijke gezondheidszorg. bronsysteem: TRACE</i>							

Toelichting topindicator

Het trajectplan beschrijft de persoonsgebonden aanpak van de problemen van de cliënt. Succes betekent dat de cliënt in het rapportagejaar, gedurende een jaar en 3 maanden beschikt over een regulier inkomen, huisvesting, een stabiel contact met zorgverlening en dagbesteding (stabele mix).

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Ambulancevervoer

Den Haag beschikt over een publieke ambulancedienst van de GGD. De gemeente kiest voor goede kwaliteit, spreiding en paraatheid van ambulancezorg. In de regio Haaglanden hebben de drie regionale aanbieders een samenwerkingsverband in de vorm van een coöperatie. Er zijn voldoende parate ambulances zodat voor spoedvervoer een gemiddelde aanrijtijd van 8 minuten haalbaar is. Bij calamiteiten en grote evenementen wordt 150 tot 170 keer per jaar extra inzet van ambulances gevraagd.

In 2010 is de Wet Ambulance Zorg (WAZ) aangenomen; maar deze wet is niet in werking getreden. De Tweede Kamer heeft met een nieuwe wet, de Tijdelijke Wet Ambulance Zorg (TWAZ) ingestemd. De behandeling in de Eerste Kamer wordt in de tweede helft van 2012 verwacht waarna de wet in werking zal treden. De TWAZ zal 5 jaar gelden. In die tijd moet meer duidelijkheid komen over de toekomst van de ambulancezorg in relatie tot de ontwikkeling van veiligheidsregio's. Zodra de wet in werking treedt geeft het ministerie van VWS nog slechts één aanwijzing per regio aan een Regionale Ambulance Voorziening (RAV). We gaan ervan uit dat het huidige samenwerkingsverband voldoet aan de eisen om de aanwijzing te verkrijgen en de ambulancedienst GGD Den Haag haar werkzaamheden kan blijven doen.

In het coalitieakkoord is besloten tot een bezuiniging van € 0,8 mln. in 2011, oplopend tot € 2,0 mln. in 2014. Hiervoor zal de ambulancedienst meer kostendekkend - en vanaf 2014 nagenoeg zonder inbreng van gemeentelijke middelen - moeten opereren. De ambulancedienst wil de bezuinigingen realiseren door een wijziging van de paraatheid in de regio en door een reorganisatie. Niet uitgesloten kan worden dat de aangepaste paraatheid consequenties heeft voor de aanrijtijden van het spoedvervoer. De aanrijtijden blijven wel voldoen aan de wettelijke norm.

Openbare Gezondheids Zorg (OGZ)

De gemeente geeft uitvoering aan de Wet publieke gezondheid (Wpg). In 2012 is gestart met de uitvoering van de nota lokale volksgezondheid 'Gezond aan de slag! 2012 – 2014'. Een van de belangrijkste speerpunten van deze nota is Gezonde voeding en bewegen, waarbij de Haagse Aanpak Gezond Gewicht centraal staat. Het doel hiervan is een gezond gewicht en een gezonde leefstijl bij kinderen en jongeren van 0 tot 19 jaar. Dit gebeurt door preventie (o.a. door lesprogramma's op scholen), vroegsignalering, passende begeleiding (door de Jeugdgezondheidszorg) en een integrale aanpak in wijken met gezondheidsachterstanden. Ook zet de nota Gezond aan de slag! in op het voorkomen en terugdringen van psychische klachten en het bieden van nazorg bij parasuicide/zelfbeschadiging door jongeren door de succesvolle Haagse SuNa-werkwijze (Suicide Nazorg). Geen of verantwoord gebruik van genotmiddelen (alcohol, tabak en cannabis) is ook als speerpunt in de nota opgenomen. Verder wordt ingezet op het speerpunt Gezonde seksualiteit, bestaand uit het bespreekbaar maken, taboedoorbreking van seksualiteit en uit het laagdrempelig testen op soa's. Het laatste speerpunt is

Gezonde leefomgeving, waarbij het verminderen van koolmonoxiderisico's in woningen met afvoerloze geisers in de krachtwijken en het aanleggen van schoolpleinen die het bewegen stimuleren (Zoneparcs) centraal staan.

Wijkgerichte aanpak van gezondheidsachterstanden

De kansen op een goede gezondheid zijn niet gelijk over de stad verdeeld. De verschillen in gezondheid tussen bewoners van rijke en arme wijken in Den Haag nemen niet af en zijn nog steeds groot. De achterstanden hebben sociaaleconomische en sociaal-culturele oorzaken. Ongezond gedrag en gezondheidsproblemen zoals overgewicht, diabetes, roken en psychosociale problematiek komen veel voor bij specifieke groepen niet-westerse Hagenaars. Ongezondheid belemmert arbeidsparticipatie, integratie, onderwijsdeelname en deelname aan het sociale leven. De gemeente gaat door met de aanpak om de achterstanden terug te dringen in de krachtwijken van Den Haag: Transvaal, Stationsbuurt, Schilderswijk en Zuidwest. Ook blijft aandacht voor de gezondheidsachterstanden in andere wijken, bijvoorbeeld Laak-Noord. Concreet gaat het om:

- een wijkgerichte aanpak van overgewicht;
- het beter bereiken van niet-westerse Hagenaars met preventieve activiteiten;
- stimuleren van (keten)samenwerking tussen (zorg)professionals in de wijk;
- werken met de 'gezondheidsmakelaar' in de stadsdelen Centrum en Escamp;
- bundelen van kennis en expertise over de effectiviteit van de wijkaanpak en de interventies.

Infectieziektenbestrijding en medische milieukunde

De infectieziektebestrijding wordt uitgevoerd door de GGD en is gericht op opsporen, behandelen en voorkomen van meldingsplichtige infectieziekten, soa (waaronder hiv/aids) en tuberculose. De GGD inspecteert bij zwembaden en oppervlaktewater, seksinrichtingen, tattoo- en piercingshops, campings en jachthavens op infectieziekten en hygiëne. De algemene infectieziektebestrijding heeft naast bron- en contactopsporing van meldingsplichtige infectieziekten ook de voorlichting hierover aan individuen, risicogroepen en/of instellingen tot taak, en zorgt voor vaccinaties voor reizigers en voor grootschalige vaccinatiecampagnes. De GGD Den Haag heeft de regie in de uitvoering van tbc-bestrijding in de regio Haaglanden. Ook bedient ze penitentiaire inrichtingen en huizen van bewaring in de regio Noordelijk Zuid-Holland. De GGD coördineert in de regio Haaglanden de Aanvullende voorzieningen Seksuele Gezondheid.

De uitvoering van de medische milieukunde en technische hygiënezorg door de GGD draagt bij aan een gezonde leefomgeving. Bijvoorbeeld door het behandelen van vragen en meldingen van inwoners en instellingen over gezondheid en milieu, het geven van voorlichting aan verschillende doelgroepen, het geven van gezondheidsadvies, het communiceren over gezondheidsrisico's in de leefomgeving en het initiëren van onderzoek. De GGD voert epidemiologisch onderzoek als input voor het volksgezondheidsbeleid.

Openbare Geestelijke Gezondheids Zorg (OGGZ)

De openbare geestelijke gezondheidszorg is vooral bedoeld voor dak- en thuisloze Hagenaars die diverse ernstige problemen hebben en deze niet zelf kunnen oplossen. De GGD is met haar Centraal Coördinatie Punt (CCP) de centrale toegang voor deze dak- en thuislozen in Den Haag en de regio. Ze is ook verantwoordelijk voor de intake, indicatiestelling, zorgtoewijzing en registratie van dak- en thuislozen.

Geweld in afhankelijkheidsrelaties

Doelstelling van het beleid is het zo vroeg mogelijk aanpakken van huiselijk geweld ter voorkoming van recidive en het bieden van de relevante, afgestemde hulp aan alle leden van het gezin.

In september 2011 is de nota 'Aanpak Huiselijk Geweld 2011-2014' vastgesteld. Centraal in de nota staat de door de partners gezamenlijk uit te voeren aanpak van het gezinssysteem en de motivatie tot

hulpverlening van vooral de plegers van huiselijk geweld. In 2013 treedt naar verwachting de Wet Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling en de bijbehorende gemeentelijke meldcode voor ambtenaren in werking. Op basis van de door G4 beschreven visie wordt de aanpak van huiselijk geweld in Den Haag verder ontwikkeld. Het beleid ten aanzien van mannen- en vrouwenopvang wordt in 2013 herzien.

In 2013 richten we ons met name op de volgende activiteiten:

- Verhogen van de meldingen en aangiftes met 5%.
- Verder ontwikkelen van de multidisciplinaire aanpak van huiselijk geweld en de aansluiting van de hulpverlening na een huisverbod in de Veilig Verder Teams. Het aantal huisverboden neemt toe en daarmee ook de kosten. De gemeente onderzoekt de verhaalbaarheid van de kosten. In afwachting van de uitkomsten van het onderzoek, heeft de gemeente € 1,05 mln. middelen vrijgemaakt.
- Implementatie van de resultaten van de aanpak Kindermishandeling.
- Implementatie van de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling en de samenwerking tussen Steunpunt Huiselijk Geweld en Advies- en Meldpunt Kindermishandeling.
- Voortzetting van de campagne 'We Can Young', gericht op weerbaarheid van vrouwen en meisjes tegen seksueel geweld. Uitbreiding van het aantal 'changemakers' voor de campagne tot 80.
- Gebruikmaking van het spreekuur nazorg Vrouwelijke Genitale Verminking door 200 vrouwen.
- Verspreiding van de landelijke folder over huwelijksdwang, vlak voor de zomervakantie, onder middelbare scholen. De in samenwerking met het ROC Mondriaan ontwikkelde digitale toolkit wordt ook in 2013 ingezet.
- Vaststellen van een ketenaanpak met sluitende samenwerkingsafspraken in het kader van voorkomen van kindermishandeling, screenen van kinderen op verschillende leeftijden op risico's voor kindermishandeling, uitvoeren van het 'Protocol meldingen kindermishandeling' en (afhankelijk van de evaluatie in 2012) voortzetting van de proef voor een nazorgspreekuur.
- Voortzetting van de aanpak oudermishandeling met aandacht voor voorlichting, deskundigheidsbevordering en het verhogen van de meldingsbereidheid bij professionals, bij de slachtoffers en bij het publiek, de beschikbaarheid van 2 opvangplaatsen voor mishandelde ouders.
- Voortzetting van de proef Mannenopvang tot eind 2014.

Thuislozenzorg (Maatschappelijke Opvang /Openbare Geestelijke Gezondheidszorg)

Het programma Den Haag Onder Dak (DHOD) zet in op:

- het bieden van maatschappelijke opvang aan cliënten DHOD II (geregistreerd bij het Centraal Coördinatiepunt, CCP).
- het bevorderen van openbare geestelijke gezondheidszorg.
- het bevorderen van verslavingsbeleid (preventie en herstel).

DHOD is gericht op daklozen met diverse problemen en op mensen die grote kans hebben dakloos te raken. Het doel is om hun zo zelfredzaam mogelijk te maken. De gemeente subsidieert voorzieningen voor de laagdrempelige opvang, doorstroming en de activering en begeleiding van dak- en thuislozen.

De stedelijke uitwerking is opgenomen in het plan van aanpak 'Den Haag Onder Dak fase 2' 2011-2014 'Voltoeien, bestendigen en verdiepen' (DHOD II) met 4 speerpunten:

1. preventie: voorkomen van nieuwe dak- en thuislozen door voorkomen van uitval en terugval;
2. opvang: verbeteren van de doorstroom en het in zorg en opvang brengen van mensen die nu nog dakloos zijn;
3. herstel: bevorderen dat mensen vanuit zorg en opvang uitstromen zodat zij weer participeren in de samenleving;
4. monitoring en evaluatie: beleidsgestuurde uitvoering op basis van goede monitoring en evaluatie van gegevens.

Hiervoor wordt in 2013 onder andere ingezet op de volgende activiteiten:

- sterke regierol van het CCP door registratie en screening, gemeenschappelijk gebruik van instrumenten door samenwerkingspartners en het leveren van maatwerk.
- ontwikkelen van een sluitende keten van vraag- en aanbod voor dagbesteding en re-integratie op de arbeidsmarkt.
- efficiënte en effectieve uitvoering van (woon-)begeleiding.
- uitvoering nieuwe woonvormen zoals “Housing First”.
- vergroten van de uitstroom van de laagdrempelige opvang en doorstroom naar zelfstandig wonen.
- cliëntparticipatie en belangenbehartiging bij beleidsontwikkeling.

Beleid voor mensen met een beperking

Het gemeentelijke beleid is erop gericht dat gehandicapten, binnen de mogelijkheden, op volwaardige en gelijkwaardige wijze mee kunnen doen aan de Haagse samenleving, hierin zelf keuzes kunnen maken en een actieve bijdrage (blijven) leveren aan de Haagse samenleving. Niet de beperking staat hierbij centraal maar juist de eigen kracht van het individu om op eigen wijze mee te kunnen doen aan de samenleving. Daar waar nodig en mogelijk worden barrières of belemmeringen bij de alledaagse activiteiten weggenomen.

Wij gebruiken het bewezen instrument ‘Agenda 22’ bij het overleg tussen de gemeente en lokale belangenorganisaties over de ontwikkeling van het zogeheten ‘inclusief beleid’. Daarbij wordt blijvend de dialoog opgezocht met de verschillende partners in de stad en in de gemeente. Het budget voor het gehandicaptenbeleid wordt in overleg met partijen ingezet voor het uitvoeringskader dat in het najaar 2012 wordt vastgesteld. Met het inclusief beleid zetten wij in op het behalen van de volgende resultaten:

- Haagse organisaties die bij de gemeente subsidie aanvragen, besteden in hun subsidieaanvraag aantoonbaar aandacht aan de toegankelijkheid van hun diensten en producten voor mensen met een beperking. Uitgangspunt is tevens dat het aanbod cultuursensitief is zodat organisaties voldoende toegerust zijn om mensen met een beperking uit andere culturen te kunnen bedienen.
- Haagse werkgevers zijn, via Den Haag op Maat, beter op de hoogte van het arbeidspotentieel van mensen met een beperking en de -fysieke- voorwaarden die deze mensen nodig hebben om hun werk te kunnen doen.
- de gemeente houdt meer rekening in de planvorming en uitvoering met de fysieke en functionele toegankelijkheid van de openbare ruimte (buiten de gebouwen) de stedelijke ontwikkeling (woningen en publieke gebouwen) en de toegankelijkheid van sport, sociale en culturele activiteiten.
- bij het loket Den Haag Op Maat is meer informatie over producten en diensten voor mensen met een beperking op één plek gebundeld en beter toegankelijk. Dit betekent 1 dossier, 1 klant, 1 plan van aanpak.

Verslavingszorg

Verslavingszorg (preventie en herstel) is, in het kader van Den Haag Onder Dak II (DHOD II), onderdeel van het trajectplan voor bij het CCP geregistreerde cliënten. Het gemeentelijke beleid is gericht op het voorkómen van probleemgebruik van alle middelen: harddrugs, softdrugs, alcohol en gokken. Beginnend probleemgebruik moet snel worden gesignaleerd en aangepakt. Waar sprake is van ernstige verslaving, zet de gemeente in op een aansluitende keten van voorzieningen. De aanpak van verslavingsproblemen heeft directe raakvlakken met de onderdelen maatschappelijke gezondheidszorg voor wat betreft preventie, en met de aanpak DHOD II voor wat betreft chronische gebruikers.

In 2013 richt de gemeente zich vooral op de volgende activiteiten:

- voorbereiding van de sluiting van locatie Zieken en het realiseren van alternatieve zorg voor deze cliënten.
- tijdige aanpak, snelle signalering en geïndiceerde preventie.

- het, mede op basis van de voortgang van de pilot 'Housing First', ontwikkelen van alternatieve huisvestingvormen voor mensen met chronische problematiek (alcohol, drugs).
- ondersteuning mantelzorgers van verslaafden.
- verbetering maatschappelijke participatie door mensen met verslavingsproblemen.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	71.575	67.828	63.001	61.817	61.817
Goedgekeurde mutaties	197	117	117	57	57
Subtotaal	71.772	67.945	63.118	61.874	61.874
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	450-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	475	475	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	5.413	6.076	4.684	3.558	1.571
Totaal lasten	76.735	74.496	68.277	65.432	63.445

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	22.693	20.967	18.445	17.705	17.705
Goedgekeurde mutaties	140	60	60	-	-
Subtotaal	22.833	21.027	18.505	17.705	17.705
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	4.690	1.232	710-	475-	578-
Totaal baten	27.523	22.259	17.795	17.230	17.127

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Reserve Aanvaardbare kosten NZa en Afschrijvingssystematiek	3100	7.563-	-	-	7.563-
Reserve Wet voorzieningen Gehandicapten	3126	300	-	150	150
Reserve thuislozenzorg DHOD	6134	1.019	-	1.019	-
Reserve verslavingszorg DHOD	6135	1.127	-	1.127	-
Reserve Voorzieningen Den Haag Onder Dak	6229	1.800	-	1.800	-
Reserve Financiering ambulancedienst	6257	1.309	-	85	1.224
Reserve krachtwijken volksgezondheid	6267	441	-	202	239
Eindtotaal		1.567-	-	4.383	5.950-

2.17 Programma Verkeer

Coördinerend portefeuillehouder: Peter Smit

Verkeer		Waarborgen bereikbaarheid Den Haag	<table><tr><td>Lasten</td><td>115.070</td></tr><tr><td>Baten</td><td>55.228</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>59.841 N</td></tr></table>	Lasten	115.070	Baten	55.228	Saldo	59.841 N
Lasten	115.070								
Baten	55.228								
Saldo	59.841 N								
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)							
Verkeersmaatregelen	• Opwaarderen van de Haagse hoofdstructuur; • Bevorderen van de duurzame bereikbaarheid van Den Haag met behulp van parkeervoorzieningen.	<table><tr><td>Lasten</td><td>6.229</td></tr><tr><td>Baten</td><td>-13</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>6.242 N</td></tr></table>	Lasten	6.229	Baten	-13	Saldo	6.242 N	
Lasten	6.229								
Baten	-13								
Saldo	6.242 N								
Groei aandeel openbaar vervoer	• Netwerk Randstadrail • Betere kwaliteit haltes en stations • Bevorderen vervoersmanagement • Aanleggen P + R plaatsen	<table><tr><td>Lasten</td><td>2.951</td></tr><tr><td>Baten</td><td>145</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>2.805 N</td></tr></table>	Lasten	2.951	Baten	145	Saldo	2.805 N	
Lasten	2.951								
Baten	145								
Saldo	2.805 N								
Aanleg wegen, straten en pleinen	In stand houden van de indeling van wegen pleinen voetpaden om de bereikbaarheid van de stad te verbeteren.	<table><tr><td>Lasten</td><td>34.871</td></tr><tr><td>Baten</td><td>13.709</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>21.162 N</td></tr></table>	Lasten	34.871	Baten	13.709	Saldo	21.162 N	
Lasten	34.871								
Baten	13.709								
Saldo	21.162 N								
Verkeersmaatregelen	Bevorderen van de verkeersveiligheid en goede afwikkeling van alle verkeersdeelnemers	<table><tr><td>Lasten</td><td>33.951</td></tr><tr><td>Baten</td><td>1.077</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>32.874 N</td></tr></table>	Lasten	33.951	Baten	1.077	Saldo	32.874 N	
Lasten	33.951								
Baten	1.077								
Saldo	32.874 N								
Parkeren op straat	Zorgen voor voldoende parkeerplaatsen in de openbare ruimte	<table><tr><td>Lasten</td><td>35.858</td></tr><tr><td>Baten</td><td>232</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>35.626 N</td></tr></table>	Lasten	35.858	Baten	232	Saldo	35.626 N	
Lasten	35.858								
Baten	232								
Saldo	35.626 N								
Parkeergarages	Verantwoording van de financiële gevolgen van de privatisering van parkeergarages.	<table><tr><td>Lasten</td><td>1.210</td></tr><tr><td>Baten</td><td>487</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>723 N</td></tr></table>	Lasten	1.210	Baten	487	Saldo	723 N	
Lasten	1.210								
Baten	487								
Saldo	723 N								
Parkeerbelasting	Administratie van de baten diverse parkeerbelastingen	<table><tr><td>Lasten</td><td>0</td></tr><tr><td>Baten</td><td>39.591</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>39.591 V</td></tr></table>	Lasten	0	Baten	39.591	Saldo	39.591 V	
Lasten	0								
Baten	39.591								
Saldo	39.591 V								

Beoogd maatschappelijk effect: wat willen we bereiken?

De gemeente streeft naar een betrouwbare bereikbaarheid. Dit vertaalt zij in het formuleren van een maximale reistijd tussen enkele strategische toplocaties (inclusief bedrijven en voorzieningen). Daarnaast wil de gemeente rust en ruimte in woongebieden, onder meer door het verlagen van de parkeerdruk in woongebieden met een structureel tekort aan parkeervoorzieningen en door het verbeteren van de verkeersveiligheid.

Gezien de te verwachten mobiliteitsgroei wil de gemeente het fietsgebruik tot 2020 met 30% laten toenemen en het gebruik van het OV met 40%. Dit vergt een investering in de fiets- en OVinfrastructuur. Doorgaande autostromen in de stad worden zoveel mogelijk gebundeld op een

beperkt aantal hoofdroutes. Kwetsbare woon- en verblijfsgebieden worden ontlast van doorgaand autoverkeer.

De invulling van de nieuwe topindicatoren verkeer vordert gestaag. In een brief aan de Raadscommissie Leefomgeving van 1 november 2011 is de voortgang van de topindicatoren toegelicht (RIS 181602).

Topindicator	Nulmeting 2010	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Reistijden							
Gemiddelde trajectsnelheid auto:							
- Internationale Ring + inpridders (km/u)	44,2 km/u, %	onbekend	35-40	35-40	35-40	35-40	35-40
- Stedelijke hoofdwegen (km/u)	26,7 km/u, %	onbekend	20-25	20-25	20-25	20-25	20-25
- Reistijd stadsrand tot toplocaties (min)	onbekend	onbekend	20	20	20	20	20
<i>Bron: Nationale Databank Wegverkeersgegevens (2010: handmatige telling bureau Dufec)</i>							

De indicator 'Gemiddelde trajectsnelheid auto' kan pas worden ingevuld als de Nationale Databank Wegverkeersgegevens beschikbaar komt. Deze nieuwe gegevensbron kent nog aanloopproblemen, maar verwacht wordt dat de benodigde cijfers in het najaar van 2012 beschikbaar komen.

Topindicator	Nulmeting 2010	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Buurt met >90% parkeerdruk	≥5	26	26	25	21	19	17
<i>Bron: Concept monitor HNM (2010: rapport aanpak parkeren woongebieden RIS 155060)</i>							

In 2010 was van 5 gebieden bekend dat ze zowel een te hoge parkeerdruk als een structureel tekort aan parkeerplaatsen voor bewoners hadden. 30 Haagse woonbuurten zijn daarvoor onderzocht, daarvan hadden er 19 een parkeerprobleem. In 14 daarvan is dat probleem de afgelopen jaren opgelost door invoering van betaald parkeren. In de resterende 5 gebieden was dit niet direct mogelijk omdat er eerst meer parkeercapaciteit moest worden gerealiseerd. Dit zijn de 5 gebieden uit de tabel, waar nu extra parkeerplaatsen bijkomen (als onderdeel van de 2.500 extra parkeerplaatsen). In 2011 zijn nieuwe parkeertellingen verricht in delen van de stad waar niet recent was geteld. Hieruit bleek dat er een te hoge parkeerdruk was in 26 gebieden. Nader onderzoek moet uitwijzen of er in deze gebieden ook een structureel tekort aan parkeergelegenheid is. Ook moet worden onderzocht welke instrumenten ingezet kunnen worden om de parkeerproblemen daar op te lossen.

Topindicator	Nulmeting Jaar 2010	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Vervoerswijze van alle reizigers in Den Haag							
Auto	36,5%	36%	36%	35%	35%	35%	34%
Openbaar Vervoer	17,5%	14%	14%	14%	14%	14%	14%
Fiets	16,2%	21%	21%	21%	21%	21%	22%
Lopen	29,8%	29%	29%	29%	29%	29%	29%
<i>Bron: Stadsenquête 2011 (2010: Mobiliteit van de Hagenaar 2007-2008 en Mobiliteitsonderzoek Nederland/Ovin)</i>							

De vervoerswijzekeuze van alle reizigers in Den Haag. Dit getal sluit goed aan op de doelstellingen van het college. Deze gegevens zijn echter niet jaarlijks beschikbaar, maar slechts elke twee jaar. Bron van dit getal is het Onderzoek Verplaatsingen in Nederland van het CBS. Opmerkelijk is dat het

marktaandeel van de verschillende vervoerwijzen vrijwel stabiel blijft, terwijl wel fors wordt geïnvesteerd in alternatieven voor de auto. De verklaring hiervoor is dat de mobiliteit als geheel groeit en dat zonder investeringen het marktaandeel van fiets en openbaar vervoer achteruit zou gaan.

Gemeentelijke bijdrage: wat gaan we daarvoor doen?

Verkeersmaatregelen

Aanpassingen aan de hoofdstructuur voor de auto

In deze collegeperiode is in samenwerking met het Rijk een visie ontwikkeld op de opwaardering van de hoofdstructuur. Voor de auto gaat het daarbij hoofdzakelijk om de wegen die het rijkswegennet verbinden met de stad, de zogeheten 'inprikkers': Beatrixlaan, Zuidelijke Randweg, Noordelijke Randweg, Rotterdamsebaan/Neherkade. Uit de verkenning van het 'Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport' (MIRT) van het Rijk komen maatregelen op de Noordelijke Randweg, de N14/Lozerlaan en de Beatrixlaan in beeld. Er loopt een studie naar maatregelen aan de Internationale Ring West (N211/Lozerlaan/Noordwestelijke Hoofdroute).

De Rotterdamsebaan is een nieuwe verbinding tussen de A4/A13 en de Centrale Zone van Den Haag. Bij de aanleg van de Rotterdamsebaan zijn naast de gemeente Den Haag ook het ministerie van Infrastructuur & Milieu, het stadsgewest Haaglanden en de gemeenten Leidschendam-Voorburg en Rijswijk betrokken. De planontwikkeling voor deze verbindingsweg (inclusief tunnel) is in volle gang. Nadat de subsidieaanvraag via de gemeenteraad en het stadsgewest Haaglanden door het Rijk is goedgekeurd kan de uitvoering voorbereid worden. In augustus 2012 heeft het ministerie van Infrastructuur en Milieu een extra bijdrage van € 70 mln. toegezegd voor de Rotterdamsebaan. Met deze toezegging zijn er nu voldoende middelen beschikbaar om het project uit te voeren. Vooruitlopend daarop wordt onder ander de Neherkade al aangepast. De verwachting is dat de Rotterdamsebaan in 2019 gereed is.

Fietsverkeer

Op basis van het Meerjarenplan Fiets 2011 tot en met 2014 wil de gemeente in 2012 starten met de aanpak van 6 zogeheten stertroutes, waarvan er in deze collegeperiode minstens 3 moeten gereedkomen. Daarnaast wil de gemeente deze periode minstens 12 ontbrekende schakels in het hoofdrouthenet voor de fiets uitvoeren; van 6 daarvan is de voorbereiding al gestart.

Fietsparkeren

Gelet op het belang dat wordt gehecht aan goede fietsenstallingen wordt voor de periode 2013 tot en met 2015 jaarlijks € 0,4 mln. beschikbaar gesteld voor de exploitatie van de fietsenstallingen. Dit is nodig vanwege het wegvallen van de mogelijkheden om via leerwerkplekken de stallingen te bemannen. In de komende jaren kan gebruik worden gemaakt van ex-WIWers die tegen een inleenvergoeding de stallingen kunnen bemannen. Op basis van nadere studies wordt bezien om te gaan met fietsparkeren in Den Haag.

Bij het Centraal Station staat een tijdelijke fietsenflat. Bij het station moeten nog 6.000 nieuwe stallingsplaatsen komen. De plannen daarvoor worden gemaakt. Ook komt er een grote nieuwe fietsenstalling bij Station Hollands Spoor. Voor de binnenstad wordt onderzocht of er fietsenstallingen mogelijk zijn op het parkeerterrein achter de Bijenkorf en/of in de parkeergarage Veerkade. Met ontwikkelaars wordt gesproken over fietsenstallingen als onderdeel van de drie grote bouwplannen in het kernwinkelgebied. In de woonomgeving worden veel 'fietsnietjes' bijgeplaatst, dat zijn beugels waar een fiets aan vastgemaakt kan worden. Een onderzoek naar buurtstallingen loopt (Goudsbloemlaan). We gaan op veel plekken in de stad fietstrommels plaatsen, na een succesvolle proef in Bezuidenhout-West.

Verkeersveiligheid

Een ander aspect van zowel een goede bereikbaarheid als een rustige en leefbare woonomgeving is de verkeersveiligheid. Belangrijke aspecten daarin zijn gedragsverandering van weggebruikers, verkeerseducatie en het terugdringen van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers. Kleine en grotere ingrepen in de infrastructuur blijven onderdeel van de verkeersveiligheidsaanpak.

De kruising Fruitweg/Viaductweg is aangemerkt als Verkeersknooppunt 2011. Op dit kruispunt gebeuren veel (bijna) ongelukken en daarbij is de doorstroming slecht. Om dit op te lossen, wordt een rotonde aan te leggen. Het college stelt € 0,8 mln. beschikbaar voor de aanleg van de rotonde. De verwachting is dat deze investering in 2013 gerealiseerd is, zodat het verkeersveiligheidsprobleem is opgelost.

Groei aandeel openbaar vervoer

Netwerk RandstadRail (NRR)

Met het Netwerk RandstadRail bouwt de gemeente, samen met Haaglanden, de RandstadRail verder uit. Een deel van de huidige trams wordt vervangen door moderne lagevloertrams die aan meer reizigers plaats bieden. De nieuwe trams gaan rijden op de 'regiotramlijnen', dat zijn alle tramlijnen behalve de lijnen 6, 10 en 12. De infrastructuur wordt waar nodig aangepast:

- Het Stationsplein bij HS en de halte bij CS worden heringericht voor de verwachte reizigersgroei. De halte bij HS wordt tot "tophalte" ontwikkeld. Andere tophaltes zijn Madurodam, Centrum en Leyweg.
- De railinfrastructuur van de lijnen 1, 15, 16 en mogelijk lijn 17 (richting Statenkwartier) wordt aangepast. Voor het nieuwe trammaterieel, dat zwaarder en breder is.
- Ook lijn 9 (Koninginnegracht, Nieuwe Parklaan, Scheveningen) wordt geschikt gemaakt voor de nieuwe trams, waarbij ook gestreefd wordt naar een hogere gemiddelde snelheid van de trams.
- Ten slotte worden alle sporen tussen Den Haag CS en Den Haag HS aangepakt (centrumgebied).

Bovenstaande maatregelen zijn deels gesubsidieerd door het Rijk (uit het Actieprogramma Regionaal OV en het Programma Beter Benutten) en het stadsgewest (uit de Brede Doeluitkering). Het gaat in totaal om circa € 260 mln. aan infrastructuur in Haaglanden.

Overige maatregelen

De Park&Ride-locatie Hoornwijck wordt verder verbeterd en het aantal parkeerders neemt toe. In 2012 verwachten wij ruim 30.000 parkeerders te ontvangen. Daarnaast is de P&R-voorzieningen bij station Ypenburg geopend. Daarnaast wordt gewerkt aan voorbereiding van P&R-voorzieningen bij Randstadrailhalte Forepark en de Uithof. Vervoersmanagement wordt vooral regionaal gestimuleerd, bijvoorbeeld door de 'mobiliteitsmakelaar'. Primair moet vervoersmanagement worden opgepakt door bedrijven en organisaties zelf.

Aanleg straten, wegen en pleinen

Met dit geld worden onder andere tegelfietspaden omgezet naar rood asfalt. Het streven in 2013 is 10 km, ter invulling van de doelstelling in het Meerjarenprogramma-Fiets 2011-2014 van 44 km. De aanpak van fietsonveilige situaties geschiedt op basis van meldingen via de websites "Fiets in de knel" en <http://www.denhaag.nl/>. Het is een continu proces. Jaarlijks worden ca. 40 meldingen onderzocht, waarvan op de helft kleinschalige werkzaamheden worden uitgevoerd ter verbetering. Ook wordt dit budget gebruikt voor de afdracht aan het mobiliteitsfonds Haaglanden.

De aanleg van infrastructuur kost veel geld. De investeringsmiddelen zijn toegelicht in de paragraaf Investeringsprojecten. Verkeersprojecten en projecten in de openbare ruimte die meerdere dekkingsbronnen hebben (reserves, investeringskrediet en subsidies) worden via dit product verantwoord. Dit betreft

bijvoorbeeld de nieuwe Boulevard in Scheveningen, Netwerk RandstadRail, de VAB Veenkade, de herinrichting Grote Marktstraat, de herinrichting Haagse Markt, P 2500 en allerlei kleinere herinrichtingen.

Bij de jaarrekening 2011 zijn de projecten Hubertustunnel, De Put, Calandstraat, Mosselsingelbrug, OV-knooppunt Leyenburg en de Randstadrail afgesloten met een financieel voordeel. Als gevolg hiervan zijn de hiermee gemoeide structurele kapitaallasten vrijgevallen voor € 0,6 mln. Deze zijn bij deze begroting opnieuw ingezet.

Verkeersregeling

Om alle verkeersstromen optimaal en verkeersveilig in en door de stad te geleiden, wordt met Dynamisch Verkeersmanagement het verkeer geïnformeerd, geleid en gestuurd. Actuele verkeersgegevens, slimme verkeerslichten en 50 Dynamische Route Informatie Panelen (drip's) helpen hierbij. De gemeente temporeert de ontwikkeling van het Dynamisch Verkeersmanagement. Door het temporeren van de maatregelen kan € 0,3 mln. bespaard worden. Dit betekent dat de bestaande maatregelen wel worden uitgevoerd, maar in een langzamer tempo. De verkeersregelininstallatie is hét instrument voor de veiligheid, doorstroming en leefbaarheid. Een moderne en goed afgestelde verkeersregelininstallatie zorgt dat al het verkeer vlot een kruispunt passeert met zo weinig mogelijk stop- en optrekbewegingen. De volgende stap is het koppelen van verkeersregelininstallaties op een route in een netwerkregeling. Dat bevordert de reistijd-betrouwbaarheid van de route. Onderzoek moet uitwijzen waar dit het meest effectief is. Vanaf 2015 worden de verkeersregelininstallaties en drip's gecombineerd ingezet via regelscenario's. Daarmee worden de op de drip's aangewezen routes zo geregeld met de verkeersregelininstallaties dat de betrouwbaarheid van de reistijd toeneemt en het opvolgedrag van de weggebruiker wordt beloond.

Parkeren op straat

Parkeren is een belangrijk onderdeel van de duurzame bereikbaarheid van Den Haag. Gestart is met de voorbereiding van het toevoegen van 2.500 nieuwe parkeerplaatsen in woongebieden met een structureel tekort aan parkeergelegenheid. Voor het Programma P2500 gaan de werkzaamheden van start vanaf oktober 2012. Er wordt € 11,2 mln. geïnvesteerd (Raadsbesluit 15, maart 2012). Het betreft herinrichtingen van straten in Laakkwartier-Oost, Oud-Scheveningen en Vruchtenbuurt. Later komt ook Oud-Leyenburg aan de beurt. In deze wijk wordt bovendien een tijdelijke stallingsgarage gerealiseerd, waardoor mensen gedurende de rioleringswerkzaamheden (waarbij ook parkeerplaatsen worden toegevoegd) geen extra parkeerproblemen zullen ondervinden. De garage is bij de start van de werkzaamheden (begin 2013) gereed.

De gemeente wil ook door middel van de invoering van betaald parkeren in gebieden met een parkeerdruk van meer dan 90% komen tot een optimalere verdeling van de schaarse ruimte. In 2012 heeft dit geleid tot betaald parkeren in de volgende gebieden:

- Duinoord Noord (per 1 mei; uitbreiding van een bestaand vergunninggebied)
- Puntje Moerwijk (per 1 juli; invoering nieuw vergunninggebied)
- Groente- en Fruitmarkt (per 1 oktober; uitbreiding van een bestaand vergunninggebied)
- Heesterbuurt (per 1 oktober; uitbreiding van een bestaand vergunninggebied)
- Vruchtenbuurt (per 1 oktober; invoering van een 'kraagregeling')
- Bezuidenhout Oost (per 1 december; uitbreiding van een bestaand vergunninggebied)

Invoeringen en uitbreidingen worden na een jaar geëvalueerd, zijnde 2013. Vooralsnog zijn de volgende gebieden aangewezen om in 2013 te worden toegevoegd aan het betaald parkeren regime:

- Scheveningen West
- Notenbuurt

In 2013 wordt overgegaan naar muntloos parkeren. Alle automaten worden geschikt gemaakt voor pinnen. Naast betaalgemak wordt hiermee ook het openbreken van parkeerautomaten teruggedrongen.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	80.535	113.711	90.218	86.621	86.621
Goedgekeurde mutaties	32	-	-	-	-
Subtotaal	80.567	113.711	90.218	86.621	86.621
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	260-	300-	300-	300-	300-
Nieuw beleid	-	973	34	45	343-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	43.849	685	14.093-	11.692-	17.895-
Totaal lasten	124.156	115.070	75.859	74.674	68.083

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	44.483	42.980	44.015	41.139	41.139
Goedgekeurde mutaties	32	-	-	-	-
Subtotaal	44.515	42.980	44.015	41.139	41.139
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	47.555	12.248	1.142	5.018	471
Totaal baten	92.070	55.228	45.157	46.157	41.610

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Reserve Verstrating grondbedrijf	3202	1.078	200	694	584
Reserve Parkeren	3204	8.402	7.500	8.787	7.115
Reserve Openbaar Vervoer Hoger Plan	3259	3.800	2.250	5.000	1.050
Reserve Reserve beleid VCP	3271	1	-	-	1
Res. HSL	6309	1.700	-	-	1.700
BR VHV DHZW (programma 17)	6388	2.069	-	33	2.035
Eindtotaal		17.050	9.950	14.514	12.485

2.18 Programma Wonen

Coördinerend portefeuillehouder: Marnix Norder

Wonen	Een aantrekkelijk stedelijk woonklimaat voor huidige en nieuwe Haagse burgers	<table> <tr><td>Lasten</td><td>40.335</td><td></td></tr> <tr><td>Baten</td><td>16.627</td><td></td></tr> <tr><td>Saldo</td><td>23.709</td><td>N</td></tr> </table>	Lasten	40.335		Baten	16.627		Saldo	23.709	N
Lasten	40.335										
Baten	16.627										
Saldo	23.709	N									
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)									
Woningbouw	- Nieuwbouw 1.500 woningen per jaar t/m 2014 - Terugdringen leegstand, bevorderen tijdelijke huur en transformatie van kantoren - Ondersteunen particulier opdrachtgeverschap	<table> <tr><td>Lasten</td><td>11.015</td><td></td></tr> <tr><td>Baten</td><td>4.129</td><td></td></tr> <tr><td>Saldo</td><td>6.886</td><td>N</td></tr> </table>	Lasten	11.015		Baten	4.129		Saldo	6.886	N
Lasten	11.015										
Baten	4.129										
Saldo	6.886	N									
Stadsvernieuwing wonen	- Structurele verbetering van de woningmarktpositie van wijken - Herstructurering en transformatie - Aandacht voor de sociale en particuliere voorraad	<table> <tr><td>Lasten</td><td>11.379</td><td></td></tr> <tr><td>Baten</td><td>8.508</td><td></td></tr> <tr><td>Saldo</td><td>2.871</td><td>V</td></tr> </table>	Lasten	11.379		Baten	8.508		Saldo	2.871	V
Lasten	11.379										
Baten	8.508										
Saldo	2.871	V									
Woonbeleid	1.500 nieuwe kamers voor jongeren/studenten t/m 2014 - Huisvestingsafspraken (sociaal)kwetsbaren - Aanpakken overlast, bevorderen doorstroming en tegengaan onredelijk hoge huurprijzen	<table> <tr><td>Lasten</td><td>4.078</td><td></td></tr> <tr><td>Baten</td><td>303</td><td></td></tr> <tr><td>Saldo</td><td>3.775</td><td>N</td></tr> </table>	Lasten	4.078		Baten	303		Saldo	3.775	N
Lasten	4.078										
Baten	303										
Saldo	3.775	N									
Woonwagencentra	Overdragen en/of afbouwen van woonwagendplaatsen en woonwagens	<table> <tr><td>Lasten</td><td>2.076</td><td></td></tr> <tr><td>Baten</td><td>300</td><td></td></tr> <tr><td>Saldo</td><td>1.777</td><td>N</td></tr> </table>	Lasten	2.076		Baten	300		Saldo	1.777	N
Lasten	2.076										
Baten	300										
Saldo	1.777	N									
Bouw-, woning- en welstandtoezicht	- Handhaven minimale kwaliteit woningvoorraad - Terugdringen onrechtmatig gebruik van panden - Tegengaan van illegale bouw	<table> <tr><td>Lasten</td><td>10.978</td><td></td></tr> <tr><td>Baten</td><td>3.387</td><td></td></tr> <tr><td>Saldo</td><td>7.591</td><td>N</td></tr> </table>	Lasten	10.978		Baten	3.387		Saldo	7.591	N
Lasten	10.978										
Baten	3.387										
Saldo	7.591	N									
Ongediertebestrijding	Preventieve voorlichting en coördinatie bij het bestrijden van ongedierte	<table> <tr><td>Lasten</td><td>149</td><td></td></tr> <tr><td>Baten</td><td>0</td><td></td></tr> <tr><td>Saldo</td><td>149</td><td>N</td></tr> </table>	Lasten	149		Baten	0		Saldo	149	N
Lasten	149										
Baten	0										
Saldo	149	N									
Graffitibestrijding	Uitvoeren van het vijfsporenbeleid graffiti bestrijding	<table> <tr><td>Lasten</td><td>659</td><td></td></tr> <tr><td>Baten</td><td>0</td><td></td></tr> <tr><td>Saldo</td><td>659</td><td>N</td></tr> </table>	Lasten	659		Baten	0		Saldo	659	N
Lasten	659										
Baten	0										
Saldo	659	N									

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

De doelstelling van het programma Wonen is het realiseren van een aantrekkelijk stedelijk woonklimaat voor de huidige en nieuwe bewoners van onze stad. Kernpunten daarbij zijn:

- meer woningen en betere woningen door nieuwbouw en woningverbetering, voor de verschillende bewonersgroepen. In het bijzonder voor mensen met lage en modale inkomens, studenten en anderen die aangewezen zijn op een bijzondere woning of woonvorm of door (collectief) particulier opdrachtgeverschap een woning realiseren;
- stadsvernieuwing en nieuwe vormen van stadsontwikkeling, zoals het stimuleren van transformatie van kantoren naar woningen, woningdifferentiatie, leefbaarheid, duurzaamheid en veiligheid;

- zorgen voor een rechtvaardige verdeling van de beschikbare woningen;
- goede handhaving om ongewenste situaties te voorkomen en tegen te gaan.

Topindicator	Nulmeting 2006	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Wijziging woningvoorraad							
Opgeleverde nieuwbouw	2.471	1.477	1.300	1.300	1.300	1.300	1.300
Overige toevoegingen woningvoorraad	191	267	200	200	200	200	200
Totaal onttrekkingen woningvoorraad	1.622	323	540	540	540	540	540
Saldo wijziging woningvoorraad	1.040	1.421	960	960	960	960	960
<i>Bron: CBS woningvoorraad, bewerking DSO/onderzoek</i>							

Beoogd maatschappelijk effect: wat willen we bereiken?

Woningbouw

De woningmarkt vertoont nog geen tekenen van herstel. Dat heeft grote gevolgen voor de woningbouw de komende jaren. Het streven is nu om in 2011 tot en met 2015 1.500 woningen per jaar op te leveren, in totaal 7.500 woningen. Dit is 5.000 minder dan opgenomen in de Haagse Woonvisie. De groeiambitie uit de visie blijft overeind, maar zal pas na 2015 worden uitgevoerd. Bij de bouw van woningen in de komende jaren blijft het uitgangspunt dat er voldoende en gevarieerd nieuwbouwaanbod in verschillende stedelijke woonmilieus moet zijn.

De gemeente bouwt zelf geen woningen. Daarvoor zijn marktpartijen en corporaties verantwoordelijk. De gemeente heeft daarom afspraken gemaakt met de corporaties Vestia, Staedion en HaagWonen over de productie. De partijen hebben gezamenlijke ambities uitgesproken op het terrein van woningbouwproductie, herstructurering, duurzaamheid en woonruimteverdeling. Hierbij zal ook nadrukkelijk aandacht zijn voor de monitoring van prestaties. Om te voorkomen dat door de teruglopende financiële vermogenspositie van corporaties de bouwproductie en herstructurering ver inzakken, wordt de productie van corporaties op de voet gevolgd. Ook met beleggers worden afspraken gemaakt over de bouw van woningen.

Begin 2012 is duidelijk geworden dat corporatie Vestia in grote financiële problemen verkeert. We vinden vanuit het perspectief van de volkshuisvesting, de Haagse woningmarkt, de projectenportefeuille van Vestia in Den Haag en de betekenis voor de noodzakelijke grondopbrengsten voor de gemeente, de situatie voor Den Haag zeer verontrustend. Vestia heeft aangegeven dat als gevolg van de situatie weinig woningbouwprojecten doorgang zullen vinden. Dit heeft grote gevolgen voor onder andere de herstructurering in Den Haag Zuid West. Ook heeft Vestia aangegeven landelijk 15.000 woningen te willen verkopen om het verlies op te lossen. Dit zal in Den Haag onder meer tot langere wachttijd kunnen leiden voor de toewijzing van een sociale woning en tot een verdere daling van de huizenprijzen in de Haagse regio. Daarom wordt de mogelijkheid onderzocht om samen met Haagse woningcorporaties een voorstel te doen voor de overname van het bezit en de projecten van Vestia in Den Haag. In 2013 zal dit verder worden uitgewerkt.

Verder stimuleert de gemeente de bouw van woningen. In het coalitieakkoord 'Aan de slag' is € 3 mln. per jaar vrijgemaakt voor het wonen en het woningbouwprogramma. Een deel hiervan wordt ingezet voor het stimuleren van de woningbouwproductie in het middensegment, de bouw van studentenwoningen en de transformatie van kantoren naar woningen. Om het wonen in kantoren te stimuleren is een gemeentelijke kantorenloods aangesteld. In navolging van de Taskforce 16.200

woningen is een woningbouwaanjager aangesteld. Die richt zich op het wegnemen van knelpunten en het versnellen van stagnerende processen bij projecten die in 2013 moeten starten.

De gemeente Den Haag stimuleert en ondersteunt (collectief) particulier opdrachtgeverschap. De kern van hiervan is dat zoveel mogelijk wordt gebouwd onder zeggenschap en invloed van de toekomstige gebruikers. Mensen zijn de opdrachtgever van hun eigen woning, op basis van hun eigen ideeën. Ze krijgen de kans hun droom in vervulling te laten gaan door nieuwbouw op een eigen kavel of verbouw van een kluswoning. De gemeente heeft hierbij de rol om dit voor diverse inkomens- en doelgroepen mogelijk te maken.

Stadsvernieuwing wonen

Het derde Investeringsprogramma Stedelijke Vernieuwing (€ 115 mln. voor 2010 tot en met 2014) wordt geïnvesteerd in particuliere voorraad, openbare ruimte, wijk economie en binnenstedelijke verdichting en transformatie. De toedeling naar projecten vindt plaats met het Investeringsprogramma Stedelijke Ontwikkeling (IpSO), dat tegelijk met de programmabegroting aan de Raad wordt voorgelegd. Ongeveer de helft van het budget zal ingezet worden in de krachtwijken Zuidwest, Transvaal, Schilderswijk en Stationsbuurt.

Veel wijken in Den Haag zijn eenzijdig opgebouwd. Met de nieuwbouwproductie, herstructurering, transformatie en (duurzame) renovatie wil de gemeente meer differentiatie aanbrengen. De sociaaleconomische positie van de wijken versterkt daardoor, waarmee ze aantrekkelijker worden.

Naast vernieuwing door sloop en nieuwbouw krijgt duurzame renovatie en aanpassing van woningen steeds meer aandacht. In het coalitieakkoord is € 5 mln. (€ 2,5 mln. in 2013 en 2014) beschikbaar gesteld voor duurzame particuliere woningverbetering:

- verbeteren van VvE-beheer (Verenigingen van Eigenaren) door voortzetting van de VvE-balie;
- Onderhoud en renovatie, in combinatie met duurzaamheidsmaatregelen (voorlichting, advies en handhaving, zoals de aanpak van Rotte Kiezen en Brandpanden);
- prestatieafspraken met de corporaties en werkafspraken met particuliere verhuurders;
- uitvoeren van wettelijke handhavingstaken en kleine subsidieregelingen.

Met de duurzame particuliere woningverbetering willen we jaarlijks van 1000 woningen de huidige kwaliteit borgen en verduurzamen. In het uitvoeringsplan “Bestaande woningen, duurzame woningen!” staan de concrete acties. De particuliere voorraad krijgt een belangrijke plek hierin.

Met deze maatregelen is de VvE balie voor de huidige coalitieperiode gegarandeerd. Om ook in 2015 de VvE balie te laten voortbestaan, is hiervoor in de begroting 2013-2016 eenmalig € 0,36 mln. opgenomen.

Woonbeleid

Om de woningmarktpositie van jongeren/studenten te verbeteren is een actieprogramma studentenhuysvesting vastgesteld. Eén van de doelen is dat er eind 2014 1500 kamers bijgekomen zijn. Er zitten nu al 2.000 kamers in de planning. In 2013 zal de woonbehoefte worden onderzocht van studenten en van wonen in kantoren.

De gemeente en de corporaties zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het huisvesten van verschillende groepen sociaal kwetsbare mensen. De belangrijkste doelgroep zijn de mensen die uit de maatschappelijke opvang weer de weg naar herstel inslaan en via Begeleid Wonen worden gehuisvest, (hulpbehoevende) senioren en gehandicapten, en arbeidsmigranten uit Midden en Oost-Europa. Voor Begeleid Wonen introduceren we de nieuwe woonvorm ‘Housing First’. Er zijn inmiddels enkele grootschalige initiatieven van uitzendbureaus voor de huisvesting van arbeidsmigranten. De gemeente

spant zich in om de afspraak van 1500 plekken door corporaties te behalen en om de huisvestingsdruk met omliggende gemeenten te delen. Voor hulpbehoevende senioren wordt ingezet op het verbeteren van de kwaliteit en toekomstbestendigheid van hun huisvesting met zorg, en vooral op het verbinden van partijen en op betere samenwerkingsafspraken.

De corporaties geven voorrangsverklaringen af aan woningzoekenden voor sociale huurwoningen. Mensen met grote medische of sociale problemen, die samenhangen met hun woonsituatie, kunnen een voorrangsverklaring aanvragen. Ook onder andere bijzondere omstandigheden kan een voorrangsverklaring worden afgegeven.

De gemeente zoekt in 2013 de samenwerking op met de politie en corporaties om ongestoord woongenot te garanderen. Bewoners die veelvuldig overlast veroorzaken in de omgeving, worden geconfronteerd met mogelijke huisuitzetting. Voor een beperkt aantal overlastgevers, die in een gewone woonomgeving niet meer zijn te accepteren, zal een Skaeve Huseproject worden opgezet. Deze overlastgevers kunnen daar tot rust en inkeer komen en met begeleiding mogelijk weer de stap naar herstel en zelfstandig wonen zetten. Inmiddels functioneert het platform Woonoverlast, waarin alle betrokken partijen met verhuur, handhaving en zorg participeren om hun ervaringen uit te wisselen en hun activiteiten op elkaar af te stemmen. Daarnaast worden bij de aanpak van woonoverlast de activiteiten van het Meld- en Steunpunt Woonoverlast voortgezet.

De gemeente ziet erop toe dat voor huishoudens met een laag inkomen voldoende goedkope woningen beschikbaar zijn en blijven. Door aanpassing van de wetgeving is het van belang om in ieder geval een minimale kernvoorraad sociale huurwoningen aan te houden. Met de corporaties zijn hierover afspraken gemaakt. In 2013 wordt gewerkt aan het bevorderen van de doorstroming in de woningmarkt door het woningaanbod voor het middensegment te vergroten. Ook wordt er gewerkt aan het terugdringen van het aantal scheefwoners. Om onredelijk hoge huurprijzen tegen te gaan blijft het Huurteam actief. Door de prijs/kwaliteit van huurwoningen in overeenstemming te brengen met het Woning Waardering Stelsel blijven deze woningen beter toegankelijk voor huishoudens met een laag inkomen en worden misstanden en excessen bestreden. Op basis van de goede resultaten van het Huurteam in de afgelopen jaren wordt het Huurteam voortgezet in 2013 en 2014.

Woonwagencentra

Op dit moment zijn er 11 woonwagencentra met in totaal 233 standplaatsen. De gemeente richt zich op het normaliseren van de situatie. De woonwagencentra en hun bewoners moeten aan de geldende regels voldoen. Er zijn geen achterstanden meer bij het optreden tegen illegale bouw. De kosten van bestuursdwang voor de verhuizing van de Leyweg worden afgehandeld. Naast verdere verbetering van de woonwagencentra is het van belang om het behaalde vast te houden. Vanaf 2012 controleert de gemeente periodiek de woonwagencentra op naleving van de bouw- en woonregelgeving. Bij deze begroting wordt voorgesteld vanaf 2015 een structurele bezuiniging van € 0,8 mln. in te boeken op het investeringsbudget van Woonwagencentra. Deze bezuiniging leidt niet tot verval in het niveau van handhaving en beheer van woonwagenlocaties.

Bouw-, woning- en welstandtoezicht

Onrechtmatig gebruik van bouwwerken wordt aangepakt met integrale handhaving door de Haagse Pandbrigade (HPB) in de meest kwetsbare gebieden van Den Haag: Regentes/Valkenbos, Rustenburg/Oostbroek, Laak Stationsbuurt/Rivierenbuurt, Transvaal, Schilderswijk en vanaf 2011 Den Haag Zuidwest. Daarbij wordt tegelijk gekeken naar de inschrijving in het gemeentelijke basisadministratie (GBA), illegale bewoning, overbewoning, uitkeringen, milieu, hennep, brandveiligheidsregio, ernstige woninggebreken en, waar van toepassing, horecavoorschriften. Dit moet de leefbaarheid en de veiligheid in de kwetsbare wijken borgen en vergroten. Het toezicht buiten de kwetsbare gebieden vindt plaats door meldingen van het Meld- en steunpunt Woonoverlast en eigen opsporing.

De HPB werkt integraal een heeft op deze manier de afgelopen jaren goede resultaten bereikt: de meest zware vormen van overlast en illegale bewoning komen nu minder voor dan vóór de intensieve controle van enige jaren geleden. De druk op wijken als Rustenburg-Oostbroek en Laak blijft echter hoog door bijvoorbeeld de hoge toestroom van Oost-Europese arbeidsmigranten. Blijvende aandacht is nodig om te voorkomen dat deze wijken niet weer afglijden. Het college heeft daarom besloten dat de HPB de rest van de collegeperiode extra mensen kan inzetten, juist om te zorgen dat de leefbaarheid in deze wijken op peil blijft. Het gaat om 12,5 extra FTE voor 2013 en 2014.

Het gemiddelde onderhoudsniveau van woningen in Den Haag is redelijk tot goed. Dit is bereikt door jarenlange stadsvernieuwing, subsidies voor woningonderhoud, en handhaving.

Ongedierte bestrijding

De bestrijdingsacties van kakkerlakken, papier-, oven- en zilvervisjes hebben de verspreiding van ongedierte beheersbaar gehouden. De komende jaren wordt doorgegaan met een projectmatige aanpak. Dit betekent dat de bestrijding wordt gestart na meerdere klachten uit één woonblok. Na onderzoek van het hele woonblok wordt het geconstateerde ongedierte bestreden. Deze werkwijze blijkt voldoende om verdere verspreiding te voorkomen.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	39.981	36.223	34.220	41.415	41.415
Goedgekeurde mutaties	1.250-	1.250-	-	-	-
Subtotaal	38.731	34.973	34.220	41.415	41.415
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	2.500-	-	-	360-	360-
Nieuw beleid	-	-	-	1.060	700
Neutrale mutaties in/tussen programma's	9.302	5.363	2.944	4.253-	13.469-
Totaal lasten	45.533	40.335	37.164	37.862	28.286

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	20.163	13.478	12.228	25.923	25.923
Goedgekeurde mutaties	1.250-	1.250-	-	-	-
Subtotaal	18.913	12.228	12.228	25.923	25.923
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	2.899	4.399	1.764	5.479-	14.695-
Totaal baten	21.811	16.627	13.992	20.444	11.228

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Res. Handhaving en ongediertebestrijding	3384	1.225	-	1.025	200
Reserve Ruimtelijke Ordening	6317	6.141	4.075	3.150	7.066
BR Flankerende maatregelen huisvesting arbeidsmigranten	6346	429	-	429	-
BR VHV DHZW (programma 18)	6389	394	-	394	-
BR Stedelijke Ontwikkeling (P18/ 821)	7303	964	-	400	564
Eindtotaal		9.153	4.075	5.399	7.830

2.19 Programma Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling

Coördinerend portefeuillehouders: Marnix Norder, Marjolein de Jong, Peter Smit

Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling Een duurzame groei en vitalisering van de stad		Lasten 301.326 Baten 245.096 Saldo 56.230 N
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)
Stadsvernieuwing	- Locaties voor bijzondere voorzieningen - Projectontwikkeling - Herstructurering bedrijventerreinen	Lasten 150.666 Baten 112.370 Saldo 38.296 N
Bouwgrondexploitaties	- Uitwerken masterplannen - Op peil brengen kustverdediging - Ontwikkelen van aantrekkelijk wonen, werken, recreëren en bereikbaarheid - Bouwgrondexploitaties	Lasten 88.480 Baten 76.911 Saldo 11.569 N
Bestemmingsplannen	- Bestemmingsplannen en beheersverordeningen niet behorend bij bouwgrondexploitatie - Toetsen bouwprojecten aan regelgeving - Herstructureren woonmilieus	Lasten 4.257 Baten 15 Saldo 4.242 N
Omgevingsvergunningen	Verstrekken omgevingsvergunningen	Lasten 21.388 Baten 21.119 Saldo 269 N
Erfpacht	Beheer 55.000 rechten van erfpacht incl. verkoop bloot eigendom	Lasten 10.053 Baten 17.864 Saldo 7.811 V
Vastgoedbeheer	Beheer van vastgoed (woonpanden en bedrijfspanden) voor ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling	Lasten 21.115 Baten 15.181 Saldo 5.934 N
Precariobelasting (DSO)	Inkomsten uit de heffing van precario-belasting en inspectie op het houden van voorwerpen onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde gemeenteground	Lasten 626 Baten 815 Saldo 189 V
Kernregistraties (DSO)	- Wettelijk verplichte, geogelateerde basis- en kernregistraties - Landmeten- en vastgoedinformatie	Lasten 4.741 Baten 821 Saldo 3.920 N

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

De uitgangspunten van het programma Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling zijn een duurzame groei en een vitalisering van de stad. Door de economische recessie is de markt veranderd en moet de gemeente prioriteiten stellen. Haalbaarheid en economisch profiel zijn dan belangrijk.

Kernpunten hierbij zijn:

- integrale gebiedsontwikkeling in en aan de stad;
- het ontwikkelen van aantrekkelijk wonen, werken, recreëren en bereikbaarheid;
- de juiste ruimtelijke context in de regio Haaglanden, in de Zuidvleugel en in de Randstad, waarbij de Structuurvisie Den Haag 2020 centraal staat.

Topindicator	Nulmeting 2008	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal vestigers in en vertrekkers uit Den Haag							
- aantal vestigers uit het binnenland	18.259	17.441	17.610	17.636	18.002	17.654	17.661
- aantal vestigers uit het buitenland	16.593	16.298	16.563	16.139	15.741	15.543	15.408
- aantal vertrekkers naar het binnenland	17.947	17.848	21.981	21.860	21.343	21.692	21.615
- aantal vertrekkers naar het buitenland	12.619	12.478	12.860	12.847	12.826	12.819	12.791
<i>Bron realisatie: GBA, bron prognose: Bevolkingsprognose 2012-2020</i>							

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Door de vastgoedcrisis is de manier van stadsontwikkeling veranderd. De gemeente zet zich om andere spelers te verleiden om het initiatief van de gemeente in stedelijke ontwikkelingen over te nemen. Op verschillende locaties in de stad is in 2012 een start gemaakt met (collectief) particulier opdrachtgeverschap (het Kleinschalig Opdrachtgeverschap) en ook in 2013 wordt dit verder gestimuleerd. Leegstaande kantoren en braakliggende terreinen worden gebruikt om de kwaliteit van de leefomgeving bij leegstand intact te houden en een katalysator te vormen voor stagnerende ontwikkelprojecten.

Stadsvernieuwing

De belangrijkste ontwikkelingen op locaties voor bijzondere voorzieningen in de komende jaren zijn:

- Eind 2013 start de bouw van het nieuwe kantoor van Eurojust.
- Het gebouw van de oude Mondriaanschool, aan de Houtrustweg, is aangekocht. Hier zal vanaf het schooljaar 2012-2013 de Europese school gevestigd zijn.
- Het Sophia Revalidatiecentrum bouwt een nieuw revalidatiecentrum op zijn eigen locatie in het Groene Assenkruis aan de Melis Stokelaan. Dit pand wordt eind 2013 opgeleverd.
- In 2013 start de herinrichting van de Leyweg tussen Steenwijcklaan en het winkelcentrum, mede voor het nieuwe stadskantoor. Daarbij zal ook de nieuwe Tophalte OV worden meegenomen.
- In 2012 worden de met het Haga Ziekenhuis en de Ontwikkelingscombinatie Leyenburg overeengekomen grondtransacties uitgevoerd. Ook passen we het bestemmingsplan aan. In 2013 starten we met bouwrijp maken.
- Voor de ontwikkeling van het Multicultureel Vrijtijdscomplex (MVC) in Transvaal is een tender uitgezet bij verschillende partijen. Om dit project te kunnen realiseren is € 1,5 mln. extra benodigd. Dit bedrag wordt bij deze begroting beschikbaar gesteld. In 2013 wordt de tenderprocedure verder uitgewerkt. Daarna maakt de gemeente een keuze voor een ontwikkelende partij en start de voorbereiding van de bouw.
- In Laakhaven West start de bouw van de 3 mandirs (Hindoestaanse gebedshuizen) tegenover het RAC.
- De bouw van het crematorium bij de begraafplaats op de Binckhorst is gestart. Een school heeft zich gevestigd op de begane grond van Binck36.

De ontwikkelingen in de binnenstad zijn geconcentreerd op vier plekken.

- Het Wijnhavenkwartier. In juli 2013 wordt de gemeente eigenaar van de huidige twee panden van de ministeries (Wijnhavenkwartier fase 2). Er loopt een Europese aanbestedingsprocedure om deze twee panden in de markt te zetten.
- Strategische locatieontwikkelingen. De bouwprojecten La Cigüeña, het Sijthoff Citycomplex en de hoek Spui-Kalvermarkt zijn medio 2012 gestart, er worden dan vier projecten rond de Grote Marktstraat in ontwikkeld. Mogelijk komen daar in 2013 de volgende projecten bij: de renovatie van de Veerkade parkeergarage (inclusief de bouw van een supermarkt), het Kwantum pand, de locatie DELA (voormalig Zeemand-pand) en de renovatie van het V&D-pand.
- Korte en Lange Voorhout e.o. De bouw van de nieuwe huisvesting van de Hoge Raad start in 2013. En er is een particulier initiatief voor een parkeergarage op het Lange Voorhout.
- Wooninitiatieven in de binnenstad. In het Binnenstadsplan 2010-2020 is uitgegaan van een toevoeging van 2.000 woningen in 2020 in en om de binnenstad. Ook in 2013 zullen naar verwachting particuliere initiatieven tot uitvoering komen.

Mensen komen natuurlijk niet alleen voor de boulevard en het strand, maar zeker ook voor het rijke culturele aanbod dat Den Haag heeft. Cultuur is essentieel voor de quality of life en daarmee de sociaal-economische ontwikkeling van Den Haag. Ondanks de beperktere financiële middelen zal een spannend en interessant aanbod nog steeds mogelijk zijn dankzij scherpe keuzes én inventiviteit en veerkracht van culturele organisaties in de stad. Om cultuur in Den Haag aantrekkelijk te houden moeten we blijven vernieuwen en investeren. Het college heeft afgesproken te komen tot een Dans en Muziekcentrum op het Spuiplein. De financiering van dit Spuiforum wordt stapsgewijs opgebouwd. In deze begroting wordt net als vorig jaar een deel van de investering gespaard. Een inhoudelijk voorstel ontvangt de raad hiervoor op korte termijn. In het najaar van 2012 levert Den Haag haar bidbook voor Culturele Hoofdstad van Europa 2018 in. In 2013 valt de definitieve beslissing van de jury.

De kern van de internationale zone, het World Forumgebied, wordt de komende jaren versterkt. Na ingebruikname van het Europolgebouw is gestart met de herinrichting van de openbare ruimte in het World Forumgebied. Die zal in 2013 gereed komen. Mede vanwege het 100-jarig bestaan van het Vredespaleis wordt begin 2013 het Carnegieplein heringericht. Aan de andere zijde van de internationale zone is het nieuwe pand voor het Internationaal strafhof in aanbouw. Het gebouw wordt in 2016 opgeleverd. De komende jaren zal ook de openbare ruimte rondom dat gebouw worden heringericht.

In het Benoordenhout starten in 2013 de nieuwbouw van de serviceflat Arensdorp en van het appartementengebouw aan de Else Mauhslaan. De eigenaar van het winkelcentrum aan het Willem Royaardsplein onderzoekt de mogelijkheden tot vernieuwing. In het Beatrixkwartier zal fase 2 van de Monarch in 2013 worden opgeleverd. Aan de Schenkweg in Bezuidenhout-West is de bouw van 62 jongerenwoningen in volle gang. In Mariahoeve wordt in 2013 de natuurbelevingstuin opgeleverd. Ook start aan de Amathistorst in 2013 de bouw van ongeveer 20 eengezinswoningen. Voor de ontwikkeling van Uithofslaan en Vroondaal zijn met de gemeente Westland, Haaglanden en de provincie afspraken gemaakt over een aantal projecten om de ruimtelijke kwaliteit van de Westlandse Zoom te verbeteren (groen, water en recreatieve verbindingen). Voor de Uithofslaan wordt een deel als vrije kavel aan particulieren verkocht en een deel aan ontwikkelaars. De ambitie hier blijft een luxe woonwijk, met zo veel mogelijk differentiatie in woningen, om de verkoop van de kavels te bevorderen. 19 woningen zijn in aanbouw. In 2013 wordt het fietspad langs de Poeldijkseweg vernieuwd en worden de nieuwe ontsluitingsweg voor de villawijk Uithofslaan en de verbetering van de oversteekmogelijkheid voor langzaam verkeer van de Monsterseweg ter hoogte van landgoed Ockenburgh opgeleverd.

Na de ontmanteling van de Ontwikkelingscombinatie Wateringseveld zullen de resterende projecten door de gemeente en het Bouwfonds worden afgewikkeld. Naast projectontwikkeling gaat het om de verkoop van vrije kavels. Het zal mede van de marktomstandigheden afhangen of er in 2013 veel woningen gebouwd zullen worden. Het grootste resterende project is Wateringse Binnentuinen.

Het eerste deel van de herstructurering van het deelgebied Nutswoningen in de Schilderswijk wordt eind 2013 gesloopt. De andere blokken volgen daarna. Verder passen we in de Schilderswijk het Actieplan Wonen toe door gedifferentieerde woningtoewijzing en kleinschalige fysieke ingrepen in de woningbouw en de openbare ruimte.

In Transvaal-Noord worden de woonblokken in fase 4a vervangen. Staedion zal voor de fasen 4b t/m 4d een herontwikkelingsvoorstel opstellen, waarna de gemeente en Staedion delen van de openbare ruimte gaan herinrichten.

De plannen voor de openbare ruimte Hollands Spoor worden in 2013 verder uitgewerkt. Start van de werkzaamheden is gepland in 2014. Geste Groep start begin 2013 met de realisatie van woningen en winkels aan het brede deel van de stationsweg. Voor zowel het Kleine als het Grote Belastingkantoor spelen initiatieven maar is nog geen concrete planning. Verder worden samen met NS en ProRail het doortrekken van de centrale stationshal voorbereid, met een nieuwe fietsenstalling en retail aan de Laakzijde. Begin 2014 zal de bouw starten.

Voor de locatie Spui/Lamgroen zal de ontwikkelaar een nieuw plan uitwerken. In 2014 zal een omgevingsvergunning voor de bouw worden verstrekt

De herontwikkeling van Laakhaven-West is in volle gang. De Calandtoren en het parkeergebouw zijn in aanbouw. Op de eerste kavels met kleinschalig opdrachtgeverschap (KO) zal de bouw starten. Er wordt gestart met de woningbouw (appartementen) naast de mandirs. De Waldorpstraat, 1ste van der Kunstraat en het RAC plein worden ingericht. De kopers van de tweede tranche KO-kavels naast de Pionier werken hun bouwplannen uit. In de spoorstrook van Laakhaven West zijn de eerste bouwactiviteiten voor de bedrijfsbebouwing zichtbaar. De studententorens in de spoorstrook naast de Megastores worden opgeleverd. De eerste kavel aan het Leeghwaterplein wordt verkocht voor studentenwoningen.

De gemeente zal in 2013 niet investeren in Kijkduin. Wel worden particuliere initiatieven ondersteund. Er worden overeenkomsten met de initiatiefnemers voor onder andere de herontwikkeling van het Deltaplein en het Atlantic Hotel afgesloten. Op verzoek van de initiatiefnemers worden Planuitwerkingskaders opgesteld. De gemeente actualiseert de bestemmingsplannen en rondt de procedure voor de BesluitMER voor het masterplangebied Kijkduin af.

In de Binckhorst verhuizen autodemonstratiebedrijven naar Pijnacker-Nootdorp. Zij leveren medio 2013 de gehuurde grond terug aan de gemeente. De bouwactiviteiten van particuliere initiatiefnemers starten. De nieuwe parkeergarage van KPN aan de Saturnusstraat wordt opgeleverd, en de nieuwe inrichting van de Saturnusstraat-Melkwegstraat volgt. Met het oog op de herontwikkeling van de Binckhorst heeft de gemeente strategisch vastgoed aangekocht, die zou worden gesloopt. Vanwege de gewijzigde plannen worden deze panden op korte termijn vooralsnog niet gesloopt. Om de panden te kunnen blijven verhuren is onderhoud noodzakelijk. Voor de komende vijf jaar is een bedrag van € 9,2 mln. beschikbaar gesteld voor noodzakelijke onderhoud.

Het asielzoekerscentrum (AZC) wordt getransformeerd naar woningen. De opbrengst uit de verkoop van het pand zal naar verwachting lager zijn dan de huidige boekwaarde. Om dit verlies te kunnen

dekken, zetten we vanuit de incidentele budgettaire ruimte € 5,4 mln. in voor het AZC. Verder zal de openbare ruimte rondom het AZC en de Jupiterkade worden heringericht.

De rijksmiddelen voor Stadsvernieuwing eindigen in 2014. Ook een aantal reserves die dienen als dekkingsbron voor projecten Stadsvernieuwing zullen eind 2014 zijn uitgeput. Daarmee wordt een gat geslagen in de financiering van projecten en komt de continuïteit van Stadsvernieuwing in gevaar. Om dit op te vangen is er in deze begroting € 3 mln. incidenteel en € 3,4 mln structureel opgenomen. In 2012 zal aan de hand van een doelmatigheidsonderzoek worden bepaald wat de omvang is van het nog resterende tekort.

Bouwgrondexploitaties

Door de vastgoedcrisis voert de gemeente in veel gebieden geen actief grondbeleid meer, maar verleidt ze de markt om het voortouw te nemen. De vraag naar woningen, kantoren en bedrijventerreinen is fors afgenomen. Hierdoor moet de gemeente de kaders van lopende grondexploitaties van het Investeringsprogramma Stedelijke Ontwikkeling (IpSO) herzien. Toch heeft de gemeente nog een aantal bouwgrondexploitaties lopen en gepland. De belangrijkste ontwikkelingen voor 2013 zijn:

- Ambachtsgaarde. De herontwikkeling van het winkelcentrum wordt in 2013 afgerond met de bouw van een complex van 24 appartementen, een horecaonderneming en ruimte voor het Leger des Heils.
- Naarderstraat-Readylocatie. Het schoolpand in de Naarderstraat wordt in 2013 verbouwd tot Thomashuis en Herbergier (kleinschalig zorgwonen voor mensen met een verstandelijke handicap en geheugenproblemen). Aansluitend wordt het profiel van de Naarderstraat opnieuw ingericht.
- Gaarde Noord-Oost Scholenveld. In 2013 worden de laatste 12 eengezinswoningen (van totaal 58) gebouwd. Aansluitend wordt de openbare ruimte van de Droogscheedersgaarde en een sport-speelveld aangelegd en de Zwaardvegersgaarde heringericht.

Uitvoering in 2013 van de zes vastgestelde masterplannen verloopt door de gewijzigde marktomstandigheden meestal in deelprojecten, mede afhankelijk van initiatieven uit de markt. In het Investeringsprogramma Stedelijke Ontwikkeling 2013 staat welke (deel)projecten dat jaar ter hand worden genomen en welke rol de gemeente daarbij neemt.

In het project Scheveningen Haven (Norfolkterrein en Noordelijk Havenhoofd) ligt in 2013 de nadruk op investeringen in de openbare ruimte, zoals de aanleg van nieuwe kades en een brug over de Pijp. De plannen van de marktpartijen (ASR/Malherbe) worden uitgewerkt tot bouwplannen. Met de visserijsector worden afgesproken zal zij zelf zorgen voor versterking van het viscluster. De verlegging van de primaire zeewering is aangemeld als proefproject bij de Deltacommissie om het gebied rondom Haven en Bad binnendijs te brengen. Hierdoor ontstaan nieuwe kansen, voor zowel het verbeteren van het zeefront als de ontwikkeling van het achterland. Voor Scheveningen Bad wordt een particulier initiatief uitgewerkt waarin sprake is van een ondergrondse parkeergarage in de zeewering. In 2013 moet duidelijk zijn of dit initiatief haalbaar is. Voor Scheveningen Haven zal in het in 2012 vast te stellen bestemmingsplan een reservering voor een zeewering richting zee worden opgenomen waarbij de bouw van het vastgoed mogelijk blijft.

De verbouw van Den Haag Centraal station tot openbaarvervoersterminal (OVT) is in 2011 begonnen. Door onvoorziene verschillende ontwikkelingen is de oorspronkelijke eindtijd bijgesteld naar 2014. Ook zijn de kosten hoger geworden dan vooraf geraamd. Bij de jaarrekening werd nog rekening gehouden met een risico van € 5,9 mln. Het project is inmiddels zover gevorderd dat dit werkelijke kosten zijn geworden. € 2,9 mln. hiervan wordt opgevangen binnen de grondexploitatie, het restant is gevonden in de incidentele budgettaire ruimte. Met de opening van het winkelcentrum New Babylon in april 2013 wordt het hele complex New Babylon in gebruik genomen. In 2013 wordt het gebouw voor de Leidse

Universiteit op het Anna van Buerenplein opgeleverd. Aansluitend wordt de openbare ruimte op het Anna van Buerenplein ingericht.

Leidschenveen-Ypenburg bevat drie gemeentelijke grondexploitaties (Forepark, Ypenburg en A12-zone). De projecten hier bevinden zich in verschillende fasen van het planproces. Er komen woningen, kantoren, bedrijfsruimte, voorzieningen en leisure. Voor de Gele Lis in Ypenburg zijn 34 kavels in particulier (kleinschalig) opdrachtgeverschap uitgegeven. Voor de Vlietzone is een beheersverordening van kracht. Er komt geen masterplan voor projectontwikkeling, wel een nota van uitgangspunten.

Door de vastgoedcrisis en de ruimtelijke ontwikkelingen is het steeds moeilijker om de Reserve Grondbedrijf op orde te houden en voldoende weerstandsvermogen te genereren voor alle risico's in lopende grondexploitaties. Dit is reeds in 2010 gesignaleerd, waardoor er een herstelplan is opgesteld. Ondanks de getroffen maatregelen zat de RGB de afgelopen jaren ruim onder het benodigd weerstandsvermogen. Om dit weer in balans te brengen, wordt er in deze begroting € 24,3 mln. toegevoegd aan de RGB. Dit is gecombineerd met een nieuwe set aan spelregels die aan de raad worden voorgelegd bij de wijziging van de Beheersregels Grondbedrijf.

In de huidige vastgoedmarkt zien we een verschuiving in de vraag van koop- naar huurwoningen in het middensegment optreden. De bouw van markthuurnwoningen, hetzij via nieuwbouw hetzij door middel van het omzetten van koop naar huurwoningen levert een impuls op in de stad. Bestaande projecten kunnen hiermee worden versneld of vertragingen kunnen worden afgewend. Het omzetten van koop naar huurwoningen heeft echter een negatief effect op de grondexploitatie, omdat de grondopbrengst voor huurwoningen meestal lager is dan voor koopwoningen. Dit scheelt afhankelijk van het te hanteren rendement circa € 15.000 per woning. Het college trekt in deze begroting € 7,5 mln. euro hiervoor uit. Hiermee kunnen naar verwachting 500 huurwoningen worden gerealiseerd.

Bestemmingsplannen

Gemeenten zijn verplicht om voor het gehele grondgebied een bestemmingsplan vast te stellen dat maximaal tien jaar oud is. Daarnaast stelt de gemeente bestemmingsplannen op om nieuwe ontwikkelingen in de stad mogelijk te maken. Een deel daarvan is weer gebaseerd op een uitwerking van de masterplannen. In 2013 worden 15 bestemmingsplannen en 5 beheersverordeningen vastgesteld. Daarvoor zullen ongeveer 9 verzoeken om planschade worden ingediend.

Omgevingsvergunningen

De procedure voor omgevingsvergunningen wordt in 2013 vereenvoudigd. Veel aanvragen zijn kleine bouwinitiatieven; die worden sneller afgehandeld. De gemeente zal particuliere initiatiefnemers beter ondersteunen bij hun bouwplannen, vooral de complexere bouwplannen die niet overeenstemmen met het bestemmingsplan. Bouwplannen worden in 2013, waar mogelijk, minder getoetst; dit als gevolg van het doelmatigheidsonderzoek bouwleges. Dat leidt tot lagere overheadkosten. Het streven is verdere doelmatigheid. Bij de huidige tarieven zal de voorziening voor bouwleges in 2014 weer structureel positief zijn. In 2014 worden daarom de tarieven herzien.

Wanneer de gemeente beslist afwijkend van de aanvraag, dan leidt dit vaak tot bezwaar- en beroepsprocedures. De kosten die het afhandelen van deze procedures met zich meebrengen, kunnen niet worden verrekend met de bouwleges, maar moeten door de gemeente zelf gefinancierd worden. Tot op heden wordt dit gefinancierd uit de reserve Bezwaar en Beroep. In 2013 zal deze reserve volledig benut zijn. Om deze taak ook na 2013 te kunnen financieren is in de begroting vanuit het structurele budgettaire kader € 2 mln. opgenomen.

Erfpacht

De gemeente Den Haag heeft ca. 55.000 rechten van erfpacht (20% van het Haagse grondgebied). De gemeente int de canons van ca. 27.000 rechten, geeft aflopende erfpachtrechten opnieuw uit, laat canonverplichtingen afkopen en wijzigt erfpachtcontracten. In Bohemen lopen in 2015 1.700 rechten van erfpacht af. De gemeente stimuleert het omzetten van erfpachtrechten in vol eigendom.

Vastgoedbeheer

De gemeente heeft vastgoed in bezit om stedelijke vernieuwing mogelijk te maken. Objecten zijn verworven als onderdeel van planontwikkeling of als gevolg van actieve grondpolitiek in bepaalde gebieden. Op dit moment gaat het om circa 900 verhuurbare eenheden. Een eventuele onrendabele exploitatie wordt afgedekt door één van de drie strategische vastgoedreserves. Dit zijn de Reserve Vastgoed Exploitatie (RVE), de Reserve strategische aankopen Binckhorst (SAB) en de Reserve Strategische aankopen Structuurvisie (SAS). De wijze waarop dit vastgoed wordt beheerd hangt af van het moment waarop de planontwikkeling start. Voor ieder pand wordt een invulling gezocht die het beste aansluit bij de bestemming, het onderhoudsniveau en de toekomstvisie van een gebied. In verband met het huidige economische klimaat worden de beheer termijnen langer en staan de huurprijzen onder druk. Bij een langere exploitatietermijn zal er meer geïnvesteerd moeten worden in het onderhoud. Voortdurend wordt voor elke locatie gekeken wat optimaal beheer en exploitatie is.

Kernregistraties

In 2013 start de invoering van de Basisregistratie Grootchalige Topografie. De gemeente wil de georelateerde dienstverlening ter ondersteuning van stedelijke ontwikkelingsprojecten verbeteren, zoals het uitbouwen van WebGIS en het 3D-stadsmodel.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	241.083	256.150	164.539	140.817	140.817
Goedgekeurde mutaties	625	16.251	15.018	7.258	7.258
Subtotaal	241.708	272.401	179.557	148.075	148.075
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	6.000-	-	-	-	-
Nieuw beleid	24.900	19.700	1.800	8.285	4.685
Neutrale mutaties in/tussen programma's	68.497	9.224	7.430-	1.852	11.503-
Totaal lasten	329.105	301.326	173.927	158.212	141.257

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	198.569	241.626	156.643	153.213	153.213
Goedgekeurde mutaties	2.272	8.992	7.759	24-	24-
Subtotaal	200.841	250.618	164.402	153.189	153.189
Voorjaarsnota	1.600	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	57.668	5.522-	12.132-	4.331-	10.013-
Totaal baten	260.109	245.096	152.270	148.858	143.176

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Ontrekkingen	Eindsaldo
Reserve compensatie DSO	3010	217	-	-	217
Res grondbedrijf gb	3020	44.408	75	79	44.404
Res sv	3350	2.318	-	1.122	1.196
Res isv	3351	35.473	-	15.000	20.473
res vhw dhzw (progr. 18 wonen)	3352	3.326	100	692	2.734
Res binnenstad	3409	1.210	-	910	300
Res schev haven	3417	2.894	-	2.894	-
Res vasts program	3418	1.360	-	1.360	-
Res sa binckhorst	3419	10.699	6.000	2.861	13.838
Res anticip wzh mpg	3428	9.499	-	-	9.499
BR Beroep en bezwaar	6306	2.056	-	2.056	-
Res. Vastgoedexploitatie	6315	17.470	-	2.259	15.211
Reserve Strategische aankopen Structuurvisie	6316	8.168	-	1.123	7.045
BR. The Hague World Form	6328	11.369	7.259	4.000	14.628
Reserve DSO centraal station	6338	2.622	3.000	3.717	1.906
BR ICT projecten	6353	849	-	849	-
BR Campus Den Haag	6358	2.265	-	2.265	-
BR Internationale Zone	6376	666	-	666	-
Reserve Universiteit Leiden Pr 19 821.0.01	6390	4.046	-	4.046	-
BR Stedelijke Ontwikkeling (P19/810)	6396	82	-	-	82
BR Stedelijke Ontwikkeling (P19/821)	6397	4.508	22.224	25.752	980
BR Faciliteren en stimuleren private initiatieven Binckhorst	7302	1.600	-	300	1.300
Eindtotaal		167.106	38.658	71.950	133.814

2.20 Programma Milieu en Duurzaamheid

Coördinerend portefeuillehouders: Rabin Baldewsingh

Milieu & Duurzaamheid	Verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving en een duurzame stad	<table><tr><td>Lasten</td><td>29.615</td></tr><tr><td>Baten</td><td>10.413</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>19.202 N</td></tr></table>	Lasten	29.615	Baten	10.413	Saldo	19.202 N
Lasten	29.615							
Baten	10.413							
Saldo	19.202 N							
Programmaonderdelen	Wat gaan we daarvoor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)						
Bijdragen aan klimaatdoelen en duurzame energie	Een duurzame, klimaatneutrale stad in 2040; een betrouwbare, duurzame en betaalbare energievoorziening.	<table><tr><td>Lasten</td><td>4.326</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>4.326 N</td></tr></table>	Lasten	4.326	Baten	0	Saldo	4.326 N
Lasten	4.326							
Baten	0							
Saldo	4.326 N							
Milieueducatie (exclusief stadsboerderij)	Vergroten kennis en geven van handelingsperspectief over natuur- en milieuthema's.	<table><tr><td>Lasten</td><td>3.957</td></tr><tr><td>Baten</td><td>346</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>3.611 N</td></tr></table>	Lasten	3.957	Baten	346	Saldo	3.611 N
Lasten	3.957							
Baten	346							
Saldo	3.611 N							
Milieubeleid en milieubeheer	Duurzaam verbeteren van de kwaliteit van de woon- en werk- en leefomgeving.	<table><tr><td>Lasten</td><td>12.079</td></tr><tr><td>Baten</td><td>9.806</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>2.273 N</td></tr></table>	Lasten	12.079	Baten	9.806	Saldo	2.273 N
Lasten	12.079							
Baten	9.806							
Saldo	2.273 N							
Bestrijden geluidshinder	Minder structurele geluidsoverlast door bedrijven en verkeer.	<table><tr><td>Lasten</td><td>1.052</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>1.052 N</td></tr></table>	Lasten	1.052	Baten	0	Saldo	1.052 N
Lasten	1.052							
Baten	0							
Saldo	1.052 N							
Milieuvergunningen	Beschermen van het (leef)milieu tegen de effecten van het bedrijfsleven.	<table><tr><td>Lasten</td><td>3.761</td></tr><tr><td>Baten</td><td>290</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>3.471 N</td></tr></table>	Lasten	3.761	Baten	290	Saldo	3.471 N
Lasten	3.761							
Baten	290							
Saldo	3.471 N							
Bodembescherming en bodemsanering	Saneren of beheersen van alle bodemverontreiniging met risico's.	<table><tr><td>Lasten</td><td>4.440</td></tr><tr><td>Baten</td><td>-29</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>4.469</td></tr></table>	Lasten	4.440	Baten	-29	Saldo	4.469
Lasten	4.440							
Baten	-29							
Saldo	4.469							

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

Den Haag heeft als opgave het in stand houden van de kwaliteit van de leefomgeving waarbij het streven naar een duurzame stad centraal staat. De kwaliteit van de leefomgeving heeft immers een directe relatie met de gezondheid van mensen en de kwaliteit van de natuur in de stad. Voor de milieuthema's als lucht, geluid, bodem, externe veiligheid, vergunningverlening en handhaving wordt vastgesteld hoe Den Haag omgaat met deze wettelijke taken. Op het gebied van duurzaamheid heeft Den Haag geen wettelijke verplichting, maar heeft het college tot doel gesteld om in 2040 een CO₂-neutrale gemeente te zijn. Voor dit beleid is de nota "Op weg naar een duurzaam Den Haag" (RIS165334) het kader. Duurzaamheid moet het uitgangspunt worden bij alle gemeentelijke werkzaamheden.

Topindicator Klimaat

De doelstelling om in 2040 klimaatneutraal te zijn, is geformuleerd voordat het plan van aanpak gereed was. In het klimaatplan (RIS180175) is duidelijk geworden dat niet alle onderdelen van het klimaatbeleid door de gemeente direct te beïnvloeden zijn. De gemeente kan niet in zijn eentje de

doelen van het klimaatbeleid bewerkstelligen; hulp van onze burgers, het bedrijfsleven en de andere overheden is hierbij nodig.

Topindicator		1990	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Uitstoot CO ₂ in kton	Behaald	2.947	3.053					
	Begroot		2.417	2.387	2.358	2.328	2.299	2.269
CO ₂ -reductie (%)	Behaald	0%	-4%					
	Begroot		18%	19%	20%	21%	22%	23%
<i>Bron: DHV CO2 scanner</i>								

De topindicator klimaat is in 2007 vastgesteld op basis van de toen bekende cijfers als zijnde een lineaire daling van 1% per jaar ten opzichte van 2007. In 2011 is het basisjaar verschoven van 2007 naar 1990. Hierdoor zijn de CO₂ doelstellingen veranderd ten opzichte van voorgaande jaren. Om het verschil helder weer te geven is in de jaarrekening 2011 eenmalig de nieuwe en oude topindicator naast elkaar gebruikt (RIS 248385). Hier wordt nu alleen de nieuwe (basisjaar 1990) weergegeven.

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Bijdragen aan klimaatdoelen & duurzame energie

De ambitie is om in 2040 een klimaatneutrale stad te hebben en daarnaast een betrouwbare, duurzame en betaalbare energievoorziening. De hiervoor te nemen acties worden in een backcastingstudie nader uitgewerkt. Het doel is dat in 2020 de CO₂-uitstoot 30% lager is dan in 1990. Dat is een forse opgave waarbij ook het bedrijfsleven, andere overheden in de stad, kennisinstellingen in de regio, corporaties en burgers een belangrijke rol spelen. In 2013 speelt op het gebied van Duurzaamheid het volgende.

- Een duurzaamheidscentrum vormen
Samen met een aantal partijen uit de stad, de zgn. foundingfathers wordt door OM Den Haag momenteel een bedrijfsplan opgesteld. Dit bedrijfsplan gaat er vanuit dat het Duurzaamheidscentrum vier verschillende taken krijgt: etalage, makelaar, podium voor ontmoeting, inspiratie en motivatie en ondersteunen en ontzorgen. De “foundingfathers” zien geen politieke rol of een beïnvloedingsrol weggelegd voor het Duurzaamheidscentrum. Het centrum moet zich vooral richten op de uitvoering en het realiseren van een klimaatneutraal Den Haag in 2040. Het is de bedoeling dat het Duurzaamheidscentrum in de eerste helft van 2013 een fysieke plek in de stad heeft.
- Innovatieve ideeën in Den Haag stimuleren
Voor het stimuleren van innovatieve ideeën in Den Haag worden bewoners opgeroepen om zich te groeperen en gezamenlijk een plan of project te bedenken voor het verduurzamen van hun eigen leefomgeving. Voor het opstellen van hun Plan van Aanpak of Projectplan kunnen bewoners sinds 2012 een beroep doen op de subsidieregelingen ‘Duurzaamheid door Haagse wijken – planvorming’ en ‘Duurzaamheid door Haagse wijken – projectontwikkeling’. Maatschappelijke organisaties en bedrijven adviseren en begeleiden bewoners. De kosten die bewoners hiervoor maken zijn subsidiabel. De ingewonnen adviezen komen ten goede aan de hele stad, doordat ze openbaar worden gemaakt op het Haags Klimaatweb.
- Subsidie verstrekken voor zonnepanelen bij inwoners en bedrijven
In 2012 konden zowel particulieren als zakelijke partijen subsidie aanvragen voor de plaatsing van zonnepanelen. Deze subsidie wordt verstrekt op basis van rendement; de partij die de beste verhouding heeft tussen opbrengst en aangevraagde subsidie (de laagste bijdrage in euro's per Wattpiek) komt als eerste in aanmerking voor een financiële bijdrage van de gemeente. Na evaluatie van de resultaten van 2012 zal worden gezien of deze regeling ook in 2013 in vergelijkbare vorm zal worden doorgezet of dat een andere vorm gezocht zal worden om de plaatsing van zonnepanelen te stimuleren.

- **Zonnepanelen plaatsen op daken van gemeentelijke gebouwen**
Aan de gemeentelijke diensten wordt gevraagd om projecten voor het plaatsen van zonnepanelen in te dienen. Gelijk aan de regeling zonnepanelen Haagse daken komen projecten met de beste verhouding tussen opbrengst en aangevraagde subsidie hiervoor als eerste in aanmerking. In de uitvraag van 2013 zullen inzichten die zijn opgedaan met deze regeling in 2012 worden verwerkt.
- **Warmtedistributie uitbreiden en verduurzamen**
Den Haag beschikt over een efficiënt Stadverwarmingsnet. Gebaseerd op de Energievisie 2011 wordt beleid gevoerd om dit net uit te breiden. Hierbij gaat het concreet om twee delen van de Internationale zone; het gebied rond het World Forum Congres Centre en rond het nieuwe Internationaal strathof. Samen met het rijk wordt een onderzoek, onder de naam EnergieRijk Den Haag, gedaan naar een optimale energievoorziening (WKO en stadsverwarming) in het gebied van de ministeries rond het station CS tot en met het Stadhuis en het Spuiforum. Eneco treft voorbereidingen voor een 2e Haagse geothermiebron in de Binckhorst. Aardwarmte Den Haag VOF onderzoekt of meer bestaande bebouwing aan kan sluiten op de geothermiebron in Zuidwest.
- **Evenementen organiseren voor gedragsverandering, onder andere een Energiebeurs**
In 2013 zal de derde Energiebeurs worden georganiseerd. Bedrijven, (semi-)overheidsinstanties, instellingen en (bewoners)organisaties presenteren zich op het vlak van duurzaamheid. Via eenvoudige, begrijpelijke informatie tonen zij direct toepasbare duurzame producten, middelen, diensten, materialen en methodes op het gebied van minder, gunstig(er), voordelig(er) energieverbruik.
- **Dak- en vloerisolatie**
In 2010 is de subsidieregeling dak- en vloerisolatie gestart. In 2011 is die regeling verlengd tot 2014. Op basis van de resultaten en de bezuiniging op het programma Milieu en Duurzaamheid is de regeling versoerd.
- **Glasisolatie**
Het college heeft bij de inzet van de extra middelen voor duurzaamheid prioriteit gegeven aan het isoleren van glas in de bestaande woningvoorraad. De glasisolatie regeling sluit aan bij de bestaande dak- en vloerisolatieregeling en voorziet ook in situaties waarbij regulier HR++ glas geen optie is zoals bij monumenten en beschermde stadsgezichten.
- **Funfactor duurzaamheid (collegeprioriteit)**
Je verantwoordelijkheid nemen voor een duurzamere samenleving geeft positieve energie. Steeds meer mensen en bedrijven weten dat, maar velen zien duurzaamheid nog als lastig en “dingen niet meer mogen doen”. Om te laten zien dat duurzaam denken en doen juist leuk is, worden in 2012 en 2013 verschillende activiteiten uitgevoerd en voorbereid.

Climate Alliance

Den Haag organiseert in 2013 het jaarcongres voor de Climate Alliance. Climate Alliance is een Europees netwerk van 1600 gemeenten die zich verbonden voelen in het doel om hun CO₂-emissies binnen de eigen grenzen te reduceren. Tijdens dit congres wordt kennis en ervaringen uitgewisseld over dit onderwerp. Voor de organisatie van dit congres stelt het college 0,2 mln. beschikbaar. Zowel de leden van de Climate Alliance als de leden van het Klimaatverbond zullen voor dit driedaags congres worden uitgenodigd.

Als voorbeeld voor een klimaatneutrale stad is de gemeentelijke organisatie sinds 2010 klimaatneutraal. Dat wordt o.a. bereikt door de resterende CO₂-uitstoot ook in 2013 te compenseren bij het Klimaatfonds Haaglanden (evenals voorgaande jaren).

Milieueducatie (exclusief stadsboerderij)

Op het gebied van natuur, milieu en duurzaamheid biedt de gemeente lessen, projecten en natuurwerkweken voor scholen van het primair en het voortgezet onderwijs. Doel is dat Haagse

jongeren zich meer bewust zijn van hun (duurzaam) gedrag. Ook voert de gemeente buitenschoolse projecten uit.

Milieubeleid en milieubeheer

Op verzoek van de gemeenteraad is besloten dat er in 2013 één integrale nota milieu en duurzaamheid moet komen waarin alle milieu- en duurzaamheidsthema's in samenhang gepresenteerd worden (RIS181461). Daartoe wordt de structuur van de kadernota Duurzaam Den Haag aangevuld met de nu nog ontbrekende milieuthema's, ambities en (wettelijke) taakstellingen. Deze nota zal een integraal beeld geven van de milieu en duurzaamheidsdoelen van de gemeente op alle terreinen, zoals ruimtelijke ordening, economie, mobiliteit en gezondheid.

Actieplan Luchtkwaliteit

Het gemeentelijk programma om de luchtkwaliteit te verbeteren staat beschreven in het Actieplan Luchtkwaliteit, dat in 2012 is geactualiseerd. In 2013 wordt bezien of het actieplan afdoende resultaat geeft en zicht op het bereiken van de doelstelling, het halen van de grenswaarden voor NO₂ in 2015. Bezien moet worden of inzet van reservemaatregelen nodig is. In 2013 wordt gewerkt aan de verdere introductie van elektrisch vervoer en zal de markt waar nodig gefaciliteerd worden via een oplaadinfrastructuur in de openbare ruimte. In 2013 wordt ook gestart met de invoering van een nieuwe sloopregeling voor de meest vervuilende auto's. En in samenwerking met de GGD zal bekeken worden hoe in de stad kan worden omgegaan met gevoelige bestemmingen. Ieder jaar wordt hierover gerapporteerd aan de gemeenteraad.

Externe Veiligheid

Op het gebied van externe veiligheid wordt samengewerkt met de regio en de provincie. Externe veiligheid heeft de aandacht in het spoor van de vergunningverlening en het spoor van de ruimtelijke ontwikkeling. Indien nodig worden risicoanalyses uitgevoerd en vervolgens wordt bezien of op locaties met verhoogd groepsrisico maatregelen genomen moeten worden. Het proces daarvoor is geborgd in het reguliere werkproces en in de gemeentelijke organisatie. Daardoor kan in een vroeg stadium rekening gehouden worden met risico's in de stad en hoe daarmee om te gaan.

Haags Milieucentrum

Zolang het nieuwe duurzaamheidscentrum nog niet is gerealiseerd, kan de subsidie voor het HMC voor 2013 op orde blijven. Dit zal worden gefinancierd vanuit het eigen budget van dit programma.

Bestrijding geluidshinder

In 2013 verschijnt een nieuw Actieplan Omgevingslawaaï. Dit actieplan zal zoveel mogelijk aansluiten bij de lopende programma's voor mobiliteit – de Haagse Nota Mobiliteit is daarvoor het richtsnoer - en de lopende programma's voor de stedelijke ontwikkeling en het stimuleren van duurzaam wegverkeer. Het actieplan zal gebaseerd zijn op de in 2012 opgestelde geluidkaarten. Verwacht wordt dat nieuw landelijk geluidbeleid (SWUNG-2) van kracht wordt.

Milieuvergunningen

De gemeente verleent vergunningen voor een aantal wetten (Wabo/milieu, Bodembescherming, Geluidhinder en Luchtkwaliteit). Daarnaast houdt de gemeente toezicht op de naleving van de Wabo-activiteit milieu en de wet Bodembescherming. Daaronder valt ook het behandelen van meldingen die gaan over milieuoverlast veroorzaakt door bedrijven.

Jaarlijks voert de gemeente circa 1.500 milieucontroles uit. Deze zijn gericht op een breed scala van onderwerpen, zoals Krachtwijken, bedrijventerreinen, vuurwerkbedrijven, horecageluid Scheveningen, grondstromen en energiebesparing. Wanneer uit controles blijkt dat niet voldaan wordt aan de regelgeving, dan wordt er handhavend opgetreden.

De tevredenheid van burgers over de afhandeling van meldingen van overlast veroorzaakt door bedrijven wordt gemeten met een enquête, het doel is dat de tevredenheid boven de 85% blijft.

Bodembescherming en bodemsanering

Het Haagse bodembeleid is mede gebaseerd op het 'Convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties' tussen het Rijk, provincie, gemeenten en waterschappen. In 2015 zijn alle bodemverontreinigingen met gezondheidsrisico's gesaneerd of beheerst. Op termijn wordt het bodemsaneringsbeleid omgevormd tot een beleid voor bodembeheer en duurzame inrichting van de ondergrond.

Omgevingswet

Met de komst van de nieuwe Omgevingswet zal van de gemeente de nodige inspanning op de terreinen bouwen en milieu vragen. Als dit traject doorzet dan zal de nieuwe wet en de nieuwe regelgeving vertaald moeten worden naar het werk op het gebied van milieu en duurzaamheid. Dit leidt tot meer integratie van de terreinen stedelijke ontwikkeling en milieu en dus tot herbezinning op de inrichting van onze taken. Indien nodig zullen de diensten daarvoor tijdig projecten starten.

Omgevingsdienst Haaglanden

In het stadsgewest Haaglanden wordt samen met de provincie Zuid-Holland een regionale uitvoeringsdienst (RUD) opgericht, de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH). De oprichting van deze dienst is voorzien voor 2012, de start is gepland op 1 januari 2013. In de ODH worden de gemeentelijke en provinciale uitvoeringstaken op het gebied van milieu (toetsing, vergunningverlening, toezicht en handhaving) samengebracht. Deze dienst gaat in regionaal verband de regelgeving op het gebied van milieubeheer uitvoeren. Het rijk heeft de vorming van de omgevingsdienst gekoppeld aan een taakstelling. Voor Den Haag bedraagt deze taakstelling € 4,46 mln. Het college heeft binnen dit programma een aantal besparingsmogelijkheden geïnventariseerd. Zo kan € 0,83 mln. bespaard worden door bij de vorming van de omgevingsdienst minder fte over te dragen. Dat was mogelijk door:

- de Omgevingsdienst uitsluitend nog wettelijke taken te laten uitvoeren;
- de productiviteit per medewerker te verhogen;
- bundeling van de capaciteit van de provincie en de verschillende gemeenten en zo een efficiencyvoordeel te behalen;
- de overhead terug te brengen.

Daarbovenop zijn er mogelijkheden om € 1,1 mln. te besparen op het programma Milieu en Duurzaamheid zonder dat wezenlijk afbreuk wordt gedaan aan de ambities binnen dit programma. Dat was mogelijk door:

- de subsidie voor dak- en vloerisolatie te versoberen;
- de bijdrage aan innovatieve ideeën te halveren;
- de inzet te verminderen op wettelijke taken die naar verwachting na 2014 (bodem) en 2015 (lucht) zullen afnemen;
- extensiever onderhoud te plegen op de schooltuincomplexen;
- extra inkomsten genereren bij het aanbod van het lesprogramma aan scholen.

Bij deze begroting wordt € 1,7 mln. in 2012 en structureel € 2,53 mln. vanaf 2013 beschikbaar gesteld.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	35.896	22.705	22.330	17.761	17.761
Goedgekeurde mutaties	1.930-	3.590-	4.110-	4.460-	4.460-
Subtotaal	33.966	19.115	18.220	13.301	13.301
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	59-	16-	-	-	-
Nieuw beleid	1.700	2.780	2.530	2.530	2.530
Neutrale mutaties in/tussen programma's	3.921-	7.736	2.318	2.025-	2.177-
Totaal lasten	31.686	29.615	23.068	13.806	13.654

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	14.248	2.453	2.025	486	486
Goedgekeurde mutaties	826	-	350	-	-
Subtotaal	15.074	2.453	2.375	486	486
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	16	16-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	8.174-	7.976	3.095	220-	220-
Totaal baten	6.916	10.413	5.470	266	266

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Reserve Omgevingsdienst Haaglanden	3246	290	-	290	-
Reserve Vulpunten voor aardgas en NaturalHy	3268	334	-	334	-
Reserve Bodem	3274	2.804	-	-	2.804
Reserve luchtkwaliteit	3294	4.080	-	1.680	2.400
Eindtotaal		7.508	-	2.304	5.204

2.21 Programma Citymarketing en Internationale Stad

Coördinerend portefeuillehouders: Marjolein de Jong, Jozias van Aartsen

Beoogd maatschappelijk effect: wat willen we bereiken?

Het doel van een actief citymarketingbeleid is een grotere aantrekkingskracht van de stad. Kernpunten hierbij zijn:

- trekken van toeristische bezoekers, zakelijke bezoekers, congressen, en evenementen;
- vergroten van de economische spin-off in termen van bestedingen door bezoekers en toeristen;
- bevorderen van de vestiging van nieuwe instellingen en versterken van bestaande organisaties door de combinatie van gerichte investeringen en citymarketing.

Het doel voor de binnenstad is dat er in 2020 aanzienlijk meer mensen in de binnenstad wonen, werken, winkelen en recreëren.

Topindicator	Nulmeting 2007	Realisatie 2011*	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal toeristen:							
- hotelgasten uit het buitenland	315.000	293.000	300.000	300.000	315.000	315.000	320.000
- hotelovernachtingen van die buitenlandse gasten	633.600	535.000	550.000	550.000	575.000	575.000	585.000
<i>Bron: CBS</i>							

*De realisatiecijfers 2011 wijken af van het jaarverslag 2011. Bij het jaarverslag 2011 waren de CBS-cijfers voor 2011 nog niet beschikbaar. Abusievelijk zijn toen de cijfers over 2010 opgenomen.

Aangezien de langjarige trend laat zien dat buitenlandse gasten gemiddeld korter in Den Haag verblijven, is de prognose voor het aantal overnachtingen aangepast. De werkelijkheid en de prognose liepen te ver uiteen. Het aantal hotelgasten uit het buitenland fluctueert van jaar tot jaar, maar de langjarige trend is stabiel. Het gemiddeld aantal overnachtingen per gast uit 2011 is gebruikt voor de prognose van 2012 en verder. Overigens laat het aantal gasten en overnachtingen van mensen uit Nederland wel een stijgende trend zien.

Topindicator	Nulmeting 2007	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Aantal instellingen in het cluster vrede en recht <i>Bron: Jaarplan BIZ</i>	71	87	91	95	99	103	107

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Citymarketing

Bij het uitvoeren van het programma Citymarketing vormt de door de raad vastgestelde Citymarketingvisie de basis voor alle activiteiten die in de periode 2011-2015 worden uitgevoerd. Startpunt in de Citymarketingvisie 2011-2015 is de kernpositionering van Den Haag: Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht met een vijfsterren kwaliteit van leven in de stad.

Citymarketing is erop gericht de kernpositionering van Den Haag veilig te stellen, uit te bouwen en uit te dragen. Dit alles om vijf doelgroepen naar de stad te trekken en daar te houden (bewoners, bezoekers, internationale bedrijven, internationale instellingen en studenten).

In de benadering van de vijf doelgroepen zal door de gemeente in 2013 en de jaren daarop samenwerking worden gezocht met stakeholders in de stad. Met stakeholders worden de (private) partijen bedoeld die er ook belang bij hebben om de vijf eerder genoemde doelgroepen aan te trekken en te behouden voor de stad. Als voorbeeld kunnen de onderwijsinstellingen in de stad (voor de doelgroep studenten), projectontwikkelaars, beleggers en makelaars (voor de doelgroep bewoners en internationale bedrijven) en horeca- en vrijetijdsondernemers (voor de doelgroep bezoekers) worden genoemd. De samenwerking krijgt vorm door de ontwikkeling van gezamenlijke marketingactiviteiten.

Naast dat Citymarketing zich richt op de benadering van specifieke doelgroepen is het ook gericht op het uitnutten van bijzondere gebeurtenissen en evenementen in de stad. De komende jaren zullen bijvoorbeeld de viering van 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden (november 2013 - oktober 2015), de viering van 100 jaar Vredespaleis (2013) en het WK Hockey (2014) belangrijk zijn.

Het uiteindelijke doel van Citymarketing is het realiseren van maximale economische spin-off waar elke Hagenaar van profiteert. Dit wordt gemeten aan de hand van concrete doelstellingen die met de Citymarketingvisie zijn bepaald. Jaarlijks wordt over de voortgang gerapporteerd aan de raad.

Voor de uitvoering van de Citymarketingvisie kan voor de periode tot en met 2014 gebruik worden gemaakt van incidentele middelen (jaarlijks € 1,2 mln.) aangevuld vanuit de reserve Citymarketing. Daarmee was echter de volledige uitvoeringsperiode van de Citymarketingvisie tot en met 2015 niet financieel afgedekt. Om deze reden wordt bij deze begroting voorgesteld € 1,95 mln. beschikbaar te stellen in 2015 voor Citymarketing om de gehele uitvoeringsperiode en het ambitie niveau van de Citymarketingvisie te waarborgen.

Toerisme, evenementen, binnenstad en creatieve sector

Het toeristisch aanbod van Den Haag levert een grote bijdrage aan de citymarketing, leefbaarheid en werkgelegenheid van Den Haag. Ook maakt het toerisme mogelijk dat voor de Haagse burgers voorzieningen op een bovenregionaal of landelijk niveau beschikbaar zijn en/of blijven. We zetten in op betere toeristische informatie bij de belangrijkste entrees van de stad (onder andere de stations) en we vernieuwen de voetgangersbewegwijzering. Verder maken we het toeristisch aanbod beter zichtbaar door multimediale schermen met informatie over wat er allemaal te doen is in Den Haag. De aankleding van de stad wordt verbeterd, vooral op de belangrijke verblijfsplekken en pleinen. Evenals in 2012 wordt veel nadruk gelegd op acquisitie van nieuwe formules en concepten voor de binnenstad en

kust. Om het overnachten in Den Haag nog aantrekkelijker te maken, werken we samen met de toeristische sector met onder andere public relations, arrangementen en acties.

Den Haag Marketing is de uitvoeringsorganisatie van de gemeente voor de collectieve toeristische marketing. Het doel is om Den Haag in de 'top of mind' te plaatsen bij die groepen mensen die het meeste opleveren voor de stad. Door bezoekers naar de stad te trekken en zo lang mogelijk vast te houden is de economische spin-off voor de gemeente groter. De focus voor 2013 ligt op PR, acquisitie en relatiemarketing. Ook worden campagnes uitgevoerd voor Den Haag-binnenstad-kust, blijven VVV/Uitburo actief en worden tal van activiteiten/evenementen/congressen ondersteund en van een goede pers/PR-strategie voorzien.

In het evenementenbeleid richten we ons op de samenwerking tussen organisatoren, ondernemers en instellingen in de stad. De grote evenementen, die hier een belangrijke bijdrage aan bieden en hiermee essentieel zijn voor de stad, krijgen meerjarige financiële zekerheid. Inhoudelijk zetten we in op de kwaliteit van evenementenlocaties, duurzaamheid van evenementen, vernieuwing en/of doorontwikkeling van bestaande evenementen en op het aantrekken van evenementen die nationaal of internationaal toonaangevend zijn, zoals een internationaal kampioenschap. De gemeente ondersteunt in 2013 evenementen voor '100 jaar Vredespaleis' en '200 jaar Koninkrijk'. Daarnaast stimuleert de gemeente organisatoren om met ideeën voor Europese Culturele hoofdstad in 2018 te komen. Dit laatste uiteraard alleen bij een succesvol bid voor dit evenement.

Congressen zijn belangrijk voor Den Haag vanwege de hoge economische spin-off die dit oplevert door hotelovernachtingen, bestedingen in horeca en winkels en de imagowerking. De ondersteuning is vooral gericht op de sectoren (1) Vrede, recht en veiligheid; (2) Gas, olie, energie, en duurzaamheid; en (3) Medisch en gezondheidszorg. Het gaat onder andere om het verbeteren van de fysieke congresvoorzieningen, actief relatiemanagement (inhoudelijke netwerken/clustervorming), internationale acquireurs voor de diverse markten, aantrekkelijke bids vanuit alle partners, het stimuleringsfonds internationale congressen, gerichte marketing in de zakelijke markt en gastvrijheid van hoog niveau (onder andere via de VVV).

De gemeente heeft met de Kamer van Koophandel Den Haag en de Stichting Binnenstad Den Haag een Uitvoeringsconvenant 2011-2014 afgesloten voor extra woningen, aanpak van de openbare ruimte, versterking van de Haagse Signatuur, informatie en bewegwijzering, aanpak sfergebieden, bereikbaarheid, beheer, veiligheid en handhaving, cultuur en intensivering binnenstadsmanagement. Hierin is het samenwerkingsverband Bureau Binnenstad belangrijk. De komende jaren zal veel aandacht uitgaan naar de ontwikkelingen in de Grote Marktstraat en aan het Spui. Daarnaast worden veel van de activiteiten uit het Actieprogramma Den Haag Winkelstad in de binnenstad uitgevoerd. Het programma 'Creatieve Stad Den Haag' richt zich op het vergroten van de werkgelegenheid in de creatieve sector in Den Haag door het aantrekken en binden van ondernemers met een creatief vak. De gemeente verstrekt stimuleringsubsidies aan startende ondernemers en beurzen aan net afgestudeerde toptalenten. Tegelijkertijd versterkt de gemeente de vestigingsmogelijkheden voor de creatieve sector met speciale verzamelpanden en bedrijfsruimten. Ondernemers uit de creatieve sector treden op als ambassadeur van de Creatieve Stad. Ook biedt het programma de mogelijkheid voor ondernemers om zichzelf én Den Haag als aantrekkelijke vestigingsstad te presenteren in binnen- en buitenland.

Internationale Stad

Den Haag profileert zich sterk als internationale stad van Vrede en Recht. Dit thema wordt door het Rijk in toenemende mate als Nederlands exportproduct gezien. Het Rijk en de gemeente werken samen om de stad te versterken als vestigingsplaats voor internationale organisaties, ambassades, internationale scholen en niet-gouvernementele organisaties. Met gerichte investeringen worden voor stad en regio de effecten op de werkgelegenheid, verdien capaciteit en internationale impact steeds beter zichtbaar.

Daarnaast wordt de invloed van de Europese Unie op het lokaal bestuur steeds groter. Vanuit de gemeentelijke organisatie wordt hier goed aandacht aan besteed.

De activiteiten concentreren zich rond drie belangrijke pijlers:

1. Haagse Brug; de stad opent zich naar de internationale gemeenschap en andersom.
2. Europese stad en VN-stad: er wordt verder gewerkt aan de uitvoering van de in 2011 vastgestelde “Haagse EU-agenda”, waarin de Europese prioriteiten van de gemeente Den Haag zijn benoemd. De Europese- en VN organisaties in de stad krijgen extra aandacht en er wordt geïnvesteerd in de zichtbaarheid van het Europese en VN-profiel van Den Haag.
3. Kennisontwikkeling: Het komend jaar worden de al behaalde resultaten, zoals de oprichting van het The Hague Institute for Global Justice en de ontwikkeling van een veiligheidscluster (een resultaat van de eerdere Pieken in de Delta-initiatieven), van een stevig businessmodel voorzien. Beide kennispeerpunten bieden namelijk kansen, niet alleen op het gebied van kennisontwikkeling maar ook op het ontwikkelen en leveren van concrete diensten en producten.

Om de komende jaren initiatieven te kunnen ontplooiën (als kansen zich voordoen en gelijk een bijdrage te kunnen leveren) wordt vanuit de incidentele ruimte € 10 mln. aan de reserve DHIS toegevoegd. Hiermee kan naar inschatting € 65 mln. aan investeringen in de stad gerealiseerd worden. Ook kunnen de verwachte kosten voor de in 2014 te houden Nuclear Security Summit gedekt worden. Deze topontmoeting past helemaal in het profiel van Den Haag als stad van Vrede, Recht en Veiligheid. In het kader van de ontwikkeling van The Hague Security Delta tot een substantiële internationale economische sector van Den Haag wordt het Europese congres van ASIS (American Society for Industrial Security) geacquireerd voor 2014. Dit congres is de verzamelplaats van organisaties en professionals op het gebied van veiligheid in de breedste zin van het woord. De acquisitie daartoe begint in september 2013.

The Hague International Centre

De gemeente Den Haag wil de expats beter van dienst zijn door het bundelen van de krachten in het geheel vernieuwde The Hague International Centre (THIC) in het Atrium van het stadhuis. De impact van de internationale gemeenschap is verder toegenomen, het gaat in 2011 om € 2,7 mld. en 35.000 directe en indirecte banen voor de Haagse economie. De dienstverlening aan expats en in de internationale stad geïnteresseerde burgers wordt bevorderd door one-stop-shop voor expats in het THIC. Het regelen van een verblijfsvergunning, de inschrijving in het bevolkingsregister en het verkrijgen van informatie over de stad Den Haag kan in één bezoek aan het stadhuis worden geregeld. De ‘Welcome tot The Hague Programmes’ worden door de internationale gemeenschap goed gewaardeerd.

Acquisitie en relatiebeheer

Het onderhouden van de contacten met de in de stad gevestigde gouvernementele en niet-gouvernementele organisaties heeft alle aandacht. Zo heeft het College een bezoek gebracht aan een aantal internationale gouvernementele organisaties. In formele en informele zin wordt contact onderhouden met de diverse organisaties, waarbij nauwe afstemming en samenwerking plaatsvinden met diverse betrokken ministeries. Een aantal organisaties wil andere huisvesting, eventueel nieuwbouw. De gemeente overlegt hierover actief met de betrokken organisaties, in nauw overleg met het Rijk. Dat betreft nu met name het ICC en Eurojust, die beide groeien. Het Joegoslaviëtribunaal verwacht zijn werkzaamheden over een paar jaar te beëindigen. De resterende taken zullen dan worden overgenomen door een in 2013 in Den Haag op te richten ‘Restmechanisme’. Op 28 maart 2012 maakte de Europese Commissie haar voornemen tot oprichting van een European Cybercrime Centre in Den Haag bekend. Dit zal worden ondergebracht bij Europol. Sommige NGO's hebben het financieel moeilijk waardoor de groei soms belemmerd kan worden. Ze worden hard geraakt door het economische tij. Er tekent zich

een gebrek aan financiële middelen aan. In september is de traditionele Open Dag van de Haagse gouvernementele en niet-gouvernementele organisaties.

Haagse Brug

In de jaren 2009-2011 heeft de Haagse Brug in alle stadsdelen geïnvesteerd in het met elkaar in contact brengen van Hagenaars en expats en de bevordering van de trots op de internationale stad van Vrede en Recht. De aankomende jaren zal door het programma de Haagse Brug verder worden geïnvesteerd op beide doelstellingen. Echter niet meer alleen vanuit het stadhuis, maar er zal meer ruimte zijn voor initiatieven uit de stadsdelen. Daarnaast organiseert de Haagse Brug jaarlijks twee stadsbrede evenementen (Vrede en Recht, waaronder 100 jaar Vredespaleis in 2013 en Den Haag in de toekomst in 2014) Ook de jaarlijkse Haagse Internationale Dag is een belangrijk vast onderdeel van de Haagse Brug.

Ambassades

Het relatiebeheer voor de ongeveer 110 ambassades en consulaten wint aan belang in Den Haag. De stad is immers regeringsstad en dus thuisbasis van ambassades. Sinds kort neemt de dynamiek hierin toe. Niet alleen zorgen deze buitenlandse vertegenwoordigingen voor werkgelegenheid, zij dragen aanzienlijk bij aan de allure van de Internationale stad van vrede en recht. Bovendien is elk lid van het Corps Diplomatique bij vertrek uit Den Haag een ambassadeur voor onze stad. Er is meer inzet gepleegd om het groeiende aantal ambassades (en de daarbij behorende herhuisvestingsoperaties) zorgvuldig te begeleiden. In 2013 wordt hiermee doorgedaan.

Europa

Europese wet- en regelgeving heeft toenemende invloed op het lokaal bestuur. Deze ontwikkelingen worden gevolgd en daar waar nodig wordt in samenspraak met (Europese) partners gelobbyd. Het Haagse beleid ten aanzien van Europa is vastgelegd in de “Haagse EU-agenda”. Hierin staan de Haagse prioriteiten op het gebied van Europese subsidies, Europese wet- en regelgeving en de profilering van Den Haag als internationale stad van vrede en recht in Europa benoemd. Voorbeelden van deze Europese dossiers zijn structuurfondsen, aanbesteden, concessies, milieueffect rapportage en de kandidatuur van Den Haag als Culturele Hoofdstad van Europa in 2018. De wethouder SWE speelt een belangrijke rol in de profilering van deze dossiers in Brussel.

The Hague Institute for Global Justice

Den Haag wil haar kennis- en onderzoeksprofiel verder versterken. Het The Hague Institute for Global Justice (THIGJ) richt zich vooral op juridische kennis als basis voor en bijdrage aan vrede, veiligheid en sociale en economische groei. Daarnaast wordt er met een aantal innovatieve projecten op het gebied van Internationaal Recht en Veiligheid geïnvesteerd om het economische profiel van de stad als ‘Legal Capital’ verder uit te bouwen.

Tweede fase Internationale stad

De komende jaren gaan we verder met het meerjarig investeringsprogramma Internationale Stad. Dit bestaat uit gastvrijheidsinvesteringen, kennisinvesteringen en fysieke investeringen:

- gastvrijheidsinvesteringen: bevorderen van een aantal beeldbepalende evenementen; stimuleren van internationale sportprofilering (WK Hockey et cetera), doorgaan met Citymarketing, doorgaan met Haagse Brug en uitbouwen Dag van de Vrede;
- kennisinvesteringen: begeleiden en monitoren van 21 innovatieprojecten van Pieken in de Delta; en een prominentere plaats geven aan de thema's Versterken internationale rechtsorde en Veiligheid in Europese (kader)programma's. Hier liggen kansen voor een verdere versterking van de internationale kennisinfrastructuur in Den Haag. Dat betekent ook dat, net als nu, internationale bedrijven en (kennis)instellingen mee-investeren.

- fysieke investeringen: ondersteunen van de co-locatie van de Universiteit Leiden: Casuaristraat, Living Lab The Hague, gebouw University College bij CS. Hiervoor komen op korte termijn geen nieuwe fysieke investeringen.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	14.670	14.473	12.716	10.394	10.394
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	14.670	14.473	12.716	10.394	10.394
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	1.950	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	5.347	411	2.353	924	924
Totaal lasten	20.017	14.884	15.069	13.268	11.318

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	1.661	1.987	590	851	851
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	1.661	1.987	590	851	851
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	3.582	461	840	261	261
Totaal baten	5.243	1.527	1.430	590	590

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
BR Wervingsfonds 3273	3029	2.020	590	590	2.020
BR Citymarketing	6351	1.293	-	647	647
BR Kredietcrisis (050.0.25)	6381	4	-	-	4
BR Institute of Global Justice	6400	290	-	290	-
BR Co-financiering Kansen voor West Evenementen	7300	840	-	-	840
Eindtotaal		4.447	590	1.527	3.511

2.22 Programma Financiën

Coördinerend portefeuillehouder: Sander Dekker

Financiën	Huishoudboekje op orde	Lasten 217.705 Baten 1.229.905 Saldo 1.012.199 V
Programma onderdelen	Wat gaan we daar voor doen	Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)
Algemene uitkering gemeentefonds	Inkomsten van het Rijk die de gemeente vrij en naar eigen inzicht mag besteden	Lasten 0 Baten 845.550 Saldo 845.550 V
Geldleningen (lang en kort)	Financiering mogelijk maken tegen minimale kosten en risico's	Lasten 65.221 Baten 109.723 Saldo 44.502 V
Beleggingen en nutsbedrijven	Het bezit van aandelen in deelnemingen levert dividend op voor de gemeente	Lasten 3.462 Baten 22.779 Saldo 19.317 V
OZB (eigenaren en gebruikers)	Uitvoering van de wet en inning van OZB	Lasten 0 Baten 80.135 Saldo 80.135 V
Overige belastingen: honden, toeristen, precario, Wet WOZ, heffing en invordering en overig	Heffen van de belastingen	Lasten 9.484 Baten 22.638 Saldo 13.154 V
Onderlinge leveringen (DPZ)	Heffen en invordering van diverse leges	Lasten 124.417 Baten 124.436 Saldo 19 V
Kapitaallasten m.b.t. voorgenomen investeringen	Het administreren en beheren van de kapitaallasten van het Meerjaren Investeringsplan (MIP)	Lasten 17.032 Baten 0 Saldo 7.032 N
Overige	Leveringen GAD, gemeentebreed onderzoek, baten en lasten algemene reserve en activafinanciering	Lasten 8.090 Baten 24.644 Saldo 16.554 V

Beoogd maatschappelijk effect: wat willen we bereiken?

De gemeente streeft naar een stad met een volwaardig voorzieningenniveau, een solide financiering en gematigde lokale lasten, waarin het prettig wonen en werken is. Het begrotingsjaar 2013 is het derde jaar waarin de, in 2011 ingezette, bezuinigingen en ombuigingen verder worden vormgegeven. De gemeente zal blijvend inzetten op financiële degelijkheid. Zoals in de Voorjaarsnota 2012 is vermeld hebben de landelijke ontwikkelingen grote invloed op de gemeentefinanciën. Er staat grote druk op de inkomsten van gemeente. Door deze ontwikkelingen zijn aanvullende maatregelen nodig om voor 2013 te komen tot een sluitende begroting.

De lasten van de gemeentelijke begroting zijn voornamelijk begroot bij de diverse beleidsprogramma's. De baten worden voor een groot deel verantwoord in programma Financiën. In dit programma staat het overgrote deel van de algemene dekkingsmiddelen van de gemeente: de algemene uitkering uit het gemeentefonds, de geldleningen, de beleggingen en de gemeentelijke belastingen. De algemene reserve is op peil om de reguliere financiële risico's in enig jaar op te vangen.

De gemeente Den Haag wil de rekening van de recessie niet laten neerslaan bij de burgers en bedrijven. De Haagse gezinnen betalen fors minder aan woonlasten dan in andere gemeenten. De gemeente Den Haag streeft structureel een top drie positie na als het gaat om grote gemeenten met de laagste woonlasten.

Topindicator	Nulmeting 2009	Realisatie 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Positie op de ranglijst van gemeentelijke woonlasten van de grote gemeenten <i>Bron: Coelo</i>	5	3	3	3	3	3	3

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Algemene uitkering Gemeentefonds

Alle gemeenten ontvangen van het Rijk een uitkering uit het gemeentefonds. Gemeenten mogen deze middelen vrij besteden. De baten registreert de gemeente op programma Financiën, de lasten op de desbetreffende beleidsprogramma's en producten. Sinds 2012 groeit en krimpt het gemeentefonds weer mee met de rijksuitgaven. De onzekerheid in de rijksuitgaven, onder andere door de onzekerheid van de uitkomst van de Tweede Kamerverkiezingen in september en de daarop volgende formatie, geldt daarmee ook voor het gemeentefonds. De gemeente hield de afgelopen jaren als uitgangspunt aan dat de Haagse ontvangsten uit het gemeentefonds niet groeien (en ook niet krimpen), afgezien van de gevolgen voor wijziging van taken. Dat uitgangspunt is voor de begroting 2013 geëvalueerd. Alle ontwikkelingen, in onder andere aangekondigde veranderingen en in Haagse aantallen (groei van de stad), zijn exact doorgerekend. Dat leidde voor 2013 tot een aanpassing van de begroting van minder dan een half procent. De begroting 2013 is daarvoor aangepast. Tegelijkertijd wordt de methode van "eigen ramingen" voortgezet. Die leidt namelijk tot een enorme stabiliteit. Wij verwachten voor 2013 een uitkering Gemeentefonds van ca. € 846 mln. Hierin zijn de gevolgen van de junicirculaire 2012 verwerkt. Zo ontvangt de gemeente extra middelen voor veiligheidshuizen en vrouwenopvang. Aan de andere kant levert de gemeente geld in voor Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), omdat de gemeente een eigen bijdrage kan heffen. Eventuele taakwijzigingen die in de septembercirculaire 2012 staan, verwerken we in het Halfjaarbericht 2013 en/of de Programmabegroting 2014-2017.

Geldleningen (lang en kort)

Kortlopende financiering

De Centrale Treasury (CTR) beheert het dagelijkse saldo van alle gemeentelijke geldstromen, de gemeentelijke bankrekeningen en de doorbetaling van de rijkssubsidies aan gemeentelijke diensten. Alle gemeentelijke diensten hebben een rekening-courantverhouding met de CTR. De CTR voorziet in de financieringsbehoefte van de diensten die ontstaat uit het saldo van de lopende uitgaven en inkomsten en de financiering van kortlopende activa (o.a. vorderingen en investeringen).

Langlopende financiering

Voor de meeste gemeentelijke activa wordt bij het verstrekken van leningen gebruik gemaakt van het omslagsysteem. Dit houdt in dat jaarlijks aan iedere dienst een lening wordt verstrekt met een omvang die gelijk is aan de stand van de materiele vaste activa ultimo vorig verslagjaar. De diensten betalen hierover een gemiddelde rente, de omslagrente. Deze omslagrente wordt aan het begin van elk jaar opnieuw vastgesteld voor het komende begrotingsjaar. Voor het begrotingsjaar 2013 is de omslagrente opnieuw vastgesteld op 4%. Naast omslagrenteleningen worden aan de diensten ook zogenaamde maatleningen verstrekt. Een maatlening is een specifieke lening voor een bepaalde investering. De looptijd en het aflossingsschema van een maatlening zijn afgestemd op de afschrijvingsduur en het afschrijvingsschema van de desbetreffende activa. Het rentepercentage is gebaseerd op de kapitaalmarkt op het moment van aangaan van de betreffende lening.

Beleggingen en nutsbedrijven

De gemeente is in bezit van een deel van de aandelen van enkele deelnemingen. In de paragraaf Verbonden partijen vindt u een opsomming van de betreffende deelnemingen en achtergrond. De gemeente raamt ca. € 17 mln. in 2013 aan dividendontvangst.

OZB

In het coalitieakkoord is afgesproken de tarieven voor de OZB op woningen structureel met 10% te laten dalen. Deze tarief daling is in stappen gerealiseerd. In 2013 is de gehele OZB verlaging van 10% gerealiseerd. De opbrengst van de OZB zal alleen structureel stijgen of dalen door respectievelijk groei of krimp van de stad. Uit de jaarrekening 2011 zijn voordelen op de OZB-opbrengsten naar voren gekomen met een structureel karakter. Dit wordt veroorzaakt door de groei van de stad en dus het aantal belastingbetalers. Per saldo bedraagt dit voordeel € 0,8 mln. Daarnaast neemt het aantal inwoners en het aantal huizen in Den Haag licht toe. Hierdoor zijn er ook meer huishoudens die OZB betalen. Dit betekent dus dat huishoudens niet méér gaan betalen ten opzichte van 2012. De toename van het aantal huizen is wel minder dan de afgelopen jaren. Ook neemt de leegstand van de bedrijfsgebouwen toe. Leegstand heeft een drukkend effect op de OZB-opbrengst omdat voor bedrijfsgebouwen in tegenstelling tot woningen de gebruiker OZB betaalt. Per saldo stijgt de OZB opbrengst met ingang van 2013 met € 1,1 mln. en de stijging loopt op naar € 1,4 mln. in 2016 ten opzichte van 2011.

Overige belastingen

De minister van BZK is van plan de precariobelasting op ondergrondse leidingen af te schaffen. Het wetsvoorstel is op moment van schrijven nog niet naar de Tweede Kamer gestuurd. Ook is nog niet duidelijk of en welke compensatie gemeente ontvangen. Als de precario wordt afgeschaft levert dit een structureel nadeel op van € 15,7 mln. Om deze reden is dit risico betrokken bij de berekening van de Algemene reserve met behulp van het risicocumulatiemodel. Wat betreft de toeristenbelasting is gebleken dat de werkelijke opbrengst licht hoger was dan vooraf geraamd. Hierop is de begrote opbrengst structureel met € 0,1 mln. verhoogd.

Onderlinge leveringen voor specifieke dienstverlening

De gemeente taxeert jaarlijks de onroerende zaken, verstrekt informatie aan de burgers en behandelt bezwaar- en beroepsprocedures. Ook int Publiekszaken namens andere gemeentelijke diensten de opbrengsten van de afvalstoffenheffing, de rioolheffing, de parkeerbelastingen, de leges voor de omgevingsvergunningen, de burgemeestersvergunningen en de bestemmingsheffingen voor ondernemers. Het uitgangspunt is dat de gemeentelijke heffingen maximaal kostendekkend zijn. Tegenover de heffingen staan dus voor hetzelfde bedrag producten en diensten die de gemeente levert. Deze kosten

staan op het desbetreffende beleidsprogramma. De parkeerbelasting behoort tot de algemene middelen van de gemeente. Hiervoor geldt dus niet de eis van maximale kostendekkendheid.

Kapitaallasten m.b.t. voorgenomen investeringen

In de reactie van het college op het rapport van de rekeningencommissie over de jaarstukken 2011 (RIS 250348) onderkent het college dat er sprake is van planningsoptimisme bij investeringen. Ieder jaar vertraagt de uitvoering van het Meerjaren Investeringsplan (MIP). Jaarlijks is de onderbesteding zichtbaar in de jaarrekening. Gemiddeld bedraagt de onderbesteding 37% over de periode 2003 tot en met 2011. Deze onderbesteding heeft twee financiële effecten:

- 1) In begroting wordt rekening gehouden met kapitaallasten (rente en afschrijving) voor de investeringen die worden gedaan. Op het moment dat investeringen om wat voor reden dan ook vertragen, vallen er incidenteel kapitaallasten vrij (jaarschijf). Vanaf 2008 heeft de gemeente deze vrijgevallen kapitaallast opgespaard in de reserve kapitaallasten. Aan deze reserve is de afgelopen vier jaar in totaal bijna € 100 mln. gedoteerd.
- 2) De Treasury van de gemeente trekt geldleningen aan om de investeringsuitgaven te dekken. Bij te hoog begrote investeringsuitgaven is ook teveel geld aangetrokken. Voor deze leningen moet rente worden betaald. Dit vormt voor de gemeente een te vermijden kostenpost.

Om bovenstaande effecten tegen te gaan, is een achttal spelregels geformuleerd. Deze staan in hoofdstuk 6.5 Investerings opgesomd. Van belang voor dit beleidsprogramma is dat de geraamde kapitaallasten van voorgenomen investeringen in het MIP centraal geraamd zijn in programma Financiën. Pas als een MIP-project opgeleverd en in gebruik genomen is, worden de kapitaallasten voor de aflossing van de betreffende lening in het juiste begrotingsprogramma gezet. Voor onderwijshuisvesting geldt het moment van vaststelling van de subsidie. De centralisatie van kapitaallasten zorgt ervoor dat een dienst geen vrijvallende kapitaallast meer heeft, anders dan na afloop van de afschrijvingstermijn. Het exacte bedrag aan kapitaallasten is bij overheveling bekend. Aan de voorbereiding van projecten verandert niets. De voorfinanciering gebeurt uit de eigen rekeningcourant en de kapitaallasten gaan lopen het jaar na oplevering van het project. Dat is nu ook al het geval. Daarmee heeft de nieuwe werkwijze geen effect op het investeringsvolume.

Door een lager gerealiseerd investeringsvolume dan begroot vallen er incidenteel kapitaallasten vrij. Dat is niet anders indien de kapitaallasten centraal worden neergezet in het programma Financiën. Het verschil is dat door de centralisatie te sturen is op een realistische inschatting van het daadwerkelijke investeringsvolume. Op basis van de historische reeks van onderbestedingen is een structurele vrijval van kapitaallasten ingeboekt. Deze vrijval is toegevoegd aan het financiële kader van deze begroting.

Programmabudget: wat gaat het kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	206.047	205.170	199.869	198.511	198.511
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	206.047	205.170	199.869	198.511	198.511
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	5.950-	5.950-	5.950-	5.950-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	10.780	18.485	36.800	52.255	67.561
Totaal lasten	216.826	217.705	230.718	244.815	260.121

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	1.199.761	1.178.491	1.173.031	1.146.965	1.146.965
Goedgekeurde mutaties	22.350	24.037	21.931	22.177	22.177
Subtotaal	1.222.111	1.202.528	1.194.962	1.169.142	1.169.142
Voorjaarsnota	35.750	2.350	10.250	7.950	5.750
Financiële ontwikkelingen	3.000	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	10.846	25.027	15.408	17.401	4.897
Totaal baten	1.271.707	1.229.905	1.200.120	1.178.593	1.168.289

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Algemene reserve gdh	3000	125.680	3.100	-	128.780
Reserve compensatie GAD	3010	836	-	-	836
Reserve Financiering	3450	20.618	583	-	21.201
BR Personeelshypotheekportefeuille	3451	622	-	-	622
BR Openbaar Vervoer HTM	3452	490	-	-	490
BR Deelneming Haagse Hitte	3471	118	-	96	22
Reserve Activa-financiering	3473	115.944	-	11.219	104.725
BR Activa-financiering Ambu Waldorpstraat	3476	4.440	-	120	4.320
BR Activa-financiering Archeologie	3478	366	-	28	338
BR Voorfinancieringsrente Sportcampus Zuiderpark	3479	4.500	-	-	4.500
BR Activa-financiering parkeergarage Nieuwersluisstraat	3480	2.300	-	460	1.840
Bestemmingsreserve OZB	3574	2.411	-	-	2.411
Eindtotaal		278.325	3.683	11.923	270.085

2.23 Programma Overige beleidsvoornemens

Coördinerend portefeuillehouder: Sander Dekker

Overige beleidsvoornemens		Structurele beleidsintensiveringen zonder kaderbesluit van de raad		<table><tr><td>Lasten</td><td>84.776</td></tr><tr><td>Baten</td><td>123.896</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>39.120 V</td></tr></table>		Lasten	84.776	Baten	123.896	Saldo	39.120 V
Lasten	84.776										
Baten	123.896										
Saldo	39.120 V										
Programma onderdelen		Wat gaan we daar voor doen		Wat gaat dat kosten in 2013 (x €1.000)							
Overige beleidsvoornemens		Structurele intensiveringen vanaf €1,25 mln. parkeren totdat de raad over de inzet heeft besloten		<table><tr><td>Lasten</td><td>0</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>0</td></tr></table>		Lasten	0	Baten	0	Saldo	0
Lasten	0										
Baten	0										
Saldo	0										
Post onvoorzien		Budget beschikbaar houden voor onvoorziene knelpunten		<table><tr><td>Lasten</td><td>8.447</td></tr><tr><td>Baten</td><td>0</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>8.447 N</td></tr></table>		Lasten	8.447	Baten	0	Saldo	8.447 N
Lasten	8.447										
Baten	0										
Saldo	8.447 N										
Trend en overig onverdeeld		Onder andere bekostiging loon en prijscompensatie		<table><tr><td>Lasten</td><td>79.998</td></tr><tr><td>Baten</td><td>123.896</td></tr><tr><td>Saldo</td><td>43.898 V</td></tr></table>		Lasten	79.998	Baten	123.896	Saldo	43.898 V
Lasten	79.998										
Baten	123.896										
Saldo	43.898 V										

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

In dit programma worden middelen geparkeerd die door het college zijn voorbestemd maar die nog middels kadernota's aan de raad worden voorgelegd. De ondergrens is € 1,25 mln. Zo is de post onvoorzien in dit programma geraamd omdat dit een structurele raming is van een bedrag beschikbaar voor onvoorziene knelpunten gedurende een begrotingsjaar. Ook vallen in dit programma de gemeentelijke stelposten voor trend en overig onverdeelde zaken als kapitaallasten.

Trend en overig onverdeeld

Reserve Grote projecten

Omdat veel grote projecten omvangrijke investeringen zijn en een langere tijdshorizon beslaan dan een gemeentelijke meerjarenbegroting, is er de bestemmingsreserve Grote projecten. Voor veel van deze plannen worden afspraken gemaakt met marktpartijen en het Rijk. De gemeente kan door het reserveren van gelden in een vroeg stadium een impuls geven voor private en rijksinvesteringen. Het laat zien dat de gemeente serieus bezig is met de ontwikkeling van een gebied en urgentie geeft aan de aanpak van een plan. In hoofdstuk 6.5 Investeringen wordt nadere toelichting gegeven over de reserve Grote projecten.

Reserve te verdelen middelen 2013-2016

Om de beschikbare middelen voor nieuw beleid en herfasering taakmutaties gemeentefonds in de begroting 2013- 2016 over de jaarschijven te kunnen inzetten, is een reserve noodzakelijk. De reserve wordt voor vijf jaar ingesteld. De middelen komen uit het nieuwe beleid dat voor de jaarschijven 2013 – 2016 is vastgesteld in de begroting. Zo zijn er bij andere begrotingsjaren reserves te verdelen middelen ingesteld. Aan de naam is te zien bij welke begroting de reserve is ingesteld. De middelen in deze reserves zijn volledig belegd.

Loon en prijscompensatie 2013

In de begroting 2013 is rekening gehouden met een loon- en prijscompensatie van 2%. Deze ontwikkeling (ook wel trend genoemd) is gebaseerd op de economische vooruitzichten in de laatst uitgebrachte Macro Economische Verkenning 2012 van het Centraal Planbureau. Bij de begroting 2014-2017 vindt nacalculatie plaats op basis van de dan meest recente Macro Economische Verkenning (MEV) en/of Collectieve Arbeidsovereenkomst (Cao).

Programmabudget: wat gaat het kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	115.405	80.093	85.926	92.065	92.065
Goedgekeurde mutaties	4.368	506	-	-	-
Subtotaal	119.773	80.599	85.926	92.065	92.065
Voorjaarsnota	126.060	9.159	2.135	7.575	11.435
Financiële ontwikkelingen	5.600-	332-	332-	332-	332-
Nieuw beleid	28.124	14.649	212-	223-	2.465
Neutrale mutaties in/tussen programma's	6.021	15.630-	21.020-	28.242-	36.949-
Totaal lasten	274.379	88.445	66.497	70.843	68.685

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	125.906	74.298	25.611	14.491	14.491
Goedgekeurde mutaties	55	189	-	-	-
Subtotaal	125.961	74.487	25.611	14.491	14.491
Voorjaarsnota	120.324	45.785	8.355	18.845	11.635
Financiële ontwikkelingen	2.050	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	37.869	3.624	4.612	10.633-	7.504-
Totaal baten	286.204	123.896	38.578	22.703	18.622

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
BR Grote Projecten	3456	144.447	2.116	2.365	144.197
BR Co-financiering	3461	15.644	3.500	283	18.861
BR Krachtwijken	3463	7.766	1.500	3.195	6.071
BR Kapitaallasten	3465	64.418	-	-	64.418
BR Den Haag Internationale Stad	3469	2.154	10.000	780	11.374
Reserve Digitalisering	3472	1-	-	-	1-
BR Friciekosten Bezuinigingstaakstelling 2011 -2014	3475	30.275	-	13.644	16.631
BR Te verdelen middelen begroting 2011 - 2014	3474	47.114	-	43.796	3.318
BR Te verdelen middelen begroting 2012 - 2015	3470	5.919	11.900	14.048	3.771
BR Te verdelen middelen begroting 2013 - 2016	3481	59.336	10.839	45.785	24.390
Eindtotaal		377.072	39.855	123.896	293.031

2.24 Programma Interne dienstverlening

Coördinerend portefeuillehouder: Rabin Baldewsingh

Beoogd maatschappelijk effect: Wat willen we bereiken?

De interne facilitaire dienstverlening is onderverdeeld in de basiswerkplekken en plusproducten.

Gemeentelijke bijdrage: Wat gaan we daarvoor doen?

Basiswerkplekken

De interne dienstverlening vindt plaats op basis van een klant-leverancierrelatie. Het standaardniveau van dienstverlening is vastgelegd in een interne dienstverleningsovereenkomst, die wordt verrekend via het gemeentelijk werkplektarief, het zogeheten basiswerkplekpakket. Hierin zijn zoveel mogelijk kosten opgenomen van de faciliteiten voor een kantoorwerkplek. Op dit moment zijn de kosten voor huisvesting, werkplekautomatisering, HR-services en nog een aantal producten (zoals koffie op de werkplek, printservice, klein druk- en printwerk en het gebruik van vergaderzalen) in dit tarief verdisconteerd; die worden niet meer apart in rekening gebracht. Het basispakket is in 2012 uitgebreid met de kosten van bedrijfsmaatschappelijk werk. Het uitgangspunt is dat het basispakket zo efficiënt mogelijk wordt samengesteld en daarom wordt dit pakket de komende jaren verder uitgebreid. Shared Services organisaties zijn over het algemeen het meest kosteneffectief als ze voor 80% standaard dienstverlening leveren.

Met ingang van 2013 stuurt de gemeente centraal op huisvestingsbudgetten. Een administratief gevolg hiervan is dat het IDC geen facturen meer stuurt aan gemeentelijke diensten. Daardoor dalen de baten en lasten in de IDC begroting met ca. € 51 mln. De dienstverlening blijft gelijk aan de situatie voor 2013.

Plusproducten

Voor uitzonderingen op het basispakket (de plusproducten) worden aparte interne afspraken gemaakt. Dit pluspakket wordt rechtstreeks door de afnemende diensten betaald.

Verdere professionalisering

Het streven is een verdere professionalisering van de dienstverlening. Daarvoor is een meerjarenplan opgesteld. De kosten van de interne dienstverlening worden transparanter, en de hogere kwaliteit en professionaliteit worden gecombineerd met versobering en efficiëntie. De interne dienstverlening ontwikkelt zich daarin tot een klantgerichte en kosteneffectieve regieorganisatie.

Strategisch huisvestingsplan

Bij uitvoering van de bestaande bezuinigingsplannen krimpt de bestaande organisatie. Dit betekent dat ook minder huisvesting nodig is. Door efficiënt gebruik te maken van de strategische kernvoorraad panden, kan vanaf 2015 een extra besparing worden gerealiseerd van € 1 mln. structureel. In 2016 loopt deze besparing op tot € 2,5 mln. In de tussenliggende jaren is nog geen besparing te verwachten omdat bestaande huurcontracten moeten worden opgezegd en eventueel aanpassingen van de bestaande gebouwen moeten worden doorgevoerd. In 2012 wordt in het stadhuis een proef gehouden met flexwerken.

Bezuinigingen

Voortdurend wordt gekeken naar mogelijkheden om te bezuinigen. Het project 'mobiel tenzij' is een van die mogelijkheden. De vaste telefoontoestellen in de strategische kernvoorraad worden zoveel mogelijk vervangen door mobiele telefoons. Dit levert zowel een verbetering van de dienstverlening (bereikbaarheid) op als een structurele besparing op de kosten.

Programmabudget: Wat gaat dat kosten?

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	151.044	151.560	151.031	150.751	150.751
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	151.044	151.560	151.031	150.751	150.751
Voorjaarsnota	-	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	3.000	-	1.000-	2.500-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	2.547	69.007-	74.641-	76.111-	77.312-
Totaal lasten	153.591	85.554	76.390	73.640	70.940

BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	141.063	141.062	141.062	141.062	141.062
Goedgekeurde mutaties	-	-	-	-	-
Subtotaal	141.063	141.062	141.062	141.062	141.062
Voorjaarsnota	5.400	-	-	-	-
Financiële ontwikkelingen	-	-	-	-	-
Nieuw beleid	-	-	-	-	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	1.329	65.955-	66.086-	66.216-	66.345-
Totaal baten	147.792	75.107	74.976	74.846	74.717

Reserves 2013	Nr	Beginsaldo	Dotaties	Onttrekkingen	Eindsaldo
Reserve compensatie IDC	3010	929	-	-	929
BR Basiswerkplekken	3318	2.250	-	-	2.250
BR Leyweg per 1-1-2012	3325	5.509	-	1.182	4.327
Eindtotaal		8.688	-	1.182	7.506

3 Bedrijfsvoering

3.1 Bezuinigingen apparaatskosten 2011-2014

Coördinerend portefeuillehouder: Rabin Baldewsingh

In het coalitieakkoord is afgesproken om op het apparaat in 2014 € 52,9 mln. te bezuinigen. In de jaren daarvoor zijn de bezuinigingen op de gemeentelijke organisatie ('apparaatskosten') als volgt:

Bedragen x € 1.000				
Bezuiniging apparaatskosten	2011	2012	2013	2014
Doelmatigheid apparaat	8.900	14.000	28.000	48.000
Versobering gemeentelijke arbeidsvoorwaarden		1.000	2.000	4.500
Verlaging ondersteuning Burgerschap (verlaging subsidies)		100	200	400
Totaal maatregelen apparaat	8.900	15.100	30.200	52.900

Doelmatigheid apparaat (€ 48 mln. in 2014)

De bezuiniging op de apparaatskosten, € 48 mln. structureel vanaf 2014, vindt plaats door:

- hogere efficiëntie van het primair proces;
- afslanking van de staf, beleidsvoorbereiding en het management;
- lagere kosten interne dienstverlening;
- lagere kosten externe inhuur.

Deze bezuiniging op het apparaat leidt tot een formatiedaling van 550 fte (per 1 januari 2014).

Andere bezuinigingen uit het coalitieakkoord, uit het regeerakkoord en uit de economische recessie leiden tot een formatiedaling van minimaal 500 fte per 1 januari 2014. In totaal betekent dat een formatiedaling van minimaal 1.050 fte per 1 januari 2014.

De benodigde structurele formatiedaling per 2014 ligt op schema. We informeren de raad twee keer per jaar over de voortgang van deze bezuinigingen.

Vanaf 1 januari 2013 vervalt de non-ontslaggarantie van de gemeente. Daardoor kunnen medewerkers van wie de baan vervalt, daadwerkelijk ontslagen worden. Bureau Van Werk naar Werk moet dat zoveel mogelijk voorkomen.

Bureau Van Werk naar Werk

Het Bureau Van Werk naar Werk ondersteunt medewerkers van wie de baan door de bezuinigingen vervalt ('re-integratiekandidaten') of die daardoor 'vrijwillig' mobiel zijn geworden. In 2013 verwacht het bureau ruim 300 medewerkers te helpen, waarvan iets meer dan de helft re-integratiekandidaten. Alle medewerkers die zich aanmelden bij het bureau, krijgen een loopbaanscan en een loopbaangesprek. Zo wordt voor hen een arbeidsmarktprofiel opgesteld. Verder worden de medewerkers gewezen op vacatures (intern en extern) en krijgen ze advies over sollicitaties. In 2013 organiseert het bureau 20 trainingen. Ook krijgen medewerkers een outplacementtraject aangeboden. Verder zoekt het bureau voor ongeveer 64 (tijdelijke) vacatures interne kandidaten, om externe werving te beperken.

Versobering gemeentelijke arbeidsvoorwaarden (€ 4,5 mln. in 2014)

We realiseren deze bezuiniging door te besparen op de medezeggenschap, de personele voorzieningen en op de gemeentelijke arbeidsvoorwaardenregelingen (voor zover deze nu gunstiger zijn dan de cao voorschrijft). Met ingang van 2013 geldt Goede Vrijdag niet langer als een vrije dag. Hiermee wordt de bezuiniging voor 2013 gerealiseerd. Over de resterende bezuinigingen is nog geen overeenstemming met de vakbonden bereikt.

Formatieplaatsen, salarislasten en kosten inhuur

De komende jaren nemen de formatie en de bijbehorende salarislasten verder af. De omvang van de formatie daalt in 2012 met 347 fte en in 2013 met 304 fte. Hiermee wordt de beoogde formatiedaling van 1.050 fte in 2014 bereikt. De kosten voor inhuur van externen dalen verder, en komen ruim onder de gestelde norm van 15% van de loonsom uit. We informeren de gemeenteraad in het kader van de apparaatskostenbezuiniging twee keer per jaar over de formatiedaling en kosten inhuur externen.

€ 5 mln. ten behoeve van investeringen in de bedrijfsvoering

Bij het vaststellen van de € 48 mln. besparing op apparaatskosten is structureel € 5 mln. beschikbaar gesteld ten behoeve van investeringen in de bedrijfsvoering. Gedachte daarbij was dat een dergelijke omvangrijke bezuiniging niet te realiseren is zonder te investeren in vernieuwing en in een kwaliteitsimpuls in de organisatie. In onderstaande tabel is weergegeven hoe deze € 5 mln. wordt ingezet voor investeringen in de bedrijfsvoering. De bedragen zijn in deze begroting verwerkt.

#	Onderwerp (x mln.)	2013	2014	2015	2016
1	CIS budget R&D	1,50	1,50	1,50	1,50
2	Project One	0,55	0,25		
3	Strategisch P&O-plan (incl. HBO-trainees)	0,80	1,10	1,75	2,55
4	CVO (systeem + personeel)	0,45	0,45	0,45	0,45
5	Continuïteit ICT voorzieningen	0,50	0,50	0,50	0,50
6	Huisvesting	1,20	1,20	0,80	0,00
	Totaal	5,00	5,00	5,00	5,00

Concern Informatie en Automatisering (CIS)

1. Het door blijven ontwikkelen van concernbrede informatievoorzieningen is alleen mogelijk als voor ontwikkeling en onderzoek jaarlijks een budget van € 1,5 mln. beschikbaar is.
5. Op dit moment zijn géén uitwijkvoorzieningen beschikbaar. Op en running krijgen van de noodzakelijke informatiesystemen kan de nodige tijd duren. Voor het inrichten van de benodigde uitwijkvoorzieningen is een investering van € 0,5 mln. noodzakelijk.
2. Voor de update van het financiële systeem is € 0,8 mln. nodig in 2013 en 2014. Versterking en verbetering van deze IT –systemen moet het mogelijk maken om met lagere ondersteunende personeelsformatie toch de noodzakelijke informatie te blijven leveren.

3. Personeel en Organisatie

Het streven is om taken en werkzaamheden met een specifieke deskundigheid, die de primaire processen van meerdere diensten ondersteunen, samen te brengen. Voorbeelden hiervan zijn strategievorming, onderzoek, beheer van vastgoed, basisprocessen financiële administratie en lean-advies. Hiertoe wordt gestreefd naar verbetering en standaardisatie van processen, de borging van kwaliteit en het werken met dienstoverstijgende ‘expertisecentra’, maar ook investeren in leiderschapontwikkeling, kennis en vakmanschap. Als eerste aftrap wordt gestart met een HBO traineeprogramma om de instroom van jonge ambtenaren te faciliteren. Op termijn moeten delen van deze investering ook een besparing opleveren.

4. Centralisatie Vastgoed Organisatie (CVO)

De vorming van het CVO brengt nieuwe kosten met zich mee. Het gaat om de kapitaallasten voor een te bouwen gemeentebreed vastgoedsysteem en de exploitatiekosten voor het CVO als nieuwe organisatie-eenheid.

6. Huisvesting

Door het huisvestingsbeleid te gaan richten op het uitvoeren van de strategische huisvestingsnota worden de werkplekken van de gemeente in Stadhuis, Leyweg en overige stadsdeelkantoren geclusterd. Hierdoor kan de gemeente op termijn een besparing op huisvesting realiseren. In de eerstkomende jaren zal dit beleid echter ook geld gaan kosten. Voordat bijvoorbeeld panden afgestoten kunnen worden, moeten ze eerst leeg worden opgeleverd en/of in originele staat worden teruggebracht. Deze kosten lopen niet synchroon met het wegvallen van de huurverplichting.

3.2 Organisatiebeleid

Coördinerend portefeuillehouder: Rabin Baldewsingh

Drie belangrijke ambities zijn:

- de eenheid in de organisatie verder versterken;
- meer strategisch sturen;
- flexibilisering en resultaatgerichtheid vergroten.

Hiervoor willen we de ambtelijke organisatie concentreren in vijf kerndiensten. Dat moet in 2013 voltooid zijn. Ook binnen de diensten wordt er gereorganiseerd. Zo worden, mede vanwege de teruggang in formatie, organisatieonderdelen samengevoegd. Dit heeft ook gevolgen voor de inrichting van de structuur van de top van de organisatie.

De organisatie wordt meer extern gericht en minder verkokerd. Regelmatig worden strategische verkenningen uitgevoerd zodat de gemeente hier pro-actiever op kan inspelen; bijvoorbeeld de vorming van de Metropoolregio met Rotterdam en het inspelen op de aanstaande decentralisaties van bijvoorbeeld Jeugdzorg. De externe oriëntatie komt ook terug in de regionalisering van de GGD en de vorming van de Omgevingsdienst Haaglanden.

De interne samenwerking kan altijd beter. Dit gebeurt voor een deel in de bedrijfsvoering, waarin de principes uniformiteit en efficiency in zogeheten 'shared services' meer leidend worden ten koste van de integrale verantwoordelijkheid van elke dienst voor ondersteunende taken. Ook is er hernieuwde samenwerking op andere onderwerpen, bijvoorbeeld de inrichting van de eerdergenoemde Centrale Vastgoedorganisatie

Om flexibeler en resultaatgerichter te werken worden in 2013 verdere fundamenten gelegd voor 'Het Nieuwe Werken'. Zo kunnen medewerkers op diverse plaatsen en diverse tijdstippen werken. De cyclus van functioneringsgesprekken wordt ook gestroomlijnd.

CVO

In de uitvoering van het coalitieakkoord "Aan de slag" met het voorbereidingsbesluit Centrale Vastgoed Organisatie is besloten tot de vorming van een Centrale Vastgoed Organisatie (CVO) binnen de gemeente Den Haag. Met ingang van 1 juli 2012 is het CVO opgericht en zal effectief operationeel zijn per 1 januari 2013. De centrale doelstelling van de nieuwe organisatie is efficiënt(e) en gemeentebrede beleidsvorming, ontwikkeling, beheer en inzet van het gemeentelijk vastgoed. Met de bundeling van de vastgoedtaken in de CVO worden drie doelen nagestreefd:

- Het beheer van vastgoed in de CVO maakt integraal denken mogelijk over de grenzen van sectoren en diensten.

- Het stroomlijnen van de administratie, zodat de administratieve organisatie en onderliggende automatisering doelmatiger en rechtmatiger kunnen zijn.
- Door integraal management en organisatorische bundeling van de bedrijfsvoering op de basis van vak inhoud uiteindelijk ook het beheer efficiënter en daarmee goedkoper worden ingericht. Hiermee wordt ook schaalgrootte beter benut en professionaliteit beter geborgd.

3.3 Personeelsbeleid

Coördinerend portefeuillehouder: Rabin Baldewsingh

Het personeelsbeleid zet in op drie thema's: duurzame inzetbaarheid, leiderschap en diversiteit. Uit strategische analyses van de arbeidsmarkt en het personeelsbestand blijkt het belang om de gemeente te blijven positioneren als aantrekkelijke werkgever; voor zowel de huidige medewerkers als een nieuwe generatie medewerkers.

In 2012 is de etnische diversiteit in de subtop verhoogd, met name ook door in te zetten op bewustwording. Ook is in 2012 een aantal maatregelen getroffen om tegemoet te komen aan de motie 'streefcijfers vrouwen'. Als uitgangspunt van ons college geldt dat kwaliteit en talent tellen: de juiste medewerker op de juiste plek.

Vanuit goed werkgeverschap nemen we onze verantwoordelijkheid voor diverse groepen. De gemeente Den Haag heeft de Verklaring van Amsterdam ondertekend over de positie van LGBT's (Lesbian, Gay, Biseksueel en Transgender) binnen onze organisatie. Ook kijken we naar de oplopende gemiddelde leeftijd van het personeelsbestand. Vanaf het najaar van 2012 is, naast het WO-traineeprogramma, ook een HBO-traineeprogramma gestart. In 2013 zullen naar verwachting 48 trainees werken in de gemeente. Hiermee geven we een impuls aan de verjonging van de organisatie die noodzakelijk is i.v.m. de vergrijzing van het personeelsbestand..

In 2012 is de etnische diversiteit in de subtop verhoogd, met name ook door in te zetten op bewustwording. Ook is in 2012 een aantal maatregelen getroffen om tegemoet te komen aan de motie 'streefcijfers vrouwen'. Als uitgangspunt van ons college geldt dat kwaliteit en talent tellen: de juiste medewerker op de juiste plek.

Met het 'generiek functiehuis' worden de functiebeschrijvingen eenduidiger gemaakt. Hierdoor hebben we het aantal verschillende functies drastisch teruggebracht, van 1.600 naar 85. De invoering daarvan is gestart in 2012, het wordt in 2013 afgerond. Dit legt ook de basis voor resultaatsturing. Immers, de generieke functieprofielen zijn summier en op hoofdlijnen beschreven. Met elke medewerker worden daarom resultaatafspraken gemaakt. Daarom wordt tegelijkertijd ook de gesprekscyclus tussen leidinggevende en medewerker hierop aangepast.

Naast resultaatafspraken worden per medewerker ontwikkelafspraken vastgelegd. Daarmee werken we aan de duurzame inzetbaarheid van medewerkers en versterken we de relatie tussen de organisatiedoelen en de bijdrage die individuele medewerkers leveren aan het behalen ervan. Het geraamde opleidingsbudget voor 2013 is 1,7% van de loonsom (de norm is 2%).

Daarnaast wordt in de hele organisatie een zogeheten 'personeelschouw' van elke afdeling/team gemaakt. Hiermee bezien managers of hun team de juiste samenstelling heeft, gelet op de ambities en opgaven. De personeelschouw wordt daarmee een standaardinstrument.

Momenteel ligt het arbeidsverzuim in de gemeente Den Haag bijna 1% boven de landelijke Verbaannorm (3,6%). Het arbeidsverzuim moet omlaag. Dat willen we bereiken door de gerichtere

inzet van bedrijfsartsen, afspraken over de werkwijze, het bewust maken van medewerkers en leidinggevendenden van het belang en harder sturen op de cijfers.

In 2013 wordt in heel de gemeente een nieuwe aanpak van agressie en geweld tegen ambtenaren ingevoerd, met onder meer een strengere norm, een betere aangifte bij de politie en een beter schadeverhaal. Hierin wordt intensief samengewerkt met openbaar ministerie en de politie.

In 2013 willen we, naast op ‘van werk naar werk’, ook inzetten op loopbaanbeleid en ontwikkeling. Uit betrokkenheidsonderzoek blijkt dat de medewerkers behoefte hebben aan meer loopbaanmogelijkheden. Dat draagt ook bij aan de positie als aantrekkelijk werkgever.

3.4 Integriteitsbeleid

Coördinerend portefeuillehouder: Rabin Baldewsingh

Het integriteitsbeleid wordt actief onder de aandacht gebracht van managers en medewerkers, vooral ter voorkoming van integriteitschendingen. Door de bezuinigingen neemt de druk op de medewerkers toe, wat kan leiden tot financiële misstanden en tot verscherping van onderlinge omgangsvormen. Voor de integriteitsrisico's wordt onverminderd de aandacht gevraagd.

Ook in 2013 plaatsen we voorbeelden uit de praktijk op het gemeentelijke intranet. Daarbij worden de medewerkers uitgedaagd aan te geven wat zij in zo'n situatie zouden doen. In de terugkoppeling krijgt men informatie over de gewenste houding en gedrag en over de mogelijke maatregelen die op een integriteitsschending volgen. Als vervolg op de campagne 'Vind jij dit normaal?' wordt de inzet van de workshop 'Speel open kaart!' gestimuleerd.

3.5 Informatie- en ICT-beleid

Coördinerend portefeuillehouder: Rabin Baldewsingh

De gemeentelijke "I-visie" uit 2012 bevat de doelen op het gebied van informatie- en ICT-beleid.

Bij de digitale dienstverlening aan burgers en bedrijven wil de gemeente haar vooraanstaande positie behouden, en geleidelijk aansluiten bij de overheidsbrede standaarden. Daarnaast wil de gemeente de informatiesystemen voor de interne bedrijfsvoering verbeteren. Veel sterker dan in het verleden wil de gemeente informatiesystemen samen met andere gemeenten en overheidsorganisaties ontwikkelen, in het bijzonder in G4-verband, in de regio of met de VNG.

De gemeente draagt zorg voor de digitale veiligheid en betrouwbaarheid van haar informatiesystemen. Die moeten voldoen aan de landelijke veiligheidsrichtlijnen uit de handreiking 'Classificatie Overheidsdiensten en het vereiste betrouwbaarheidsniveau'. Daarnaast wordt in 2013 aandacht besteed aan overbodige uitvoering van kritische (technische) componenten / informatiesystemen. Hiervoor is een goed overzicht nodig van de bestaande ICT-systemen - basisinfrastructuur en applicaties - en de ICT-projecten. Gestart is met programmatisch werken, werken onder ICT-architectuur en werken met standaarden.

Verder wordt er in 2013 gewerkt aan uniformering en modernisering van de huidige bedrijfsvoeringssystemen voor kantoorautomatisering en de ondersteunende functies zoals financiën, personeel, en documentbeheer. De gestandaardiseerde werkplek maakt tijd- en plaats onafhankelijk werken mogelijk; hiermee wordt ook 'Het Nieuwe Werken' verder ondersteund.

Doordat de gehele gemeentelijke bedrijfsvoering steeds meer afhankelijk is van de beschikbaarheid van de ICT-systemen wordt in 2013 extra capaciteit ingezet om de continuïteit van de meest kritische

systemen te waarborgen. Daarnaast wordt extra aandacht besteed aan informatiebeveiliging. Dit betekent dat de vereiste betrouwbaarheid moet worden vastgesteld in termen van vertrouwelijkheid, beschikbaarheid en integriteit.

De gemeente heeft dertig Concern Informatiesystemen. Jaarlijks wordt intern gerapporteerd over de continuïteit en de kosten. Zo nodig houden we IT-audits naar de kwaliteit. Vanaf 2012 worden investeringen in die Concern Informatiesystemen opgenomen in het meerjareninvesteringsplan.

Het college zal jaarlijks aan de raad rapporteren over onder andere de beheersing van de belangrijkste ontwikkelprojecten en de borging van de belangrijkste informatiesystemen en informatiebeveiliging. In 2012 zal deze rapportage voor het eerst vorm krijgen.

3.6 Juridische Zaken

Portefeuillehouder: Jozias van Aartsen

Voor het vertrouwen in de overheid is het van belang dat de gemeente handelt binnen de wetten en regelingen. Daarom blijft het van groot belang dat de juridische kwaliteit van het gemeentelijke handelen op orde is. De volgende onderwerpen krijgen in 2013 extra aandacht:

Europese wet- en regelgeving

Ongeveer driekwart van onze nationale en lokale regelgeving vloeit voort uit de Europese regels. Vandaar dat de gemeente Den Haag met een actieve lobby probeert te zorgen dat de Europese regels worden afgestemd op de gemeentelijke praktijkervaringen. Dat maakt de regels duidelijker en dan bereiken zij beter hun doel. De Aanbestedingsrichtlijn wordt naar verwachting nog in 2012 aangepast, met een forse inbreng vanuit Den Haag. Ook over de nieuwe richtlijn over concessies (het toekennen van exploitatierechten) heeft Den Haag overleg met Europa. In 2013 wordt daarvan resultaat verwacht. Als de richtlijnen wijzigen, dan past de gemeente haar eigen voorschriften daarop aan.

Wet nadeelcompensatie en schadevergoeding bij onrechtmatige besluiten

Op 1 januari 2013 treedt de Wet nadeelcompensatie en schadevergoeding bij onrechtmatige besluiten in werking. Die wet geeft een algemene, landelijk geldende regeling voor nadeelcompensatie. Deze regeling wordt vertaald naar een algemene gemeentelijke regeling. Versnipperde regelgeving en lacunes in de regelgeving behoren dan tot het verleden.

Coalitieakkoord 2010-2014

De gemeente stoot allerlei taken en werkzaamheden af en stopt de subsidie voor veel activiteiten. Daarbij moet voldoende aandacht zijn voor de juridische randvoorwaarden waarbinnen deze afbouw kan plaatsvinden. Dat houdt de besluitvorming correct en houdbaar voor de rechter.

Behandeling van bezwaarschriften

De komende jaren verwacht de gemeente een aanzienlijke groei van bezwaarschriften. Reden is de uitbreiding van bestuursrechtelijke handhaving, met name met betrekking tot huisvuil. Dat leert ervaring in andere gemeenten. Ook de stopzetting van subsidies en andere bezuinigingen en de verschuiving van (arbeidsintensieve en kostbare) vergunningverlening naar handhaving leidt gemiddeld tot meer procedures. Doelstelling blijft dat de gemeente 90% van de bezwaarschriften afdoet binnen de wettelijke termijn. Een verdergaande digitale ontsluiting van besluiten en dossiers is dan vereist. Uitkomsten van bezwaarschriftenprocedures en gerechtelijke uitspraken moeten een leereffect geven aan de gemeentelijke organisatie. De Adviescommissie bezwaarschriften krijgt daarin een substantiële rol. Verder wil de gemeente alternatieven ontwikkelen voor de huidige behandeling van bezwaarschriften. Die is namelijk te ambtelijk en maakt te weinig gebruik van moderne media. Het project 'bellen bij

bezwaar' wordt verder uitgebouwd. In 2013 worden de mogelijkheid en effectiviteit van telefonisch horen nader onderzocht.

Subsidies

In 2012 is een onderzoek gehouden naar de werking van de Haagse Kaderverordening Subsidieverstrekking. De uitkomst van de evaluatie zal de basis zijn van een optimalisering van zowel de regelgeving als de uitvoeringspraktijk in 2013.

Juridische kwaliteit

Begin 2013 worden de resultaten bekend van een onderzoek naar de wijze waarop de gemeente de regels handhaaft. De verwachting is dat deze resultaten aanleiding zullen zijn om verschillende handhavingsprocedures te stroomlijnen en onderling af te stemmen.

Door voldoende interne juridische kwaliteit te organiseren wordt het minder nodig om externe deskundigheid in te huren en verlagen we de kosten.

3.7 Doelmatigheid en doeltreffendheid

Coördinerend portefeuillehouder: Sander Dekker

De gemeente doet periodiek onderzoek naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het beleid en de bedrijfsvoering. Er lopen nu onderzoeken naar schuldhelpverlening, het parkeerbeleid, de bestemmingsreserves (update) en de bouwleges (vervolgonderzoek). Verder worden enkele actuele onderwerpen voor de bezuinigingen onderzocht. Het programma 'doelmatigheidsonderzoek 2013-2014' bieden wij eind 2012 aan de raad aan.

3.8 Facilitymanagement en huisvesting

Coördinerend portefeuillehouder: Rabin Baldewsingh

In 2013 wordt de ambtelijke huisvesting zoveel mogelijk geconcentreerd in het Spui, de Leyweg en de stadsdeelkantoren. In het Spui krijgt een deel van de medewerkers geen vaste werkplek meer ('desksharing').

Van de apparaatskostenbezuiniging moet structureel € 11,0 mln. worden gevonden in facilitymanagement en huisvesting; in 2013 is dat € 6,0 mln. Verder zijn er minder medewerkers en minder panden, waardoor ook € 8 mln. omzet wegvalt. In totaal moet dus voor € 19 mln. structureel worden bezuinigd op facilitymanagement en huisvesting.

Ook op het gebied van ICT worden in 2013 veranderingen merkbaar. De werkzaamheden worden steeds meer gespreid over plaats en tijd. Gebruik en beheer van de gebouwen zullen hierop in 2013 aangepast worden. Vergaderzalen worden meer centraal geboekt. Er komen 'aanloopplekken' en informele overlegruimten, waarvoor zo weinig mogelijk wordt verbouwd.

3.9 Duurzaamheid en interne milieuzorg

Coördinerend portefeuillehouders: Rabin Baldewsingh

Duurzaamheid in de organisatie is staand beleid. Als gemeente geven we het goede voorbeeld, onder andere door duurzaamheid zo zwaar mogelijk mee te laten wegen bij de inkoop en aanbesteding. Het concernkader 'Duurzaam inkopen' uit 2009 zal in lijn met het vernieuwde rijksbeleid voor duurzaam inkopen en de nieuwe Europese aanbestedingsrichtlijn worden aangepast. Hierdoor zal bij aanbestedingen beter rekening kunnen worden gehouden met milieu- en duurzaamheidscriteria. Voor de monitor Duurzaam inkopen zal vanaf 2014 een periodieke beleidsevaluatie in de plaats komen. Om

die reden is landelijk besloten de voorgenomen monitoring over 2012 te vervangen door een proefmeting.

De gemeente wil de compensatiekosten voor CO₂-uitstoot zoveel mogelijk verminderen door de CO₂-uitstoot te beperken. Zo bereiden wij een contract voor de levering van groen gas bij gemeentelijke panden voor. Naast aardgas wordt ook elektrische aandrijving een uitgangspunt in het leasecontract voor gemeentelijke voertuigen.

Daarnaast continueren we onder meer het aanbod van biologische producten in de gemeentelijke bedrijfsrestaurants (minimaal 40%) en blijft de vegetarische warme maaltijd in het stadhuis vooralsnog op het menu.

Samen met de rijksoverheid onderzoeken we de mogelijkheid voor een proef met duurzame energievoorziening en een afvalloze overheid.

3.10 (Financieel) beheer van gemeentebrede en dienstspecifieke processen

Coördinerend portefeuillehouders: Sander Dekker

Sinds de begroting 2010 geven we, op aanbeveling van de Rekeningencommissie, de stand van zaken van de salarissen, de betalingen, de subsidies en uitkeringen.

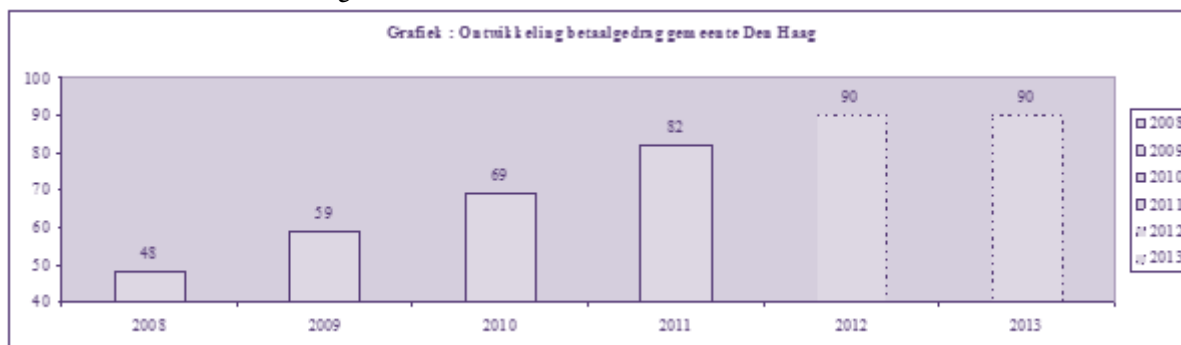
Salarisproces

Salarissen en opdrachten van premies en belastingen verlopen grotendeels centraal. Dat heeft het proces sterk vereenvoudigd. Daarbij is een controlesysteem ingevoerd.

Betalingsproces

De Centrale Treasury zorgt voor het formele beheer van de bankrekeningen, voor de actualisering van de tekeningsbevoegdheid en voor het beheer van de credit cards. De gemeente heeft rekeningen bij drie banken, te weten Bank Nederlandse Gemeenten, Royal Bank of Scotland en ING Bank. Alle betalingen vinden elektronisch plaats. Voor het verrichten van betalingen zijn twee handtekeningen nodig; deze kunnen uit beveiligingsoverwegingen niet door eenzelfde persoon worden gezet. Voor tijdige betaling is er een achtervang als door omstandigheden een betaling niet volledig kan worden gefiatteerd.

De afgelopen jaren is de betaalsnelheid van facturen sterk verbeterd. Tussen 2008 en 2011 is de betaalsnelheid steeds met tenminste 10% verbeterd. De doelstelling voor 2013 is, net als in 2012, 90% van de facturen binnen 30 dagen betalen.

Op 1 januari 2013 zullen nieuwe wettelijke bepalingen gelden voor betalingsachterstanden. De wettelijke bepalingen bieden leveranciers de mogelijkheid om kosten in rekening te brengen wanneer de gemeente niet binnen de maximumbetaaltermijn van in beginsel 30 dagen betaalt. Het belang om

binnen de afgesproken betaaltermijn rekeningen te voldoen, neemt dus alleen maar toe. Om de betaling van facturen verder te verbeteren, voert de gemeente ook e-facturatie in.

Subsidieproces

Circa 95% van de subsidiestroom is in een traject van bestuurlijke besluitvorming opgenomen. Hierbij worden subsidieaanvragen gebundeld en met een advies (toekennen of afwijzen) naar het college gestuurd. De plannen worden doorgaans besproken in de raadscommissies, waarbij de instellingen kunnen inspreken. De gemeente Den Haag wil de subsidies in control houden en uniformeren, om te ontdekken als een instelling bij meerdere onderdelen van de gemeente subsidie aanvraagt of als ze subsidies 'shopt'. Het systeem daarvoor wordt geleidelijk ingevoerd. Onderzocht wordt hoe dit subsidiesysteem kan worden aangesloten op het financiële systeem. Doel is uiteindelijk uniformering van de financiële subsidieprocessen.

Uitkeringsproces

Het uitkeringsproces is tot in detail beschreven in de administratieve organisatie en vergaand geautomatiseerd. Ter waarborging van de rechtmatige uitvoering vinden er interne auditing plaats naar onder meer hoogte, recht en duur van de verstrekte uitkeringen. In 2012 ligt de nadruk op digitale dienstverlening, eenvoudige procedures en korte doorlooptijden.

4. Paragrafen

4.1 Lokale heffingen

De lokale heffingen zijn een belangrijk onderdeel van de gemeentelijke inkomsten. In het Belastingplan 2011- 2014 zijn de kaders weergegeven voor de lokale heffingen in deze collegeperiode. Naast lage tarieven en heffingen streven we er naar om ook de kosten van het innen van belastingen zo laag mogelijk te houden. Ook streven we er naar om met stringenter handhavings- en invorderingsacties er voor te zorgen dat mensen die belasting moeten betalen dat ook werkelijk doen. In de rapportage die in het najaar van 2012 verschijnt, wordt de raad over de voortgang van het Belastingplan geïnformeerd.

Deze paragraaf geeft informatie over het beleid en de ontwikkeling van de tarieven van de lokale heffingen en bevat informatie over het kwijtscheldingsbeleid.

Tarievenbeleid

College-akkoord 2010-2014

De OZB op woningen daalt deze collegeperiode volgens afspraak structureel met 10% ten opzichte van 2009. Hiervan is incidenteel 6% gerealiseerd in 2010. In 2011 is deze incidentele daling structureel gemaakt door inzet van € 2 mln. uit college-akkoord. De resterende 4% daling is in 2012 gerealiseerd. Hiermee is in 2012 ten opzichte van 2009 een structurele daling van de OZB op woningen bereikt van 10%. In 2013 en daarna blijft de OZB-lastendruk op woningen in de rest van de collegeperiode gelijk.

Tariefontwikkelingen 2013

- De OZB-tarieven woningen en niet-woningen worden later dit jaar aan de raad voorgelegd, nadat de waardeprognoses zijn afgerond. De waardeverandering van de stad wordt daarbij budgetneutraal in de tarieven verwerkt. Een waardeverandering is daarom niet van invloed op de totale OZB-opbrengst of op de gemiddelde OZB-aanslag.
- Op basis van de gemeentelijke uitgangspunten is de trendmatige aanpassing van tarieven in 2013 vastgesteld op 3,06%. De trendmatige verhoging is per tarief afzonderlijk beoordeeld. Bij heffingen is het uitgangspunt: maximale kostendekkend.
- De tarieven zijn trendmatig verhoogd voor de rioolheffing, begraafrechten en binnenhavenbelasting.
- De tarieven afvalstoffenheffing blijven in 2013 ongewijzigd ten opzichte van 2012.

Kwijtschelding

Beleid

Het huidige kwijtscheldingsbeleid voor natuurlijke personen blijft ongewijzigd. Dit betekent dat de kwijtscheldingsnorm voor de OZB, de afvalstoffenheffing, de rioolheffing voor eigenaren en hondenbelasting blijft staan op 100% van de bijstandsnorm.

Met ingang van 2012 kunnen ook ondernemers in aanmerking komen voor kwijtschelding. Kwijtschelding is alleen mogelijk voor privé-belastingen. Voor belastingen die (geheel of gedeeltelijk) verband houden met de uitoefening van het bedrijf of beroep is geen kwijtschelding mogelijk. In de praktijk betekent dit dat ondernemers die voldoen aan de voorwaarden, in aanmerking kunnen komen voor kwijtschelding van de afvalstoffenheffing. Kwijtschelding voor de OZB en rioolheffing zal in de praktijk veel minder voorkomen omdat deze heffingen van de eigenaar worden geheven zodat er in veel gevallen sprake zal zijn van vermogen.

De kwijtscheldingsregeling geldt voor ondernemers die een uitkering ontvangen op basis van het Besluit Bijstandverlening Zelfstandigen 2004. Door het openstellen van de kwijtscheldingsregeling voor deze groep ondersteunt de gemeente ondernemers met voldoende perspectief en levensvatbaarheid in een moeilijke periode. Er zijn in Den Haag ongeveer 100 ondernemers, die een uitkering ontvangen op basis van het Besluit Bijstandverlening Zelfstandigen 2004 en een beroep kunnen doen op de kwijtscheldingsregeling.

Ontwikkelingen

Om de armoedeval voor alleenstaande ouders met een relatief laag inkomen te verminderen, is per 1 januari 2012 voor gemeenten en waterschappen de mogelijkheid gecreëerd om bij de kwijtschelding van lokale belastingen rekening te houden met de kosten van formele kinderopvang. Dit vermindert de armoedeval en maakt werken lonender. Om gemeenten te ondersteunen bij het uitvoeren van deze maatregel is per 2012 structureel € 10 mln. aan het gemeentefonds toegevoegd. Voor Den Haag betekent dit een structurele bijdrage van € 0,5 mln. Het Rijk heeft dit budget vanaf 2013 gecorrigeerd naar € 8 mln. wat voor Den Haag een negatief effect heeft van € 0,103 mln. structureel vanaf 2013. Over de invoering van deze maatregel zal de raad dit jaar een voorstel voor aanpassing van de kwijtscheldingsregeling worden gedaan.

Door nieuwe wetgeving komen AOW'ers in mindere mate in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen. Om ervoor te zorgen dat AOW'ers dezelfde mate van kwijtschelding houden, hebben gemeenten de mogelijkheid gekregen om de huidige kwijtscheldingsnormen voor personen van 65 jaar of ouder, te verhogen tot 100% van de toepasselijke netto AOW-bedragen. Wij maken gebruik van deze mogelijkheid. Door deze maatregel wordt voorkomen dat AOW'ers onbedoeld minder aanspraak kunnen maken op kwijtschelding. Invoering van deze maatregel zorgt ervoor dat recht op kwijtschelding hetzelfde blijft tegen gelijkblijvende de kosten.

Beleidsmatige ontwikkelingen

Herwaardering onroerend goed (WOZ/OZB)

Het Haagse onroerend goed wordt jaarlijks gewaardeerd. De waardepeildatum ligt één jaar voor het kalenderjaar waarop de waarde betrekking heeft. Dit betekent dat voor de herwaardering 2013 wordt uitgegaan van het waardeniveau van de onroerende zaken op de peildatum 1 januari 2012.

De gemiddelde waardeontwikkeling van woningen tussen de peildata 1 januari 2011 en 1 januari 2012 is ongeveer -4% (stand augustus 2012). Een verdere analyse zal hierin meer inzicht geven. Al wel duidelijk is dat de gemiddelde waardeontwikkeling negatief is. De OZB-tarieven 2013 worden in het najaar vastgesteld. Dan is de marktanalyse afgerond en bestaat er voldoende inzicht in de waardeverandering. Vooralsnog wordt bij het opstellen van deze paragraaf (en voor het berekenen van de voorlopige ozb-tarieven) uitgegaan van een waardeontwikkeling voor woningen van -4%.

Op het moment van het opstellen van deze paragraaf lokale heffingen is er nog onvoldoende zekerheid over de gemiddelde waardeverandering van de niet-woningen om tot een tariefberekening te komen. De marktanalyse vindt nog volop plaats omdat er weinig verkoop- en verhuurtransacties zijn, die bovendien een grote bandbreedte kennen. Daarnaast vindt er met DSO nog overleg plaats over de leegstand van kantoorgebouwen.

Concept-wetsvoorstel Modernisering Wet WOZ

Het kabinet stelt een aantal wijzigingen voor van de Wet WOZ. Een belangrijke wijziging is de openbaarheid van de WOZ-waarden van woningen. Reden voor openbaarmaking is om de burger meer inzicht te geven in de waardeverhoudingen tussen de eigen woning en die van anderen zodat hij beter en eenvoudiger dan nu deze waardeverhoudingen kan controleren. Door deze grotere maatschappelijke

controle van waardegegevens zal de kwaliteit van de WOZ-waarden naar verwachting verder toenemen. De openbaarheid van de WOZ-waarde draagt daarmee bij aan de acceptatie van de WOZ-waarde bij de burgers. Dit kan op termijn ertoe leiden dat er minder bezwaar- en beroepschriften worden ingediend. Op korte termijn verwachten we echter juist een stijging omdat de vergelijking in eerste instantie meer bezwaarschriften zal oproepen.

Het concept-wetsvoorstel regelt ook de landelijke voorziening WOZ. Burgers kunnen na realisatie van deze voorziening de WOZ-waarde van woningen op een laagdrempelige manier opvragen. In plaats van zich te wenden tot de verschillende gemeenten met een verzoek om een WOZ-waarde, kan de WOZ-waarde straks eenvoudig bij het kadaster worden opgevraagd.

Het wetsvoorstel is op moment van schrijven nog niet naar de Tweede Kamer gestuurd. De inwerkingtreding is voorzien op 1 januari 2014. Dit betekent dat we ons hierop in 2013 moeten voorbereiden.

OZB-meeropbrengsten

Uit de jaarrekening 2011 komen voordelen op de OZB-opbrengsten naar voren met een structureel karakter als gevolg van de groei van de stad (meer woningen). Door deze groei betalen meer huishoudens OZB. Per saldo bedraagt dit voordeel € 0,8 mln. In 2012 en volgende jaren zal het aantal woningen verder toenemen. De jaarlijkse toename is echter minder dan de afgelopen jaren. Door de stijging neemt de OZB-opbrengst structureel toe. Daartegenover staat een toename van leegstand van de bedrijfsgebouwen. Leegstand van kantoorgebouwen ed. heeft een drukkend effect op de OZB-opbrengst. Bij bedrijfsgebouwen betaalt in tegenstelling tot de woningen namelijk niet alleen de eigenaar, maar ook de gebruiker van het pand OZB. In het budgettaire kader van 2013-2016 houdt het college, zoals gemeld in de Voorjaarsnota 2012, rekening met een voordeel van € 1,1 mln. in 2013, oplopend naar € 1,4 mln. in 2016.

OZB-compensatieregelingen

In 2013 worden de compensatieregelingen “OZB-heffing Haagse sportverenigingen” en “OZB voor startende ondernemers” voortgezet. In het eerste half jaar van 2012 maakten 83 verenigingen hiervan gebruik. Daarnaast hebben in het eerste halfjaar van 2012 681 startende ondernemers een verzoek tot compensatie ingediend. In 303 van de gevallen is de aanvraag toegekend, 373 zijn afgewezen en 5 aanvragen zijn nog in behandeling. Het in deze periode reeds toegekende bedrag is € 0,2 mln. Dit bedrag kan nog toenemen omdat nieuwe belastingplichtigen, waaronder starters, aanslagen zullen krijgen opgelegd die voor compensatie vatbaar zijn. Het college heeft voor deze maatregelen in de programmabegroting 2011-2014 structureel € 0,7 mln. uitgetrokken.

We willen met deze maatregelen amateursportverenigingen en ondernemerschap steunen door terughoudend te zijn met gemeentelijke heffingen en daarmee ook te zorgen voor lastenverlichting voor deze voor de stad zo belangrijke doelgroepen.

Afvalstoffenheffing

Gezien de stand van de egalisatievoorziening afvalstoffenheffing zal de afvalstoffenheffing niet worden verhoogd. Aan de raad zal een voorstel worden voorgelegd om gefaseerd nog eens 1.000 extra ORAC's te plaatsen. Daarnaast zullen voor de aanpak van de bijplaatsingen bij het Haags Werk Bedrijf 12 extra medewerkers openbare ruimte worden aangesteld en wordt in aansluiting daarop de capaciteit voor het opleggen van spoedeisende bestuursdwang uitgebreid.

Leges

Verhoging leges horeca- en prostitutievergunningen

Voor de exploitatie van prostitutie en horeca worden vergunningen verleend. Deze vergunningen zijn niet kostendekkend. Daarom is als invulling van één van de bezuinigingsmaatregelen besloten om de leges op de horeca- en prostitutievergunningen in 2013 te verhogen. Dit wordt nader uitgewerkt in de legesverordening in 2013.

Invoering leges voor kinderopvang

Voor de aanvraag van een vergunning voor gastouderopvang, gastouderbureau, dagopvang, buitenschoolse opvang en peuterspeelzaalwerk vroeg de gemeente Den Haag tot op heden geen leges, waar andere gemeenten dit wel doen. Het college besluit dit in te voeren, zodat de gemeentelijke kosten worden terugverdiend. In totaal brengen kostendekkende leges € 0,085 mln. per jaar op. In de legesverordening voor 2013 wordt dit nader uitgewerkt.

Maximumtarief rijbewijs

Het kabinet wil een maximumtarief invoeren voor een rijbewijs. Het maximumtarief beperkt zich tot de standaardaanvragen. Voor extra service mag de gemeente extra leges heffen. Extra service doet zich bijvoorbeeld voor bij een spoedaanvraag of een afspraak buiten de reguliere openingstijden. De beoogde inwerkingtreding per 1 juli 2012 is niet gehaald. Niet bekend is op welk moment deze wijziging wel wordt ingevoerd.

Hondenbelasting

In deze collegeperiode wordt de gehele stad huis-aan-huis gecontroleerd op het bezit van honden. Deze aanpak is in het afgelopen en dit jaar succesvol gebleken. Het aantal geregistreerde honden is hierdoor fors gestegen. In 2011 is dit aantal zelfs met bijna 3.700 toegenomen. In 2013 wordt om deze reden wederom ¼ deel van de stad gecontroleerd op het bezit van honden.

Precariobelasting

Vrijstelling uitstallingen

Voor het uitstallen van goederen en voorwerpen op openbare grond moet precariobelasting worden betaald. Met betrekking tot uitstallingen binnen 80 cm van de gevel is het college voornemens om per ingang van 2013 deze vrij te stellen van precariobelasting.

Afschaffing precario ondergrondse leidingen

De minister van BZK is van plan de precariobelasting op ondergrondse leidingen af te schaffen. Het wetsvoorstel is nog niet aan de Tweede Kamer gestuurd. Ook is nog niet duidelijk of en welke compensatie gemeenten ontvangen. Als de precario wordt afgeschaft levert dit een structureel nadeel op van € 15 mln.

Toeristenbelasting

De afgelopen jaren is gebleken dat de werkelijke opbrengst licht hoger was dan vooraf geraamd. Hierop is met ingang van de begroting 2012 de opbrengst structureel € 0,1 mln. hoger geraamd. Na analyse van de jaarrekening 2011 blijkt dat een extra verhoging van de raming van € 0,1 mln. mogelijk is. Het college heeft dit meegenomen in het budgettaire kader in de voorjaarsnota.

BIZ-bijdrage

In 2013 wordt het bestaande beleid rond de 20 Haagse bedrijfsinvesteringszones voortgezet. De gemeente Den Haag stimuleert de invoering van de BIZ omdat dit een belangrijk instrument is om de

aantrekkingskracht van winkelgebieden en bedrijventerreinen en het ondernemersklimaat in de stad als geheel te verbeteren.

Marktgelden

De raad zal een nieuwe verordening Marktgelden voorgelegd krijgen, met beoogde ingangsdatum 1 januari 2013. In de verordening is een nieuwe tariefstructuur opgenomen, gericht op kostendekkendheid. Dit is met uitzondering van de Herman Costermarkt als gevolg van in het verleden gemaakte afspraken.

Harmoniseren sporttarieven met de regio

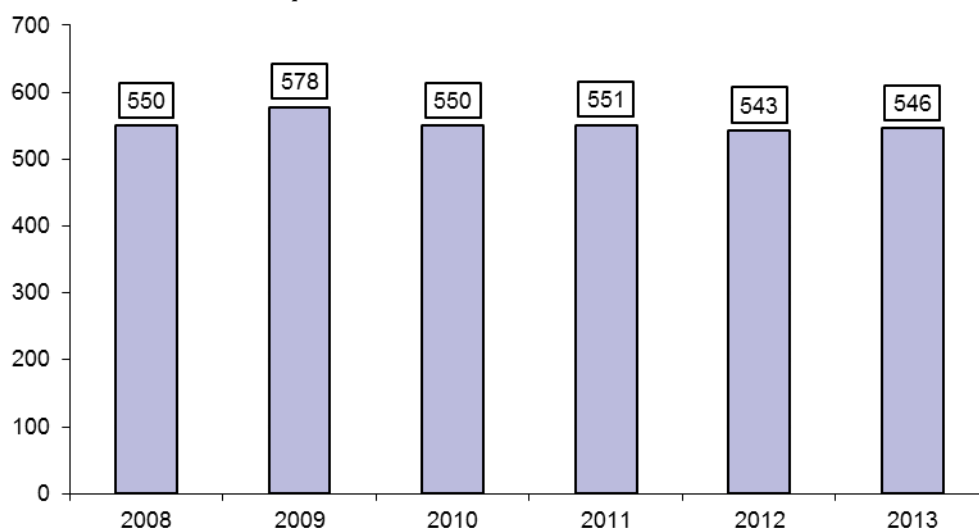
De tarieven die burgers en sportverenigingen in Den Haag voor de voorzieningen betalen is laag in vergelijking met de regio en de andere grote steden. Door gericht de tarieven te verhogen waar Den Haag tot de goedkoopste gemeente behoort en ook na doorvoering van de tarieven niet onevenredige tarieven gelden kan in totaal € 0,3 mln. gevonden worden. Met de tariefverhoging van 21% op zwembadkaartjes zijn we in de regio nog steeds goedkoop. Met de tariefverhoging van 13% voor sporthallen komen we uit in de middenmoot.

Ontwikkeling lokale lastendruk

Ontwikkeling Woonlasten

Jaarlijks verricht het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) onderzoek naar de gemeentelijke woonlasten. De resultaten worden onder andere gepubliceerd in de Atlas van de Lokale Lasten en de Kerngegevens belastingen grote gemeenten. Uit de Kerngegevens voor 2012 blijkt dat de woonlasten in Den Haag wederom tot de top 3 van de grote gemeenten met de laagste lasten behoren. Onderstaande grafiek geeft een overzicht van de ontwikkeling van de gemiddelde woonlasten per huishouden in Den Haag over de periode 2008-2013. De gemiddelde lasten van 2012 zijn ontleend aan het COELO-overzicht van 2012. Voor 2013 is uitgegaan van een voorlopig cijfer.

Gemiddelde woonlasten per huishouden

Inkomsten lokale heffingen

De opbrengsten van de belangrijkste lokale heffingen voor de jaren 2011 (realisatie) en 2012 en 2013 (raming) na aftrek van kwijtscheldingsbedragen zijn:

Belastingsoort	Rekening 2011	Begroting 2012	Begroting 2013
OZB	82.104	78.985	80.135
Afvalstoffenheffing	54.669	53.103	52.953
Rioolheffing eigenaren	32.672	34.415	34.321
Hondenbelasting	1.756	1.640	1.750
Toeristenbelasting	4.493	4.016	4.116
Precariobelasting (kabels, leidingen)	16.038	15.735	15.735
Precariobelasting (reclameobjecten)	521	633	815
Totaal	192.253	188.527	189.825

Samenhang met programma's en paragrafen

De lokale heffingen worden begroot in de programma's Beheer openbare ruimte (baten afvalstoffenheffing, kwijtschelding afvalstoffenheffing), Milieu & Duurzaamheid (baten rioolheffing), Financiën (baten OZB gebruikers en eigenaren, baten toeristenbelasting en baten precariobelasting). Tot slot geeft de paragraaf Gemeentelijke inkomsten een totaal overzicht van de gemeentelijke baten, inclusief de baten uit de gemeentelijke heffingen.

4.2 Weerstandvermogen

Het weerstandvermogen is een maatstaf die aangeeft of de gemeente in staat is financiële middelen vrij te maken om substantiële tegenvallers op te vangen. In Den Haag wordt het weerstandvermogen gevormd door de algemene reserve, de dienstcompensatiereserves en de reserve Grondbedrijf. Om gestructureerd en transparant inzicht te bieden in de risico's die de gemeente loopt en de bedragen die daarbij horen, introduceerden we vorig jaar het risicocumulatiemodel. Dit model is de basis voor het bepalen van de wenselijke hoogte van het weerstandvermogen. Vorig jaar is dit model voor het eerst toegepast. Dit jaar vormt het opnieuw de basis voor de berekening van het weerstandvermogen.

Met het risicocumulatiemodel is berekend dat de algemene reserve € 114,7 mln. moet zijn. Daarbovenop geldt nog een tekort aan weerstandvermogen van € 11 mln. als gevolg van de lage stand van alle dienstcompensatiereserves samen. In totaal is een reservering van € 125,7 mln. noodzakelijk.

Inleiding

Het weerstandvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente in staat is om substantiële tegenvallers op te vangen. Voor het opvangen van tegenvallers is weerstandscapaciteit noodzakelijk. Het 'Besluit begroting en verantwoording' omschrijft een risico als "een kans op gevaar of schade met financieel gevolg van substantiële omvang". In de vele verschillende producten, beleidsterreinen, projecten en voorzieningen die de gemeente verzorgt, kunnen onverwachte financiële gevolgen optreden, ook bij goed financieel beheer. Doorgaans leiden deze bij het opstellen van de gemeentelijke jaarrekening tot nadelen. Bij grotere tegenvallers kan het noodzakelijk zijn ook tussentijds maatregelen te nemen. Als de gemeente voldoende weerstandvermogen heeft, kan zij dergelijke risico's dragen door de algemene reserve aan te spreken. Bij het weerstandvermogen gaat het dus om de robuustheid van de begroting. Een precies sluitende begroting zonder weerstandvermogen betekent dat iedere tegenvaller een probleem gaat opleveren, als er geen even grote meevallers tegenoverstaan. De begrotingsprogramma's en daarmee het beleid van de gemeente staan dan permanent onder druk. Een weerstandvermogen als financiële buffer is daarom noodzakelijk. Hoe groot die buffer moet zijn hangt vooral af van de risico's die de gemeente loopt.

Behalve het aanhouden van een financieel weerstandvermogen zijn er andere manieren om de financiële gevolgen van risico's op te vangen:

- Veel gebeurtenissen zijn weliswaar onverwacht, maar doen zich zo regelmatig voor dat over meerdere jaren bekeken vrij goed is aan te geven wat de financiële gevolgen daarvan kunnen zijn. Hiervoor reserveert de gemeente bedragen in de begroting of in voorzieningen.
- Bij investeringsprojecten is het gebruikelijk dat in de kostenraming (het investeringskrediet) een post voor onvoorziene tegenvallers wordt meegenomen.
- Risico's kunnen tegengegaan worden door het afsluiten van verzekeringen, bijvoorbeeld tegen brandschade aan gemeentelijke gebouwen.
- Een aantal risico's kan voor een gedeelte worden opgevangen uit specifieke bestemmingsreserves (systeemreserves). De belangrijkste hiervan in de Haagse gemeentebegroting hebben betrekking op de begrotingsproducten van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Wet werk en bijstand. De omvang van deze reserves is echter niet bepaald door de hoogte van de risico's, maar eenvoudigweg door het in het verleden beschikbare bedrag. Mocht de omvang van die reserve niet toereikend zijn, dan komt de Algemene reserve opnieuw in beeld als risicoafdekking.

De relevante risico's voor het weerstandvermogen zijn de risico's die niet of onvoldoende op een andere manier zijn ondervangen. Deze risico's kunnen een beroep gaan doen op de algemene reserve.

De berekening van het weerstandsvermogen heeft dan ook betrekking op de bepaling van de gewenste hoogte van de algemene reserve.

Berekening van het weerstandsvermogen

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de structurele en de incidentele weerstandscapaciteit.

Structurele weerstandscapaciteit

De structurele weerstandscapaciteit bestaat uit de begrotingspost onvoorzien. Gemeenten zijn volgens de gemeentewet verplicht om in de begroting een post onvoorziene uitgaven op te nemen voor eventuele calamiteiten.

Incidentele weerstandscapaciteit

Hiermee houdt iedere gemeente een algemene reserve aan, evenals enkele andere vrij besteedbare reserves. In Den Haag wordt het weerstandsvermogen gevormd door de algemene reserve, de dienstcompensatiereserves en de reserve grondbedrijf.

- De algemene reserve is bedoeld voor het afdekken van tekorten in de gemeentelijke jaarrekening. Hiermee wordt voorkomen dat elke financiële tegenvaller dwingt tot onmiddellijk bezuinigen.
- De gemeentelijke diensten hebben eigen dienstcompensatiereserves (DCR) voor het opvangen van bedrijfsvoeringrisico's. Aan de DCR wordt 20% van het positieve rekeningresultaat op een programma toegevoegd. Een tegenvaller in de begrotingsuitvoering die leidt tot een negatief resultaat op een programma, wordt volledig verrekend met de DCR. De ondergrens van de DCR is bij alle diensten € 0. Indien een DCR onder deze grens komt, wordt de dienst als 'kritiek' aangemerkt. De dienst dient dan een plan van aanpak op te stellen om deze negatieve stand weg te werken. Op deze manier zijn kleinere risico's in de begrotingsuitvoering adequaat afgedekt.
- De reserve Grondbedrijf is de financiële buffer voor het Grondbedrijf. De reserve is nodig om te verhinderen dat tekorten van het grondbedrijf de totale gemeentelijke financiële huishouding verstoren. Opbrengsten uit grondexploitatie worden aan deze reserve toegevoegd, verliezen uit grondexploitatie worden hiermee verrekend.

De algemene reserve heeft altijd gefungeerd als een laatste middel voor het opvangen van tegenvallers, als daarvoor geen andere mogelijkheden meer zijn. In het verleden bleek dat slechts in een enkel geval daadwerkelijk nodig. De kans dat vanaf dit jaar daadwerkelijk een beroep gedaan moet worden op de algemene reserve neemt fors toe. En daarmee ook de noodzaak om goed onderbouwd een weerstandsvermogen van voldoende omvang te hebben.

Niet alle gemeenten lopen dezelfde risico's. Het is daardoor niet mogelijk een algemene norm te stellen voor een eenduidige relatie tussen de algemene reserve en de risico's. Iedere gemeente moet op basis van de eigen specifieke situatie een beleidslijn formuleren over het noodzakelijk geachte weerstandsvermogen dat nodig is voor de risico's die door de organisatie niet zelf worden ondervangen. Inherent aan risico's is dat de precieze omvang van de mogelijke schade of kosten niet vaststaat. Dat komt natuurlijk vooral omdat het altijd gaat om een onzekere gebeurtenis, met navenant onzekere kosten.

Vorig jaar is voor het eerst gebruik gemaakt van het risicocumulatiemodel. Hierbij wordt de kansberekening gebruikt als hulpmiddel, waarbij gesimuleerd wordt dat een combinatie van bepaalde risico's zich voordoet. Het model maakt een meer onderbouwde bepaling van de algemene reserve mogelijk. Met dit model maken we een zo goed mogelijke berekening van de minimaal noodzakelijke die algemene reserve.

Aanvullend op het risicocumulatiemodel hebben we dit jaar samen met Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven door Seo Economisch Onderzoek een stresstest op de gemeentelijke financiën laten uitvoeren door een onderzoeksbureau (RM 2012.124). We gebruiken de stresstest als een ‘second opinion’ voor de manier waarop we met risico’s en kansen daarop omgaan. Uit deze test blijkt dat de impact van grote financiële schokken heel groot kan zijn (cumulatief € 490 mln.), maar dat we ons op de meeste ervan al goed voorbereiden. We hebben op basis van de uitkomsten van de stresstest getoetst of het opgenomen risico in de paragraaf weerstandvermogen verband houdt met de hoogte en het verloop van de gesimuleerde schok uit de stresstest. Dit is het geval.

Inventarisatie risico’s

Voor de minimaal noodzakelijke algemene reserve zijn de belangrijke gemeentelijke risico’s geïnventariseerd. Dit zijn alle onzekere gebeurtenissen die voor de gemeente onverwacht extra kosten kunnen betekenen, en waarvoor geen andere financiële buffers zijn aangebracht. In onderstaande tabel zijn de geïnventariseerde risico’s weergegeven. Verderop in deze paragraaf wordt toegelicht welke wijzigingen ten opzichte van de Voorjaarsnota zijn opgenomen. Opname in de risicoparagraaf betekent geen automatische verrekening met de weerstandscapaciteit als het risico zich voordoet. De gemeentelijke begrotingsregels blijven gelden: in eerste instantie moeten maatregelen worden getroffen om de gevolgen binnen een begrotingsprogramma op te vangen.

Risico	Korte omschrijving	Kans op risico	Max. bedrag
1	Uitkeringen	60%	10.600
2	Bijstelling plannen in de vastgoedsector	50%	20.000
3	Afwikkeling bezuinigingen (WW)	30%	19.400
4	Frictiekosten subsidies	80%	35.000
5	Grote infrastructurele projecten	25%	10.000
6	Rampen en zware ongevallen	1%	63.500
7	Eigen risico verzekeringen	10%	5.400
8	Omzet Haeghe Groep uit de markt	40%	1.500
9	Vestia	45%	16.750
10	Frictiekosten Metropool	50%	20.000
Risico’s met een structureel karakter			
11	Decentralisatie van taken: AWBZ	50%	15.000
12	Decentralisatie van taken: Onderkant arbeidsmarkt	50%	4.500
13	Decentralisatie van taken: Jeugdzorg	50%	18.000
14	Precario	50%	22.500
15	Budgetkorting Ambulancedienst	50%	1.350
16	Herverdeling gemeentefonds	80%	24.000
17	Rijksbezuinigingen na verkiezingen	90%	30.000
Totaal			317.500

In het model kunnen de structurele financiële gevolgen van optredende risico’s niet zonder meer meegenomen worden. Deze gevolgen moeten in de meerjarenbegroting worden verwerkt. In het eerste jaar zal wijziging van de lopende begroting zonder ingrijpende beleidsmatige gevolgen doorgaans niet goed mogelijk zijn, voor dat jaar wordt daarom het gehele financiële gevolg meegenomen in de bepaling van het maximale bedrag. De financiële gevolgen van optredende risico’s in het tweede jaar zijn voor de helft van het bedrag meegenomen, om zodoende rekening te houden met enige overgangstermijn. Voor het derde jaar en daarna is ervan uitgegaan dat het risico wordt verwerkt in de meerjarenbegroting.

Toelichting risico's

1) Uitkeringen

De gemeente blijft kwetsbaar voor risico's bij de bijstandsverlening. De kans dat deze zich voordoen schatten wij iets lager in dan bij de begroting 2012. Dit komt doordat zoals het er nu uit ziet, het macrobudget voor de bijstand meer in lijn komt met de werkelijke uitgaven van de gemeenten. Ook zijn we gestart met de maatregelen die de instroom in de bijstand moeten beperken en de uitstroom moeten bevorderen. Door aanpassing van het verdeelmodel voor de bijstand en de aanvullende maatregelen de bijstandsuitgaven te beperken, verwachten wij de bijstandsuitgaven de balans tussen inkomsten en uitgaven weer hersteld is. Door de financieel-economische situatie blijven de risico's echter groot.

2) Bijstelling plannen in de vastgoedsector

De druk op de vastgoedmarkt is ten opzichte van 2012 ongewijzigd. Onder meer door de aanhoudende financiële onzekerheden en verslechterde posities van woningbouwcorporaties is het de verwachting dat er nog steeds een risico op afwaardering bestaat omdat geplande activiteiten moeten worden bijgesteld. De gevolgen van dergelijke bijstellingen worden volgens de bestuurlijke Beheersregels Grondbedrijf niet verrekend met de reserve grondbedrijf. Daarvoor is andere budgettaire dekking benodigd. Ook blijven de risico's aan vastgoedontwikkelingen waarin de gemeente een deelneming heeft onverminderd hoog. Voorbeelden hiervan zijn Vroondaal en Harnaschpolder.

3) Afwikkeling bezuinigingen: apparaat(kosten WW)

De bezuinigingen uit het Coalitieakkoord en de ombuigingen die het gevolg zijn van rijksmaatregelen en van de economische crisis gaan gepaard met omvangrijke afslankingen van het gemeentelijk ambtelijk apparaat. Uitgangspunt is dat gedwongen ontslagen zoveel mogelijk worden vermeden. De kans bestaat dat uiteindelijk niet iedereen succesvol van werk naar werk zal kunnen worden begeleid. De gemeente is eigen risicodragers voor de WW, en heeft hiervoor geen financiële middelen opzij gezet. De omvang van de aanspraak op een uitkering is mede afhankelijk van de lengte van het dienstverband bij gemeenten. Dit houdt in dat als onverhoopt mensen gedwongen ontslagen moeten worden, hier een aanzienlijk bedrag mee is gemoeid. In de jaarrekening 2011 is al voor 211 medewerkers een reorganisatievoorziening gevormd. Dit betekent dat voor deze medewerkers financiële middelen opzij zijn gezet. Deze medewerkers zijn aangewezen als re-integratiekandidaat, echter het begeleiden van deze kandidaten van werk-naar-werk is het uitgangspunt. Deze formatieve ontwikkelingen vereist een bijstelling van de geschatte financiële impact. Het maximale bedrag is berekend op basis van gemiddelde WW-aanspraken van het resterend deel medewerkers.

4) Friciekosten subsidies

Dit speelt vooral in de sectoren cultuur, maatschappelijke ontwikkeling, volksgezondheid en zorg. Ruim de helft van de gekorte culturele instellingen is eigen risicodragers voor de werkloosheidswet. Niet alle instellingen hebben naar verwachting voldoende middelen om deze verplichte uitkering helemaal zelf te kunnen bekostigen. Het risico bestaat dat instellingen met voormalig gemeentepersoneel de gemeente mede aansprakelijk stellen op basis van afspraken die destijds bij verzelfstandiging zijn gemaakt. Het risico wordt geschat op maximaal € 26 mln. Hierbij is er nog geen rekening mee gehouden dat in de plannen van in het Lente-akkoord is opgenomen dat de werkgever de eerste zes maanden de WW-uitkeringen dient te betalen. Het effect hiervan op de frictiekosten kan nog niet worden ingeschat. Daarnaast zijn er risico's vanwege de afwikkeling van arbeidscontracten en het afstoten van panden (leegstand, functiewisseling, aanvullende bewaking en verkoop onder boekwaarde). Dit risico is becijferd op € 9 mln.

5) Grote infrastructurele projecten

De gemeente loopt bij omvangrijke fysieke- en ICT-projecten risico's. Deze worden zoveel als mogelijk in de projectraming betrokken en afgedekt door middel van een post voor onvoorzien. Hoewel Den Haag een goede reputatie heeft in het tot een goed einde brengen van grote infrastructurele projecten bestaat er, ook gezien de omvang van de totale investeringsportefeuille (€ 750 mln.) de kans dat zich tegenvallers voordoen, doordat zaken niet te kwantificeren zijn of doordat risico's zijn onderschat. Dat kan de aanleg betreffen, maar ook de gevolgen voor de exploitatie van nieuwe voorzieningen.

6) Rampen en zware ongevallen

De gemeente spaart niet voor risico's van (natuur)rampen of ander groot onheil die Den Haag kunnen treffen (defecten in gebouwen of infrastructurele werken, watersnood, extreme weersomstandigheden, epidemieën, etc.). Hoewel de kans hierop klein is, is de schade die het gevolg kan zijn van een dergelijke gebeurtenis aanzienlijk, zo hebben we bijvoorbeeld gezien bij de vuurwerkramp in Enschede. In de door SEO uitgevoerde stresstest op de gemeentelijke financiën, blijkt dat het financiële gevolg van een dergelijke ramp op maximaal € 63,5 mln. wordt geschat. Dit is € 29 mln. meer dan waar we eerder rekening mee hielden. Doordat de kans op een dergelijk ramp klein is, is het effect op het benodigde weerstandsvermogen na toepassing van het risicocumulatiemodel overigens beperkt.

7) Eigen risico verzekeringen

De gemeente heeft een hoog eigen risico op verzekeringspolissen afgesloten, omdat dit per saldo financieel voordeliger is. Het bevat evenwel een risico. Wanneer zich verschillende calamiteiten voordoen is de eigen bijdrage van de gemeente hoger dan in de reguliere begroting kan worden opgevangen. Bovendien heeft de gemeente ervoor gekozen de fraude- en berovingsverzekering in eigen beheer te nemen omdat hier de premiebetaling niet opweegt tegen het risico dat gelopen wordt. Het maximale risico dat de gemeente loopt is € 5,4 mln. De kans dat zich dit risico voordoet is klein.

8) Omzet Haeghe Groep uit de markt

De Haeghe Groep realiseert een omzet van bijna € 23 mln. Deze omzet is een belangrijke inkomstenfactor van de dienst. Voor 45% van de omzet is de Haeghe Groep afhankelijk van opdrachtgevers uit de vrije markt. De huidige economische crisis, waarvan het einde nog niet in zicht is, levert voor de omzet een risico op. Binnen de Haeghe Groep is meer aandacht gekomen voor de markt met extra acquisitie en een commercieel overleg. De marktkansen worden geanalyseerd en er wordt bekeken hoe deze kansen benut kunnen worden. De positieve effecten hiervan zullen op langere termijn zichtbaar zijn. In de tussentijd heeft de Haeghe Groep natuurlijk ook nog altijd te maken met de algehele ontwikkelingen in de conjunctuur. Deze zijn op dit moment ongunstig.

9) Vestia

Het risico dat de gemeente inzake Vestia loopt is tweeledig. Ten eerste is de gemeente financieel betrokken bij een aantal vastgoedontwikkelingen in onze stad die mede mogelijk worden gemaakt door een bijdrage van Vestia. Denk hierbij aan de Sportcampus in het Zuiderpark en diverse ontwikkelingen in de Krachtwijken. Door de financiële situatie bestaat de kans dat Vestia de bestaande afspraken niet kan nakomen. Voor de betrokken projecten ontstaat dan een heel nieuwe situatie, die dan van geval tot geval nader bekeken dient te worden. We houden er echter wel rekening mee dat deze nieuwe situatie een financieel risico voor de gemeente met zich mee kan brengen. Het financiële risico voor de gemeente is in ieder geval de al gemaakte voorbereidingskosten voor de betrokken projecten. Door het oneigenlijk gebruik van derivaten is Vestia geconfronteerd met een (tijdelijk) liquiditeitstekorten. Het risico bestaat dat de gemeente wordt aangesproken op haar rol als borgverstrekker. We verwachten op dit moment dat de financiële effecten voor de gemeente beperkt zijn. Ten eerste gaan wij ervan uit dat in een dergelijk geval de problematiek bij Vestia duurzaam dient te worden opgelost. Het uitwerken en implementeren van een dergelijk plan kost volgens ons

maximaal twee jaar, waarna een renteloze lening door de gemeente niet meer nodig is. Doordat sprake is van een beperkte periode, kan de gemeente hiervoor een kortlopende financiering aantrekken. De kortlopende rente is op dit moment zeer laag. Ten tweede schatten wij in dat voor maximaal € 250 mln. een beroep op de borgstelling wordt gedaan. Het gecombineerde risico van het niet doorgaan van voorgenomen projecten en de rente die de gemeente kwijt is als we worden aangesproken op de borgstelling, schatten wij in op € 16,75 mln.

10) Friciekosten Metropool

Met de voorgenomen oprichting van de Metropoolregio dient Haaglanden te worden afgebouwd. Hoe veel de afbouw kost, is sterk afhankelijk van de nog te maken keuzes over de toekomstige organisatie. We dienen er rekening mee te houden dat de toekomstige organisatie minder personeel kent dan het huidige Haaglanden. Uiteraard streven we ook hier er zo veel mogelijk naar om mensen aan een nieuwe baan te helpen. De afbouw van het apparaat leidt tot frictiekosten. Afgaande op de normen die voor Haagse gemeenteambtenaren gelden, gaan wij ervan uit dat het Haagse aandeel in deze frictiekosten maximaal € 20 mln. is.

11) Decentralisatie van taken: AWBZ

Het Rijk decentraliseert de begeleidingstaken uit de AWBZ. Hierover zijn bestuursafspraken gemaakt. De decentralisatie van de begeleidingstaken biedt kansen voor de gemeente Den Haag, maar ook (financiële) risico's. Landelijk is een budget tussen de € 2,7 en € 3,1 mld. beschikbaar. De korting van 5% is hier al in verwerkt. Gemeenten moeten deze taken dus efficiënter uitvoeren. Ook Den Haag. Het uitgangspunt is om de taken uit te voeren binnen het budget dat beschikbaar wordt gesteld. Door stroomlijning van het aanbod, maatwerk en een preventieve aanpak ziet de gemeente mogelijkheden om (een deel van) het risico op te vangen. Verder is de groeifactor van het over te helen budget een risico. Het Rijk gaat uit van een groei van de zorg van 2,5%, terwijl in de praktijk deze factor veel groter is. Bij ongewijzigd beleid en de gevolgen van de groei leidt dit tot een mogelijk risico van € 10 mln.

12) Decentralisatie van taken: Onderkant arbeidsmarkt

De invoering van de Wet Werken naar Vermogen is voor onbepaalde tijd uitgesteld. Ook de budgettaire kortingen die bij de invoering van deze wet zouden worden doorgevoerd, gaan voorlopig niet door. Wel gaan we ervan uit dat op afzienbare termijn een aangepaste versie van de Wet Werken naar Vermogen wordt ingevoerd. Hoewel deze wet naar alle waarschijnlijkheid andere maatregelen behelst, gaan we ervan uit dat ook bij deze nieuwe wet sprake zal zijn van een bezuiniging. Daarom handhaven wij voorlopig het risico van € 3 mln. Wel moeten we er rekening mee houden dat na 2013 alsnog een korting wordt doorgevoerd. Daarom handhaven de kans dat het risico zich voordoet op 50%.

13) Decentralisatie van taken: Jeugdzorg

Het Rijk decentraliseert de taken van de jeugdzorg. Hierover zijn bestuursafspraken gemaakt. De decentralisatie van de jeugdzorg biedt kansen voor de gemeente Den Haag, maar ook (financiële) risico's. Landelijk is een budget van ca. € 3 mld. beschikbaar. Hierin is de korting van € 300 mln. al verwerkt. Gemeenten moeten deze taken dus efficiënter uitvoeren. Ook Den Haag. Het uitgangspunt is om de taken uit te voeren binnen het budget dat beschikbaar wordt gesteld. De gemeente ziet mogelijkheden om (een deel van) dit risico op te vangen.

14) Afschaffing precariobelasting

De minister van BZK is van plan de precariobelasting op ondergrondse leidingen afschaffen. Het wetsvoorstel is nog niet aan de Tweede Kamer gestuurd. Ook is nog niet duidelijk of en welke compensatie gemeenten ontvangen. Als de precario wordt afgeschaft levert dit een structureel nadeel op van ruim € 15 mln.

15) Budgetkorting Ambulancedienst

Het Rijk was van plan om vanaf 2011 te korten op het budget van de Ambulancezorg. Deze korting is voorlopig opgeschort. Wel moeten de ritten in vergelijking met 2010 jaarlijks met 3% toenemen, anders past de minister in 2014 een inhaalkorting toe van 7,5%. In het slechtste geval betekent dit een structurele korting van circa € 0,9 mln. in 2014. Het aantal ambulanceritten is niet beïnvloedbaar door de gemeente.

16) Herverdeling gemeentefonds

De herverdeling van het gemeentefonds is voorlopig uitgesteld tot 2014. We houden er rekening mee dat de herverdeling van het gemeentefonds voor Den Haag ongunstig uitpakt. Den Haag ontvangt nu een vast bedrag van € 125 mln. uit het gemeentefonds. We gaan er vanuit dat door het vervangen van het vaste bedrag door verdeelmaatstaven ons op termijn € 24 mln. kost. Het cluster zorg wordt al in 2013 herverdeeld. Hiervoor hebben we € 8 mln. opgenomen in het budgettaire kader. Daarmee blijft een maximaal risico over van € 16 mln. structureel.

17) Rijksbezuinigingen na verkiezingen

Het volgende kabinet kan verschillende scenario's kiezen voor de noodzakelijke bezuinigingen van 2013 tot 2017. Die variëren van € 7 mld. tot € 28 mld. Een vuistregel is dat het gemeentefonds daaraan 10% moet bijdragen, en dat de gemeente Den Haag daarvan weer 4,5% moet bijdragen. De Haagse bijdrage varieert dus van € 30 mln. tot € 120 mln. Daar staat tegenover dat de junicirculaire een groei voorspelt van € 70 mln. (2017). Als we de groei en de bezuiniging samen beschouwen, variëren de scenario's van € 40 mln. 'over' tot € 50 mln. tekort. Voor de begroting is de Haagse nullijn een middenscenario. Om toch te anticiperen op een mogelijk slechter scenario voeren we een bedrag op als gemeentelijk risico. Gaan we ervan uit dat de kans op een tekort dubbel zo groot is als een voordeel, komen we op $1/3 \cdot 40 + 2/3 \cdot -50 = -€ 20$ mln. Vanwege het structurele karakter telt het risico voor 30 mln. mee in de risicoberekening.

Veranderingen ten opzichte van de Voorjaarsnota

In de voorjaarsnota werd voorgesteld om uit de algemene reserve van € 156,2 mln. een bedrag van € 31,5 mln. te onttrekken en toe te voegen aan de budgettaire ruimte. De algemene reserve zou daarmee komen op een hoogte van € 124,7 mln. De opbouw van dit bedrag volgt uit een berekening van het risicocumulatiemodel (€ 97,3 mln.) aangevuld met de onderdekking in de dienstcompensatiereserves (€ 11 mln.) en de reserve Grondbedrijf (€ 16,4 mln.). Ten opzichte van de Voorjaarsnota zijn drie zaken aangepast ten aanzien van de onderliggende risico's van het risicocumulatiemodel:

1) OVT-2

Toegevoegd als onontkoombaar knelpunt (€ 6 mln.) en is daarmee verwijderd uit het risicocumulatiemodel.

2) Rijksbezuinigingen na verkiezingen

Dit risico is toegevoegd.

Veranderd: kans op Friciekosten subsidies verhoogd van 60% naar 80%

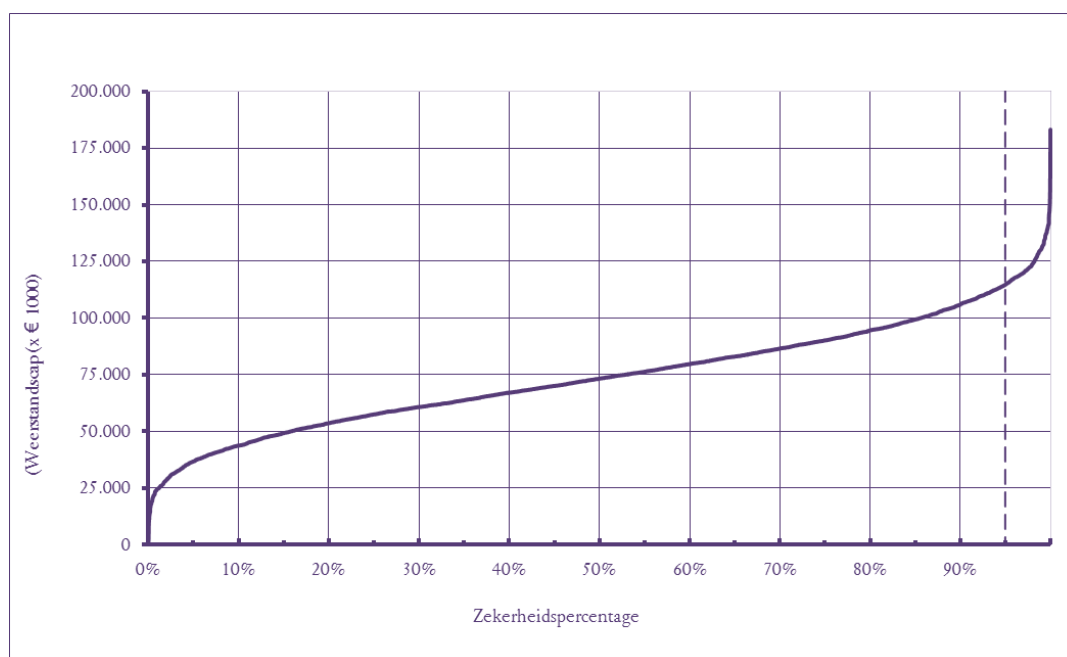
De kans neemt toe naarmate de uitvoering van het kunstenplan en daarmee de invulling van de bezuiniging vordert.

Op basis van deze wijzigingen is een nieuwe berekening van het risicocumulatiemodel uitgevoerd. Uit deze berekening volgt een bedrag van € 114,7 mln.

Daarnaast wordt voorgesteld om de onderdekking van de RGB van € 16,4 mln. als onontkoombaar knelpunt toe te voegen. Dat houdt in dat deze post wegvalt bij de berekening van de algemene reserve. De nieuwe hoogte van de algemene reserve komt uit op € 114,7 + € 11 mln. (als gevolg van de lage stand van alle DCR's samen) = € 125,7 mln. Ten opzichte van de Voorjaarsnota valt € 1 mln. minder vrij uit de algemene reserve.

De berekening toegelicht

Als we alle risico's bij elkaar optellen komen we uit op een maximaal bedrag van € 317,5 mln. Het is alleen onwaarschijnlijk dat al deze tegenspoed tegelijkertijd optreedt. Er zijn verschillende scenario's denkbaar waarin risico's zich wel of niet voordoen. De verschillende scenario's zijn onderzocht met het risicocumulatiemodel. In een simulatie 'gooit' het model een groot aantal keren met een 'elektronische dobbelsteen' om de uitkomst per risico te bepalen. Deze uitkomsten worden vervolgens bij elkaar opgeteld. Met een zekerheidspercentage van 95% moet de algemene reserve € 114,7 mln. zijn. De berekening bij de begroting 2012 kwam uit op € 80,1 mln.

Overige onderdelen weerstandsvermogen

Met de inschatting van de noodzakelijke omvang van de algemene reserve van € 114,7 mln. is nog een aspect onderbelicht gebleven. De stand van alle dienstcompensatiereserves samen is na resultaatsverdeling van de jaarrekening 2011 gelijk aan € 2 mln. positief. Het gewenste niveau van de gezamenlijke dienstcompensatiereserves (bepaald als het midden tussen de minimumgrens van nul en het maximum per dienstcompensatiereserve zoals opgenomen in de verordening financieel beleid) is € 13 mln. Dit resulteert in een aanvullend tekort aan weerstandsvermogen van € 11 mln.

Structurele weerstandscapaciteit

De structurele weerstandscapaciteit bestaat uit de begrotingspost onvoorzien. Deze post bedraagt op dit moment € 4,7 mln. Dit staat gelijk aan 0,2% van de gemeentebegroting.

4.3 Onderhoud kapitaalgoederen

De gemeente Den Haag wil haar kapitaalgoederen goed onderhouden. De wijze waarop dit gebeurt en de bedragen die hiervoor zijn begroot, komen aan bod in deze paragraaf. Het gaat om:

- Gebouwen
- Groen
- Straten, wegen en pleinen
- Bruggen, viaducten en tunnels
- Water
- Riolering

Gebouwen

Panden voor interne dienstverlening

De panden uit de begrotingspost Plusproducten van het programma 24 Interne dienstverlening zijn o.a. kantoren, kantoorverzamelgebouwen, panden voor de huisvesting van specifieke dienstonderdelen, monumenten en panden in parken. Aan het programma zijn ook 36 Shared Services-panden toegevoegd.

Het meerjarenonderhoudsplan heeft een looptijd van tien jaar, maar wordt iedere vier jaar geactualiseerd en aangepast aan onder andere nieuwe regels op het gebied van milieu en energie. Ook worden daarbij alle panden aan een hernieuwde schouw onderworpen. Daarnaast zijn de ontwikkelingen op de markt (prijzen en aanbestedingsrichtlijnen) herijkt. Ook nieuwe panden zijn opgenomen in het meerjarenonderhoudsplan.

Het meerjarenonderhoudsplan bevat werkzaamheden van bouwkundige, werktuigkundige en elektrotechnische aard, werkzaamheden aan liften en roltrappen, aan beveiligings- en toegangscontrolesystemen en aan terreinvoorzieningen. Ook omvatten ze de inventaris en de inrichting van de gebouwen.

	2013	2014	2015	2016
Kosten intern dienstencentrum	11.111	10.881	8.750	7,278
Structureel onderhoudsbudget uit programma Interne dienstverlening	7.278	7.278	7.278	7.278
Beschikbaar in investeringsprogramma	3.833	3.603	1.472	0
Verschil	0	0	0	0

Cultuurpanden

Dit betreft ook onder andere ateliers. In 2013 moet het achterstallig onderhoud zijn weggewerkt, en geldt het meerjarenonderhoudsplan voor alle cultuurpanden.

	2013	2014	2015	2016
Kosten cultuurpanden	2.477	2.671	2.981	2.459
Structureel onderhoudsbudget uit programma Cultuur	2.719	2.719	2.719	2.719
Verschil	242	48	-262	260

De overschotten worden toegevoegd aan de onderhoudsvoorzieningen om de tekorten als gevolg van pieken in het onderhoud in latere jaren op te vangen. Dat geldt ook voor de scholen, welzijnsaccommodaties en ambulancepost.

Binnen- en buitensportaccommodaties

Dit zijn gemeentelijke zwembaden, sporthallen/-zalen en buitensportaccommodaties. Daarbij horen beplanting, ballenvangers, verhardingen, beregeningsinstallaties, rioleringen, hekwerken, speeltoestellen en terreinmeubilair zoals, afrasteringen, de aanleg van kunstgrasvelden en de renovatie van sportvelden.

	2013	2014	2015	2016
Kosten binnen-en buitensportaccommodaties	4.968	4.715	5.385	5.130
Structureel onderhoudsbudget uit programma Sport	4.659	4.482	4.482	4.482
Verschil	-309	-233	-903	-648

Scholen

Gelden voor onderwijshuisvesting worden aan de schoolbesturen toegekend op basis van de meerjaren-onderhoudsplannen en aanvragen van de schoolbesturen.

	2013	2014	2015	2016
Kosten scholen	4.556	4.556	4.556	4.556
Structureel onderhoudsbudget uit programma Onderwijs	4.556	4.556	4.556	4.556
Verschil	0	0	0	0

Welzijnsaccommodaties

De welzijnsaccommodaties (multifunctionele centra, jongerenaccommodaties, kinderdagverblijven etc.) worden door de gemeente kostendekkend verhuurd aan de welzijnsinstellingen. Dit houdt in dat de gemeente het (eigenaren) onderhoud uit de huuropbrengsten bekostigt.

	2013	2014	2015	2016
Kosten welzijnsaccommodaties	3.269	2.989	3.465	2.706
Structureel onderhoudsbudget uit programma Maatschap. ondersteuning	3.500	3.500	3.500	3.500
Verschil	231	511	35	794

Ambulancepost

De ambulancepost ligt aan de Waldorpstraat 555. In 2013 wordt een meerjarenonderhoudsplan opgesteld.

	2013	2014	2015	2016
Kosten Ambulancepost	20	40	40	50
Structureel onderhoudsbudget uit programma Volksgezondheid en Zorg	65	65	65	65
Verschil	45	25	25	15

Strategische panden

De gemeente heeft vastgoed in bezit om stedelijke vernieuwing mogelijk te maken. Objecten worden verworven als onderdeel van een planontwikkeling of als gevolg van een actieve grondpolitiek in bepaalde gebieden. De meeste van deze objecten zijn bestemd voor herontwikkeling. De laatste jaren is de doelstelling van dit vastgoed verruimd naar andere werkvelden binnen de stedelijke vernieuwing. Ook investeert de gemeente in vastgoed om andere redenen, zoals het huisvesten van doelgroepen en het verbeteren van de vitaliteit van bepaalde gebieden.

Voor objecten met een verwachte beheertermijn van meer dan vijf jaar is een meerjarenonderhoudsplan. Voor objecten met een kortere beheertermijn worden de noodzakelijke onderhoud- en

herstelwerkzaamheden uitgevoerd, waarbij de onderhoudskosten worden afgewogen tegen de huurinkomsten en exploitatieduur.

Voor het strategische vastgoed wordt het noodzakelijk groot onderhoud uitgevoerd, als het 5 jaar geëxploiteerd wordt voordat het wordt gesloopt. De kosten zijn € 1,1 mln. per jaar en worden gedekt uit het programma 19 Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling.

Groen

Het Haagse groen kent vier categorieën: wijk en buurtgroen, straatbomen, ecologische verbindingzones en grote groengebieden. Doel is een Groenstructuur van de 21^e eeuw met een eigentijdse programmering en vormgeving. Vaste waarden en nieuwe wensen en mogelijkheden moeten daarbij worden gecombineerd in een herkenbare Haagse stijl.

Het groene 'kapitaal' dat in de loop der jaren is opgebouwd, moet behouden blijven, om te voorkomen dat investeringen uit het verleden ongedaan gemaakt worden. Daarom is er dagelijks onderhoud, regulier jaarlijks onderhoud, groot onderhoud en herinrichting. Het dagelijks onderhoud, onder andere maaien, schoffelen, snoeien en begeleiden van de straatbomen, wordt uitgevoerd volgens het groenbeheersysteem. Groot onderhoud bestaat uit de vervanging en herinrichting van het groen.

Het Uitvoeringsprogramma Wegen en Groen (RIS 181968/9 december 2011) geeft aan dat het extra beheerbudget van structureel € 2,2 mln. structureel wordt ingezet voor:

- herplant van straatbomen (€ 1,5 mln.), het bestaande bomenbestand blijft daarmee op peil;
- onderhoud en beheer van het wijk- en buurtgroen (€ 0,7 mln.). Jaarlijks worden 20 plantsoenen aangepakt met veel slijtage (onder andere door veel gebruik) en sociaal onveilige groenstroken, van ongeveer 1000 m². Na drie jaar (2012-2014) is dan 6 hectare wijk- en buurtgroen gerenoveerd. Nevendoelstelling is een lagere beheerlast in 2014.

Ook worden voor € 0,5 mln. verschillende wijk- en buurtparken en landgoederen aangepakt: Landgoed Oostduin Arendsdorp, Recreatiegebied Madestein, Isabellaland, Bospark en een Groene parel uit de Bomennota. Dit budget is het restant van een eenmalige investering van € 2,5 mln. In 2013 start de uitvoering. Prioriteit van gebieden en projecten komt uit samenloop (met name met speelinvesteringen), onderhoudstoestand, uitvoerbaarheid op korte termijn en zichtbaarheid in de wijk.

Met middelen als het Regionaal Groenfonds Haaglanden worden ook dit jaar delen van Ockenburgh en van landgoed Marlot/Reigersbergen gerenoveerd. Het projectplan van Westduinpark wordt in het 2^e kwartaal van 2013 afgerond. De nieuwe Beheervisie voor het gehele Natura 2000-gebied wordt in 2014 afgerond. Verder worden de Natura 2000-maatregelen in Wapendal doorgezet. In landgoed Ockenburgh zal ook de nieuwbouw van het landhuis een aanvang nemen. Daarmee samenhangend wordt de renovatie van het landgoed afgerond.

Ecologische hoofdstructuur van de stad

In 2013 wordt (vertraagd) verdergegaan met het realiseren van faunapassages, bij voorkeur in samenwerking met andere werkzaamheden. Het onderhoud- en beheerplan voor faunapassages zal uitgevoerd worden. Ecologisch beheer door begrazing wordt voortgezet in het Westduinpark, Wapendal en De Uithof.

	2013	2014	2015	2016
Kosten Groen	21.955	20.454	20.456	20.458
Structureel onderhoudsbudget uit programma Leefomgeving	21.955	20.454	20.456	20.458
Verschil	0	0	0	0

Straten, wegen en pleinen

Uit het bestaande verkeer- en vervoerbeleid volgen de prioriteiten voor het wegonderhoud. Elementen hierin zijn het bevorderen van het fietsverkeer, het concentreren van doorgaand verkeer op hoofdroutes en het creëren van verblijfsgebieden door wijkontsluitingswegen. Het resterende budget zal worden ingezet op het onderhoud van de verblijfswegen met elementenverharding, zoals woonstraten en winkelgebieden.

De Stadsenquête 2011 laat zien dat burgers het onderhoud van de straten en wegen waarderen met een 6,9 en het onderhoud aan de fietspaden met een 7,1. Dat is even veel als in voorgaande jaren. Onderstaande tabel geeft de beoogde kwaliteit voor 2010 tot en met 2015 aan, zoals die in het collegeakkoord is bepaald (in % van het totale areaal). Daarin zijn de bezuinigingen en intensiveringen in het onderhoud verwerkt:

Kwaliteitsniveau	2011	2012	2013	2014	2015
Voldoende	69%	70%	68%	66%	64%
Matig	6%	5%	5%	4%	8%
Onvoldoende	25%	27%	27%	28%	28%

Eind 2012 worden de uitkomsten van de nieuwe wegeninspectie bekend. Op basis daarvan kunnen de kwaliteitsniveaus voor 2013 en volgende jaren berekend worden. Verwacht wordt dat de kwaliteit van de verharding zal afnemen door minder combinatiemogelijkheden tussen onderhouds- en investeringsprojecten, en door teruglopende kwaliteit in de recent aangelegde uitbreidingsgebieden (Leidschenveen en Ypenburg). Ook is tijdens de afgelopen twee winters (2010/2011 en 2011/2012) door de lang aanhoudende vorst extra schade ontstaan aan de asfaltwegen. Een deel van de vorstschade kan door het uitvoeren van klein onderhoud worden hersteld, daarnaast is er ook een aantal wegen waar de schades dusdanig groot is dat kleine onderhouds-maatregelen niet meer toereikend zijn.

	2013	2014	2015	2016
Kosten Straten, wegen en pleinen	18.593	18.745	18.745	18.745
Structureel onderhoudsbudget uit programma Leefomgeving	18.593	18.745	18.745	18.745
Verschil	0	0	0	0

Bruggen, viaducten en tunnels

De gemeente moet steeds meer bruggen, viaducten en tunnels beheren. De eerste objecten van de RandstadRail tweede fase zijn inmiddels opgeleverd. Het verbouwde Centraal Station zal komende jaren in beheer worden genomen. Voor het lopende programma is € 11 mln. ter beschikking gesteld.

	2013	2014	2015	2016
Kosten meerjarenonderhoud bruggen, viaducten en tunnels	5.051	7.123	7.229	7.160
Structureel onderhoudsbudget uit programma Leefomgeving	5.051	7.123	7.229	7.160
Verschil	0	0	0	0

Water

In de gezamenlijke Wateragenda van de gemeente Den Haag en het Hoogheemraadschap van Delfland staat hoe de gemeente de komende jaren wil omgaan met water in de stad. Deze agenda zal voor de zomer van 2012 vastgesteld worden. Het gebruik van de binnenwateren valt hier ook onder. De komende jaren wordt ongeveer 6,5 kilometer kademuren vervangen.

	2013	2014	2015	2016
Kosten Water	5.868	5.667	5.667	5.667
Structureel onderhoudsbudget uit programma Leefomgeving	5.868	5.667	5.667	5.667
Verschil	0	0	0	0

Riolering

Het gemeentelijk rioleringsplan 2011-2015 bevat ook de verantwoordelijkheden voor het beheer van afval- en hemelwater en voor het verwerken van overtollig grondwater.

	2013	2014	2015	2016
Kosten Gemeentelijk Rioleringsplan	33.340	33.340	33.340	33.340
Inkomsten rioolrecht en bijdrage DSM (programma Leefomgeving)	33.340	33.340	33.340	33.340
Verschil	0	0	0	0

De lasten zijn inclusief een storting in de egalisatiereserve riolering. Doel daarvan is om schommelingen in de tarieven van de rioolrechten op te vangen. Over- en onderschrijdingen op de producten 722.0.01 Riolering en Waterbeheersing, 726.0.01 Baten rioolrecht en 731.1.01 Grondwater worden verrekend met de egalisatie-voorziening.

4.4 Financiering

Inleiding

De Rekenkamer Den Haag heeft in haar brief d.d. 26 juni 2012 aan de Commissie Bestuur over de bevindingen van de Quick Scan Treasury onder andere de aanbeveling gedaan om de opzet van de te presenteren informatie in de verplichte treasuryparagraaf (BBV) op een meer inzichtelijke wijze aan te passen. Deze vernieuwde treasuryparagraaf 2013 geeft aan dit advies zo veel als mogelijk gehoor.

Doelstelling en functies van de Treasury

Het treasurybeheer is gericht op het minimaliseren van de gemeentelijke rentelasten op korte- en lange termijn. Voorwaarde hierbij is dat de rente- en financieringsrisico's beheersbaar blijven. De Centrale Treasury is belast met het verzekeren van een duurzame toegang van de gemeente tot de financiële markten en voor de permanente beschikbaarheid van bancaire diensten tegen minimale kosten. Tot de treasuryfunctie behoren de taakgebieden financiering, rentemanagement, portefeuillebeheer, saldo- en geldstroombeheer, betalingsverkeer, werkkapitaalbeheer en het onderhouden van bankrelaties. Daarnaast administreert de Treasury ook de algemene of te wel concernposten van de begroting (gemeentefonds, deelnemingen, overige beleidsvoornemens en de gemeentebrede uitvoeringsreserves). In 2013 wordt deze taak uitgebreid met het centraal administreren van het Meerjaren Investeringsprogramma. Ook voert de Treasury fiscale taken uit, waaronder de declaraties bij het BTW-compensatiefonds voor gemeenten. De Treasury beheert een groot deel van de gemeentelijke balans. Dit betekent dat de daarmee samenhangende administratie aan hoge eisen van volledigheid, juistheid en tijdigheid dient te voldoen. De Treasury rapporteert in de p&c-cyclus volgens de geldende richtlijnen. De Gemeentelijke Accountantsdienst controleert mede op getrouwheid en rechtmatigheid. Daarnaast heeft de Treasury een belangrijke functie in het rapporteren aan het bestuur over de innings- en betaalsnelheid van de gemeentelijke debiteuren en crediteuren. De focus van de Treasury is mede gericht op innovatie van de met haar functie samenhangende treasurysystemen en processen, waarbij effectiviteit en efficiency sleutelbegrippen zijn. De treasuryfunctie wordt uitgevoerd met een klein team van zeven personen. Er worden hoge eisen gesteld aan de integriteit en deskundigheid van de medewerkers.

Algemeen

Interne Financiering

Kortlopende interne financiering (korter dan 1 jaar)

Het dagelijkse saldo van alle gemeentelijke geldstromen wordt door de Treasury beheerd. De afzonderlijke mutaties aan inkomsten en uitgaven op alle bankafschriften verwerken de gemeentelijke diensten zelf in het gemeentebrede boekhoudpakket. De Treasury beheert alle bankrekeningen en regelt bijvoorbeeld het doorboeken van de rijkssubsidies aan de diensten. De Treasury voorziet in de financieringsbehoefte van de diensten, die ontstaat uit het saldo op de bankrekeningen van de lopende uitgaven en inkomsten (exploitatie en investeringen). Om dit proces goed te kunnen beheersen hebben alle gemeentelijke diensten een rekening-courantverhouding met de Treasury. Over de saldi in rekening-courant wordt, behoudens een enkele uitzondering, geen rente berekend.

Langlopende interne financiering (langer dan 1 jaar)

Voor de meeste gemeentelijke activa wordt bij het verstrekken van leningen (behoudens enkele uitzonderingen) gebruik gemaakt van het omslagstelsel. Dit houdt in dat jaarlijks aan iedere dienst een lening wordt verstrekt voor de materiële vaste activa. De diensten betalen hierover een gemiddelde rente, de omslagrente. Deze omslagrente wordt aan het begin van elk jaar vastgesteld. Voor het begrotingsjaar 2013 is de omslagrente bepaald op 4%. Daarmee loopt deze interne rekenrente aardig in de pas met de huidige rendementen op de kapitaalmarkt voor langlopende leningen.

Bespaarde rente

Jaarlijks wordt in de begroting incidenteel rekening gehouden met bespaarde rente als gevolg van de inzet van gemeentelijke reserves en voorzieningen als intern financieringsmiddel, in plaats van externe leningen bij banken. De bespaarde rente voor 2013 komt uit op € 18,4 mln. Conform afspraak is vanuit de bespaarde rente € 11,6 mln. toegevoegd aan de voorziening Negatieve plannen (programma Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling). Het restantbedrag van € 6,8 mln. is toegevoegd aan het budgettaire kader in de voorjaarsnota 2012.

Externe ontwikkelingen

Macro-economische ramingen 2012 en 2013	2012 (2e helft)	2013
Groei BBP (%)	-0,5	0,5
Inflatie (%)	2,4	1,3
Rente Centrale Bank (%)	0,75	0,75
3-maands rente (%)	0,5	0,6
10-jaars swap-rente (%)	2,5	2,7

Inflatie gaat verder omlaag

De inflatie in de eurozone is in juni 2012 gestabiliseerd op 2,4%. Een daling wordt verwacht, vanwege de daling van de energieprijzen en vanwege de forse onbenutte productiecapaciteit. De (totale) inflatie komt daarmee onder de 2%-doelstelling van de Europese Centrale Bank. De daling van de inflatie is doorgaans het signaal dat de rente op de financiële markten niet zullen stijgen.

Renteontwikkelingen geldmarkt (leningen met korte looptijd)

De korte rente (3-maands Euribor) is in de eerste helft van 2012 gedaald van 1,35% naar 0,65%. Vanwege slechtere economische cijfers en een dalende inflatie heeft de ECB op 5 juli 2012 besloten de rente (beleidsrente) met 0,25 % te verlagen. Deze rente komt na verlaging uit op 0,75%. De markt gaat er van uit dat deze beleidsrente voorlopig ongewijzigd zal blijven. De verwachting is dat het 3-maands Euribortarief in de tweede helft van 2012 en in 2013 tussen de 0,50% en 0,60% zal blijven schommelen. Lage rentepercentages zijn natuurlijk interessant voor kredietnemers. De keerzijde is, dat voor beleggers weinig effectief rendement is te halen uit hun te beleggen middelen. Dit laatste geldt evenzeer voor de gemeente Den Haag. Ook in 2013 wordt nog verwacht dat de gemeente een bancaire overschot zal hebben. Het renteresultaat daarvan is onveranderlijk relatief laag als gevolg van de lage rentetarieven.

Renteontwikkelingen kapitaalmarkt (leningen met lange looptijd)

De tienjaars swap-rente is in de eerste helft van 2012 gedaald van 2,4% naar 2%. Voor het einde van 2012 verwacht de markt een hoger niveau (2,3 – 2,5%), waarbij men ervan uitgaat dat de economische groei weer enigszins zal toenemen. Voor 2013 verwacht de markt een verdere stijging van de lange rente naar 2,7%. De basisrente voor de lange financiering bevindt zich al geruime tijd op een historisch laag niveau. Als gevolg van de huidige eurocrisis en daarmee samenhangende economische crisis is de onzekerheid over de kredietwaardigheid van kredietvragers groot. Deze onzekerheid vertaalt zich onmiddellijk in een extra (rente)opslag. Deze marktopslag is op dit moment oplopend van 1% tot 2% voor leningen met looptijden tussen de tien en 20 jaar of langer.

Schatkistbankieren

In het recent afgesloten Lenteakkoord is opgenomen om schatkistbankieren zonder leenfunctie voor alle decentrale overheden verplicht te stellen. Een wet daartoe is in voorbereiding. Het Rijk wil met deze maatregel decentrale overheden een (permanente) bijdrage laten leveren aan de reductie van de staatsschuld. Schatkistbankieren betekent dat de lopende overschotten en beleggingen van alle decentrale overheden verplicht bij de Agent van Financiën moeten worden ondergebracht, en daardoor

in mindering komen op de staatsschuld. Bij schatkistbankieren zonder leenfunctie loopt de gemeente circa 1% mis op kortlopende uitzettingen bij commerciële banken en de BNG. Op basis van het verwachte liquiditeitsoverschot in 2013 van € 100 mln. is dit € 1 mln. Met dit effect is in de begroting 2013 rekening gehouden.

1 Liquiditeitspositie

1A Gecontracteerde langlopende leningenportefeuille opgenomen- en uitgezette gelden en gegarandeerde geldleningen

Leningenportefeuille opgenomen gelden

Op 1 januari 2013 beschikt de gemeente over een portefeuille van € 871,5 mln. aan opgenomen leningen tegen een gemiddeld percentage van 3,95%. Ultimo 2013 zal deze positie gedaald zijn tot € 848,7 mln. tegen een gemiddeld percentage van 3,84%. Voor 2013 is een langlopende lening gecontracteerd van € 33 mln. Deze wordt direct doorgeleend aan de HTM Personenvervoer voor de financiering van de nieuwe lightrailvoertuigen. Daarnaast wordt in 2013 € 55,8 mln. contractueel afgelost.

(bedragen x € mln.)

	Bedrag	Gemiddelde portefeuillerente
Stand per 1 Januari 2013	871,5	3,95 %
Nieuwe leningen	33,0	2,75 %
Reguliere aflossingen	- 55,8	3,86 %
vervroegde aflossingen	--	%
Stand per 31 December 2013	848,7	3,84 %

Leningenportefeuille uitgezette gelden

Op 1 januari 2013 beschikt de gemeente over een portefeuille van € 421,2 mln. aan uitgezette leningen tegen een gemiddeld percentage van 3,75%. Ultimo 2013 is dit gestegen tot € 438,3 mln. tegen een gemiddeld percentage van 3,69%. In 2013 wordt een langlopende lening van € 33 mln. verstrekt aan de HTM Personenvervoer voor de financiering van lightrailvoertuigen. Daarnaast wordt in 2013 € 15,9 mln. terugontvangen als gevolg van reguliere aflossingen.

(bedragen x € mln.)

	Bedrag	gemiddelde portefeuillerente
Stand per 1 Januari 2013	421,2	3,75 %
Nieuwe leningen	33,0	2,78 %
Reguliere aflossingen	-15,9	3,39 %
Vervroegde aflossingen	--	-- %
Stand per 31 December 2013	438,3	3,69 %

Gegarandeerde geldleningen

De afgelopen decennia heeft de gemeente aan diverse maatschappelijke sectoren borgstellingen verleend voor investeringen in hun materiële activa. Het gaat om maatschappelijk relevante investeringen met een publiek belang. De gemeente Den Haag loopt risico wegens het afgeven van garanties voor leningen die banken aan derden hebben verstrekt. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de door de gemeente afgegeven gegarandeerde geldleningen. De daling in de jaren wordt veroorzaakt door reguliere aflossingen van deze leningen door de instellingen.

Omschrijving (bedragen * € 1.000)	Restant per 1/1/2011	Restant per 1/1/2012	Restant per 1/1/2013
HTM Personenvervoer N.V.	166.797	153.181	140.765
Accommodaties sportverenigingen	287	261	234
Sociaal pedagogische zorg	191	174	157
Inburgering (asielzoekers)	55	0	0
Kinderopvang	226	183	140
Zieken- en verpleeghuizen*	4.819	2.986	2.501
Geestelijke gezondheidszorg/bejaardenoorden	8.305	4.742	4.442
Stadsvernieuwingsfonds	6	0	0
(Aanvullende) achtervangovereenkomst met de Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen	pm	pm	pm
Achtervang overeenkomst Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW)*	pm	pm	pm
Stichting Nationaal Restauratiefonds	5.224	4.829	pm
Stichting Monumentenfonds Den Haag	40	30	30
Grondexploitatie Vroondaal C.V.	20.000	20.000	20.000
Totaal	205.950	186.386	168.269

*Het gaat hierbij om de garantstellingen aan rechtspersonen.

**Met raadsvoorstel 411/2000 Financiering woningbouw door toegelaten instellingen heeft de raad ingestemd met een doorlopende achtervang overeenkomst met de Stichting Waarborgfonds Sociale Woningbouw voor alle in de gemeente werkzame of in de toekomst werkzame toegelaten instellingen tot het moment van wederopzegging. Het Waarborgfonds stelt zich onder voorwaarde (bijv. kredietwaardigheid van de woningcorporaties) borg voor de nakomingverplichtingen van leningen van deze toegelaten instellingen (woningcorporaties). Hierdoor kunnen deze instellingen goedkoper lenen. Indien het risicovermogen van het waarborgfonds beneden het vereiste garantieniveau komt, zoals omschreven in de afgesloten overeenkomst met het Waarborgfonds, dient de gemeente renteloze leningen aan het Waarborgfonds te verstrekken, teneinde liquiditeitstekorten bij het Waarborgfonds te voorkomen. Indien een dergelijke aanspraak van het WSW op de achtervangers wordt gedaan, zullen zowel het Rijk als alle participerende gemeenten, beide voor 50% van deze aanspraak, renteloze leningen aan het WSW moeten verstrekken. De verdeling van de voor de participerende gemeenten geldende 50%, wordt 1) voor 50% verdeeld over elke participerende gemeente en 2) voor 50% naar rato verdeeld over de z.g. schadegemeenten. Het verlies dat achtervangers kunnen lijden, is beperkt tot de rente over de door de achtervangers aangetrokken leningen, die ze bij een calamiteit vervolgens renteloos aan het WSW hebben verstrekt.

1B Geplande Lange financieringspositie 2013

De verwachte lange financieringsbehoefte in 2013 is in theorie het resultaat van het verschil tussen het totaal van de activazijde van de balans en het totaal beschikbaar lang vermogen aan de passivazijde van de balans. De verwachte financieringspositie wordt gecorrigeerd voor het gemiddelde saldo aan lopende liquiditeitstekorten c.q. –overschotten. De gemiddelde financieringspositie is als volgt opgebouwd:

Gemiddelde standen (x € 1 mln.)	Begroting 2013
Verstrekte leningen aan diensten	1.504
Deelnemingen	85
Uitgezette middelen	694
	2.283
Beschikbare middelen:	
Reserves en voorzieningen*	1.405
Opgenomen leningen	860
	2.265
Tekort	-18

* De gemiddelde stand van de reserves en voorzieningen van € 1.505 mln. is gecorrigeerd voor een bedrag van € 100 mln. Dit betreft een geraamd bedrag van reserves en voorzieningen welke niet op kasbasis aanwezig is.

In 2013 is de gemeentelijke overliquiditeit naar verwachting gemiddeld € 100 mln. Daarom zullen er ten behoeve van de gemeentelijke financiële bedrijfsvoering in 2013 geen langlopende middelen worden opgenomen.

2 Beleggingen en overtollige middelen

2a Gecontracteerde beleggingen

Overzicht beleggingen	Restant per eind 2013
Fonds Uiver 2006	246
Belegging Meewind	10
Totaal	256

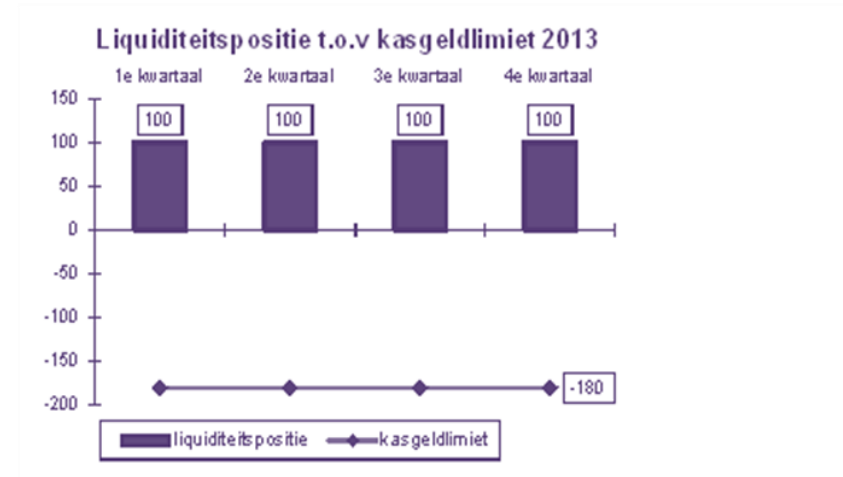
Fonds Uiver 2006 is een belegging van de gemeente die voortvloeit uit de verkoop van voormalige woningbouwleningen. Het fonds bestaat uit gekochte obligaties van financials (banken) met een zeer goede tot goede kredietwaardigheid. De portefeuille bestaat voor 58% aan instellingen met een triple A, 1% met een dubbel A en 41% met een single A. De marktwaarde van Fonds Uiver 2006 bedroeg op 31 december 2011 € 308,6 mln. Vanaf 2012 tot en met 2031 wordt de portefeuille met jaarlijks gelijke bedragen afgelost. Deze aflossingen worden opgenomen in de totale gemeentelijke liquiditeitspositie.

Meewind is een groen beleggingsfonds van Seawind Capital Partners BV dat particulieren, overheden en bedrijven de kans biedt te participeren in een groot windmolenpark op de Nederlands/Belgische Noordzee. De gemeente Den Haag heeft een participatie in Meewind van € 9,7 mln. De marktwaarde van Meewind op 31 december 2011 bedroeg € 10,9 mln.

2b Geplande korte liquiditeitsoverschotten

Voor 2013 heeft de gemeente een verwacht liquiditeitsoverschot van circa € 100 mln. Tot aan de verplichte invoering van het schatkistbankieren in de loop van 2013 wordt dit overschot uitgezet bij

financiële instellingen met een zeer goede tot goede kredietwaardigheid, bij andere gemeenten en bij het Geldmarkt-selectfonds (BNG, AA rating) tegen een verwacht rentepercentage van 1,5%.

Renterisico financiering kort

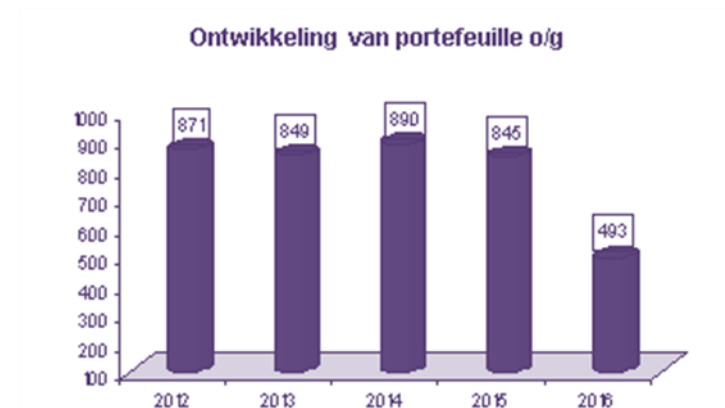
Het risico op kortlopende financiering wordt beperkt door de kasgeldlimiet (Wet financiering decentrale overheden, Fido). Voor de gemeente geldt dat de totale omvang van de vlottende schuld op enig moment gebonden is aan een maximum van 8,5% van de totale lasten van de gemeentebegroting. Het begrotingstotaal voor 2013, gecorrigeerd voor interne leveringen tussen diensten, komt uit op een bedrag van € 2,117 mln. De kasgeldlimiet voor 2013 komt op basis daarvan uit op € 180 mln.

Uit de grafiek blijkt dat de gemeente Den Haag in 2013 ruimschoots voldoet aan de wettelijke kasgeldlimiet. De totale ruimte in 2013, samen met het geprognosticeerde liquiditeitoverschot van € 100 mln., bedraagt derhalve € 280 mln.

3 Afloop van hoofdsommen van gecontracteerde financieringen

Afloop hoofdsommen leningenportefeuille opgenomen gelden

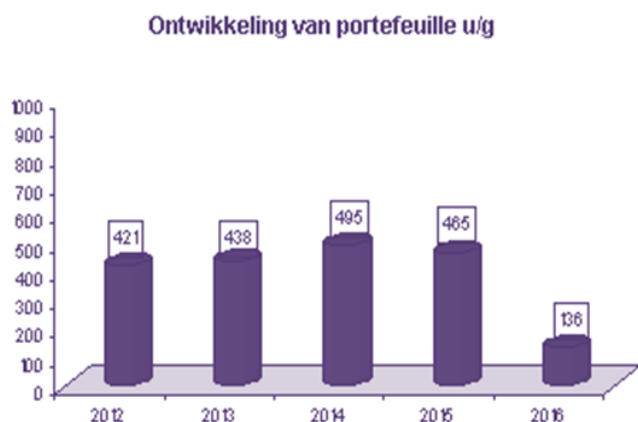
De onderstaande grafiek geeft inzicht in de ontwikkeling van de in portefeuille opgenomen leningen voor de jaren 2012 tot en met 2016, uitgaande van de stand per balansdatum.

Uit de grafiek blijkt dat het volume van de opgenomen leningenportefeuille in de jaren 2013 tot en met 2016 terug zal lopen met ongeveer 42%. De toename van 2014 ten opzichte van 2013 komt doordat in 2014 aan de HTM Personenvervoer voor € 74 mln. aan leningen wordt verstrekt. Onderdeel van de aflossing in 2016 zijn de opgenomen langlopende leningen voor de financiering van de verstrekte langlopende leningen aan de HTM Personenvervoer voor € 307 mln.

Afloop hoofdsommen leningenportefeuille uitgezette gelden

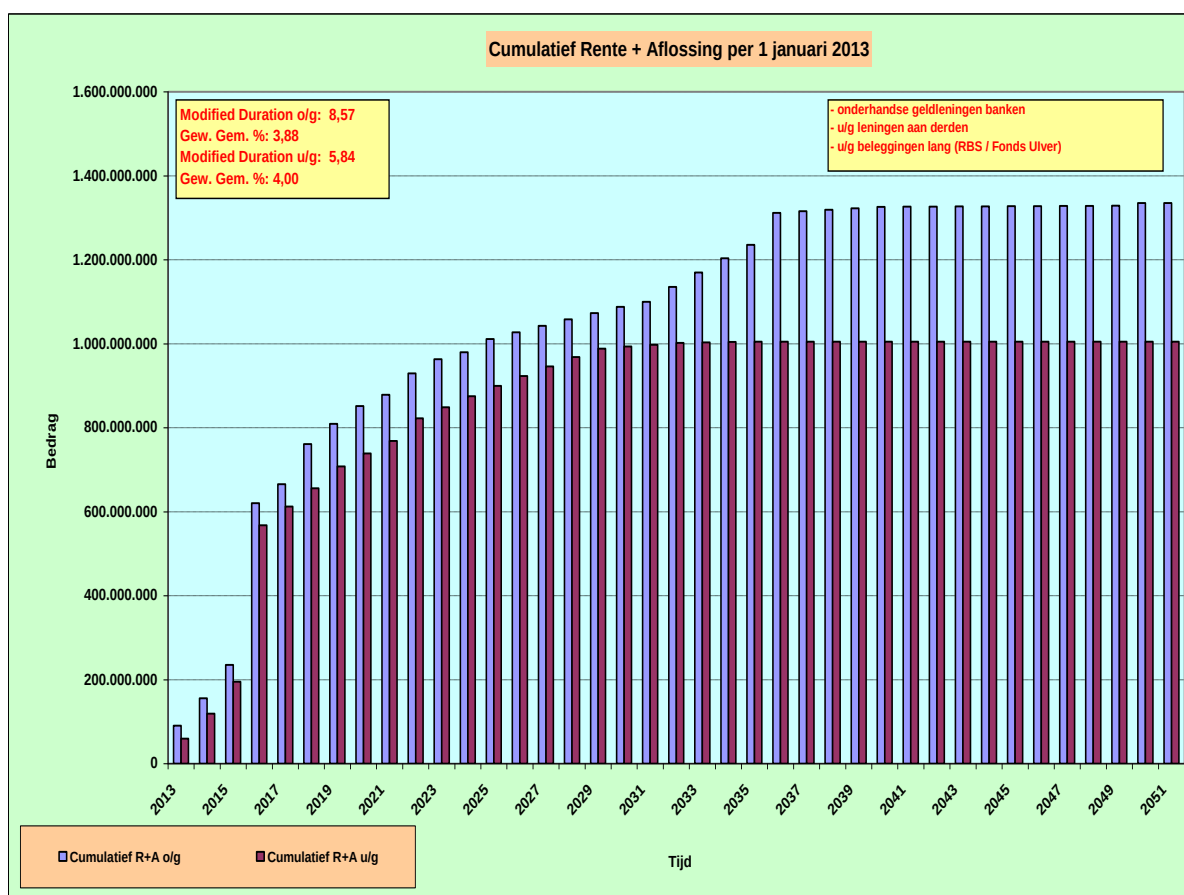
De onderstaande grafiek geeft inzicht in de ontwikkeling van de in portefeuille uitgezette leningen voor de jaren 2012 tot en met 2016, uitgaande van de stand per balansdatum.

Uit de grafiek blijkt dat het volume van de uitgezette leningen in de jaren 2013 tot en met 2016 terug zal lopen met ongeveer 69 %. Onderdeel van de aflossingen in 2016 zijn de aan de HTM Personenvervoer N.V. verstrekte langlopende leningen voor € 307 mln.

4 Matching van balansposten, herfinancieringsrisico, herbeleggingsrisico en liquiditeitsrisico

Onderstaand een overzicht van de relatie (match) tussen de leningenportefeuille opgenomen gelden en uitgezette gelden op de langere termijn, inclusief het langlopende deposito bij de Royal Bank of Scotland en de belegging Fonds Uiver 2006. De looptijd in de grafiek is van 1 januari 2013 tot ultimo 2051 (einde looptijd portefeuilles).

Uit de grafiek blijkt dat de rente- en aflossingsbedragen van de portefeuille opgenomen gelden hoger zijn dan die van de portefeuille uitgezette gelden. Uit de grafiek is op te maken dat het verschil tussen beide portefeuilles in 2031 cumuleert tot € 134,4 mln. en daarna in de periode tot 2037 zelfs oploopt met nog eens € 214,2 mln. Een deel van het renterisico, dat optreedt in de periode 2031-2036, is voor € 150 mln. in 2031 teruggebracht door de inzet van de met de Bank Nederlandse Gemeenten afgesloten rentecontracten (zie toelichting hier onder).

De gemeentelijke balans is een complex geheel. In het verleden heeft de gemeente heel actief de mogelijkheden benut om door middel van vervroegde aflossingen (tegen boeterente) de structurele rentelasten te verlagen. In de huidige situatie van lage rentestanden is dit financieel minder gunstig dan toen, maar evenmin onmogelijk. Voor de afwegingen over vervroegde aflossingen is ook een goede investeringsplanning (waarvoor de leningen worden afgesloten) van belang. De begroting 2013 bevat daarom ook enkele maatregelen ter verbetering daarvan. Daarnaast zullen doorlopend mogelijkheden tot balansverkortening worden gezien op hun doelmatigheid, met name in de verhouding tussen boeterente en structurele renteverlaging.

5 Rentepositie

5a Rentetypische afloop (renteherzieningsdata) van financieringen en beleggingen

In de langlopende leningen- en beleggingsportefeuille zijn geen contractuele renteherzieningsdata opgenomen. Dit betekent dat gedurende de looptijd van deze langlopende leningen en beleggingen het rentepercentage niet wijzigt, waardoor de gemeente in de toekomst niet geconfronteerd kan worden met onverwachte rentestijgingen of rentedalingen.

5b Derivaten

De gemeente Den Haag heeft in oktober 2011 twee derivaten afgesloten met de BNG waardoor de gemeente over twintig jaar €150 mln. leent tegen een vaste rente van 3,215 %, ook als de feitelijke rentestand dan hoger is. De gemeente heeft hierdoor de zekerheid van lage rentekosten voor haar investeringen. Een andere met de BNG overeengekomen zekerheid bestaat er uit dat periodiek de actuele marktwaarde (als gevolg van renteontwikkelingen) van het derivatencontract wordt afgezet tegen de contractuele waarde. Het verschil dat hieruit ontstaat wordt als een tijdelijke waarborgsom op een afzonderlijke bankrekening bij de BNG gestort en op de gemeentelijke balans verantwoord. Dit werkt als volgt. Als de feitelijke rente lager is dan de contractrente, ontstaat een tijdelijke verplichting van de gemeente aan de bank. Als de feitelijke rente echter hoger is ontstaat een verplichting andersom en stort de BNG een waarborgsom. Bij faillissement van een van de partijen valt de waarborgsom tussentijds vrij, zodat het derivaat zonder verlies kan worden afgewikkeld. In het geval tussen de gemeente en BNG is dit echter een formaliteit, omdat de kans op een faillissement van een van beide partijen nihil is. Aan het einde van de contractperiode van het derivaat is er per definitie geen verschil meer tussen de afgesproken waarde en de feitelijke waarde van het derivaat. Immers naar mate de looptijd korter wordt tendeeft de marktwaarde ook meer naar de contractuele (nominale) waarde, en zullen er als gevolg daarvan uiteindelijk geen waarborgsommen meer verrekend worden.

6 Resultaat

Rente/beleggingsresultaat

De gemeente verwacht in 2013 op de korte liquiditeitspositie een renteresultaat van € 0,5 mln. Het verwachte kortlopende overschot van € 100 mln. zal uiteindelijk bij de staat (schatkistbankieren) worden belegd tegen een verwacht rentepercentage van 0,5%.

Voor de opgenomen langlopende leningen betaalt de gemeente in 2013 circa € 34 mln. tegen een gemiddelde rente van circa 3,9%. Voor de uitgezette langlopende leningen aan derden ontvangt de gemeente in 2013 circa € 16 mln. tegen een gemiddelde rente van circa 3,7%. Voor de intern verstrekte omslagrenteleningen voor de financiering van de materiele vaste activa wordt een renteopbrengst verwacht van ruim € 65 mln. Daar staan per definitie even hoge kapitaallasten tegenover die worden verantwoord in de betreffende begrotingsprogramma's.

Uit Fonds Uiver 2006 (rentepercentage 4,35%) wordt ruim € 13 mln. aan rente ontvangen. Fonds Uiver 2006 wordt beheerd door BNG Vermogensbeheer. Hiervoor betaalt de gemeente een beheervergoeding van 0,07% over de marktwaarde van dit fonds. Voor 2013 wordt circa € 0,2 mln. betaald aan beheervergoeding. De afsluitprovisie met betrekking tot de derivaten, circa 0,01% rente, is verdisconteert in de contractuele rendementen.

De portefeuille deelnemingen (inclusief Meewind) geeft in 2013 een verwacht dividend van € 23 mln.

7 Risico

7a Rentewijziging 1 % op renteresultaat

Indien de korte rente stijgt of daalt, heeft dit onmiddellijk effect op het renteresultaat. Daling met 10 procentpunten (0,1 %) over het gehele jaar betekent minder inkomsten van € 0,1 mln. Een stijging van de lange rente heeft voor de huidige langlopende leningenportefeuille en beleggingsportefeuille geen effect omdat deze rentepercentages gedurende de looptijd contractueel niet zullen wijzigen.

7b Rentewijziging 1% op waarde derivaat en zekerheden

Een wijziging van de rente met 1 procentpunt (0,01%) betekent een wijziging in de marktwaarde van de renteswap van netto ongeveer € 0,13 mln.

Indien de marktwaarde van het derivaat lager is dan de nominale waarde dient de gemeente een waarborgsom te storten aan de BNG. Is de marktwaarde hoger ontvangt de gemeente van de BNG een

waarborgsom. Over de waarborgsom wordt de 1-maands euribor rente vergoed of betaald. Op basis van de verwachte lange renteontwikkeling (tot circa 2,7%) zal in 2013 een gemiddelde waarborgsom worden gestort tussen de € 15 mln. en € 16 mln. Deze storting wordt gefinancierd uit het verwachte tijdelijke liquiditeitsoverschot.

8 Kredietrisico

Renterisico financiering lang

De renterisiconorm bedraagt 20% van het begrotingstotaal. Deze wettelijke norm ziet er toe dat gemeenten in een jaar slechts een deel van hun leningenportefeuille behoeven te herfinancieren, en dus minder afhankelijk zijn van renteschommelingen.

Renterisiconorm en renterisico's vaste schuld	2013	2014	2015	2016
1 Renteherzieningen	0	0	0	0
2 Aflossingen	56	32	45	352
3 Renterisico (1 + 2)	56	32	45	352
4 Renterisiconorm	423	388	376	367
5a Ruimte onder renterisiconorm (4<3)	367	356	331	15
5b Overschrijding renterisiconorm (3>4)	---	----	----	----
Berekening renterisiconorm				
4a Begrotingstotaal	2.117	1.938	1.880	1.833
4b Percentage regeling	20%	20%	20%	20%
4 Renterisiconorm (4a * 4b/100)	423	388	376	367

Voor 2013 en volgende jaren voldoet Den Haag aan de wettelijke renterisiconorm van 20%.

De daling in 2016 van de ruimte onder de renterisiconorm heeft te maken met de al eerder toegelichte aflossingen van de langlopende leningen HTM.

Kredietrisico's derden

Voorziening langlopende uitgezette leningen

De gemeente heeft € 438 mln. aan langlopende leningen uitgezet. Deze langlopende leningen zijn in onderstaande tabel ingedeeld in risicogroepen. Voor de verstrekte leningen aan de HTM van € 260 mln. is pandrecht op de voertuigen als zekerheid verkregen.

Uitgezette langlopende leningen per risicogroep	Restant per eind 2013
Met hypothecaire zekerheid	114
Met pandrecht	260
Zonder zekerheid	63
Totaal	438

In het bedrag van de langlopende leningen zonder zekerheid heeft € 57 mln. betrekking op het uitstaand deposito bij de Royal Bank of Scotland (voormalig ABN AMRO Bank). Het risico dat de rente en aflossing niet worden betaald wordt als klein ingeschat, omdat RBS naast een kredietwaardigheid van A+, tevens is gegarandeerd door de Engelse Staat.

Jaarlijks wordt op basis van risico-inschatting van iedere individuele lening de voorziening voor langlopende leningen bepaald. Deze wordt berekend op basis van de BASEL II norm. De voorziening

langlopende leningen bedraagt in 2013 € 29,2 mln. en wordt voldoende geacht om eventuele risico's in de portefeuille op te vangen.

Voorziening belegging Fonds Uiver 2006 en belegging Meewind

Het Fonds Uiver 2006 bestaat uit gekochte obligaties van financials (banken) met een zeer goede tot goede kredietwaardigheid. De portefeuille bestaat voor 58% aan instellingen met een triple A, 1% met een dubbel A en 41% met een single A. Risico in de portefeuille kan ontstaan, wanneer gedurende de looptijd van deze portefeuille de kredietwaardigheid van een van de banken, waarin is belegd onder druk komt te staan of neerwaarts is bijgesteld. Mogelijk ontstaat daardoor het risico van koersverlies bij verkoop. Dit risico wordt door de huidige beheerder van deze portefeuille (BNG Vermogensbeheer) als klein beschouwd. Daarom is geen voorziening getroffen. Voor de belegging in het windmolenpark Meewind is een voorziening getroffen, conform de Basel II norm, van € 0,8 mln.

Voorziening gegarandeerde geldleningen

De gemeente heeft per 1 januari 2013 voor € 168 mln. aan garanties uitstaan. Van dit bedrag heeft € 140 mln. betrekking op de HTM Personenvervoer. Van de totaal uitstaande garanties is voor € 4 mln. extra zekerheid verkregen door het recht van 1^e hypotheek (verpleeg- en zorginstellingen).

Voor de overige uitstaande garanties is geen zekerheid verkregen, waardoor het risico in geval de gemeente wordt aangesproken hoger is. Bij de berekening van de voorziening is hiermee rekening gehouden.

De voorziening gegarandeerde geldleningen is voor 2013 berekend conform de systematiek zoals die geldt bij de voorziening leningenportefeuille, namelijk op basis van het Basel II akkoord. Voor garanties die betrekking hebben op sport, zorg en kinderdagverblijven bestaan waarborgfondsen. Deze garanties zijn meegenomen in de voorziening voor een bedrag van € 0,3 mln. In beginsel zullen dergelijke garanties ondergebracht moeten worden bij het betreffende waarborgfonds. Is dat het geval, dan zal dit bedrag in de voorziening weer vrij kunnen vallen. De totale voorziening in 2013 komt uit op een bedrag van € 11,6 mln.

4.5 Grondbeleid

Inleiding

Het grondbeleid is een instrument voor het ruimtelijk en sectoraal beleid, door locatie- en gebiedsontwikkeling. De gemeente speelde de afgelopen jaren een actief regisserende rol in de locatie- en gebiedsontwikkeling en zette daartoe actief grondbeleid in. De gemeente trachtte haar doelen in de locatie- en gebiedsontwikkeling te verwezenlijken door zelf grond te kopen en te ontwikkelen. Regie en risico's werden al dan niet in een vorm van publiek private samenwerking gedeeld met private partijen. Door de beperkte investeringsruimte – vanwege de economische crisis en om de risico's te beperken die gepaard gaan met locatie- en gebiedsontwikkeling, kan de gemeente niet meer overal het initiatief en de regie nemen. In de Nota Grondbeleid uit 2012 is het accent daarom verschoven naar faciliterend grondbeleid. Steeds maakt de gemeente een scherpe afweging maken tussen ambitie, regie en risico's. Het college zal de aankoop van grond en vastgoed zo veel mogelijk beperken en beschikbare middelen vooral richten op projecten van groot strategisch belang in een beperkt aantal gebieden. In plaats daarvan wil het college zijn ambities in nauwe samenwerking met private partijen realiseren. Daarbij wordt hun zo veel mogelijk ruimte gegeven om initiatieven te ontplooien en, waar mogelijk, belemmeringen weg te nemen. Als onderdeel van het facilitair grondbeleid zijn diverse nieuwe instrumenten ontwikkeld.

Uitvoering grondbeleid

Verwervingsbeleid

Onder nieuwe grondbeleid wordt de aankoop van grond en vastgoed zo veel mogelijk beperkt. Als de gemeente toch zelf wil verwerven, probeert ze dat eerst in overleg met de eigenaar. Hiervoor stelt de gemeente een taxatie op en onderhandelt ze met de eigenaar over de aankoopwaarde en een eventuele schadeloosstelling. Maar tegelijkertijd start de gemeente een onteigeningsprocedure om de voortgang van het project veilig te stellen, als dat kan. Onteigenen duurt gemiddeld twee jaar. Naast onteigening worden er gronden vrijgemaakt van (zakelijke) rechten. Ook kan de gemeente proberen tot minnelijke overeenstemming te komen, waarbij in sommige gevallen de gerechtigde een vergoeding ontvangt.

Uitgiftebeleid

Het uitgiftebeleid is vastgelegd in de Nota Uitgiftebeleid (2008-2009) en de grondprijzenbrief (2012). De grondprijzen worden vastgesteld met de residuele methode, maar voor sociale huurwoningen, non-profit voorzieningen en snippergroen hanteert de gemeente een normgrondprijs en voor vrij kavels en bedrijfsterreinen hanteert de gemeente comparatieve grondprijzen.

Facilitair grondbeleid

De gemeenten biedt private partijen ondersteuning bij het uitwerken van hun initiatief tot een haalbaar plan, tegen vergoeding van onkosten.

In 2012 hebben particulieren voor het eerst de mogelijkheid gekregen om op een eigen kavel zelf hun eigen huis te bouwen ('Kleinschalig opdrachtgeverschap'). Dat verliep succesvol. Op meer locaties komt deze mogelijkheid. Kleine aannemers en ontwikkelaars kunnen hier ook een rol spelen.

De 'Grondbank' is een nieuwe manier van samenwerken, waarbij gemeente en private partijen samen zoeken naar financiële optimalisatie van de grondexploitatie en de vastgoedontwikkeling. Zo kunnen private partijen met kansrijke initiatieven meesturen op de grondexploitatie om de financiële haalbaarheid van hun projecten te vergroten.

Erfpachtbeleid

Gronden worden in principe op basis van eeuwigdurende erfpacht uitgegeven. In bepaalde gebieden en bij bepaalde functies is de gemeente bereid grond ook in volle eigendom uit te geven. Daarnaast kunnen bestaande rechten van erfpacht worden omgezet in volle eigendom.

Belangrijke taken in het erfpachtbeleid zijn het innen van de canonverplichtingen van de 27.000 (van in totaal 55.000) erfpachtrechten en de heruitgifte van aflopende erfpachtrechten. In de komende periode gaat het voornamelijk om Bohemen, waar eind 2015 ongeveer 1.700 rechten expireren.

Daarnaast worden bij herstructurering, die bestaat uit de verkoop van woningen door corporaties, sloop en nieuwbouw, de bestaande rechten van erfpacht gesplitst of anderszins aangepast.

Grondexploitaties

De bestuurlijke informatievoorziening over de resultaatontwikkeling van de grondexploitaties verloopt conform de Verordening Beheersregels Grond- en Ontwikkelingsbedrijf (rv 9/2011). In de MPG staat de omvang van de risico's en de hoogte van de weerstandsvermogen dat nodig is om deze risico's op te kunnen vangen. Daartoe worden de risico's jaarlijks volledig geactualiseerd.

Benodigd weerstandsvermogen

Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen voert de gemeente periodiek risicoanalyses uit. Op basis van marktscenario's brengt ze de algemene risico's van alle operationele grondexploitaties in beeld. Dit betreft de algemene risico's als gevolg van de marktontwikkelingen. Van de top-40 projecten wordt bovendien specifiek naar de projectrisico's en projectkansen gekeken. De veertig belangrijkste grondexploitaties bevatten 96% van de nog te realiseren kosten en opbrengsten en zijn daarmee representatief voor het geheel van de operationele grondexploitaties.

Voor de algemene risico's is een markt- en beleidsanalyse uitgevoerd voor de functies wonen, bedrijven en kantoren. Er zijn twee algemene risicoscenario's:

1. afname van de opbrengsten uit de uitgifte van gronden ter grootte van 12%;
2. vertraging in de uitgifte van gronden met 3 jaar;

Deze algemene (markt)risico's worden verder onderbouwd in het MPG 2012. Voor de project-specifieke risico's en kansen is voor de top-40 grondexploitaties een projectscan uitgevoerd aan de hand van de elementen tijd, geld en inhoud.

Voor het bepalen van het weerstandsvermogen zijn de uitkomsten van de risico- en kansenanalyse gebruikt. Verder zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- het benodigde totale weerstandsvermogen is de optelling van de benodigde weerstandsvermogens voor de positieve en negatieve projecten;
- het financiële effect van wijzigingen in het programma (kaderwijzigingen) wordt niet meegenomen in de bepaling van het weerstandsvermogen;
- voor het bepalen van de minimale waarde wordt het totaal van de risico's verminderd met het totaal van de kansen;
- voor het bepalen van de maximale waarde wordt alleen het totaal van de risico's meegenomen.

Het benodigd weerstandsvermogen wordt uitgedrukt in een bandbreedte. Het minimaal benodigde weerstandsvermogen wordt bepaald door de risico's op de negatieve projecten en de risico's op de positieve projecten te verminderen met het totaal aan kansen (op positieve en negatieve plannen). De Reserve Grondbedrijf moet minimaal gelijk zijn aan de onderkant van de jaarlijks gecalculeerde bandbreedte. Als de reserve Grondbedrijf hoger wordt dan de minimale bandbreedte van de actuele Meerjaren Prognose Grondbedrijf, dan wordt dit betrokken bij de meerjaren investeringsagenda voor

ruimtelijke ontwikkelingsprojecten. Projecten die bestuurlijk nog niet zijn vastgesteld hebben (nog) geen relatie met het weerstandsvermogen van het Grondbedrijf. Bij de besluitvorming over nieuwe projecten worden de consequenties voor het benodigd weerstandsvermogen inzichtelijk gemaakt, zodat een toereikend weerstandsvermogen gewaarborgd is.

Benodigd weerstandsvermogen MPG 2012

	Positieve projecten	Negatieve projecten	Totaal
Marktrisico's	€ 29.600.000-	€ 37.930.000-	€ 67.530.000-
Projectrisico's	€ 800.000-	€ 19.100.000-	€ 19.900.000-
Verwachte effecten herzieningen	€ -	€ 8.140.000	€ 8.140.000
Totaal risico's	€ 30.400.000-	€ 48.890.000-	€ 79.290.000-
			Totaal
Projectkansen	€ 700.000	€ 7.600.000	€ 8.300.000
Marktkansen	€ -	€ -	€ -
Totaal kansen	€ 700.000	€ 7.600.000	€ 8.300.000
Saldo kansen en risico's	€ 29.700.000-	€ 41.300.000-	€ 71.000.000-
Extra voorzieningen	€ 15.000.000	€ 6.400.000	€ 21.400.000
Saldo positieve projecten	€ 6.007.000	€ -	€ 6.007.000
Saldo positieve deelnemingen	€ 4.100.000	€ -	€ 4.100.000
Weerstandsvermogen incl.kansen	€ 4.593.000-	€ 34.890.000-	€ 39.483.000-
Weerstandsvermogen excl. kansen	€ 5.293.000-	€ 42.490.000-	€ 47.783.000-

De bandbreedte van het benodigd weerstandsvermogen MPG 2012 is bepaald op € 37,9 mln. tot € 46,2 mln. Dit is € 36,0 mln. lager dan de onderkant van de bandbreedte in het MPG 2011 (€ 73,9 mln.- € 85,9 mln.). Daarbij komt dat een verschuiving plaats vindt in de bouwopgave. De bouwopgave komt voornamelijk binnenstedelijk te liggen. Binnenstedelijke projecten zijn over het algemeen minder winstgevend en meer risicovol.

Aanwezig weerstandsvermogen en prognose Reserve Grondbedrijf

Het weerstandsvermogen van het Grondbedrijf is ondergebracht in de Reserve Grondbedrijf. De Reserve Grondbedrijf bedraagt ultimo 2011 € 16,0 mln. De prognose van de Reserve Grondbedrijf wordt bepaald aan de hand van aannames over reguliere effecten (projectrisico's, winstafracht, afsluiten positieve plannen etc.), en de positieve effecten van de directe en aanvullende maatregelen.

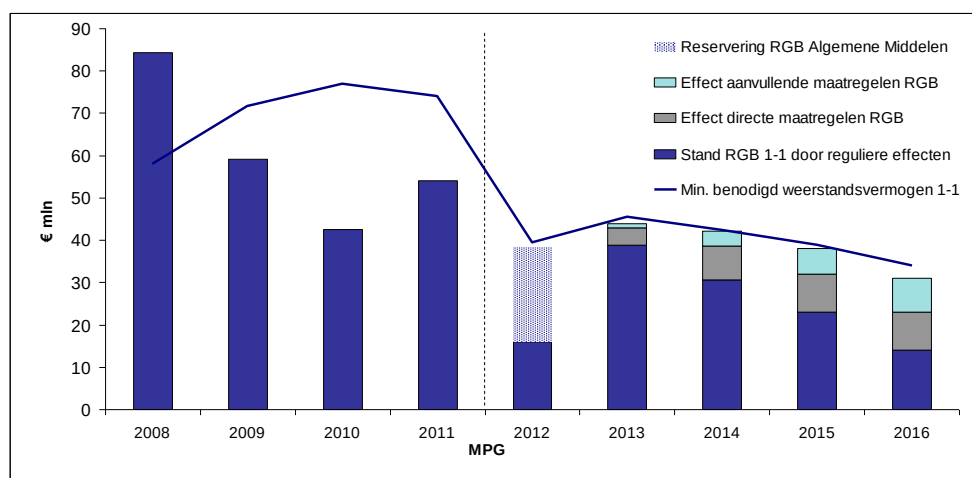
Belangrijkste uitgangspunten in de prognose zijn:

- Indien risico's in de projecten optreden en ten laste zijn gekomen van de Reserve grondbedrijf, vormen zij vervolgens géén risico meer voor het benodigd weerstandsvermogen.
- Het afsluiten van positieve projecten heeft een positief effect op de Reserve grondbedrijf maar een zelfde negatief effect op het benodigd weerstandsvermogen.
- Gemiddeld treden van € 5 mln. aan risico's per jaar op.
- De jaarlijkse winstafracht van de Reserve Grondbedrijf aan de gemeente is € 4,1 mln.
- Directe en aanvullende maatregelen van de Reserve Grondbedrijf worden verder uitgewerkt.
- Er is rekening gehouden met het voorstel bij de Begroting 2013 van het college aan de raad tot het overhevelen van € 16,4 mln. uit de algemene reserve naar de RGB en met het voorstel uit de incidentele ruimte € 7,9 mln. aan de RGB toe te voegen.

De Prognose RGB laat zien dat de RGB meerjarig in staat is om de risico's op de huidige grondexploitaties te dekken. Hierbij wordt uitgegaan van een gelijkblijvende

grondexploitatieportefeuille en een succesvolle verdere implementatie van versterkende maatregelen RGB.

Prognose Reserve Grondbedrijf

Jaar (Stand 1-1)	2012	2013	2014	2015
Stand RGB	16,0	43,9	42,1	38,1

A Onttrekkingen RGB	Totaal				
1 Reguliere risico negatieve plannen	20,0-	5,0-	5,0-	5,0-	5,0-
2 Winstneming concern	16,4-	4,1-	4,1-	4,1-	4,1-
3 Dekking anterieure overeenkomsten	2,0-	1,0-	1,0-	-	-
4 Overig	4,3-	4,3-	-	-	-
Totaal	42,7-	14,4-	10,1-	9,1-	9,1-

Dotaties RGB	Totaal				
1 Afsluiten positieve plannen	4,2	0,7	1,9	1,5	0,1
2 Afsluiten positieve deelnemingen	10,0	10,0	-	-	-
3 Dotatie 'weerstandsvermogen grondexploitatie'	7,9	7,9	-	-	-
4 Dotatie Algemene Reserve	16,4	16,4	-	-	-
5 Overig	2,3	2,3	-	-	-
Totaal	40,8	37,3	1,9	1,5	0,1

Stand RGB incl. reguliere effecten	38,9	35,6	34,6	29,0
---	-------------	-------------	-------------	-------------

B Versterkende maatregelen RGB	Totaal				
1 Directe maatregelen	9,0	4,0	4,0	1,0	-
2 Aanvullende maatregelen	8,0	1,0	2,5	2,5	2,0
Totaal	17,0	5,0	6,5	3,5	2,0

C Effect reservering Algemene Reserve	22,3	0,0	0,0	0,0	0,0
--	-------------	------------	------------	------------	------------

Stand RGB incl. versterkende maatregelen	16,0	43,9	42,1	38,1	31,0
Reservering Algemene middelen	22,3				
Benodigd weerstandsvermogen	39,5	45,5	42,4	38,9	34,0
Verschil RGB - Benodigd weerstandsvermogen	-1,2	-1,6	-0,2	-0,8	-2,9

Bedragen in € mln. De zwarte getallen zijn effecten die reeds besloten zijn of conform besluitvorming zullen gaan plaatsvinden, de rode getallen zijn aannames en effecten die nog plaats moeten vinden.

De vijfjaarsprognose is opgebouwd uit verwachtingen en besluitvorming omtrent onttrekkingen en dotaties aan de RGB:

A. Onttrekkingen aan de Reserve grondbedrijf

1. Reguliere risico's negatieve plannen: € 5 mln. per jaar

Op basis van de realisatie van reguliere projectrisico's op negatieve projecten in de afgelopen 5 jaar, (Jaarrekening 2007 t/m 2011) is een inschatting gedaan van de omvang van de projectrisico's.

Gemiddeld is sprake geweest van € 8,1 mln. aan risico's in de afgelopen vijf jaar, zie onderstaande tabel.

Gemiddelde reguliere risico's negatieve plannen

Jaar	Totaal
2007	€ 3,7-
2008	€ 10,2-
2009	€ 10,5-
2010	€ 13,9-
2011	€ 2,0-
Totaal	€ 40,3-
Gemiddeld	€ 8,1-

Omdat vanuit het IpSO 2011/2012, jaarrekening 2010/2011 en versterkende maatregelen RGB echter veel maatregelen zijn/worden getroffen om het risicoprofiel te verminderen, is het de verwachting dat de gemiddelde omvang van projectrisico's per jaar zal dalen. De te verwachten risico's en -kansen betreffen per saldo € 69,4 mln. negatief. Als dit wordt gedeeld door de looptijd van de grondexploitaties tot 2025, dan betekent dit het optreden van *gemiddeld* ca. € 5,0 mln. aan risico's per jaar. Dit is een reële inschatting omdat op basis van de totale projectrisicoinschatting bij het MPG dit uitgangspunt jaarlijks wordt geactualiseerd.

2. Winstafdracht aan concern: € 4,1 mln. per jaar

Met de Voorjaarsnota 2004 en de programmabegroting 2005 - 2008 is besloten tot een taakstellende winstafdracht voor DSO. De bedragen zijn structureel als te ontvangen baten opgenomen in de programmabegroting. DSO realiseert deze baten door jaarlijks € 4,1 mln aan de RGB te onttrekken.

3. Dekking anterieure overeenkomsten: € 1,0 mln. negatief totaal

Voor dekking van de voorbereidingskosten van anterieure overeenkomsten wordt verwacht dat de reserve anticiperend dient te worden opgehoogd met een bedrag van naar schatting € 1,0 mln. ten laste van de RGB. Na afsluiten van een anterieure overeenkomst met een marktpartij zullen de gemaakte kosten revolven met de reserve anticiperend.

4. Overig € 2,3 mln. negatief

Voor de locatie Spui Lamgroen is de verwachting dat de omzetting van koop naar huurwoningen tot een grondprijzdaling leidt van ca. € 2,5 mln. Overige kleine effecten leiden tot een te verwachten nadeel van € 0,2 mln.

A. Dotaties aan de Reserve grondbedrijf

1. Afsluiten positieve plannen: € 4,2 mln. totaal

Bij het afsluiten van positieve grondexploitaties wordt het resultaat gedoteerd aan de RGB. De verwachting is dat voor ca. € 4,2 mln. aan positieve grondexploitaties tot 2016 worden afgesloten.

2. Afsluiten positieve deelnemingen: € 10,0 mln. in 2012

De gebiedsontwikkeling in Wateringse Veld is bijna afgerond. Naar verwachting wordt in 2012 de deelneming OCWV geliquideerd. In de prognose wordt nu rekening gehouden met € 10 mln. aan winstneming. Het werkelijke resultaat is echter nog afhankelijk van een definitieve liquidatiegrondexploitatie en een feitelijke liquidatieovereenkomst.

3 en 4. Dotatie incidentele ruimte en Algemene Reserve: € 7,9 mln. + € 16,4 mln. (€ 24,3 mln.)

In de Voorjaarsnota 2011 is aangegeven dat bij de bepaling van het totale weerstandsvermogen van de gemeente, rekening wordt gehouden met de situatie bij de grondexploitaties. De Voorjaarsnota baseert haar uitkomsten op een eerste indicatie die bij de Jaarrekening 2011 is gegeven over het verschil tussen de stand van het benodigd weerstandsvermogen en de stand van de RGB. Deze cijfers zijn gebaseerd op de prognose uit het MPG 2011 (1-1-2011) met betrekking tot het benodigd weerstandsvermogen en de nieuwe stand van de RGB zoals vastgesteld in de Jaarrekening 2011. Bij de Voorjaarsnota 2012 bleek dat de RGB zich € 16,4 mln. onder het minimaal benodigd weerstandsvermogen bevond.

Bij de doorrekening in dit MPG 2012 ten behoeve van de Begroting 2013 blijkt echter dat het minimaal benodigde weerstandsvermogen naar verwachting uitkomt op € 45,5 mln. De hoogte van de RGB is per 1-1-2013 geprognosticeerd op € 21,2 mln. Hierdoor blijkt dat het verschil tussen de RGB en het minimaal benodigde weerstandsvermogen € 7,9 mln. groter was dan de in de Voorjaarsnota gepresenteerde € 16,4 mln.

Om dit verschil op te vangen wordt door het college bij de Begroting 2013 aan de raad voorgesteld € 16,4 mln. vanuit de algemene reserve te over te hevelen aan de RGB, onder voorwaarde van aanscherping van de Verordening beheersregels en uitvoeringsbesluit Grond- en Ontwikkelingsbedrijf 2011. Daarnaast stelt het college aan de raad voor om vanuit de incidentele ruimte € 7,9 mln toe te voegen aan de RGB. Tezamen wordt daarmee € 24,3 mln. toegevoegd aan de Reserve Grondbedrijf.

5. Overig: € 2,3 mln. positief

Dit betreft een dotatie uit Reserve Grote Projecten aan de RGB in het kader van operationalisering van grondexploitatie SC-96 Scheveningen Haven.

B. Effect Financiële versterking Reserve grondbedrijf

In het MPG 2010 is geconcludeerd dat de RGB onvoldoende van omvang was om mogelijke fluctuaties van de financiële resultaten in te toekomst op te kunnen vangen. Het gat tussen de RGB en het benodigd weerstandsvermogen betrof € 34,8 mln. Om de RGB op korte termijn (2010-2014) weer op een acceptabele hoogte te krijgen zijn in het MPG 2010 en in de brief "Financiële versterking Reserve Grondbedrijf" (DSO/2010.991) diverse directe en aanvullende maatregelen voorgesteld.

In totaal werd bij het MPG 2010 een positief effect verwacht van € 30,5 mln. vanuit de directe maatregelen in de periode 2011-2015. Hiervan is een gedeelte van de prognose gerealiseerd: € 18,5 mln. Dit is opgebouwd uit € 4,5 mln. stofkamoperatie, € 1,0 mln. toetsen van het woonrijpmaken in de grondexploitaties en € 13 mln. dotatie vanuit de Strategische Aankopen Structuurvisie aan de RGB. Van de € 13,5 mln. die nog geprognosticeerd stond, is de afkoopsom erfpacht van € 3,5 mln. komen te vervallen. Er resteert momenteel aan directe maatregelen nog een prognose van € 9,0 mln. aan directe maatregelen door het toetsen van het woonrijpmaken in de grondexploitaties. Daarnaast worden nog effecten verwacht door het verder toepassen van de stofkamoperatie.

Voortgang directe en aanvullende maatregelen

Directe maatregelen	Verwacht bij MPG 2010	Gerealiseerd in 2010	Gerealiseerd in 2011	Verwacht 2012-2015
Stofkam	€ 4,0	€ 4,0	€ 0,5	pm
Toetsen woonrijpmaken	€ 10,0	€ -	€ 1,0	€ 9,0
Herlabeling SAS	€ 13,0	€ 13,0	€ -	€ -
Afkoopsom erfpacht	€ 3,5	€ -	€ -	€ -
Totaal	€ 30,5	€ 17,0	€ 1,5	€ 9,0
Aanvullende maatregelen	€ -	€ -	€ -	€ 8,0
Totaal versterkende maatregelen	€ 30,5	€ 17,0	€ 1,5	€ 17,0

Directe maatregelen

De stand van zaken per directe maatregel is:

1. Stofkamoperatie

Door de operationele projecten is de stofkam gehaald. Daarbij is voor € 0,5 mln. aan restantbegrotingen vrijgevallen, ten gunste van de RGB. Dit is verwerkt bij de Jaarrekening 2011.

2. Toetsen woonrijpmaken

Tot en met 2025 is er nog voor circa € 93 mln. aan kosten begroot voor het woonrijpmaken in de grondexploitatie. Denkbaar is te besluiten tot een taakstellende opgave om hier tot ca. 10% op te 'bezuinigen' binnen de vastgestelde kaders. Dit betekent dat de vrijval gedoteerd kan worden aan de RGB. De taakstellende opgave woonrijpmaken is nog niet geëffectueerd. De maatregelen en effecten hiervan staan gepland in de periode 2012-2014. In de prognose wordt uitgegaan van een totaal effect van € 9,0 mln.

3. Herlabeling reserve strategische aankopen structuurvisie:

De Strategische Aankopen Structuurvisie o.b.v. MPG van € 13,0 mln. is zoals voorgesteld in 2009 gedoteerd aan de RGB bij de Jaarrekening 2010.

4. Afkoopsom erfpacht

Een van de maatregelen betrof het doteren van € 3,5 mln. van de te verwachten afkoopsommen erfpacht in de periode 2011-2013 aan de RGB (rv125/2010). In de programmabegroting is nog geen rekening gehouden met dotaties. Besloten is af te zien van deze dotatie aan de RGB.

Aanvullende maatregelen

Naast de directe maatregelen zijn ook maatregelen onderzocht om de RGB structureel op het gewenste niveau te houden en het benodigd weerstandsvermogen te verlagen. Naar verwachting leveren de aanvullende maatregelen in 2012- 2015 in totaal € 8 mln. op aan resultaten. Gemiddeld betekent dit een positief effect van € 2,0 mln. per jaar.

Er zal worden ingezet op een dotatie van minimaal € 5,0 mln. aan de RGB vanuit de verdere implementatie en uitwerking van versterkende maatregelen (direct en aanvullend) in 2012. Over de resultaten zal worden gerapporteerd in de Jaarrekening 2012.

Omzetting koop naar huur

In de huidige vastgoedmarkt zien we een verschuiving in de vraag van koop- naar huurwoningen in het middensegment optreden. De bouw van markthuurnwoningen, hetzij via nieuwbouw hetzij door middel van het omzetten van koop naar huurwoningen, levert een impuls op in de stad. De omzetting van koop naar huur in de grondexploitatie heeft naar verwachting een positief effect op het risicoprofiel van € 2 mln., ofwel via verbetering van de RGB danwel via verlaging van het benodigd weerstandsvermogen. Het effect wordt zichtbaar zodra een omzetting is doorgevoerd in de grondexploitatie.

Aanvullende regels Grondexploitatie

Om door te kunnen gaan met ontwikkelingen in de stad is het belangrijk de grondexploitatie verder te stabiliseren. Dit vraagt om een aanscherping van de afspraken.

De bestaande afspraken zijn dat voor stedenbouwkundige plannen het gemeentebestuur kaders vaststelt in de vorm van zogeheten projectdocumenten. Die bevatten, naast het te realiseren programma, ook afspraken over de planning en de financiële gevolgen (op basis van Netto Contante Waarde). Bij een plan met een verwacht negatief saldo wordt bij de bestuurlijke besluitvorming ook de financiële dekking geregeld uit algemeen beschikbare middelen binnen de gemeente, waaronder vrij beschikbare

(bestemmings)reserves, in de vorm van een voorziening negatieve plannen. Uit de bespaarde rente van het concern wordt jaarlijks de rentetoevoeging aan de voorziening Negatieve Plannen gefinancierd. Bij een plan met een verwacht positief saldo wordt dit saldo pas ingeboekt bij het afsluiten van het project.

Het college heeft de volgende aanvullende regels vastgesteld:

1. Bij elke nieuwe grondexploitatie wordt een risicoparaagraaf opgesteld. De projectspecifieke risico's moeten in evenwicht zijn met de projectspecifieke kansen, zodat bij de nieuwe grondexploitatie de bandbreedte van het MPG niet wordt beïnvloed.
2. Bij elke nieuwe grondexploitatie worden de algemene risico's (rente, uitgifteprijsen en uitgiftetempo) in de ramingen opgenomen. Daardoor wordt de bandbreedte van het MPG niet beïnvloed. Het saldo van de nieuwe grondexploitatie verslechtert voorcalculatorisch met het totale bedrag van de algemene risico's.
3. Bij de bestaande grondexploitaties blijven mutaties in projectspecifieke risico's en kansen verdisconteerd in de bandbreedte. Als dat leidt tot een hogere onderkant van de bandbreedte van het weerstandsvermogen ten opzichte van de reserve Grondbedrijf, moeten de projectspecifieke kansen evenredig vergroot worden, zonder dat de uitvoering en het tempo van de uitvoering van de bestaande grondexploitaties in gevaar komen.
4. De algemene risico's van de bestaande grondexploitaties blijven verdisconteerd worden in de bandbreedte. In het MPG worden ieder jaar de aannames met betrekking tot rente, hoogte van de grondprijzen en uitgiftetempo vermeld. Wijziging in deze aannames worden verrekend met de reserve Grondbedrijf. Als dit leidt tot een verslechtering van de reserve Grondbedrijf ten opzichte van de bandbreedte, moet dat gecompenseerd worden.
5. Inzetten op een (versnelde) verlaging van de Voorziening Negatieve Plannen. Dit kan door bestaande plannen die grotendeels al gerealiseerd zijn op te splitsen in een afgesloten deel en een nieuwe grondexploitatie voor het nog resterende deel van het plan.

Voor de implementatie van deze regels is aanpassing van de verordening/uitvoeringsbesluit Grondbedrijf noodzakelijk.

Plankostenscan

In 2011 is de plankostenscan ingevoerd. Deze wordt geëvalueerd in het derde kwartaal van 2012, en mogelijk bijgesteld. Hiermee wil de gemeente steeds beter sturen op de verhouding van realisatie van de apparaatslasten – programmalasten van de grondexploitaties.

4.6 Verbonden partijen

Deelnemingen

WTC Den Haag B.V.

Programma:	12 Economie.
Doel:	Het ontwikkelen, realiseren en exploiteren van een gebouwencomplex genaamd "World Trade Center Den Haag" bestemd voor bedrijven in internationale diensten, handels of goederenverkeer. Tevens houdt de B.V. de WTC-licentie
Betrokkenen:	De gemeente Den Haag is enig aandeelhouder in WTC Den Haag BV.
Bestuurlijk belang:	De gemeente is enig aandeelhouder.
Financieel belang:	Behalve de eerste kapitaalstorting van € 18.000 is er geen financieel belang.
Ontwikkelingen:	Bouwinvest heeft in het pand Prinsenhof in het Beatrixkwartier de WTC formule in exploitatie genomen en heeft daartoe de nodige investeringen in het pand gedaan. Het toezicht op de exploitatie (waaronder het ook opstarten van een businessclub) wordt uitgevoerd door een daartoe in 2012 opgerichte stichting. De huidige B.V. blijft in die constructie de beheerder van de licentie en heeft via een sublicentie (aan de stichting) en een sub-sub licentie (van de stichting aan de exploitant) de exploitatie ervan uit handen gegeven. Er zijn financiële afspraken gemaakt, waarmee de exploitatie van de licentie voor de B.V. tenminste budgettair neutraal verloopt. De B.V. blijft via 100% aandelenbezit, volledig in handen van de gemeente. De komende jaren zal de WTC formule Den Haag aangemeld worden voor officiële certificering door de WTCA te New York. Deze rating is een kwaliteitskeurmerk binnen de eigen wereldwijde WTC organisatie.

Starterspanden Den Haag BV/CV

Programma:	19 Stedelijke ontwikkeling, Binnenstad en Binckhorst.
Doel:	Het beheer van een aantal voormalige panden van N.V. Woningbeheer. De CV is een uitvoeringsinstrument van de gemeente voor de huisvesting van startende ondernemingen
Betrokkenen:	De gemeente Den Haag en Staedion (was Stedelijk Belang NV, gemeente heeft aandelen in 2008 verkocht aan Staedion)
Bestuurlijk belang:	Het aandeelhouderschap van Starterspanden Den Haag is in handen van wethouder SWE.
Financieel belang:	De gemeente participeert direct voor 89% in Starterspanden Den Haag CV; Starterspanden Den Haag BV, waarvan Den Haag voor 99% eigenaar is, participeert voor 9% in de CV.
Ontwikkelingen:	Starterspanden Den Haag probeert te voorzien in de huisvesting van startende ondernemingen, daar waar de markt het niet oppakt. In de komende periode zal Starterspanden met name investeren in haar bedrijfsverzamelgebouw de Televisiestraat. Tevens wordt nader onderzocht welke mogelijkheden er zijn om vanuit Starterspanden Den Haag een bijdrage te leveren aan het voorzien in de bestaande behoefte aan kleinschalige bedrijfsruimten.

Winkelpanden Den Haag BV/CV

Programma:	19 Stedelijke ontwikkeling, Binnenstad en Binckhorst.
Doel:	Het beheer van een aantal voormalige panden van N.V. Woningbeheer. De CV is eigenaar van 127 verhuurbare winkelunits en is een uitvoeringsinstrument van het gemeentelijk beleid voor de ontwikkeling en branchering van de winkelstraten.
Betrokkenen:	De gemeente Den Haag en Staedion (was Stedelijk Belang NV, gemeente heeft aandelen in 2008 verkocht aan Staedion)
Bestuurlijk belang:	Het aandeelhouderschap van Winkelpanden Den Haag is in handen van de wethouder SWE.
Financieel belang:	De gemeente participeert voor 49% in Winkelpanden Den Haag CV; hiernaast participeert Winkelpanden Den Haag BV, waarvan Den Haag 50% van de aandelen heeft, voor 2% in de CV. De gemeente heeft een doorslaggevende stem in de besluitvorming rond branchering, huurprijzen en de vervreemding van winkelpanden.
Ontwikkelingen:	Winkelpanden Den Haag investeert en exploiteert maatschappelijk vastgoed ten behoeve van het versterken van de Haagse detailhandel, daar waar de markt het niet oppakt. In het kader van haar taakuitoefening verwacht Winkelpanden Den Haag tot 2014 een actievare inzet op verwerving in de Hoofdwinkelstructuur van Den Haag, respectievelijk de krachtwijken en het plan van aanpakstraten. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de omgeving Paul Krugerlaan.

N.V. Stadsherstel Den Haag en omgeving

Programma:	19 Stedelijke ontwikkeling, Binnenstad en Binckhorst.
Doel:	Het behouden en restaureren van monumentale panden. Na bouwkundig herstel vindt functieherstel plaats door het monument een passende bestemming te geven. De gerestaureerde panden worden door Stadsherstel marktconform verhuurd en in een enkel geval verkocht. Daarnaast behoort de bevordering van monumentenzorg in het algemeen tot de doelstellingen.
Betrokkenen:	Gemeente(n), banken, verzekeringsbedrijven, institutionele beleggers en bouwbedrijven.
Bestuurlijk belang:	Namens de gemeente Den Haag is de heer Ambachtsheer lid van de Raad van Commissarissen.
Financieel belang:	De gemeente Den Haag heeft 15,3% van de aandelen.
Ontwikkelingen:	Stadsherstel is tot nu toe goed door de economische crisis gekomen en gaat er van uit ook in de komende jaren financieel gezond te blijven door een goede bewaking van de verhuurbaarheid van het bezit (190 eenheden), de huurinkomsten en de onderhouds- en restauratiekosten. In de komende jaren zijn de meest belangrijke projecten het afmaken van de restauratie van de 's-Gravenhaagsche Stadsrijschool (Kazernestraat 50) en de restauratie en herbestemming (wonen) van Sweelinckplein 3 en 4.

Geothermie: Haagse Hitte BV en VOF Aardwarmte Den Haag

Programma:	20 Milieu & Duurzaamheid.
Doel:	De aanleg en exploitatie van een geothermiebron met distributienetwerk en andere daaraan gerelateerde voorzieningen waarmee aardwarmte wordt benut ten behoeve van warmtevoorziening aan woningen en andere afnemers in en rond de gemeente Den Haag.
Betrokkenen:	Naast de gemeente Den Haag zijn Vestia, Staedion, Haagwonen, ENECO en E.ON (via tussen-BV's) ieder voor 1/6 deel aandeelhouder.

Bestuurlijk belang:	De directie van Haagse Hitte BV wordt gevormd door dhr. H. Harms. De directie van VOF Aardwarmte Den Haag bestaat uit twee personen en staat onder toezicht van de stuurgroep Geothermie. De stuurgroep Geothermie bestaat uit 6 personen zijnde de directeuren van de deelnemende BV's. Namens de gemeente Den Haag is dit Haagse Hitte BV. Namens de gemeente heeft de wethouder Bouwen & Wonen zitting in de AvA.
Financieel belang:	Het in te brengen kapitaal door de gemeente bedraagt € 2,5 mln.
Ontwikkelingen:	Op 1 maart 2010 is gestart met het boren naar heet water ten behoeve van de Aardwarmte centrale. De boring is succesvol verlopen. De corporaties onderzoeken momenteel met ondersteuning van de gemeente in hoeverre het mogelijk is woningen en bedrijfsruimte in de bestaande bouw na een bouwkundige aanpassing aan te sluiten op aardwarmte. Daarnaast maken de corporaties gebruik van een impulspremie om de verkoop van aan te sluiten nieuwbouw woningen te bevorderen.

N.V. Zuid-Holland investeringsfonds (ZIF)

Programma:	12 Economie.
Betrokkenen:	Naast de gemeente Den Haag zijn de gemeente Delft en een groot aantal Zuid-Hollandse Rabobanken aandeelhouder in het ZIF.
Bestuurlijk belang:	De gemeente levert geen lid van de raad van commissarissen. De gemeente is als aandeelhouder ambtelijk vertegenwoordigd op de jaarlijkse vergadering van aandeelhouders.
Financieel belang:	De aandelen ZIF zijn verworven voor € 453.780 euro. Hiermee heeft de gemeente circa 13% van de aandelen.
Ontwikkelingen:	Er zijn er geen veranderingen in het beleid te melden. Ook in 2012 zal het ZIF geen nieuwe participaties nemen in startende bedrijven, maar zich beperken tot het beheer van de enkele participaties die het ZIF heeft tot het moment dat het economisch aantrekkelijk is deze te verkopen. Het ZIF is hiermee feitelijk dus niet meer actief als instrument in het bevorderen van de innovatie in het Zuid-Hollands bedrijfsleven.

NV Dunea

Programma:	22 Financiën
Doel:	Het doel van N.V. Dunea is het voorzien in de behoefte van drinkwater en industriewater van zowel binnen het distributiegebied, als buiten het distributiegebied. Daarbij moet Dunea voldoen aan de eisen van verantwoord natuurbeheer van het toevertrouwde duingebied met de inachtneming van de eisen van een verantwoorde waterwinning. Tevens beheert Dunea andere onderdelen van de waterketen zoals riolering en afvalwaterzuivering zowel binnen als buiten het distributiegebied.
Betrokkenen:	Gemeente Den Haag (39,2%), de voormalige EWR-gemeenten (waaronder Leiden, 10%) en een aantal kleinere gemeenten uit de Vlietstreek (o.a. Zoetermeer 9.4%, Leidschendam-Voorburg (6,2%) en Rijswijk (4.1%) zijn aandeelhouder van N.V. Dunea.
Bestuurlijk belang:	Gemeente Den Haag heeft conform de statuten recht op één plaats in de Raad van Commissarissen. De heer W. Stolte is door Den Haag herbenoemd als Voorzitter van de Raad van Commissarissen. Het aandeelhouderschap van N.V. Dunea is in handen van wethouder Financiën en Stadsbeheer.
Financieel belang:	Conform de statuten keert Dunea geen dividend uit.
Ontwikkelingen:	De meerjarenbegroting laat lagere resultaten zien. De lagere resultaten in deze meerjarenbegroting worden voornamelijk veroorzaakt door een stijging van de

afschrijvingen wegens het gereedkomen van investeringen en het uitgangspunt dat de tarieven met minder dan of maximaal met de verwachte inflatie stijgen. De huurcontracten voor het hoofdkantoor in Voorburg en het kantoor voor de sector Verkoop in Zoetermeer lopen in 2012 en 2013 af. Dunea maakt van die gelegenheid gebruik om alle kantoorfuncties van het bedrijf in één gebouw onder te brengen.

Eneco

Programma:	22 Financiën
Doel:	Op betrouwbare, veilige en maatschappelijke verantwoorde wijze leveren van energie en daaraan gerelateerde producten aan particuliere en zakelijke klanten.
Betrokkenen:	de aandeelhouders van de structuurvennootschap Eneco Holding N.V. zijn ca. 60 gemeenten in Zuid-Holland, Friesland, Noord-Brabant en Noord-Holland. De gemeente Den Haag bezit 16,55% van de aandelen Eneco. Rotterdam heeft ruim 30% en Dordrecht zo'n 9% van de aandelen Eneco in bezit.
Bestuurlijk belang:	de wethouder Financiën en Stadsbeheer vertegenwoordigt Den Haag als aandeelhouder.
Financieel belang:	Eneco keert jaarlijks dividend uit. Voor 2013 is dit begroot op ca. € 16,8 mln.
Ontwikkelingen:	In 2010 heeft het Gerechtshof in Den Haag de bepalingen uit de Elektriciteits- en Gaswet die toezien op een gedwongen splitsing van de Nederlandse energiebedrijven in een Netwerkgroep en een Energiebedrijf, onverbindend verklaard. Deze bepalingen zijn in strijd met het Europees recht, zo heeft de rechter geoordeeld. In 2011 heeft de Advocaat-Generaal de Hoge Raad geadviseerd om de uitspraak van het hof te vernietigen en de zaak opnieuw in behandeling te nemen. In het voorjaar van 2012 heeft de Hoge Raad vragen gesteld aan het Europese Hof van Justitie. Daarmee wordt de uiteindelijke uitspraak eind 2013 of pas in 2014 verwacht. Eneco heeft op basis van de uitspraak van het Gerechtshof aangekondigd, hangende de uitspraak van de Hoge Raad, af te zien van splitsing. Eneco is in gesprek met de aandeelhouders over de toekomst van het aandeelhouderschap.

United Fish Auctions N.V.

Doel:	Het oorspronkelijke doel was het in stand houden en exploiteren van de visafslag Scheveningen. Begin 2000 zijn de visafslag Scheveningen, visafslag Stellendam en de visafslag Colijnsplaat gefuseerd. Door de fusie en de daarbij behorende positieve synergetische effecten, worden de belangen van de Scheveningse haven beter gediend.
Betrokkenen:	Naast de gemeente Den Haag zijn ook de gemeenten Goedereede en Noord-Beveland aandeelhouders van de N.V. United Fish Auctions.
Financieel belang:	De gemeente Den Haag is in het bezit van 34% van de gewone aandelen UFA. Daarnaast heeft Den Haag, net zoals de gemeente Goedereede één prioriteitsaandeel. Deze prioriteitsaandelen dienen ervoor om te waarborgen, dat beide gemeenten een gelijke invloed op de UFA hebben en alle belangrijke besluiten alleen met instemming van beide prioriteitsaandeelhouders kunnen worden genomen. De UFA heeft 3% cumulatief preferente aandelen, waarvan de gemeente Den Haag 34% in haar bezit heeft. Door deze aandelenstructuur zijn de financiële belangen die de gemeente Den Haag in de visafslag Scheveningen had, bij de fusie gehandhaafd.
Bestuurlijk belang:	Het aandeelhouderschap van de NV UFA is in handen van de wethouder Financiën en Stadsbeheer. Van de vijf leden van de Raad van Commissarissen,

worden er twee benoemd op bindende voordracht van de gemeente Den Haag. Het betreft hier echter geen leden van het college van B&W.

Ontwikkelingen: In 2009 is een Vispact gesloten met andere bedrijven gevestigd in Scheveningen. De directie van UFA kan gezien worden als trekker van de discussies met de gemeente. In 2013 worden discussies voortgezet met het oog op verdere ontwikkelingen op het Noordelijk Havenhoofd.

N.V. Haagse Milieu Services (NV HMS)

Programma: 22 Financiën

Doel: Een efficiënte en op een kwalitatief hoogwaardig resultaat gerichte uitvoering van reinigingstaken. Deze reinigingstaken zijn het gevolg van of houden verband met publieke regelgeving evenals op contractuele basis in het algemeen belang. Onder deze reinigingstaken worden verstaan:

- a) inzameling, overslag en het transport binnen het grondgebied van de gemeente Den Haag;
- b) verlening van andere diensten op het gebied van reiniging en het verrichten van aanvullende activiteiten.

Dit alles dient te gebeuren op basis van afgestemde bedrijfsvoering en tegen structureel zo laag mogelijke kosten.

Betrokkenen: De dienst Stadsbeheer van de gemeente Den Haag is opdrachtgever van de NV. Tevens is de algemeen directeur van de dienst Stadsbeheer, technisch voorzitter van de aandeelhoudersvergadering.

Financieel belang: De gemeente Den Haag is 100% aandeelhouder en in het bezit van het enige prioriteitsaandeel. De gemeente deelt voor 50% in de winst van de NV. De overige 50% gaat naar Van Gansewinkel N.V. (voorheen N.V. AVR Van Gansewinkel). Indien de N.V. verlies maakt dan wordt dit volledig gedragen door Van Gansewinkel N.V.

Bestuurlijk belang: Het aandeelhouderschap van N.V. HMS is in handen van de wethouder Financiën en Stadsbeheer.

Ontwikkelingen: De aandacht van N.V. HMS zal blijvend gericht zijn op verbetering en interne monitoring van de algehele kwaliteit van de dienstverlening in samenhang met het project Operatie Schoon van de gemeente. Mogelijkheden worden bekeken om de veegdienst van de gemeente onder te brengen bij N.V. HMS om efficiënter te werken. Dit levert een besparing voor de gemeente op.

HTM Personenvervoer N.V.

Programma: 22 Financiën

Doel: Zorg dragen voor een kwalitatief hoogstaand openbaar vervoer in de stad, op een maatschappelijk verantwoorde wijze.

Betrokkenen: Gemeente Den Haag.

Bestuurlijk belang: De wethouder Financiën en Stadsbeheer vertegenwoordigt Den Haag als aandeelhouder.

Financieel belang: De gemeente heeft 100% van de aandelen HTM in handen. Ook heeft zij een deel van het vreemd vermogen van HTM verstrekt.

Ontwikkelingen: Op basis van de vigerende wet- en regelgeving (Wet Personenvervoer 2000) dient het openbaar busvervoer in de stadskavel per 1-1-2013 aanbesteed te worden. Het busvervoer is inmiddels aanbesteed en gegund aan HTM Buzz, een 50% deelneming van HTM. De komende jaren staan in het teken van het voorbereiden van de nieuwe tramconcessie (vanaf 1-1-2017). Onduidelijk is nog op welke wijze deze concessie zal worden gegund (onderhands of middels openbare aanbesteding).

N.V. ADO Den Haag

Programma:	22 Financiën
Doel:	De vennootschap heeft ten doel de bevordering van het betaald voetbal in de regio Haaglanden in de zin van de reglementen van de Koninklijke Nederlandse Voetbalbond in de ruimste zin des woords en voorts al hetgeen met het vorenstaande rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn.
Betrokkenen:	H.P. Beheer B.V., de Vereniging HFC ADO Den Haag en de Gemeente Den Haag.
Bestuurlijk belang:	De wethouder Jeugd, Welzijn en Sport vertegenwoordigt Den Haag als aandeelhouder.
Financieel belang:	De gemeente heeft 1 prioriteitsaandeel in handen met een nominale waarde van € 1,65.
Ontwikkelingen:	De gemeente Den Haag heeft een prioriteitsaandeel in ADO, op basis waarvan het onder meer de bevoegdheid heeft tot het vaststellen van de begroting en het jaarplan sociaal maatschappelijke activiteiten van ADO. Tevens heeft de gemeente de bevoegdheid een commissaris voor te dragen. De afspraken hierover zijn nader uitgewerkt en vastgelegd in een Memorandum of Understanding 2. De gemeente blijft inbrengen dat ADO een gezond financieel beleid moet voeren.

N.V. Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)

Programma:	22 Financiën
Doel:	De Bank Nederlandse Gemeenten is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. Met gespecificeerde financiële dienstverlening draagt de BNG bij aan zo laag mogelijke kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. De strategie van de bank is gericht op het behouden van substantiële marktaandelen in het Nederlands maatschappelijk domein en het handhaven van een excellente kredietwaardigheid (Triple A). Daarnaast streeft zij naar een redelijk rendement voor haar aandeelhouders. De BNG biedt financiële diensten op maat, zoals kredietverlening, betalingsverkeer, advisering en elektronisch bankieren. Daarnaast neemt zij deel aan projecten in de vorm van publiek private samenwerking (PPS).
Betrokkenen:	Overheden en instellingen op het gebied van volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs, cultuur en openbaar nut (publieke sector).
Bestuurlijk belang:	de wethouder Financiën en Stadsbeheer vertegenwoordigt Den Haag als aandeelhouder.
Financieel belang:	De bank is een structuurvennootschap. De Staat is houder van de helft van de aandelen, de andere helft is in handen van gemeenten, provincies en een waterschap. De gemeente Den Haag bezit 1.275.456 aandelen (2,3% van het totaal). Aangezien de aandeelhouders van de bank alle overheden zijn, is de BNG vanzelfsprekend onderdeel van de publieke sector. Ieder jaar wordt door de bank dividend uitgekeerd, dat gefixeerd is op 50% van de nettowinst.
Ontwikkeling:	Ook de BNG dient te voldoen aan de strengere kapitaaleisen die zijn vastgelegd in het zogenaamde BASEL III akkoord. Uiterlijk in 2018 moet het vermogen van de BNG ten minste 3 procent van het balanstotaal bedragen. Een van de manieren waarop de BNG haar eigen vermogen kan vergroten, is door minder dividend uit te keren. Op de aandeelhoudersvergadering van 23 april 2012 is afgesproken om bij een nagenoeg gelijke winst het dividend te

halveren. Voor het jaar 2013 is rekening gehouden met een dividenduitkering van circa € 1,5 mln.

Gemeenschappelijke regelingen

Stadsgewest Haaglanden 1995

Programma:	4 Openbare Orde en Veiligheid
Doel:	Het behartigen van belangen met een regionaal karakter ten einde een evenwichtige en voorspoedige ontwikkeling in het gebied van de Haagse regio te bevorderen.
Betrokkenen:	gemeenten Delft, Den Haag, Leidschendam-Voorburg, Midden Delfland, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar, Westland en Zoetermeer.
Bestuurlijk belang:	Het stadsgewest Haaglanden vindt zijn wettelijke basis in hoofdstuk 5 van de Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR-plus). Het voorzitterschap van het dagelijks en algemeen bestuur is opgedragen aan de burgemeester van Den Haag. In het dagelijks bestuur neemt een lid van het college van Den Haag deel. In het algemeen bestuur wordt deelgenomen door 26 Haagse leden.
Financieel belang:	De totale uitgaven van Haaglanden over 2013 zijn (in de ontwerpbegroting Haaglanden 2013) geraamd op circa € 480 mln. De inkomsten van Haaglanden bestaan grotendeels uit rijksbijdragen voor regionale taken, zoals openbaar vervoer, infrastructuur etc. (de BDU), en enkele provinciale bijdragen en subsidies. Via de gemeentelijke bijdragen worden hoofdzakelijk de algemene bestuurskosten en de instandhouding van de ambtelijke organisatie van Haaglanden gedekt, alsmede het regionale Groenfonds. De verdeling van die bijdragen vindt plaats op basis van een verdeelsleutel die is gerelateerd aan het aantal inwoners. Het gaat hier om een relatief gering deel van de totale inkomsten: in totaal dragen de gemeenten via de 3 soorten bijdragen ca. € 16,6 mln. bij. Dit zijn: de algemene bijdrage per inwoner in de bestuurskosten, de bijdrage in het regionaal Groenfonds en de gemeentelijke bijdrage in het Mobiliteitsfonds. Voor Den Haag bedraagt de algemene bijdrage per inwoner in 2013 € 5,46, is de geraamde bijdrage aan het regionaal Groenfonds (ten laste van het programma Leefomgeving) verhoogd van 1 tot 2 euro per inwoner (en in 2014: 3 euro per inwoner), en is de bijdrage in het Mobiliteitsfonds vastgesteld op € 8,67 per inwoner. Alles bijeen gaat het voor Den Haag in 2013 om € 2,75 mln. aan algemene bijdrage, iets meer dan € 1 mln. voor het Groenfonds en om ca. € 4,4 mln. voor het Mobiliteitsfonds.
Ontwikkelingen:	Het stadsgewest Haaglanden in zijn huidige vorm heeft zijn langste tijd gehad. Het regeerakkoord van het kabinet Rutte bevat het voornemen in deze regeerperiode de wettelijke WGR-plus-status van de samenwerkingsverbanden, waaronder van Haaglanden, te beëindigen en de daarbij behorende wettelijke taken (waaronder die op het gebied van het regionale openbaar vervoer en de jeugdzorg) elders neer te leggen. Op dit moment ligt het wetsvoorstel waarin dit wordt geregeld nog bij de Raad van State om advies. Het is derhalve nog niet aan de Tweede Kamer aangeboden, zodat van de inhoud nog maar weinig bekend is. Als gevolg hiervan zijn de concrete gevolgen en termijnen nog niet precies te overzien. De minister heeft wel al bekend gemaakt dat de Wgr-plustaken en -status per 1 januari 2013 beëindigd zullen worden. Of er nog sprake zal zijn van een overgangstermijn is nog niet bekend. De begroting van Haaglanden voor 2013 is dan ook voorshands nog een 'beleidsarme' voortzetting (business as usual) van hetgeen tot nu toe gebruikelijk is, zij het

met uitzondering van de door het DB voorgestelde verdubbeling van de bijdrage van de gemeenten aan het Groenfonds. Het ligt in de rede dat – indien het wetgevingsproces tijdig in 2012 kan worden afgerond – er bij aanvang 2013 sprake zal zijn van het verlies van rijksbudgetten (BDU) en bijbehorende Verkeer- en Vervoerstaken. Deze zullen – aldus de minister – worden overgeheveld naar de nieuw op te richten vervoersautoriteit/metropoolregio Rotterdam-Den Haag. Verder zal in de komende tijd ook aan de orde zijn de vraag of het stadsgewest Haaglanden, na verlies van de Wgrplus-status met bijbehorende middelen en bevoegdheden, de resterende taken en activiteiten in een Wgr-samenwerkingsverband zal kunnen voortzetten, dan wel of het samenwerkingsverband Haaglanden op enig moment na 1 januari 2013 geheel wordt opgeheven. Besluitvorming hierover is voorbehouden aan de deelnemende gemeenten.

Veiligheidsregio Haaglanden

Programma:	4 Openbare Orde en Veiligheid
Doel:	Het bevorderen van goede samenwerking tussen de hulpdiensten, gemeenten en andere partners in de regio op het gebied van crisisbeheersing.
Betrokkenen:	De besturen van de gemeenten Delft, Den Haag, Leidschendam-Voorburg, Midden Delfland, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar, Westland en Zoetermeer.
Bestuurlijk belang:	Het voorzitterschap van het dagelijks en algemeen bestuur is opgedragen aan de burgemeester van Den Haag. Tijdens crises en rampen die de gemeentelijke grenzen overschrijden kan de burgemeester van Den Haag besluiten als voorzitter van de veiligheidsregio het opperbevel naar zich toe te trekken.
Financieel belang:	De bijdrage van de gemeente Den Haag aan de Veiligheidsregio Haaglanden voor de taken Brandweer en Rampenbestrijding en Strandveiligheid is voor 2013 begroot op € 38,819 mln. Dit is inclusief de bijdrage vanuit de dienst DSO, voor advisering in het kader van bouwvergunningen. Daarnaast is er budget beschikbaar (€ 5,015 mln.) ter dekking van de kosten voor de FLO-regelingen, de FPU+ en de ziektekostenregeling gepensioneerden voor oud-medewerkers van de Haagse Brandweer en voor vernieuwing van brandkranen.
Ontwikkelingen:	De Veiligheidsregio krijgt de komende jaren de gelegenheid zich om te vormen tot een robuuste, doelmatige en professionele veiligheidsorganisatie die voorbereid is op de toekomst. Daartoe heeft het gemeentebestuur ingestemd met het voorstel van het Algemeen Bestuur van de Veiligheidsregio om de bezuinigingen in een trager tempo te realiseren dan eerder is afgesproken. Overigens betekent het uitstel niet dat er minder wordt bezuinigd, het bedrag dat de Veiligheidsregio in de jaren 2012 t/m 2014 (ca. € 1,2 mln.) minder bezuinigd wordt in de jaren na 2015 ingelopen. Dit zal worden betrokken bij het budgettaire beeld 2015-2019. Dekking voor het tekort dat hierdoor ontstaat in gemeentebegroting in de jaren tot 2015 is vorig jaar gevonden binnen de reserve Veiligheidsfonds. Met ingang van 2013 geldt een nieuw verdeelmodel voor de verdeling van de kosten over de deelnemende gemeenten. De gemeenten zijn binnen dit model ingedeeld in drie klassen op basis van een risico inventarisatie. Dit nieuwe model leidt tot en met 2014 tot een hogere bijdrage voor de gemeente Den Haag dan waarin is voorzien in de begroting. Deze extra kosten kunnen worden gedekt door inzet van de reserve Afwikkeling Ontvlechting Brandweer. Na 2014 hoeft geen beroep meer te worden gedaan op deze reserve.

Industrieschap Plaspoelpolder

Programma	12 Economie.
Doel:	Ontwikkeling van de bedrijventerreinen Hoornwijck, Wateringse Veld en Ypenburg deelplan 21. Herstructurering Landtong (Plaspoelpolder), revitalisering Plaspoelpolder. Broekpolder bevindt zich in de beheerfase.
Betrokkenen:	De gemeenten Den Haag en Rijswijk.
Bestuurlijk belang:	Het dagelijks bestuur bestaat uit vier leden, waarvan twee wethouders uit Den Haag. Het algemeen bestuur telt zes leden, waarvan drie wethouders uit Den Haag.
Financieel belang:	Positieve of negatieve eindsaldi op de grondexploitaties worden gelijk verdeeld tussen de twee gemeenten. De grondexploitatie Hoornwijck sluit op € 1,6 mln. NCW, de grondexploitatie Wateringse Veld op € 8,6 mln. NCW en de grondexploitatie Ypenburg deelplan 21 sluit op € 0,1 mln. negatief NCW. De algemene reserves zijn, conform begroting, per 1 januari 2012 € 18,5 mln. Inclusief de reserve voorlopige winsten bedroeg per 1 januari 2012 het totaal eigen vermogen € 27,7 mln.
Ontwikkelingen:	Het Industrieschap de Plaspoelpolder (IPP) richt zich in 2013 op de uitgifte van de laatste kavels op bedrijventerrein Wateringse Veld. In 2012 zijn in Ypenburg de laatste kavels afgenomen. De ontwikkeling van dit bedrijventerrein is hiermee afgerond en het openbaar gebied is overgedragen aan de gemeente Den Haag. In 2013 zal het parkmanagement op dit bedrijventerrein verder worden vormgegeven. Op businesspark Hoornwijck is alleen de N-kavel nog beschikbaar. Op het gebied van herstructurering is het IPP actief in de Landtong in de Plaspoelpolder in Rijswijk. Dit gebied is IPP-bezit. In 2012 zijn plannen gemaakt voor de te realiseren nieuwbouw. Het IPP heeft daarnaast in 2011 een convenant gesloten met de gemeente Den Haag en de Belangenvereniging bedrijven ZKD en hierbij een financiële bijdrage beschikbaar gesteld voor deze locatie. In dit convenant spreken partijen af dat het openbaar gebied op de werklocatie ZKD verder wordt gerevitaliseerd. Om die kwaliteitsimpuls te borgen in de toekomst wordt het duurzaam beheer verder vormgegeven.

Bedrijvenschap Harnaschpolder

Programma:	12 Economie.
Doel:	Het ontwikkelen van 80 ha. bruto bedrijventerrein voor standaard en hoogwaardige bedrijven. Harnaschpolder vervult een belangrijke functies voor Haagse uit te plaatsen bedrijven uit de te herstructureren of transformeren (binnen)stedelijke bedrijventerreinen. Het ontwikkelen van het in de gemeente Midden-Delfland gelegen (toekomstige) bedrijventerreinen Harnaschpolder. De hoofdactiviteiten om dit te realiseren bestaan uit de verwerving van gronden, het bouw- en woonrijp maken hiervan en de uitgifte van deze gronden aan bedrijven.
Betrokkenen:	De gemeenten Den Haag, Midden-Delfland en Delft.
Bestuurlijk belang:	Het algemeen bestuur telt negen leden (drie leden per gemeente). De gemeenschappelijke regeling is gewijzigd. Op dit moment zijn de Haagse leden van het algemeen bestuur afkomstig uit het college. Voor Midden-Delfland zijn deze leden op dit moment nog afkomstig uit de raad. Het dagelijks bestuur bestaat uit drie leden, waarvan elke gemeente één lid benoemt. De leden zijn wethouders.
Financieel belang:	Den Haag participeert risicodragend in de grondexploitatie. Indien het saldo van de grondexploitatie tussen € 0 en € 5,44 mln. positief of negatief bedraagt

dan wordt het resultaat gelijk verdeeld tussen de drie deelnemende gemeenten. Als het saldo lager is dan € 5,44 mln. negatief of groter dan € 5,44 mln. positief dan betaalt c.q. ontvangt Den Haag 65% over het bedrag onder c.q. boven deze grens.

Ontwikkelingen: Het bedrijvenschap Harnaschpolder, zijnde een gemeenschappelijke regeling tussen Delft, Midden-Delfland en Den Haag met een voorlopige looptijd tot eind 2013, zal in totaal circa 50 hectare netto bedrijventerrein realiseren. De uitgiftetermijn is per 1 januari 2012 verhoogd van 2016 tot 2019. Naast bedrijvigheid biedt de locatie ook ruimte voor kleinschalige woningbouw (inclusief woon-werkwoningen). Voor de komende jaren is een fasering gehanteerd van circa 5 hectare per jaar. Dit is gebaseerd op de behoefte van voortvloeiend uit het mismatchonderzoek van Buck en de programmering in de regio voor de komende jaren.

Publiek Private Samenwerking (PPS)

Montaigne college

Programma: 6 Onderwijs
Doel: Het doel van de PPS is het ontwerpen, bouwen, inrichten, financieren, onderhouden en beheren van een school voor voortgezet onderwijs.
Betrokkenen: Gemeente Den Haag, SCO Lucas en de Talentgroep Montaigne BV
Bestuurlijk Belang: De gemeente is verantwoordelijk voor de huisvesting van het onderwijs, is opdrachtgever en eigenaar van de grond en het schoolgebouw.
Financieel belang: Het schoolgebouw inclusief gymnastieklokalen van circa 10.000 m² is gerealiseerd aan de Kiekendiefstraat 25 voor een totaal investeringsbedrag van € 13,9 mln. Het resultaat is de beschikbaarstelling van een schoolgebouw gedurende 28,5 jaar vanaf augustus 2006, waarvoor de gemeente een gebruiksvergoeding betaald. Omdat het eigendom van het gebouw en de grond bij de gemeente berust wordt door de gemeente geen risico gelopen.

Stichting Werkbij

Programma; 8 Werk en Inkomen.
Doel: Het doel van Stichting Werkbij is de ondersteuning van initiatieven van de gemeente Den Haag, gericht op het scheppen van (additionele) arbeids- en/of stageplaatsen.
Betrokkenen: Strikt genomen is Werkbij geen deelneming. In art. 2, lid 3 van de statuten is bepaald dat „De stichting moet worden beschouwd als een eigen dienst van de gemeente den Haag. In dit verband moeten de bevoegdheden van de gemeente den Haag m.b.t. deze stichting worden uitgeoefend als ware het een eigen dienst.“
Bestuurlijk belang: De gemeente heeft volledige zeggenschap. Het bestuur bestaat uit; algemeen directeur dSZW, directeur dSZW en Adviseur dSZW.
Financieel belang: Kwantitatieve weergave en korte toelichting van de financiële bijdrage die Den Haag levert en wat het Den Haag oplevert. Stichting Werkbij zal de komende jaren alleen het sociaal plan m.b.t. de afbouw van de WIW- en ID-banen uitvoeren. Voor 2013 wordt hiervoor ongeveer € 6,1 mln. aan kosten gemaakt.
Ontwikkelingen: Stichting Werkbij wordt de komende jaren afgebouwd en zal nog worden gebruikt om uitvoering te geven aan de afbouw van de WIW- en ID-banen c.q. de uitvoering van het sociaal plan(nen) ID banen WIW.

Wigo4it

Programma:	Wigo4it is betrokken bij het merendeel van de dienstverlening van de dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheidsprojecten en niet alleen op een specifiek programma.
Doel:	Het doel van Wigo4it is om t.b.v. de sociale diensten van de G4 als 1 partij op te treden, om hergebruik, ontwikkeling en gezamenlijk beheer van ict-systemen mogelijk te maken. Deze samenwerking moet leiden tot een verbetering van de effectiviteit en doelmatigheid op het gebied van ICT. Verder heeft Wigo4it een belangrijke coördinerende en faciliterende rol bij intergemeentelijke communicatie- en overlegvormen.
Betrokkenen:	De belangrijkste andere partijen in de deelneming zijn de Sociale Diensten van de gemeentes Amsterdam, Rotterdam en Utrecht.
Bestuurlijk belang:	De algemene directeur van Dienst SZW Den Haag is lid van het bestuur van Wigo4it die richting geeft aan de doelen van overheidscoöperatie WIGO4IT. Verder zit de wethouder in de ledenvergadering.
Financieel belang:	Kwantitatieve weergave en korte toelichting van de financiële bijdrage die Den Haag levert en wat het Den Haag oplevert. Dankzij de samenwerking binnen de G4 op het terrein van ICT worden kostenbesparingen gerealiseerd. Deze besparingen worden gerealiseerd uit o.a. de besparing op onderhouds- en beheerskosten omdat deze volledig gedeeld worden met andere gemeenten. Deze besparingen kunnen dan deels ingezet worden voor innovatieve projecten die de gemeente Den Haag anders niet zou kunnen financieren. De voordelen zijn niet direct toewijsbaar aan één programma, omdat de ICT-kosten door de dienst als geheel betaald zullen worden en achteraf via een verdeelsleutel naar de programma's belast zullen worden.
Ontwikkelingen:	Wigo4it zal zich gaan richten op organisatie overstijgende samenwerking van de 5 deelnemende partijen. Veranderende wetgeving en de noodzaak van alle 4 gemeenten om efficiency te realiseren binnen de primaire processen maakt samenwerking cruciaal voor het succes van Wigo4it. Wigo4it zal transformeren naar een regieorganisatie. Nadruk zal worden gelegd op service georiënteerde architectuur waarbij de systemen door middel van services worden ontsloten voor de eindgebruiker.

Ontwikkelingscombinatie Wateringse Veld (OCWV)

Programma:	18 Wonen
Doel:	De grondexploitatie Wateringseveld OCWV is verantwoordelijk voor de stedenbouwkundige planontwikkeling en kwaliteitsbewaking, de verwerving, het bodemonderzoek, de sanering en het bouw- en woonrijp maken.
Betrokkenen:	De gemeente Den Haag en Bouwfonds MAB Ontwikkeling CVG. De gemeente Den Haag participeert voor 50% in de besluitvorming van de CV. De gemeente participeert voor 50% in Wateringseveld Beheer BV (de beherend vennoot van de CV, die voor 2% participeert in de CV) en is 100% eigenaar van Participatiemaatschappij Wateringseveld I BV, die voor 49% participeert in de CV. Wateringseveld Beheer BV kent geen Raad van commissarissen, maar een Stuurgroep Wateringse Veld, waarin Bouwfonds en de gemeente Den Haag zitting hebben.
Financieel belang:	De gemeente Den Haag participeert voor 50% in de risico's.
Ontwikkelingen:	Wateringse Veld nadert het einde van de realisatiefase. Het streven is de organisatie Wateringse Veld verder af te bouwen, waarbij de samenwerking met Bouwfonds in de BV/CV wordt beëindigd. Resterende projecten worden dan verdeeld onder de partijen.

Ontwikkelingsbedrijf Leidschenveen BV/CV (OBL)

Programma:	19 Stedelijke ontwikkeling, Binnenstad en Binckhorst.
Doel:	Het voeren van de grondexploitatie voor de VINEX-locatie Leidschenveen. Het OBL is verantwoordelijk voor de stedenbouwkundige planontwikkeling, sanering, verwerven en het bouw- en woonrijp maken.
Betrokkenen:	De gemeente Den Haag, de ontwikkelaars BPL (o.a. Heijmans Trebbe), AM Wonen, Bouwfonds en BAM vastgoed zijn bij het OBL betrokken. De gemeente participeert voor 50% in Ontwikkelingsbedrijf Leidschenveen Beheer BV (de beherend vennoot van Ontwikkelingsbedrijf Leidschenveen CV, BV participeert voor 2% in de CV) en is 100% eigenaar van BV Participatiemaatschappij 's-Gravenhage, die voor 49% participeert in de CV. Zo heeft de gemeente voor 50% zeggenschap in de CV.
Bestuurlijk belang:	Het bestuur van Ontwikkelingsbedrijf Leidschenveen Beheer BV staat onder toezicht van een Raad van commissarissen van vijf personen. De voorzitter en twee commissarissen worden geleverd door de gemeente Den Haag.
Financieel belang:	Den Haag deelt voor 50% in het grondexploitatieisico.
Ontwikkelingen:	Het ontbreken van vraag in de huidige marktsituatie vertraagt de afname van de gronden voor realisatie van de geplande kantoren- en appartementencomplexen in het centrumgebied aanzienlijk. Partijen binnen het OBL CV/BV heroverwegen daarom hun voornemen het OBL te liquideren.

Wijkontwikkelingsmaatschappij Stationsbuurt — Oude Centrum Den Haag BV/CV

Programma:	19 Stedelijke ontwikkeling, Binnenstad en Binckhorst.
Doel:	Op 5 juli 2007 is door de raad het voorstel van het college inzake Ontwikkelingskader WOM Stationsbuurt-Oude Centrum als herstructureringsplan conform art.7, eerste lid van de Wet Stedelijke Vernieuwing vastgesteld. De WOM is belast met de uitvoering van dit herstructureringsplan. In het beleidskader van de WOM zijn de volgende doelstellingen geformuleerd: a. onderhoud en herontwikkeling van locaties; b. leefbaarheid en veiligheid in het gebied verbeteren; c. ondersteunen van bestaande beleidsinitiatieven en het stimuleren van de creatieve sector en de economische bedrijvigheid. De WOM wil deze generieke doelstelling bereiken door: - vastgoed te verwerven, ontwikkelen en exploiteren; - er op toe te zien dat het verhuurde vastgoed in overeenstemming met de huurovereenkomst in gebruik is en dat er geen sprake is van illegale activiteiten; - samenwerkingsverbanden aan te gaan met derde partijen om over te gaan tot (gedeeltelijke) herontwikkeling van het gebied
Betrokkenen:	Gemeente Den Haag en Staedion (via NV Stedelijk Belang)
Bestuurlijk belang:	De directie van WOM BV bestaat uit twee personen op voordracht van de Gemeente Den Haag (de heer Th.J.M. Houdijk) en vereniging Staedion. De AvA bestaat uit drie leden, één lid namens de Gemeente Den Haag (de heer H.J. Neeft), één lid namens NV Stedelijk Belang en één lid namens Staedion. Het bestuur WOM CV berust bij de beherend vennoot (WOM BV). De stille vennoten en de beherend vennoot zijn vertegenwoordigd in de Raad van Vennoten. NV Stedelijk Belang, Staedion en WOM BV zijn vertegenwoordigd door de bevoegde statutaire bestuurders. De Gemeente Den Haag wordt vertegenwoordigd door de Algemeen Directeur van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling, de heer L. Kok.

	De gemeente bezit 49,5% van de aandelen in de WOM BV, die voor 10% participeert in de CV. Tevens participeert de gemeente voor 43% (zeggenschap) direct in de CV.
Financieel belang:	Het aandeel van de gemeente in het commanditair kapitaal en de reserves van de CV is 7,37%.
Ontwikkelingen:	In samenspraak met de gemeente is een aantal panden aangemerkt als prioriteitspanden. Het zijn rotte kiezen die vaak op strategische locaties in wijk staan; zij zijn moeilijk te renoveren, maar hebben wel een negatieve uitstraling op de omgeving. Twee van deze prioriteitspanden zijn door de WOM reeds opgeknapt. Tot nu toe heeft de WOM zeven panden met achterstallig onderhoud aangekocht. Eén aangekocht pand is reeds herontwikkeld en de andere panden zullen op korte termijn gerenoveerd worden. De WOM wil in de komende jaren doorgaan met het verwerven soortgelijke panden in de Stationsbuurt en Oude Centrum.

Grondexploitatiemaatschappij Vroondaal BV/CV – Vroondaal GEM

Programma:	19 Stedelijke ontwikkeling, Binnenstad en Binckhorst.
Doel:	Het realiseren van 800-1.000 woningen (luxue villawijk), deels in particulier opdrachtgeverschap. Het voeren van de grondexploitatie Vroondaal. Het verkrijgen van het economische eigendom van de gronden in het exploitatiegebied, de productie van bouwrijpe kavels in het exploitatiegebied, de verkoop van kavels aan particulieren en het aanleggen van de (hoofd)infrastructuur en het overige openbaar gebied.
Betrokkenen:	Gemeente Den Haag, Bouwfonds Ontwikkeling BV (dochter van RABO Vastgoed) en Synchroon BV, voorheen Johan Matser projectontwikkeling.
Bestuurlijk belang:	De directie van de GEM wordt aangestuurd door een Raad van Commissarissen, de aandeelhouders en de vennoten. Den Haag levert twee commissarissen. In totaal worden vier commissarissen benoemd.
Financieel belang:	De gemeente participeert voor 100% in de Participatiemaatschappij Vroondaal BV en voor 50% in de Grondexploitatiemaatschappij Vroondaal Beheer BV. De Participatiemaatschappij participeert voor 48% en de Beheer BV participeert voor 4% in de Grondexploitatiemaatschappij Vroondaal CV. In totaal deelt de gemeente dus voor 50% in het grondexploitatie-risico van de CV. Hiernaast financiert de gemeente de PPS voor maximaal € 160 mln. (bij start: € 120 mln.) doch hier staan ook zekerheden tegenover.
Ontwikkelingen:	De commanditaire vennootschap met een beherend BV voor zowel de vastgoedexploitatie als de grondexploitatie is begin 2010 opgericht. Als gevolg van de economische recessie verloopt de afzet van kavels veel moeizamer dan gepland. Om de grondexploitatie gezond te houden is in 2011 besloten het woningbouwprogramma te intensiveren tot maximaal 2.150 woningen, meer te differentiëren qua prijsniveau en typologie. Deze nieuwe koers is vastgesteld door het college van B&W in de visie Vroondaal Revisited en wordt in 2012 uitgewerkt in een stedenbouwkundig plan, een aangepaste ontwikkelstrategie en een bijgesteld financieel kader. Een vastgesteld stedenbouwkundigplan wordt vertaald in een bestemmingsplan, waarna uitvoering van de nieuwe koers kan starten.

Ontwikkelingsmaatschappij Vroondaal BV/CV – Vroondaal VEM

Programma:	19 Stedelijke ontwikkeling, Binnenstad en Binckhorst.
Doel:	Het projectmatig ontwikkelen van woningen. Dat wil zeggen het voor eigen rekening en risico zorg dragen voor de ontwikkeling en realisatie van

	vastgoedprojecten en de verkoop hiervan aan derden. Minimaal 30% en maximaal 70% van het totale programma van Vroondaal, zijnde 800 - 1.000 woningen zal projectmatig worden ontwikkeld door de OMV. Dit betreft zowel appartementen als tweekappers en vrijstaande woningen.
Betrokkenen:	Gemeente Den Haag, Bouwfonds Ontwikkeling BV (dochter van RABO Vastgoed) en Synchron BV, voorheen Johan Matser projectontwikkeling.
Bestuurlijk belang:	De directie van de VEM wordt aangestuurd door een Raad van Commissarissen, de aandeelhouders en de vennoten. Den Haag levert twee commissarissen, in totaal worden drie commissarissen benoemd.
Financieel belang:	De gemeente participeert voor 100% in de Participatie Ontwikkelingsmaatschappij Vroondaal BV en voor 50% in de Vastgoedexploitatiemaatschappij Vroondaal Beheer BV. De Participatie Ontwikkelingsmaatschappij participeert voor 48% en de Beheer BV participeert voor 4% in de Ontwikkelingsmaatschappij Vroondaal CV. In totaal deelt de gemeente dus voor 50% in het grondexploitatie risico van de CV.
Ontwikkelingen:	De commanditaire vennootschap met een beherend BV voor zowel de vastgoedexploitatie als de grondexploitatie is begin 2010 opgericht. Als gevolg van de economische recessie verloopt de afzet van kavels veel moeizamer dan gepland. Om de grondexploitatie gezond te houden is in 2011 besloten het woningbouwprogramma te intensiveren tot maximaal 2.150 woningen. Naast de intensivering zal ook de ontwikkelstrategie wijzigen. Van uitsluitend particulier opdrachtgeverschap zullen ook projectmatig woningen worden gerealiseerd. Hierdoor zal de rol van de Vroondaal VEM mogelijk worden vergroot.

4.7 Krachtwijken

Sommige wijken of stadsdelen in Den Haag doen het minder goed dan andere. Onderwijs, werk, inkomen, een stabiel gezinsleven of een schone en veilige woonomgeving zijn hier minder vanzelfsprekend dan in de rest van Den Haag. Het gaat om Transvaal, Schilderswijk, Zuidwest en Stations-/ Rivierenbuurt. Deze vier wijken worden met behulp van het Krachtwijkenprogramma in maximaal tien jaar (2008 tot en met 2017) op het niveau van het 'Haags gemiddelde' gebracht en gehouden.

Tweede fase van de wijkaanpak

Eind 2011 is de wijkaanpak een nieuwe fase ingegaan (RIS 181395). Op basis van de ontwikkelingen in de wijk en de geleerde lessen uit de eerste vier jaar van de wijkaanpak heeft de gemeente vijf prioriteiten benoemd. Voor deze aanscherping zijn bestaande en vrijvallende middelen in de wijkaanpak herbestemd en zijn bestaande middelen en capaciteit in de krachtwijken afgestemd op nieuwe prioriteiten. Lopende businesscases zijn ondergebracht in reguliere processen ('in lijn gebracht') of hebben extra prioriteit gekregen en zijn ondergebracht in één van de vijf prioriteiten.

De vijf pijlers vanaf 2013 zijn:

- Schoon en handhaving: de bewoners en bedrijven aan zet;
- Jongeren en onderwijs: brede buurtschoolprogramma (24/7);
- Multiprobleemgezinnen: huis aan huis aan het werk;
- Economie en werk: ruimte voor ondernemers en jongeren;
- Leefbaar wonen: Schilderswijk.

Pijler 1: schoon en handhaving: bewoners en bedrijven aan zet

Schoon, heel en veilig wordt door bewoners en bedrijven het meest genoemd. Schoon, heel en veilig is een samenhangende keten: een goede inrichting ('heel'), met ondergrondse restafvalcontainers schoonmaken, communicatie en handhaving, doen de veiligheidsbeleving toenemen.

De afgelopen jaren zijn veel maatregelen genomen, zoals plaatsing van ondergrondse restafval-containers (1.700 door de gemeente en 500 door de corporaties) en extra inzet op het schoonmaken en houden van de wijken. De bewoners zijn nu aan zet. De gemeente maakt harde afspraken en verbindt eigenaren (bewoners en ondernemers) aan hun omgeving.

Het 'schoon krijgen' lukt steeds beter, maar 'schoon houden' (door de gebruikers) blijft een probleem. Er is nog altijd veel zwerfafval. Bewoners nemen onvoldoende eigen initiatief om hun omgeving schoon te houden. De norm onder bewoners is nog te veel dat 'vuil op straat gooien mag'. Een gedragsverandering is nodig. De gemeente brengt, op wijkniveau, verschillende partijen bij elkaar om actiever te worden. Begonnen wordt in de wijk Zuidwest. Centraal staat het 'voor wat, hoort wat'-principe, met een mix van participatie, handhaving, sancties en prikkels. Naast de diverse participatiemaatregelen wordt er sterker ingezet op handhaving. Dit voornamelijk waar samenwerking niet lukt of niet op gang komt.

Voor dekking van de kosten voor schoon en handhaving was bij het besluit voor de tweede fase van de wijkaanpak in oktober 2011 gerekend op een bijdrage van € 1,5 mln. van de corporaties. Maar het is niet gelukt hierover afspraken te maken met corporaties. Vanuit de incidentele budgettaire ruimte wordt € 1,5 mln. ingezet, zodat de tweede fase van start gaat in de tweede helft van 2012.

Op het gebied van veiligheid worden extra inspanningen geleverd, zoals buurtinterventieteams en zogeheten 'doordouwers', voortzetting van het Veiligheidshuis en Buurtlab Transvaal, nieuwe

Keurmerken Veilig Ondernemen uitreiken en bestaande voortzetten, burgers betrekken bij de uitwerking van een Meerjarenplan Veiligheid, en een gebiedsgerichte aanpak tegen woninginbraak. Deze inspanningen worden grotendeels bekostigd uit middelen die in het coalitieakkoord zijn bestemd voor veiligheid.

De gemeente en het Rijk hechten sterk aan betrokkenheid van bewoners bij de planvorming en uitvoering van de wijkaanpak. De businesscase Bewonersparticipatie, waarvan de gemeente € 6,875 mln. krijgt van het Rijk, wordt in 2012 afgerond. De ervaring met de businesscase Bewonersparticipatie is zoveel mogelijk ingepast bij de uitvoering van de brede regeling 'leefbaarheid en bewonersparticipatie' en is daarmee verankerd in het reguliere beleid van het stadsdeel.

Pijler 2: Jongeren en onderwijs: brede buurtschoolprogramma (24/7)

De inzet op ruimtelijke voorzieningen voor onderwijs en extra onderwijstijd wordt voortgezet. Dit gebeurt vanuit het programma Onderwijs. In de krachtwijken wordt gewerkt aan zes brede buurtscholen en een brede buurtzone. Brede buurtscholen werken preventief. Scholen kunnen het beste problemen bij en van kinderen (en hun ouders) signaleren. Een goede zorgstructuur rondom de school kan zorgen dat op deze signalen een tijdige en adequate reactie komt. In het eerste kwartaal van 2012 is de nieuwe Stichting Brede Buurtschool Den Haag van start gegaan die bestaande brede buurtscholen en nieuwe initiatieven gaat ondersteunen.

Behalve tijdige en adequate interventies op individueel niveau zijn ook activiteiten nodig die zich op de hele groep richten. Activiteiten die een alternatief vormen voor zinloos rondhangen, sociale vaardigheden bevorderen (zoals samenwerken) en voor structuur zorgen.

De gemeente pakt de gezondheidsachterstanden van de bewoners uit de krachtwijken aan. De aanpak hiervoor is vastgelegd in het Meerjarenprogramma Samen Gezond. Overgewicht blijft aangepakt worden, er komen laagdrempelige sportvoorzieningen, het binnenmilieu van gebouwen wordt verbeterd. De combinatiefunctionarissen van de rijksimpuls 'brede scholen, sport en cultuur' werken vanuit scholen en sportverenigingen vooral in de Krachtwijken. De regeling loopt tot en met 2013.

In Zuidwest is aan de Aagje Dekenlaan de bouw gestart van een brede buurtschool met sportcomplex. Het gebouw van het Zuidwest College wordt in 2014 opgeleverd. De Sportcampus Zuiderpark moet een gecombineerde voorziening voor topsport en sportonderwijs voor middelbaar en hoger onderwijs worden. Vestia is gestopt met dit project. De gemeente en de Haagse Hogeschool zoeken naar mogelijkheden om de sportcampus toch te realiseren.

Pijler 3: Multiprobleemgezinnen: huis aan huis aan het werk

Om de sociale achterstanden weg te werken, moet de economische zelfstandigheid in gezinnen en huishoudens toenemen. In de eerste fase van de wijkaanpak zijn hulp en zorg gecombineerd onder het motto 'een gezin, een plan, een coach'. Als vervolg daarop worden de bewoners nu ook geactiveerd. Ze krijgen een niet-vrijblijvend aanbod voor werk. Weigeren kan gevolgen hebben voor de uitkering.

De gemeente is in 2012 gestart met de proef 'huis aan huis aan het werk'. Die proef loopt door in 2013. Doel is het doorbreken van de overdracht van armoede van generatie op generatie. Gezinnen met minstens 1 minderjarig kind en die langer dan 3 jaar een bijstandsuitkering ontvangen, komen in aanmerking voor de proef. Er zijn 150 gezinnen geselecteerd, in de Schilderswijk. Voor de aanpak Schilderswijk (prioriteit 5) wordt gekeken of de proef uitgebreid kan worden naar 500 gezinnen.

Pijler 4: Economie en werk: ruimte voor ondernemers en jongeren

Successen voor de wijkeconomie zijn geboekt met onder meer de herontwikkeling van de Paul Krugerlaan in Transvaal en de Kazerne in Moerwijk. Toch is de economie in de wijken sterk geïsoleerd van de stedelijke en regionale economie, waardoor een goede wisselwerking ontbreekt.

De wijkeconomie in de krachtwijken wordt op drie manieren ondersteund. Ten eerste biedt de gemeente bedrijfsruimte aan, onder meer in bedrijfsverzamelgebouwen. Op vrijvallende locaties komt tijdelijke bebouwing, er komen goedkope locaties in bestaande (leegstaande) gebouwen en maatschappelijk vastgoed wordt verkocht of verhuurd. Ten tweede worden winkelstraten versterkt. Achterstallig onderhoud van het vastgoed en in de openbare ruimte wordt aangepakt. De gemeente zorgt dat de winkelstraten schoon en veilig worden, en maakt afspraken over bedrijfsafval. De samenwerking van ondernemers (winkeliersvereniging, Bedrijfsinvesteringszone) en de handhaving (Haagse economisch interventieteam, Pandbrigade) worden geïntensiveerd. Ten derde komen er onder meer stageplaatsen en leerbanen, die de kansen op instroming in en afronding van opleidingen voor jongeren uit de vier wijken vergroten.

Het Economisch Programma Transvaal bevat vier businesscases: het Multicultureel Vrijtijdscentrum, de Paul Krugerlaan, de Upgrade Haagse Mart en het Bedrijventerrein Uitenhagestraat.

Het voorontwerp voor de herinrichting van het gebied rond station Hollands Spoor heeft ter inspraak voorgelegen. Dit gebied is een belangrijke entree naar de stad. Er komen een keurmerktaxistandplaats, een ondergrondse fietsenstalling en een tophalte voor het openbaar vervoer.

De Leywegzone in Zuidwest wordt ontwikkeld tot de voorzieningenzone van het stadsdeel Escamp. Het Haga Ziekenhuis wordt vernieuwd en uitgebreid in combinatie met een integrale gebiedsontwikkeling, waarbij 'wonen en zorg' centraal staan. De bouw start in 2013. Het voorontwerp voor de herinrichting van de openbare ruimte rondom het Stadskantoor wordt eind 2012 afgerond. Er komt een OV-tophalte aan de Melis Stokelaan. De uitvoering start in 2014.

Versterking van de wijkeconomie in Schilderswijk gaat onderdeel uit maken van de nieuwe aanpak in de Schilderswijk (zie prioriteit 5).

Pijler 5: Leefbaar wonen: Schilderswijk

De Schilderswijk blijft achter bij de andere drie krachtwijken. In 2012 is de effectiviteit van de huidige aanpak Schilderswijk onderzocht. Daarbij is gekeken naar de waardeontwikkeling in de wijk en de effectiviteit en afstemming van sociale programma's. Een nieuwe aanpak is nodig om de Schilderswijk over het 'dode punt' heen te helpen. De focus ligt op de kwetsbare doelgroepen en zal zich richten op de domeinen straat – jongeren – gezinnen. Binnenkort legt het college een voorstel voor aan de raad voor deze vernieuwde aanpak.

De openbare ruimte in de Schilderswijk wordt aangepakt. Bij de herprioritering van middelen in de wijkaanpak is in 2011 budget hiervoor vrijgemaakt. De ambitie is om de openbare ruimte in de hele wijk op 'residentiekwaliteit' te brengen, dat is het basisniveau van het handboek openbare ruimte. Het uitgangspunt is 'werk met werk' te maken.

4.8 Subsidiebeleid

De Rekenkamer heeft in december 2011 het rapport “Van uitgaven naar uitkomsten” gepubliceerd, een rapport over de gemeentelijke subsidieverstrekking. In 2012 heeft het college met raad en rekenkamer uitvoerig over dit rapport gesproken. In de raadsvergadering van 27 juni 2012 zijn de afspraken geformaliseerd voor de follow up op dit rekenkamer onderzoek. In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de wijze waarop het college de follow up nader vorm wil geven. Voor de organisatie van de follow up zijn afspraken gemaakt in het gemeentelijk management team.

Subsidiebeleid verankeren in de planning en controlcyclus

Met de toevoeging van deze paragraaf Subsidiebeleid geeft de Rekenkamer vorm aan de verankering van het subsidiebeleid in de planning en controlcyclus. In deze paragraaf worden de voornemens van het college over het algemene subsidiebeleid, het subsidieproces en de wijze van uitvoering opgenomen. De oorspronkelijke paragraaf Subsidies, die afgelopen jaren bij de jaarrekening was gevoegd, zal opnieuw worden ingericht. Daarbij wordt de begrotingscyclus gevolgd, zodat op de voornemens in de paragraaf Subsidiebeleid in de begroting wordt teruggekoppeld in de paragraaf Subsidiebeleid in de jaarrekening. Daar zullen ook, met ingang van de begroting 2014, de voorgenomen evaluaties worden vermeld.

Aanpassen van het subsidieproces

Naar aanleiding van het rekenkameronderzoek, maar ook op basis van de evaluatie van de Haagse Kaderverordening subsidies (HKS), zullen zo veel als mogelijk de huidige subsidieprocessen worden geüniformeerd. Dat betekent dat gemeentebreed zo veel mogelijk gestreefd wordt naar één helder subsidieproces. In elk geval zal gewaarborgd worden dat bij de inzet van subsidies het doel en het beoogde maatschappelijk effect wordt aangegeven. Verder zal een passende set van subsidiearrangementen worden ontwikkeld. Deze arrangementen zullen bijvoorbeeld variëren in financiële omvang en de zwaarte van de controle en evaluatie-inspanning. Het stappenplan van de Rekenkamer zal daarbij als referentiekader worden gebruikt. Echter het stappenplan kan per arrangement worden gewijzigd, omdat de controle- en evaluatie inspanning per arrangement zal verschillen. Daarnaast zal gezorgd worden voor een goede verankering van de aangepaste subsidieprocessen in de administratieve organisatie.

Het administratieve systeem ABBA

Momenteel wordt onderzocht wat de voor- en nadelen zullen zijn van een gemeentebrede invoering van ABBA, het administratieve systeem voor de verwerking van subsidies dat bij de diensten OCW en DPZ wordt gebruikt. Voordat besloten wordt om dit systeem gemeentebreed in te voeren, zal goed inzicht verkregen moeten worden van de kosten (bijvoorbeeld lopende contracten voor andere systemen) en de baten.

Subsidieregister op internet

Het college zal zorgen voor de publicatie van een kwalitatief goed en compleet overzicht van de toegekende subsidies op internet. Conform de wens van de raad zullen daarbij de volgende kenmerken worden opgenomen

- het aangevraagde en verleende subsidiebedrag;
- de naam van de aanvrager;
- de doelstelling;
- de looptijd;
- de doelmatigheid (bijvoorbeeld uit evaluaties),
- en het begrotingsprogramma waar de subsidie onder valt.

De uitwerking van het overzicht subsidies wordt voor het eind van het jaar aan de raad voorgelegd.

Centrale uitvoeringsorganisatie subsidie

Naast de bovenstaande activiteiten, zal in 2012-2013 ook de wenselijkheid en haalbaarheid van de organisatie van de subsidieverstreking onderzocht worden. Mogelijk kan de vorming van een uitvoeringscentrum subsidies leiden tot meer efficiency.

De follow-up van het rekenkameronderzoek zal bij in september 2014 zijn afgerond.

5. Stadsdelen

Een fors deel van de collectieve dienstverlening wordt uitgevoerd op stadsdeelniveau. Het gaat om dienstverlening op de terreinen van leefbaarheid, maatschappelijke ondersteuning, jeugd en integratie/burgerschap in de wijk. Door stadsdeelgericht te werken worden Hagenaars meer direct betrokken en verbonden bij hun buurt, wijk en stadsdeel.

In het najaar van 2011 is een vierjaarlijks stadsdeelplan opgesteld. Het stadsdeelplan is in overleg met burgers, bedrijven en organisaties in het stadsdeel opgesteld. Daarnaast wordt jaarlijks een activiteitenplan opgesteld, waarin concreet wordt aangegeven welke acties uit het stadsdeelplan in dat jaar uitgevoerd worden. Ook kunnen bewoners bewonersinitiatieven (laten) uitvoeren.

	Begroting 2013
Stadsdelen algemeen	4.725.325
Loosduinen	6.187.286
Escamp	14.244.103
Segbroek	6.357.487
Scheveningen	6.542.174
Centrum	15.950.553
Laak	6.313.951
Haagse Hout	7.243.490
Leidschenveen-Ypenburg	6.848.036
Totaal	74.412.405

- In dit hoofdstuk worden per stadsdeel, per product de begrotingsbedragen gesaldeerd (uitgaven/inkomsten) weergegeven. Daar waar een min voor een bedrag staat gaat het dus om inkomsten.
- Op basis van ontwikkelingen in het areaal wordt voor de budgetten onderhoud straten, wegen en pleinen, beheer groengebieden en speelvoorzieningen naar aanleiding van schouw nog een beperkte herverdeling gedaan.

De stadsdeelorganisatie (exclusief ondersteunende functies) bestaat uit 128 fte's. In dit hoofdstuk maken we zichtbaar hoeveel geld elk stadsdeel krijgt en welke taken daarbij horen. Daarnaast heeft ieder stadsdeel een budget voor leefbaarheid- en bewonersparticipatie. Dit budget is bedoeld om snel in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen. De stadsdeeldirecteur beheert dit budget, binnen door het gemeentebestuur vastgestelde kaders. Lijnen zijn kort en duidelijk. De stadsdelen hebben een signalerende rol ten aanzien van knelpunten in de uitvoering of in de afstemming tussen verschillende diensten. Uiteraard is een belangrijk punt bij de uitvoering van de taken bij het stadsdeel het overleg met bewoners.

Naast budgetten specifiek bedoeld voor het stadsdeel beheren de stadsdelen een aantal stadsbrede budgetten, het gaat om zaken als Den Haag Regeringsstad (t.b.v. bijvoorbeeld Prinsjesdag, Veteranendag etc.), budget voor openbare toiletten, iepziekte, klein onderhoud asfalt en elementen, piketregelingen en dergelijke. De budgetten behorende bij deze stadsbrede taken staan apart vermeld.

Programma	Product	Begroting 2013
Dienstverlening en stadsdelen	Apparaatskosten	416.325
	Leefbaarheid en bewonersparticipatie	-179.000
Openbare orde en Veiligheid	Bestrijding onveiligheid (o.a. Buurt Interventie teams)	377.000
	Bestrijding onveiligheid (Buurt Interventie teams)	-275.000
Jeugd	Speelvoorzieningen	307.000
Leefomgeving	Onderhoud straten, wegen, pleinen	3.373.000
	Beheer groengebieden	692.000
	Gebruik openbare ruimte	1.000
Verkeer	Aanleg straten, wegen, pleinen	13.000
Totaal		4.725.325

5.1 Stadsdeel Loosduinen

Coördinerend portefeuillehouder: Karsten Klein

Dienstverlening en stadsdelen

Binnen het stadsdeel Loosduinen wordt de dienstverlening op de terreinen van leefbaarheid, welzijn, jeugd en participatie expliciet afgestemd op de wensen die daarover binnen het stadsdeel bij de bewoners leven. Elke maand wordt een werkbezoek aan een bewonersorganisatie of strategische samenwerkingspartner gebracht. Daarnaast worden bewoners nadrukkelijk uitgenodigd om als 'civil servant' met het stadsdeel mee te werken aan onderhoud van een bijvoorbeeld een stukje groen of plantsoen. De bewonersparticipatie neemt hierdoor toe.

Leefomgeving

De taken op het gebied van onderhoud van straten, wegen en pleinen en het beheer en onderhoud van openbaar groen, afvalverwijdering, strandbeheer, reiniging van straat en zuiderstrand gaan steeds meer omvatten in omvang als gevolg van vergroting van het werkgebied. Met de Stichting Beach Resort Kijkduin en de Ondernemersvereniging Bedrijventerrein Zichtenburg, Kerketuinen en Dekkershoekje vinden periodiek 'schouwen' plaats om ook de ondernemers binnen het stadsdeel optimaal te kunnen bedienen.

Maatschappelijke ondersteuning

In de komende periode wordt verder invulling gegeven aan de projecten 'Buurthuis van de Toekomst' en 'Kindvriendelijke Wijken'. Het internationale ontmoetingscentrum The Hungry Mind op sportpark Ockenburgh is het eerste "Buurthuis van de Toekomst". De combinatie van sportpark en ontmoetingsplek is een goed voorbeeld van de visie op het Buurthuis van de Toekomst. Na het gereedkomen van het nieuwe clubgebouw van Quick/Hanenburg aan de Savornin Lohmanlaan zal ook dit clubhuis als Buurthuis van de Toekomst gaan fungeren. In het kader van het project 'Kindvriendelijke wijken' zal in Kraaijenstein een speelzone worden ingericht. Hiertoe is met de Stichting Jantje Beton een samenwerkingsovereenkomst getekend.

Loosduinen	Product	Begroting 2013
Dienstverlening en stadsdelen	Apparaatskosten	1.086.766
	Leefbaarheid en bewonersparticipatie	660.819
	Commissie Loosduinen	63.000
Jeugd en Gezin	Jeugd- en jongerenwerk	445.085
	Speelvoorzieningen	92.000
Leefomgeving	Onderhoud straten, wegen, pleinen	161.000
	Beheer groengebieden	1.325.000
	Straatreiniging	60.000
	Gebruik openbare ruimte	-72.000
	Grachten en vaarten	18.000
	Waterkering	54.000
	Recreatieve voorzieningen	32.000
	Ongediertebestrijding	36.000
	Wijkleefbaarheid	54.000
Verkeer	Aanleg straten, wegen, pleinen	30.000
	Verkeersregeling	38.000
Maatschappelijke ondersteuning	Bejaardenzorg	299.023
	Algemeen maatschappelijk werk	442.677
	Club & buurthuiswerk	1.289.121
	Samenlevingsopbouw (opbouwwerk m.n. Boog)	72.795
Totaal		6.187.286

5.2 Stadsdeel Escamp

Coördinerend portefeuillehouder: Rabin Baldewsingh

Dienstverlening en stadsdelen

Het versterken van sociale samenhang en solidariteit in de wijken heeft voor ons hoge prioriteit. Die komt echter niet automatisch tot stand. Met het budget van het stadsdeel proberen wij bewoners te stimuleren om met mooie ideeën te komen die een verbetering zijn voor hun buurt en leefomgeving. Activiteiten die zij zelf samen met andere bewoners in de wijk gaan uitvoeren. Voor 2013 blijft het motto: “Voor wat, hoort wat”. Dit betekent dat Hagenaars meedoen in de samenleving én verantwoordelijkheid dragen. Bij alle facetten, waarbij het stadsdeel een taak heeft, wordt gezocht naar samenwerking met of de zelfredzaamheid van de bewoners en ondernemers. Ondanks bezuinigingen zal getracht worden het bestaande in stand te houden door effectiever om te gaan met de middelen. Voor de fysieke leefomgeving is het motto; “werk met werk maken”. Voor welzijn worden organisaties nog meer gestimuleerd samen te werken. De inspanningen van bewoners en bedrijven in de wijken zullen bijdragen aan de leefbaarheid van de wijken.

Leefomgeving

Het ene facet van beheer van de fysieke leefomgeving leent zich beter voor participatie dan het andere. Bij de inrichting van speelplekken is de burger al betrokken. Op verschillende speellocaties houden vrijwilligers het schoon. In 2013 wordt er ingezet op het verkrijgen van meer vrijwilligers die betrokken zijn bij speelplekken en zelf activiteiten aanbieden. In 2012 is hiermee een start gemaakt bij de natuurspeelplaats “Zuiderpret”. Bij het schoonhouden van winkelgebieden zal een bijdrage gevraagd worden van de ondernemers. Van scholen wordt een inzet gevraagd bij de zogenoemde snoeproutes. Het stadsdeel heeft al vele bloembakken staan die beheerd worden door de bewoners. Dit wordt gecontinueerd. We gaan proberen bewoners ook openbaar groen te laten beheren naar voorbeeld van

de fruitboomgaard en het groenperk op het Monnickendamplein. Voor wegbeheer blijft het moeilijk participatieprojecten op te zetten. Wel worden wensen van burgers die betrekking hebben op de veiligheid gehoord en bekeken op uitvoerbaarheid. Bij grote werken in de openbare ruimte probeert het stadsdeel mee te liften tijdens de uitvoering.

Maatschappelijke ondersteuning

Het is belangrijk dat mensen aansluiting vinden in vrijwilligersorganisaties en andere netwerken waarbinnen Hagenaars zelfstandig kunnen functioneren. Ook wij gaan in 2013 aandacht besteden aan een aantal 'gouden projecten': het Buurthuis van de Toekomst, de brede buurtscholen, kindvriendelijke wijken en aanvalsplan vrijwilligers. Sportverenigingen worden gestimuleerd en gefaciliteerd, zodat zij meerdere groepen kunnen huisvesten en de ruimtes kunnen delen. In Escamp staan hiervoor de vereniging Eendenkooi en het Eibernest op de agenda. Verder hebben we de "Brede buurt scholen". Hiervoor vinden in 2013 ontwikkelingen plaats in Vrederust en Moerwijk.

In 2013 willen we social media gaan inzetten om de jongeren in Escamp beter te bereiken. Doel hiervan is om jongeren meer te betrekken bij de woon- en leefomgeving en om het zelforganiserend vermogen van de jongeren stimuleren. Op het gebied van veiligheid besteden wij in 2013 aandacht aan projecten waar bewoners zelf meer regie krijgen over middelen en mogelijkheden die bijdragen aan een veilige wijk. Projecten als "de buurt bestuurt" willen we gaan starten in onder andere in de wijk Bouwlust. Het succes van deze projecten hangt nauw samen met het succesvol bereiken van bewoners die zich in willen zetten als vrijwilliger en actief te worden in hun woon- en leefomgeving. Het stadsdeel maakt hiervoor met de Haagse Welzijnsorganisaties resultaatsafspraken voor jeugd, volwassenen en ouderen in de wijk.

Escamp	Product	Begroting 2013
Dienstverlening en stadsdelen	Apparaatskosten	1.817.685
	Leefbaarheid en bewonersparticipatie	1.951.234
Jeugd en Gezin	Jeugd- en jongerenwerk	1.576.328
	Speelvoorzieningen	203.000
Leefomgeving	Onderhoud straten, wegen, pleinen	288.000
	Beheer groengebieden	1.926.000
	Straatreiniging	255.000
	Gebruik openbare ruimte	-181.000
	Recreatieve voorzieningen	29.000
	Ongediertebestrijding	48.000
	Wijkleefbaarheid	403.000
	Grachten en vaarten	121.000
Verkeer	Aanleg straten, wegen, pleinen	43.000
	Verkeersregeling	55.000
Maatschappelijke Ondersteuning	Bejaardenzorg	844.359
	Algemeen maatschappelijk werk	1.439.032
	Club & buurtwerk	3.032.171
	Samenlevingsopbouw (opbouwwerk m.n. Boog)	393.294
Totaal		14.244.103

5.3 Stadsdeel Segbroek

Coördinerend portefeuillehouder: Sander Dekker

Dienstverlening en stadsdelen

Het budget voor leefbaarheid- en bewonersparticipatie zal ingezet worden voor kleinschalige ingrepen in de openbare ruimte. Dit leidt tot groei van de burgerbetrokkenheid en een toenemend aantal vrijwilligers in de wijken. Ook worden de middelen ingezet voor en door bewoners geïnitieerde activiteiten op het gebied van welzijn en participatie. Ter versterking van de communicatie met en tussen bewoners wordt het aantal muurkranten uitgebreid. Bij het beheer van de openbare ruimte (pleinen en speelplekken) worden bewoners, jongeren en ondernemers actief betrokken. De gemaakte afspraken worden vastgelegd in een convenant. Segbroek kent een groot aantal straatvertegenwoordigers; zij worden in 2013 actief ondersteund. Daarnaast is in 2013 extra aandacht voor de participatie van jongeren.

Leefomgeving

In Segbroek wordt ook in 2013 nog op veel plaatsen aan de weg en ondergrondse infrastructuur gewerkt. Bewoners worden vooraf geïnformeerd. Waar mogelijk worden bewoners actief betrokken bij de herinrichting van de straat. In 2013 is extra aandacht voor het onderhoud aan bebording en belijning. In het kader van Handhaven op Haagse Hoogte worden in 2013 bewoners en ondernemers actief betrokken bij de leefbaarheidshandhaving. Handhavingsteam, politie, stadsdeel, stadsbeheer en bewoners werken nauw samen om de overlast van zwerfvuil en hondenpoep aan te pakken. Dit moet in 2013 leiden tot een meetbaar schoner stadsdeel. Verder zal in 2013 een groot deel van het Regentesse- en Valkenboskwartier voorzien zijn van ondergrondse afvalcontainers. De overlast van zwerfvuil en meeuwen zal daardoor verder afnemen. Ook in 2013 is er aandacht voor vernieuwing van een aantal speelplekken. De in 2012 uitgereikte Jantje Beton Speelaward voor spelen in het Regentessekwartier zal in 2013 leiden tot een nieuwe project waarin op initiatief van buurtkinderen meer en betere speelgelegenheid in het Regentessekwartier gerealiseerd wordt. Vanwege de noodzakelijke bezuinigingen op het groenonderhoud wordt er in 2013 nauwer samengewerkt tussen de verschillende stadsdelen. Waar mogelijk worden bestekken gecombineerd om schaalvoordeel te behalen. Het natuurherstel van het Westduinpark wordt in 2013 geëvalueerd. In het kader van de flora en fauna wet vindt verfijning van het ecologisch beheer van o.a. het Rode Kruisplantsoen plaats.

Maatschappelijke ondersteuning

“Segbroek maakt werk van armoede en sociaal isolement” is een uniek programma. De “achter de voordeur” methodiek wordt in 2013 voortgezet. Intermediairs onderhouden het contact met inwoners van Segbroek, maken armoede en sociaal isolement bespreekbaar en verwijzen hen naar de juiste instanties door. In 2013 zal er extra aandacht zijn voor wijkgebonden activiteiten. Van tennispark Breekpunt zal een multifunctionele voorziening worden gerealiseerd waar bewoners van alle leeftijden voor verschillende activiteiten terecht kunnen op het gebied van sport, welzijn en ontspanning.

Door nauwe samenwerking tussen bewoners en bewonersorganisaties, het stadsdeel, de politie en het jongerenwerk worden mogelijke risicovolle groepen snel gesignaleerd en in trajectbegeleiding meegenomen door het jongerenwerk. Segbroek kent verhoudingsgewijs een groot aantal inwoners uit Midden en Oost-Europa. Vele Poolse bewoners weten de Poolse helpdesk te vinden. Zij en ook Bulgaarse bewoners worden toegeleid naar taal in de buurt in het Dialooghuis. In 2013 is extra aandacht voor integratie van deze doelgroep en zal een nieuw te vormen stichting onderdeel uitgaan maken van Intercultureel Platform Segbroek.

Samen met Stichting VOOR wordt gewerkt aan het mobiliseren van vrijwilligers. De burenhulpcentrale wordt in 2013 verder in het stadsdeel ingebed en ook zal het aankomende jaar in het teken staan van het aanvalsplan vrijwilligers. In 2013 zal het stadsdeel projectmatig verder werken aan een vitaler 2e

deel van de Beeklaan. Samen met bewoners, ondernemers, de basisschool en gemeente wordt gewerkt aan verbeteren van de veiligheid en de openbare ruimte. Ook wordt ingezet op het versterken van het ondernemerschap en zullen bewoners verschillende activiteiten organiseren.

Segbroek	Product	Begroting 2013
Dienstverlening en stadsdelen	Apparaatskosten	1.122.743
	Leefbaarheid en bewonersparticipatie	965.508
Jeugd en Gezin	Jeugd- en jongerenwerk	576.934
	Speelvoorzieningen	80.000
Leefomgeving	Onderhoud straten, wegen, pleinen	110.000
	Beheer groengebieden	739.000
	Straatreiniging	17.000
	Gebruik openbare ruimte	-84.000
	Ongediertebestrijding	11.000
	Wijkleefbaarheid	70.000
	Grachten en vaarten	2.000
Verkeer	Aanleg straten, wegen, pleinen	30.000
	Verkeersregeling	34.000
Maatschappelijke ondersteuning	Bejaardenzorg	325.214
	Algemeen maatschappelijk werk	555.786
	Club- & buurtwerk	1.577.562
	Samenlevingsopbouw (opbouwwerk m.n. Boog)	224.740
Totaal		6.357.487

5.4 Stadsdeel Scheveningen

Coördinerend portefeuillehouder: Marnix Norder

Leefbaarheid

Het activiteitenplan 2013 is, naast de reguliere inzet op de regie van “schoon, heel en veilig”, leidend voor de inzet van het stadsdeel. Voor een groot deel is de inzet op de leefbaarheidsaspecten een voortzetting van die van de afgelopen jaren. Integrale handhavingsacties gericht op het verminderen van klachten over hondenpoep en fietswrakken zullen worden gecontinueerd. In samenspraak met bewoners en bewonersorganisaties zullen kleine groenprojecten, het opknappen van pleinen en aanleggen van speelvoorzieningen oppakken. De nieuwe boulevard wordt in 2013 geheel opgeleverd. Professioneel beheer van dit bijzondere deel openbare ruimte zal verder worden ontwikkeld. De participatie overleggen worden gecontinueerd.

Maatschappelijke ondersteuning

De opgestelde wijkplannen in het kader van “Welzijn In De Wijk” worden periodiek doorgenomen met bewonersvertegenwoordigers per wijk. Aandacht voor goed professioneel jongerenwerk heeft geleid tot trajectbegeleiding voor circa 50 jongeren, die op die wijze meer perspectief ontwikkelen op weg naar een zelfstandig maatschappelijk functioneren. Het gaat hierbij om de aanpak van problemen, het voorkomen van afglijden naar criminaliteit, het ondersteunen van jongeren bij het volgen van scholing en het zich verwerven van een positie op de arbeidsmarkt. Het jongerenwerk heeft een belangrijke positie in het beheersbaar houden van overlast door jongeren. Projecten ter versterking van de sociale samenhang en terugdringing van maatschappelijke problemen in de Kompasbuurt en Duindorp worden voortgezet. Naar aanleiding van een enquête die is gehouden onder alle ouderen worden knelpunten geïnventariseerd en waar nodig maatregelen getroffen. Voor deze doelgroep is de te ontwikkelen

Burenhulpcentrale een belangrijk hulpmiddel om zo lang mogelijk zelfstandig te kunnen blijven wonen (“levensloopbestendige wijken”). De samenwerking tussen de zorginstellingen, de welzijnsorganisatie, de corporaties en het stadsdeelkantoor (“Scheveningen VierKwart”) wordt voortgezet en gezamenlijk worden maatregelen genomen om de vitaliteit van ouderen te bevorderen. Ontmoeting is voor de ouderen een belangrijk onderdeel van het leven. Vele instellingen houden hiermee rekening in hun aanbod.

Participatie

Het Stadsdeel Scheveningen kent een rijke traditie aan vrijwilligersactiviteiten, welke ook door het stadsdeel worden ondersteund. Zo zijn er vele buurt- en straatfeesten. Bij diverse traditionele evenementen, zoals Vlaggetjesdag, worden door de organisatie inburgeraars en expats betrokken.

Scheveningen	Product	Begroting 2013
Dienstverlening en stadsdelen	Apparaatskosten	1.330.958
	Leefbaarheid en bewonersparticipatie	803.577
Jeugd	Jeugd- en jongerenwerk	793.795
	Speelvoorzieningen	82.000
Leefomgeving	Onderhoud straten, wegen, pleinen	169.000
	Beheer groengebieden	832.000
	Straatreiniging	21.000
	Gebruik openbare ruimte	-270.000
	Recreatieve voorzieningen	32.000
	Ongediertebestrijding	8.000
	Wijkleefbaarheid	38.000
	Grachten en vaarten	18.000
	Waterkering	85.000
Verkeer	Aanleg straten, wegen, pleinen	42.000
	Verkeersregeling	67.000
Welzijn	Bejaardenzorg	361.708
	Algemeen maatschappelijk werk	423.132
	Club- & buurthuiswerk	1.632.209
	Samenlevingsopbouw (opbouwwerk m.n. Boog)	72.795
Totaal		6.542.174

5.5 Stadsdeel Centrum

Coördinerend portefeuillehouder Marjolein de Jong

Leefbaarheid

De pleinen in den Haag zijn de huiskamer van de wijk en blijven een speerpunt in de aanpak van de openbare ruimte. In 2013 zal vooral aandacht zijn voor beheer en het versterken van de bewonersbetrokkenheid bij de activiteiten op de pleinen. We gaan investeren in de herinrichting speelplekken van het Wijkpark Transvaal en onderhoud Van der Vennepark. Daarnaast kan het Grevelingenveld (Deltaplantsoen) in overleg met bewoners gedeeltelijk opnieuw ingericht worden. Voor de buitenruimte van de Houtzagerij is een voorbereidingskrediet aangevraagd. De omgeving van de Dora Tamarastraat zal worden voorzien van nieuwe riolering en wordt heringericht. Mogelijk kan hierbij aansluiting worden gevonden. De plaatsing van de ondergrondse restafvalcontainers verloopt volgens plan. De eerste indrukken zijn dat op plaatsen waar de ondergrondse afvalcontainers in gebruik

zijn genomen de vervuiling van de openbare ruimte afneemt. Toezicht op het illegaal bijplaatsen blijft niettemin nodig.

Maatschappelijke ondersteuning

De aanpak van overlastgevende groepen vergt permanente aanpak. Er worden resultaten geboekt, maar vermindering van aandacht leidt al snel tot terugval. De samenwerking tussen stadsdeel, politie en welzijn wordt steeds beter, dit uit zich bijvoorbeeld in een ruime inzet van vrijwilligers bij de jaarwisseling. In 2013 zal het actiehoudersoverleg, waarin individuele kinderen/jongeren worden besproken, opgezet worden in diverse wijken. Gericht op gezinnen met meervoudige problematiek wordt een aanpak in de Schilderswijk uitgevoerd waarbij gezinnen worden bezocht, begeleid en geactiveerd om (vrijwilligers) werk te doen. Met de welzijnspartners wordt gezocht naar een verdere uitwerking van het sturen op resultaten, waarbij de ambities uit het stadsdeelplan, in aanvulling op de door het college gestelde prioriteiten, leidend zijn.

Participatie

Het betrekken van bewoners bij de verbetering van de leefbaarheid en veiligheid in hun wijk/buurt blijft ook in 2013 een belangrijk speerpunt. Vanuit het nieuwe beleidskader voor de bewonersparticipatie zullen concrete activiteiten van bewonersorganisaties en de sociaal-culturele organisaties worden ondersteund. Extra aandacht zal zijn het bereiken van ongeorganiseerde groepen en groepen waar thans geen contact mee is. De activiteiten rond het Buurthuis van de Toekomst, de brede buurtscholen en de inzet van bewoners/ondernemers bij de aanpak van veiligheid zullen verder worden voortgezet.

Centrum	Product	Begroting 2013
Dienstverlening en stadsdelen	Apparaatskosten	2.122.112
	Leefbaarheid en bewonersparticipatie	1.816.309
Jeugd en gezin	Jeugd- en jongerenwerk	1.195.241
	Speelvoorzieningen	175.000
Leefomgeving	Onderhoud straten, wegen, pleinen	639.000
	Beheer groengebieden	1.355.000
	Wijkleefbaarheid	49.000
	Straatreiniging	84.000
	Gebruik openbare ruimte	-415.000
	Ongediertebestrijding	15.000
Verkeer	Aanleg straten, wegen, pleinen	41.000
	Verkeersregeling	92.000
Maatschappelijke ondersteuning	Bejaardenzorg	492.953
	Algemeen maatschappelijk werk	1.979.275
	Club- & buurtwerk	5.876.393
	Samenlevingsopbouw (opbouwwerk m.n. Boog)	433.270
Totaal		15.950.553

5.6 Stadsdeel Laak

Coördinerend portefeuillehouder: Henk Kool

Dienstverlening en stadsdelen

Het budget leefbaarheid en participatie wordt ingezet om bewoners, bedrijven en instellingen te stimuleren om met vernieuwende activiteiten te komen op het gebied van leefbaarheid, sociale samenhang en veiligheid. Wederkerigheid is een belangrijk uitgangspunt. Activiteiten van vrijwilligersorganisaties ('civil society') krijgen prioriteit op die van professionele organisaties.

Leefomgeving

Het leefbaar en bereikbaar houden van Laak bij het uitvoeren van de (grootschalige) projecten Goeverneurlaan, Neherkade en Rotterdamsebaan is van groot belang voor de komende jaren. Vervuiling in de openbare ruimte (huisvuil, grof vuil, hondenpoep) wordt samen met bewoners (organisaties), bedrijven, woningbouworganisaties en de politie aangepakt. Initiatieven van bewoners krijgen prioriteit. Buurtserviceteams worden ingezet om de wijken schoon te maken en houden. Waar dat fysiek mogelijk is, worden extra bomen geplant. Met de ondernemers in de Binckhorst en Laakhavens wordt de leefbaarheid in deze gebieden op het gewenste niveau gehouden. Onveilig ervaren straten en pleinen worden met bewoners geïnventariseerd en aangepakt.

Maatschappelijke ondersteuning

In vijf wijkperspectieven is voor Laak de vraag van bewoners, verenigingen, instellingen e.d. betreffende welzijn vastgelegd. Deze perspectieven zijn leidend bij het opstellen van de wijkspecifieke aanbiedingen door de welzijnsinstelling. Welzijnswerk moet zelfstandigheid en zelfredzaamheid bevorderen. Verder moet de samenwerking met bewoners en partners worden verbeterd. Activiteiten op het gebied van welzijn moeten zoveel mogelijk plaats vinden in gebouwen waar onderwijs (brede buurtschool), sport (Buurthuis van de Toekomst) en zorg worden aangeboden. De aanpak van overlast van (een deel van de) jongeren in Spoorwijk, Schipperskwartier, Laak-Noord en de Thijssestraat e.o. is een belangrijk speerpunt. Stadsdeel, politie, bewoners, Centrum voor Jeugd en gezin werken daarbij intensief met elkaar samen. Bewonersorganisaties en sociaal-culturele organisaties worden uitgedaagd om (meer) te fungeren als aanjagers en ondersteuners voor participatie vanuit de wijken van Laak.

Laak	Product	Begroting 2013
Dienstverlening en stadsdelen	Apparaatskosten	1.032.213
	Leefbaarheid en bewonersparticipatie	714.319
Jeugd en Gezin	Jeugd- en jongerenwerk	564.255
	Speelvoorzieningen	50.000
Leefomgeving	Onderhoud straten, wegen, pleinen	91.000
	Beheer groengebieden	540.000
	Straatreiniging	69.000
	Gebruik openbare ruimte	-94.000
	Ongediertebestrijding	9.000
	Wijkleefbaarheid	43.000
	Grachten en vaarten	3.000
Verkeer	Aanleg straten, wegen, pleinen	23.000
	Verkeersregeling	24.000
Maatschappelijke ondersteuning	Bejaardenzorg	279.975
	Algemeen maatschappelijk werk	588.028
	Club- & buurtwerk	2.206.734
	Samenlevingsopbouw (opbouwwerk m.n. Boog)	170.427
Totaal		6.313.951

5.7 Stadsdeel Leidschenveen – Ypenburg

Coördinerend portefeuillehouder: Peter Smit

Dienstverlening en stadsdelen

Bewoners nemen door bewonersinitiatieven de verantwoordelijkheid voor hun wijk. Dit bevordert de sociale cohesie in buurt en wijk. Deze initiatieven zullen financieel ondersteund worden vanuit het budget leefbaarheid- en bewonersparticipatie, mits dit aansluit op het activiteitenprogramma 2013. Tevens zal het stadsdeelteam maximaal investeren in het onderhouden en verstevigen van het professionele netwerk om gezamenlijk de gestelde doelstellingen voor het stadsdeel te bereiken.

Leefomgeving

In 2012 is het stadsdeelteam begonnen met maandelijks een buurt te bezoeken met de rode bus. Samen met verschillende partners, waaronder de politie, het handhavingsteam en zo de bewonersorganisatie wordt gesproken met bewoners over het wel en wee in hun buurt. Bewoners waarderen dit zeer en het werkt drempelverlagend tussen stadsdeelmedewerkers en bewoners. Als bewoners met initiatieven komen kunnen die samen met het stadsdeelteam omgezet worden naar acties, zo als bijvoorbeeld de aanpak hondenpoepoverlast.

Er is een start gemaakt met het toepassen van e-participatie bij het vervangen van speeltoestellen op speelplekken. Voor 2013 wordt dit uitgebreid en voor meerdere speelprojecten toegepast. Via een link op internet kunnen omwonenden aangeven welke speeltoestellen hun voorkeur hebben bij vervanging. Ook gaat het stadsdeel door met het uitgeven van strooikarretjes en papierknijpers aan bewoners(verenigingen). Bij het bedrijventerrein Forepark en beide winkelcentra wordt deelgenomen aan de voortzetting van het Keurmerk Veilig Ondernemen. Voor het nieuwe bedrijventerrein Vliegeniersbuurt is een eerste begin gemaakt voor parkmanagement. De gemeente is hier deelnemer in en zal waar mogelijk meewerken.

Maatschappelijke ondersteuning

Leidschenveen-Ypenburg is vinexwijk. Een kenmerk van een vinexwijk is dat de sociale cohesie laag is en de bewoners zich niet in eerste instantie op de leefomgeving richten. Het stadsdeel heeft het afgelopen jaar een lichte tendens waargenomen dat deze situatie verbetert, maar het heeft nog wel veel aandacht nodig. Het stadsdeel investeert hierop door bewoners te enthousiasmeren, bewonersinitiatieven te ondersteunen en te faciliteren. Belangrijke projecten in dit kader zijn: 'het Buurthuis van de Toekomst', 'de brede buurtschool', 'Kindvriendelijke wijken' en 'Aanvalsplan vrijwilligers'.

Het stadsdeel kent een grote populatie jongeren, met de piek in 2015. Met 85% van de jongeren gaat het goed, 10% redelijk en 5% van de jeugd kampt met problemen. Op deze 5% en een deel van de 10% zal het jongerenwerk zich richten. In Ypenburg zijn twee jongerencentra (in de buurten de Bras en Singels). In Leidschenveen is één jongerencentrum, gehuisvest in een portocabin aan de Zoetermeerse rijweg. Het streven is om eind 2012 te starten met de bouw van het nieuwe permanente jongerencentrum van Leidschenveen in combinatie met een skatevoorziening. De succesvolle integrale aanpak (jongeren)overlast zal worden voortgezet. Deze aanpak heeft in de afgelopen jaren haar vruchten afgeworpen, maar zal wel gecontinueerd worden om toekomstige probleemsituaties in de kiem te smoren. Het betreft hier niet alleen jongerengroepen die overlast veroorzaken maar ook burenruzies die de nodige problemen voor de leefomgeving veroorzaken.

Tot slot kent het stadsdeel veel problemen achter de voordeur, mensen die een beroep doen op het Algemeen Maatschappelijk Werk (AMW) op het gebied van financiën, relatie of opvoeding. Ook hier wordt in het stadsdeel veel aandacht aan besteed.

Leidschenveen-Ypenburg	Product	Begroting 2013
Dienstverlening en stadsdelen	Apparaatskosten	1.289.883
	Leefbaarheid en bewonersparticipatie	622.421
Jeugd en gezin	Jeugd- en jongerenwerk	83.395
	Speelvoorzieningen	164.000
Leefomgeving	Onderhoud straten, wegen, pleinen	332.000
	Beheer groengebieden	1.960.000
	Straatreiniging	21.000
	Gebruik openbare ruimte	5.000
	Ongediertebestrijding	6.000
	Wijkleefbaarheid	23.000
	Grachten en vaarten	10.000
Verkeer	Aanleg straten, wegen, pleinen	23.000
	Verkeersregeling	61.000
Maatschappelijke ondersteuning	Algemeen maatschappelijk werk	323.628
	Club- & buurtwerk	1.850.914
	Samenlevingsopbouw (opbouwwerk m.n. Boog)	72.795
Totaal		6.848.036

5.8 Stadsdeel Haagse Hout

Coördinerend portefeuillehouder: Ingrid van Engelshoven

Leefbaarheid

Het stadsdeel blijft actief op het vlak van participatie. Doel is bewoners medeverantwoordelijk te laten zijn voor de woonomgeving en daarmee de leefbaarheid te vergroten. Dit gebeurt door hen actief uit te nodigen om te participeren bij lopende herinrichtingsprojecten en diverse bewonersinitiatieven. Hierbij wordt flink ingezet op het gebruik van het internet en social media. Extra aandacht blijft nodig voor de handhaving op hondenbeleid, rommel op straat en parkeeroverlast. Daarnaast zal ook in 2013 stevig worden ingezet op handhaving van chaotisch gestalde en verwaarloosde fietsen in en buiten de aangewezen gebieden. De inzet van de Buurt Service Teams in de overige gebieden wordt uitgebreid.

In 2013 wordt een volledige dekking voor de graffiti-schoonmaakregeling over de hele stad bereikt. Vanwege doelmatigheids- en efficiencyoverwegingen zal er geen bijdrage meer gevraagd worden voor de deelname aan de collectieve graffiti-schoonmaakregeling voor bewonersorganisaties en winkeliersverenigingen.

De werkzaamheden in Oostduin Arendsdorp aan de speelvoorziening en het landgoed worden afgerond. De werkzaamheden aan het International Criminal Court (ICC) lopen door. Diverse herinrichtingen worden gestart dan wel afgerond. Het gaat hierbij om: de herinrichting van het Spaarwaterveld, herinrichting Theresiastraat, Bezuidenhout-Oost. Bovenstaande plannen bieden de mogelijkheid de openbare ruimte op residentiekwiteit in te richten.

In het gebied rondom het Centraal Station zijn nog steeds volop bouwactiviteiten. Ook het startpunt van de Erasmuslijn wordt voorbereid. De bewoners worden betrokken bij het daarna in te richten park. Door middel van omgevingsmanagement worden het Beatrixkwartier en Den Haag Nieuw Centraal bijpassend hoogwaardig beheerd, overlast beperkt en bereikbaarheid gegarandeerd.

De groen- en speelvoorzieningen worden aantrekkelijker gemaakt aan het Isabellaland. De ecologische verbindingen door de wijk De Horst worden versterkt. Ook het plaatsen van Ondergrondse Rest Afval Containers wordt gestart.

Jeugd en gezin

In nauw overleg is via (e-)participatie met de bewoners een nieuwe speelvoorziening aangelegd in het park Arendsdorp. Stadsdeel Haagse Hout zet zich in om de relatie tussen het kinderwerk en de basisscholen verder te versterken in het kader van de brede buurtschoolontwikkeling. In Benoordenhout is jongerenoverlast een aandachtspunt. Hierop zal door het Handhavingsteam en de politie gericht worden ingezet. De samenwerking met de partners: politie, jongerenwerk, Centrum voor Jeugd en Gezin, Openbaar Ministerie, HALT, beoogt een snelle signalering en aanpak. Dit om te voorkomen dat de jeugd zich hinderlijk en crimineel gedraagt.

Maatschappelijke ondersteuning

Door begeleiding van vrijwilligers in de wijk te versterken, zetten we in op vergroting van het aantal wijkbewoners dat vrijwilligerswerk doet. Door wijkbewoners de mogelijkheid te bieden om elkaar te ontmoeten en met elkaar in contact te treden, wordt de maatschappelijke participatie bevorderd. In 2013 zal in Haagse Hout één van de drie pilots Centrum voor Ouderen, namelijk de Publieke regie, operationeel worden. In Bezuidenhout wordt een casemanagementteam voor de outreachende frontoffice opgezet.

Participatie

Stadsdeel Haagse Hout zet in op het stimuleren van de bewonersorganisaties, zodat ze zich meer gaan richten op versterking van sociale cohesie, participatie, leefbaarheid, veiligheid en integratie/burgerschap in de wijken. Bijvoorbeeld door jongeren en ouderen samen buurtevenementen te laten organiseren of door (kwetsbare) jeugd klussen en trainingen aan te bieden en te laten deelnemen in Jeugdraden. De vorming van een Buurthuis van Toekomst geeft eveneens invulling aan versterking van de civil society. Plannen hiertoe zullen ondersteund en gefaciliteerd worden.

Haagse Hout	Product	Begroting 2013
Dienstverlening en stadsdelen	Apparaatskosten	1.221.845
	Leefbaarheid en bewonersparticipatie	668.213
Jeugd en gezin	Jeugd- en jongerenwerk	483.063
	Speelvoorzieningen	279.000
Leefomgeving	Onderhoud straten, wegen, pleinen	392.000
	Beheer groengebieden	1.372.000
	Straatreiniging	330.000
	Onderhoud bruggen, viaducten en tunnels	61.000
	Gebruik openbare ruimte	-135.000
	Recreatieve voorzieningen	-223.000
	Ongediertebestrijding	42.000
	Wijkleefbaarheid	79.000
	Fietsdepot	226.000
	Grachten en vaarten	30.000
Verkeer	Aanleg straten, wegen, pleinen	30.000
	Verkeersregeling	42.000
Wonen	Graffitibestrijding	527.000
Maatschappelijke ondersteuning	Bejaardenzorg	276.720
	Algemeen maatschappelijk werk	225.623
	Club- & buurtwerk	1.203.195
	Samenlevingsopbouw (opbouwwerk m.n. Boog)	112.831
Totaal		7.243.490

6. Financiële begroting

De financiële begroting (artikel 7 van het BBV) bevat het totaaloverzicht van lasten en baten alsmede de uiteenzetting van de financiële positie. Inzicht in de financiële positie wordt gegeven door in de paragrafen 6.2 t/m 6.6 de lasten en baten per programma weer te geven, de gemeentelijke inkomsten en algemene dekkingsmiddelen toe te lichten en het verloop op de investeringen, reserves en voorzieningen per programma te schetsen.

6.1 Van Voorjaarsnota naar begroting

Het vertrekpunt voor de begroting is de Voorjaarsnota. Op basis van de jaarrekening 2011 en een aantal factoren dat de omvang van de begroting beïnvloedt, zonder dat wij als gemeente hier direct op kunnen sturen, is in de Voorjaarsnota het budgettaire kader geschetst. Dit omvatte een beeld van de budgettaire ruimte en van risico's en de financiële knelpunten waarmee het college zich geconfronteerd ziet. Het budgettaire beeld is vervolgens bijgesteld op basis van de Junicirculaire van het gemeentefonds. Voor de behandeling van de Voorjaarsnota op 21 juni bent u hiervan middels de brief Junicirculaire gemeentefonds (RIS 250355) op de hoogte gesteld. Daarnaast heeft het CPB aangekondigd dat het Rijk aanvullend € 25 mld. moet bezuinigen om in 2017 in begrotingsevenwicht te bereiken. Het is nu nog te vroeg om een inschatting te maken hoeveel hiervan ten laste van de gemeenten komt. Wel is het duidelijk dat dit een reëel risico is voor de gemeentelijke financiën en dat we ervoor moeten waken ons rijk te rekenen. In deze begroting lopen we niet vooruit op de mogelijke financiële gevolgen daarvan. Wel is er een aantal andere ontwikkelingen geweest die hebben geleid tot de bijstelling van het budgettaire kader. Deze maatregelen zijn toegelicht in hoofdstuk 1 en in de programma's. Uiteindelijk leidt dit tot het volgende beeld.

<i>Budgettair kader (bedragen x 1.000)</i>	2012	2013/2014	2013	2014	2015	2016 e.v
Beschikbaar volgens kader Voorjaarsnota & junicirculaire	88.050	8.480	-4.450	-10.250	-7.950	-5.750
Maatregelen	39.910	-5.500	11.687	12.963	15.503	17.163
Beschikbaar kader	127.960	2.980	7.237	2.713	7.553	11.413

6.2 Opbouw begroting

In onderstaande tabel is de opbouw van de ontwerpbegroting 2013 ten opzichte van 2012 weergegeven. Een deel van deze wijzigingen is eerder door de raad goedgekeurd (onder de regel goedgekeurde mutaties) door onder andere de Jaarrekening 2011 of via een aantal afzonderlijke raadsvoorstellen. Dan volgen de 'Voorjaarsnota' waarin het budgettair kader uit de voorjaarsnota wordt weergegeven en 'Financiële ontwikkelingen' waarin de ontwikkeling van het budgettair kader na de voorjaarsnota is weergegeven. In het 'Nieuw beleid' staan de intensiveringen in 2013-2016 gedekt uit de middelen uit de 'Voorjaarsnota' en de 'Financiële ontwikkelingen'. Deze zijn in de programma's in hoofdstuk twee toegelicht. Hierna staan vermeld de budgettair neutrale wijzigingen, die per saldo neutraal zijn, lasten en baten zijn in evenwicht. Ten slotte wordt bij de post 'Consolidatie-eliminatie' de interne verrekeningen tussen diensten uit de begroting verwijderd.

LASTEN (incl. dotaties)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	2.477.796	2.355.874	2.205.459	2.157.050	2.157.050
Goedgekeurde mutaties	27.230	33.503	31.425	25.053	25.053
Subtotaal	2.505.026	2.389.377	2.236.884	2.182.103	2.182.103
Voorjaarsnota	129.060	9.159	2.135	7.575	11.435
Financiële ontwikkelingen	19.124	9.095	14.337	17.157	18.817
Nieuw beleid	75.324	48.785	14.355	28.445	11.635
Neutrale mutaties in/tussen programma's	215.162	58.973	21.044	19.739	64.079
Totaal lasten	2.905.449	2.497.199	2.260.080	2.181.228	2.122.277
BATEN (incl. onttrekkingen)	2012	2013	2014	2015	2016
Stand gedrukte begroting 2012-2015	2.477.796	2.355.874	2.205.459	2.157.050	2.157.050
Goedgekeurde mutaties	27.230	33.503	31.425	25.053	25.053
Subtotaal	2.505.026	2.389.377	2.236.884	2.182.103	2.182.103
Voorjaarsnota	164.474	48.135	1.895	10.895	5.885
Financiële ontwikkelingen	20.786	2.286	1.952	1.632	1.632
Nieuw beleid	-	3.000	6.000	9.600	-
Neutrale mutaties in/tussen programma's	215.162	58.973	21.044	19.739	64.079
Totaal baten	2.905.449	2.497.199	2.260.080	2.181.228	2.122.277
Saldo begroting 2013-2016	-	-	-	-	-

6.3 Overzicht lasten en baten per programma

In onderstaande tabel zijn de geraamde lasten en baten aangegeven per programma in 2013. Voorts is aangegeven het bedrag dat de gemeente aan algemene dekkingsmiddelen raamt. De algemene dekkingsmiddelen (zie paragraaf 6.4 voor een toelichting) zijn gemeentelijke middelen die vrij aan te wenden zijn en worden verantwoord op de programma's Verkeer, Ruimtelijke ordening, Financiën en Overige beleidsvoornemens.

(bedragen x € 1.000)

	Lasten begroting 2013	Baten begroting 2013	Saldo begroting 2012
Programma's			
1. Gemeenteraad	7.526	6	-7.520
2. College & Bestuur	43.011	14	-42.997
3. Dienstverlening en Stadsdelen	53.150	14.552	-38.598
4. Openbare orde en Veiligheid	60.069	2.490	-57.579
5. Cultuur	77.086	5.501	-71.585
6. Onderwijs	170.573	49.295	-121.278
7. Integratie en Krachtwijken	17.075	8.346	-8.729
8. Werk en Inkomen	517.324	448.232	-69.092
9. Sociale voorzieningen en armoedebestrijding	57.000	12.105	-44.895
10. Jeugd en gezin	41.140	1.486	-39.654
11. Leefomgeving	221.178	108.798	-112.380
12. Economie	15.744	3.260	-12.484
13. Sport	58.889	10.150	-48.739
14. Media/ICT in de stad, monumenten, archeologie	4.786	0	-4.786
15. Maatschappelijke ondersteuning	170.596	20.849	-149.747
16. Volksgezondheid en Zorg	74.496	17.876	-56.620
17. Verkeer	105.120	24.014	-81.106
18. Wonen	36.260	11.228	-25.032
19. Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling	252.615	155.282	-97.333
20. Milieu & Duurzaamheid	29.615	8.109	-21.506
21. Citymarketing en Internationale Stad	14.294	0	-14.294
22. Financiën	136.215	134.675	-1.540
23. Overige beleidsvoornemens	43.812	0	-43.812
24. Interne dienstverlening	85.554	73.925	-11.629
Totaal programma's (excl. reserves en dekkingsmiddelen)	2.293.128	1.110.195	-1.182.935
Dekkingsmiddelen			
Algemene dekkingsmiddelen programma 17	0	16.700	16.700
Algemene dekkingsmiddelen programma 19	10.053	18.679	8.626
Algemene dekkingsmiddelen programma 22	77.807	1.082.492	1.004.685
Onvoorzien (programma 23)	4.778	0	-4.778
Totaal dekkingsmiddelen	92.638	1.117.871	1.025.233
Saldo voor dotaties en onttrekkingen aan reserves	2.385.766	2.228.066	-157.702
Dotaties en onttrekkingen aan reserves	111.434	269.134	157.700
Saldo resultaat na dotaties en onttrekkingen aan reserves	2.497.200	2.497.200	0
Consolidatie-eliminatie	-269.162	-269.162	0
Saldo resultaat na dotaties en onttrekkingen aan reserves en consolidatie-eliminatie	2.228.038	2.228.038	0

6.4 Gemeentelijke inkomsten

De gemeente Den Haag heeft over 2013 circa € 2.228 mln. aan baten begroot. De verdeling van deze gemeentelijke baten in 2013 is op hoofdlijnen als volgt:

(bedragen in € mln.)

Baten	Begroting 2013
1. Algemene dekkingsmiddelen	1.118
2. Specifieke uitkeringen	406
3. Inkomsten uit dienstverlening	
- Tarieven, leges en heffingen	175
- Bouwgrondexploitatie	88
- Onttrekkingen aan reserves	269
- Overige inkomsten	172
Totaal	2.228

Een toelichting op de gemeentelijke inkomsten wordt hieronder per onderdeel gegeven.

Algemene dekkingsmiddelen

De algemene dekkingsmiddelen van de gemeente bestaan uit:

(bedragen in € mln.)

Algemene dekkingsmiddelen	Baten begroting 2013
Algemene uitkering Gemeentefonds	845.550
Onroerend Zaakbelasting	80.135
Uitvoering Wet WOZ	125
Hondenbelasting	1.750
Toeristenbelasting	4.116
Precariobelasting	16.550
Parkeerbelasting	16.700
Overige belastingen	912
Dividend (beleggingen)	22.683
Rente	109.723
Post onvoorzien	0
Erfpachtinkomsten	17.864
Overige dekkingsmiddelen	1.763
Totaal	1.117.871

Algemene uitkering uit het gemeentefonds

Ruim 38% van de begrote gemeentelijke inkomsten komt uit het gemeentefonds (€ 846 mln.). Deze middelen zijn in principe vrij besteedbaar, al moet de gemeente natuurlijk rekening houden met doorlopende verplichtingen en met voorgeschreven wettelijke taken. Het ministerie van Binnenlandse Zaken verstuurt elk jaar drie circulaire over het gemeentefonds (in maart, mei en september). Die circulaire zijn openbaar op www.rijksoverheid.nl. De gemeente maakt op basis van die circulaire eigen inschattingen over de verwachte uitkering. Het gemeentefonds groeit mee met de rijksuitgaven. Als het Rijk meer uitgeeft, dan gaat er ook extra geld naar het gemeentefonds.

Gemeentelijke belastingen

De begrote inkomsten uit gemeentelijke belastingen (de OZB, toeristen-, precario- en hondenbelasting) bedragen € 103 mln., dat is circa 9,2% van de algemene middelen, oftewel 4,6% van het totaal aan inkomsten van de gemeente. Een nadere toelichting hierop staat beschreven in de paragraaf 4.1 Lokale heffingen.

Inkomsten van rente en dividend

Ook heeft de gemeente rente-inkomsten op leningen. Voor 2013 wordt aan rente-inkomsten op verstrekte leningen € 118,0 mln. (inclusief € 8,3 mln. rentebaten omslagrenteleningen activa-financiering) verwacht. Tegelijk heeft de gemeente ook rentelasten van circa € 64,6 mln. De gemeente ontvangt dividend uit deelnemingen. Het belegde vermogen van de gemeente Den Haag bedraagt nominaal € 85,1 mln. Hieruit vloeit een dividendopbrengst voort van circa € 17,9 mln. In de paragraaf Verbonden partijen treft u een overzicht aan van de deelnemingen van de gemeente.

Erfpacht

Voor 2013 wordt ruim € 17,9 mln. aan erfpachtbaten geraamd. De ontwikkelingen over erfpacht staan beschreven in de paragraaf Grondbeleid.

Specifieke uitkeringen (inkomsten van derden)

De gemeente verwacht van diverse ministeries, de provincie, de Europese Unie, van Haaglanden en van buurgemeenten in 2013 ongeveer € 406 mln. voor diverse voorzieningen te ontvangen.

Programma	Doel	Begroting 2013
4. Openbare Orde en Veiligheid	Bijdrage RIEC Haaglanden	735
6. Onderwijs	Reguliere middelen RMC	787
	Onderwijsachterstanden	40.672
	Voorziening VZ SIV6 Volwassenen educatie	4.741
7. Integratie en Krachtwijken	Uitvoering trajecten naar werk	47.299
	Uitvoering inburgeringstrajecten	7.840
	Uitvoering naturalisatieceremonien	306
8. Werk en Inkomen	Uitvoering Wet werk en bijstand	306.630
	Uitvoering Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud starters)	600
	Uitvoering Bbz regeling (gevestigde ondernemers) 25% lumpsumdeel	356
	Uitvoering Bbz regeling (gevestigde ondernemers) 75% declaratiedeel	2.498
	Onderzoekskosten Bbz regeling	304
15. Maatschappelijke Ondersteuning	Reg. Kansen voor West Laak Noord scoort	400
	Kansen voor West Royaal Mariahoeve	135
16. Volksgezondheid & Zorg	Curatieve SOA en Labvergoeding	1.449
	ASH	1.233
	overige gezondheidszorg	22.000-
	Heroïneverstrekking	1.494
20. Milieu en Duurzaamheid	Voldoen aan NO2 normen	7.824
19. Ruimtelijke Ordening en gebiedsontwikkeling	Bijdrage Kansen voor West-stimulering regionale concurrentievermogen en toename werkgelegenheid	2.446
	Aanleg nieuw bedrijventerrein	350
Totaal		406.099

Inkomsten uit (specifieke) dienstverlening

De gemeente brengt tarieven in rekening voor het gebruik van de gemeentelijke infrastructuur of voor het verlenen van diensten aan de burgers. Het gaat om circa 7,9% van de totale inkomsten. De inkomsten uit tarieven betreffen een grote variëteit aan activiteiten, zoals de afgifte van vergunningen, verstrekken van paspoorten en rijbewijzen en het ophalen van huisvuil. In de onderstaande tabel zijn de opbrengsten van de, qua omvang, belangrijkste tarieven weergegeven (zie de bijlage Tarieven voor een specificatie).

Tarieven, leges en heffingen	Begroet 2013
Parkeren op straat	22.900
Afvalstoffenheffing	59.603
Rioolrechten	34.231
Bouwleges	18.197
Burgerzaken	9.855
Sport/zwembaden	9.533
Ambulancehulpverlening	11.073
Bibliotheek inkomsten	1.809
Tarieven gezondheidszorg	976
Overige tarieven	6.455
Totaal	174.632

Bouwgrondexploitatie

De gemeente treedt ook op als ondernemer, bijvoorbeeld in het geval van bouwgrondexploitaties. De begrote inkomsten voor de bouwgrondexploitatie vanwege gronduitgifte zijn € 88,4 mln. Hiertegenover staan ook de lasten voor het aankopen en bouwrijp maken van gronden van € 75,5 mln.

Onttrekkingen aan reserves

Bestemmingsreserves zijn ingesteld om middelen met een specifiek doel over de jaargrens heen te kunnen vasthouden. In totaal wordt in 2013 voor onttrekking van circa € 269 mln. aan bestemmingsreserves voorzien.

Overige inkomsten

De gemeente heeft ook inkomsten uit huren, producten van de Haeghe groep.

Consolidatie-eliminatie

De onderlinge leveringen van goederen en diensten tussen diensten voor de facilitaire dienstverlening, onderzoeksopdrachten, interne (rente)verrekeningen bedragen ongeveer € 269,1 mln. voor zowel baten als lasten. Deze zijn niet meegeteld in de inkomsten.

6.5 Investerings

In deze paragraaf staat het geactualiseerde meerjarig investeringsplan (MIP). Dit bevat investeringen voor onderwijshuisvesting, herinrichting openbare ruimte, cultuur-, welzijns- en sportaccommodaties, verkeersprojecten, gemeentelijke huisvesting en ICT. In het onderstaande overzicht is op totaalniveau weergegeven hoe het MIP in deze programmabegroting tot stand is gekomen. Tot en met 2018 wil de gemeente € 818 mln. investeren.

(bedragen x € 1.000)

	Totaal	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 e.v.
Stand programmabegroting 2012-2015	749.992	239.016	173.771	118.235	139.453	79.517	-	-	-
Goedgekeurde mutaties 2011	4.661	1.601	4.550	-	1.490	-	-	-	-
Definitieve stand MIP 31-12-2011	754.653	240.617	178.321	118.235	137.963	79.517	-	-	-
Realisatie jaarrekening 2011	155.836	155.836	-	-	-	-	-	-	-
Mutaties Begroting 2012-2016	219.535	84.781	49.627	2.860	29.753	60.403	104.675	90.250	71.722
Stand Programmabegroting 2013-2016	818.352	-	128.694	115.375	167.716	139.920	104.675	90.250	71.722

Ten opzichte van het voorgaande MIP, dat is vastgesteld bij de begroting 2011-2014, zijn nieuwe investeringen toegevoegd op basis van het budgettaire kader en zijn de investeringen uit het coalitieakkoord nader uitgewerkt. Daarnaast zijn er rendabele investeringen toegevoegd die voorzien zijn van dekking, en onrendabele investeringen op basis van eerdere besluitvorming. De jaarschijven zijn geactualiseerd op basis van de realisatie in 2010 en andere verschuivingen binnen en tussen projecten. Ten slotte is bij een aantal projecten sprake van vrijval. Dit alles heeft geleid tot de onderstaande verdeling over de begrotingsprogramma's.

(bedragen x € 1.000)

Programma	Totaal Investering	Fasering						
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 e.v.
02 - College & bestuur	8.184	2.884	3.400	500	700	700	-	-
03 - Dienstverlening en Stadsdelen	10.337	2.090	2.247	3.275	1.525	1.200	-	-
05 - Cultuur	184.127	1.059	5.768	13.050	13.600	44.400	50.000	56.250
06 - Onderwijs	199.215	32.083	30.250	30.250	31.160	30.000	30.000	15.472
10 - Jeugd en gezin	13.979	3.391	2.448	4.540	3.600	-	-	-
11 - Leefomgeving	37.827	6.353	12.479	14.080	4.240	675	-	-
13 - Sport	62.170	19.748	7.522	14.900	14.000	6.000	-	-
15 - Maatschappelijke ondersteuning	27.855	11.882	3.080	6.621	6.272	-	-	-
16 - Volksgezondheid en Zorg	2.483	497	152	646	938	250	-	-
17 - Verkeer	229.927	34.692	36.656	67.491	61.288	19.550	10.250	-
19 - Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling	2.840	200	615	1.175	350	500	-	-
20 - Milieu & Duurzaamheid	13.910	1.700	6.000	6.210	-	-	-	-
22 - Financiën	4.300	575	775	775	775	1.400	-	-
24 - Interne dienstverlening	21.198	11.540	3.983	4.203	1.472	-	-	-
Eindtotaal	818.352	128.694	115.375	167.716	139.920	104.675	90.250	71.722

Centralisatie investeringsbudgetten

In de reactie van het college op het rapport van de rekeningencommissie over de jaarstukken 2011 (RIS 250348) onderkent het college dat er sprake is van planningsoptimisme bij investeringen. Dit optimisme leidt ertoe dat de gemeente geld te vroeg geld leent voor investeringen, wat rente kost. Om dit tegen te gaan heeft het college twee maatregelen getroffen.

Ten eerste is de raming van de investeringen verlaagd tot een realistischer niveau. In de afgelopen jaren werden meer dan € 200 mln. investeringen in het lopende jaar geraamd, dit jaar is dat € 144 mln. Ten tweede worden vanaf 2012 de kapitaallasten centraal geraamd op programma 22 Financiën, tot de investering werkelijk gedaan wordt. Pas als een MIP-project opgeleverd en in gebruik genomen is, worden de kapitaallasten in het juiste begrotingsprogramma toegevoegd. Het hele MIP komt daardoor

in het programma Financiën te staan. Dit bespaart niet alleen rentekosten voor te vroege leningen, maar ook kapitaallasten, die nu beter kunnen worden afgestemd op de werkelijke investeringen.

MIP-sturing

In de reactie van het college op het rapport van de rekeningencommissie over de jaarstukken 2011 (RIS 250348) onderkent het college dat er sprake is van planningsoptimisme bij investeringen. Gemiddeld bedraagt de onderbesteding 37% over de periode 2003 tot en met 2011. De rekeningencommissie is toegezegd om in 2012 te rapporteren over een herziening van de spelregels voor het begroten en beheersen van investeringen. Het college werkt per deze begroting volgens de volgende acht spelregels:

Onveranderd

- 1) De portefeuillehouders zijn verantwoordelijk voor de eigen onderdelen van het MIP (inclusief planning). Portefeuillehouder FS is verantwoordelijk voor de daarmee samenhangende kapitaallasten voor zover de investering binnen het goedgekeurde investeringskrediet blijft.
- 2) Bij de begrotingsvoorbereiding wordt de ontwikkeling van het MIP in beeld gebracht. Dan is ook bekend hoe het met de planning staat en of aanvullende kapitaallasten nodig zijn of dat sprake is van vrijval.
- 3) Een verlaging van een investering leidt tot een structureel lager beroep op kapitaallasten. Het college kan tijdens de begrotingsvoorbereiding besluiten de vrijval in te zetten voor duurdere investeringen binnen hetzelfde programma. Het college legt verrekeningen van investeringsbudgetten tussen programma's ter besluitvorming voor aan de raad.

Nieuw

- 4) De kapitaallasten van de voorgenomen investeringen zijn bij deze begroting gecentraliseerd in programma 22. Pas als de investering een feit is, worden de kapitaallasten bij de begroting (volgend op het jaar van ingebruikname) in het juiste programma gezet. Daardoor is geen sprake meer van vrijvallende kapitaallasten bij andere beleidsprogramma's als gevolg van vertraagde investeringen.
- 5) Op basis van de historische reeks van onderbestedingen is bij deze begroting een structurele vrijval van kapitaallasten ingeboekt van € 2,95 mln. Het verdere verloop van de kapitaallasten zal nauwkeurig in beeld worden gebracht.
- 6) Er zijn vier jaarschijven aan het MIP toegevoegd waardoor een planningshorizon van acht jaar ontstaat. Hierdoor is het mogelijk investeringen ook buiten de scope van de meerjarenbegroting (en daardoor reëler) in te plannen.
- 7) Er is heel kritisch gekeken naar de jaarschijfplanning van het bestaande MIP. Bij een 'strakke' planning bestaat het risico dat meer of eerder uitgegeven wordt dan in de begroting bij een jaarschijf is vermeld. Om te voorkomen dat dit aangemerkt wordt als een begrotingsonrechtmatigheid, wordt de raad voorgesteld de verordening aan te passen. Hierbij zal worden aangesloten bij de BBV-regelgeving.
- 8) Het MIP-overzicht gaat aansluiten bij eerdere regelgeving rond investeringen. Bij investeringen boven de € 2,5 mln. wordt de raad om een akkoord gevraagd. In het MIP-overzicht in de begroting nemen we dan ook alleen expliciet de investeringen op die in totaal de € 2,5 mln. overschrijden. De investeringen tot dit bedrag worden onder 'overig' gezet.

Mutaties Meerjarig Investeringsplan

(bedragen x € 1.000)

Nieuwe investeringen	Totaal	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 e.v.
Cultuur	148.000	-	-	-	-	9.500	32.250	50.000	56.250
Totaal	148.000	-	-	-	-	9.500	32.250	50.000	56.250
Mutaties eerdere besluitvorming	Totaal	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 e.v.
<i>CIS investeringen</i>									
College en Bestuur	8.184	-	2.884	3.400	500	700	700	-	-
Dienstverlening en Stadsdelen	5.104	849	1.125	930	700	900	600	-	-
Cultuur	1.103	-	103	200	50	100	650	-	-
Ruimtelijke ordening en gebiedsontw.	2.840	-	200	615	1.175	350	500	-	-
Interne dienstverlening	585	-	45	340	200	-	-	-	-
<i>Overige investeringen</i>									
College en Bestuur	1.920	1.920	-	-	-	-	-	-	-
Onderwijs	36.000	-	-	-	1.500	18.500	16.000	-	-
Werk en Inkomen	125	125	-	-	-	-	-	-	-
Leefomgeving	4.875	-	1.075	400	3.400	-	-	-	-
Media en ICT	28	28	-	-	-	-	-	-	-
Verkeer	2.558	-	2.558	-	-	-	-	-	-
Ruimtelijke ordening en gebiedsontw.	1.251	-	1.251	-	-	-	-	-	-
Interne dienstverlening	3.224	3.224	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	65.295	6.146	6.739	5.885	7.525	20.550	18.450	-	-
Toevoeging rendabele investering	Totaal	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 e.v.
Jeugd en Gezin	7.000	-	-	400	3.000	3.600	-	-	-
Sport	3.300	-	3.300	-	-	-	-	-	-
Maatschappelijke ondersteuning	3.750	-	200	1.100	100	2.350	-	-	-
Volksgezondheid en Zorg	250	-	-	-	-	-	250	-	-
Verkeer	2.485	-	2.485	-	-	-	-	-	-
Interne dienstverlening	750	-	-	150	600	-	-	-	-
Totaal	17.535	-	5.985	1.650	3.700	5.950	250	-	-
Herfasering	Totaal	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 e.v.
Dienstverlening en Stadsdelen	-	674-	207	817	1.075	2.025-	600	-	-
Cultuur	-	1.924-	3.644-	11.432-	1.500	4.000	11.500	-	-
Onderwijs	-	5.226-	21.753-	12.707-	13.286-	6.500-	14.000	30.000	15.472
Jeugd en gezin	-	888-	207	475	206	-	-	-	-
Leefomgeving	-	12.109-	10.081-	8.863	8.912	3.740	675	-	-
Sport	-	3.731-	2.909	6.322	25.500-	14.000	6.000	-	-
Maatschappelijke ondersteuning	-	6.725-	6.082	3.300-	21	3.922	-	-	-
Volksgezondheid en Zorg	-	619-	467	152	-	-	-	-	-
Verkeer	-	39.068-	37.911-	1.762-	42.572	6.369	19.550	10.250	-
Ruimtelijke ordening en gebiedsontw.	-	1.251-	1.251	-	-	-	-	-	-
Milieu en Duurzaamheid	-	2.000-	-	2.000	-	-	-	-	-
Financiën	-	300-	825-	675-	375-	775	1.400	-	-
Interne dienstverlening	-	11.087-	3.622	2.590	3.403	1.472	-	-	-
Totaal	-	85.602-	59.469-	8.657-	18.528	25.753	53.725	40.250	15.472
Vrijval	Totaal	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 e.v.
Dienstverlening en Stadsdelen	1.850-	500-	-	-	-	1.350-	-	-	-
Onderwijs	10-	-	10-	-	-	-	-	-	-
Leefomgeving	91-	91-	-	-	-	-	-	-	-
Sport	726-	-	26-	700-	-	-	-	-	-
Maatschappelijke ondersteuning	134-	134-	-	-	-	-	-	-	-
Verkeer	3.682-	811-	1.833-	1.038-	-	-	-	-	-
Interne dienstverlening	4.802-	3.789-	1.013-	-	-	-	-	-	-
Totaal	11.295-	5.325-	2.882-	1.738-	-	1.350-	-	-	-
Eindtotaal	219.535	84.781-	49.627-	2.860-	29.753	60.403	104.675	90.250	71.722

Toelichting mutaties Meerjarig Investeringsplan

Onderbesteding jaarrekening 2011

In 2011 was er een onderbesteding op het MIP van € 84,8 mln. In paragraaf 4.8 in het jaarverslag 2011 is dit op projectniveau toegelicht. Het heeft er tevens toe geleid dat de in 2011 niet bestede middelen zijn doorgeschoven naar de jaren 2012 tot en met 2018. Dit is opgenomen in het bovenstaande overzicht van mutaties. Aangezien dit een voortvloeisel is uit het jaarverslag wordt nu niet nader toegelicht.

Toevoeging investeringen Concernbrede Informatie Systemen (€ 17,0 mln.)

Bij de begroting 2010-2013 is besloten structureel € 4,4 mln. te bestemmen voor ICT. Bij de uitwerking hiervan is € 3,8 mln. geormerkt als kapitaallasten voor investeringen in Concernbrede Informatie Systemen. Deze kapitaallasten worden nu ingevuld aan de hand van gerealiseerde en geraamde projecten. Dit vertegenwoordigt een investeringsvolume van in totaal € 17,0 mln., verdeeld over verschillende programma's. Voor programma 2 College en Bestuur is dit € 8,2 mln., voor programma 3 Dienstverlening en Stadsdelen € 4,3 mln., voor programma 5 Cultuur € 1,1 mln., voor programma 19 Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling € 2,8 mln. en voor Interne Dienstverlening € 0,6 mln.

Overige mutaties

Programma 3 - Dienstverlening en Stadsdelen

Herfasering Key2BZ (€ 1,4 mln.)

De vernieuwing/vervanging van Key2BZ hangt samen met de ontwikkeling van de nieuwe landelijke Basisregistratie Personen in het kader van de modernisering van de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA). De invoering van de landelijke basisregistratie is vertraagd en zal vermoedelijk pas per 2014 operationeel zijn. Een deel van de geplande gemeentelijke investering wordt daarom doorgeschoven naar 2016.

Programma 5 - Cultuur

Dans en muziekcentrum Spuiforum

Reeds vanaf 2009 spaart de gemeente voor het Spuiforum. Bij de begroting 2010 is er € 11,5 mln. aan het MIP toegevoegd, en bij de begroting 2012 € 21,6 mln. Het college trekt bij deze begroting € 4,5 mln. aan kapitaallasten uit voor deze investering en incidenteel € 15,7 mln.

Programma 6 - Onderwijs

Toevoeging Onderwijshuisvesting (€ 36,0 mln.)

Dit betreft een toevoeging voor de Onderwijshuisvesting in 2014 (€ 16,5 mln.) en 2015 (€ 19,5 mln.), om toe te kunnen werken naar een ideaalcomplex. Deze investeringen worden bekostigd uit de vrijval van kapitaallasten in het programma Onderwijs en uit de structurele exploitatiemiddelen voor nieuw beleid van Onderwijs van € 5 mln. (uit het coalitieakkoord).

Herfasering Onderwijshuisvesting (€ 59,5 mln.)

Scholen kunnen niet altijd binnen drie jaar een bouwproject afsluiten en de eindafrekening indienen, door de ruimtelijkeorderingsprocedures waaronder planwijziging, uitlopen van procedures voor het verkrijgen van vergunningen, inspraakprocedures (buurtproblemen), aanbesteding (onder andere prijsvorming) en milieuprocedure (vuile grond). Ook voegen schoolbesturen budgetten uit meerdere jaren samen om in een keer te kunnen bouwen. Hierdoor moet de fasering regelmatig worden aangepast. Op basis van ervaringen uit voorgaande jaren in combinatie met de uitbreiding van de jaarschijven tot en met 2018 is een herfasering van de middelen onderwijshuisvesting voorgesteld. De begrote besteding van onderwijshuisvesting per jaar is nu bepaald op 10% eerste jaar, 25% tweede jaar, 25% derde jaar, 25% vierde jaar en 15% laatste jaar. De totale middelen blijven gelijk maar zijn anders gefaseerd over de jaarschijven. De begroting is hiermee realistischer opgemaakt en de onderbesteding zal bij de jaarrekening zijn afgenomen.

Programma 10 - Jeugd en Gezin

Toevoeging Transitie jeugd (€ 7,0 mln.)

In 2015 wordt de gemeente verantwoordelijk voor de jeugdzorg. In de Centra voor Jeugd en Gezin werken de gemeente en 8 andere partijen om 0 t/m 19 jarigen te begeleiden. Voor de huisvesting van uiteenlopende taken voor jeugdzorg in twee centra wordt een rendabele investering opgenomen.

Programma 11 - Leefomgeving

Toevoeging Openbare verlichting (€ 1,1 mln.)

Bij het coalitieakkoord is vier maal € 1,075 mln. vrijgemaakt voor openbare verlichting. Voorgesteld wordt om de middelen voor 2012 in te zetten voor investeringen (en dus toe te voegen aan het MIP).

Toevoeging Scheveningen Haven (€ 3,8 mln.)

Voor de herinrichting van de Scheveningse haven is bij de begroting 2012-2015 € 3,8 mln. beschikbaar gesteld. Dit wordt hierbij aan het MIP toegevoegd, en ingezet voor het verbeteren van de opslag, het herstellen en het vernieuwen van de werkhaven, het renoveren van de drinkwatervoorziening, het aanpassen van de elektrische installaties en diverse andere kleine aanpassingen. Het inrichten van een wettelijk verplicht havenafvalinzamelpunt en een verzamelpunt voor vuilwater van schepen hebben daarbij prioriteit.

Herfasering Masterplan Kunstwerken (€ 10,3 mln.)

Bij de jaarrekening 2011 is aangegeven dat de investeringen Masterplan Kunstwerken per abuis in de jaarschijf 2011 was gepland, en in dat jaar niet is gerealiseerd. Hierbij wordt een aangepaste planning voorgesteld. Naar verwachting zal in 2012 € 1,7 mln. worden gerealiseerd. Het overige krediet (€ 10,3 mln.) komt waarschijnlijk in 2013 tot uitvoer.

Herfasering VAB Noordwal/Veenkade (€ 3,0 mln.)

Het project is in ontwikkeling. Omdat de bijdragen van derden voor dit project eerst worden aangewend, zal het in het MIP opgenomen investeringsbedrag van € 3,0 mln. pas in 2013 worden besteed.

Herfasering Doorvaart Kuiperdam (€ 1,1 mln.)

Omdat incidentele financiering voor dit project eerst worden aangewend, zal € 1,1 mln. van het investeringsbedrag in het MIP pas in 2014 worden besteed.

Herfasering Scheveningen Haven (€ 1,1 mln.)

Bij de jaarrekening 2011 was er een onderbesteding van € 1,1 mln. De raming van deze investering is aangepast. In 2012 zal € 0,05 mln. worden gerealiseerd. Voor het overige krediet (€ 1,05 mln.) wordt een plan opgesteld. Deze projecten worden vanaf 2013 uitgevoerd.

Herfasering Haagse Markt (€ 4,6 mln.)

Omdat de bijdragen van derden voor dit project eerst worden aangewend, zal het in het MIP opgenomen investeringsbedrag van € 4,6 mln. pas in 2013 worden besteed.

Programma 13 - Sport

Toevoeging Forepark (€ 3,3 mln.)

Op 15 maart 2012 heeft de gemeenteraad besloten tot verwerving van het appartementscomplex C Forepark voor een rendabel investeringsbedrag van € 3,3 mln. (RIS182053__120306). Deze investering wordt hierbij in het MIP opgenomen.

Herfasering Sportcampus Zuiderpark (€ 23,5 mln.)

Dit betreft de herinrichting van de velden en een aandeel in de bouw van de sportcampus. Bij de begroting 2012 -2015 zijn investeringsmiddelen toegevoegd aan het MIP voor de verwerving van (een deel van) het complex. Oorspronkelijk was de opzet om het gebouw na oplevering te verwerven (en te financieren). Ter voorkoming van onnodige hoge rentekosten is nu afgesproken om tijdens de gehele ontwikkeling de kosten gefaseerd te betalen. De oplevering is voorzien in 2016. Voor het totale project zal nog een separaat raadsbesluit en uitvoeringsbesluit (door het college) moeten worden genomen. De nadere besluitvorming zal in 2012/2013 plaatsvinden.

Programma 15 - Maatschappelijke Ondersteuning

Toevoeging Morgenstond (€ 3,8 mln.)

In april 2012 is het startdocument ondertekend voor de inrichting van de brede buurtschool plus in Morgenstond. Dit is een onderdeel van de Krachtwijkenaanpak. Voor de inrichting wordt deze rendabele investering in het MIP opgenomen. Het bestaat voor € 1,5 mln. uit naschoolse opvang en voor € 2,3 mln. uit welzijn.

Herfasering Buitenschoolse opvang (€ 1,0 mln.)

Op diverse locaties zijn rendabele bouwactiviteiten in uitvoering of in voorbereiding. Op basis van een periodieke doorlichting is gebleken dat een deel van de investeringen eerder gereed is dan gepland. Daarom moet € 1,0 mln. verschoven worden van 2014 naar 2012.

Herfasering Het Anker (€ 1,2 mln.)

In de planning van het Investeringsprogramma Stedelijke Ontwikkeling is dit project naar achteren geschoven. Daarom zijn de hieraan gekoppelde investeringsmiddelen doorgeschoven naar 2013 en 2014.

Programma 17 - Verkeer

Toevoegen Meerjarenplan Fiets (€ 2,2 mln.)

Jaarlijks is er voor het Meerjarenplan Fiets € 2,25 mln. beschikbaar. Voorgesteld wordt om hiervan in 2012 € 2,2 mln. over te hevelen naar het MIP zodat dit kan worden aangewend voor investeringen.

Toevoegen Parkeren op straat (€ 2,5 mln.)

Door het invoeren van betaald parkeren aan de Darwinstraat, Regentessekwartier, Groente- en Fruitmarkt en Heesterbuurt en Vruchtenbuurt zijn deze rendabele investeringen nodig.

Toevoegen Parkeergarages (€ 2,3 mln.)

Voor een tijdelijke parkeergarage aan de Nieuwersluisstraat (RIS 250217) is een investering in het MIP opgenomen.

Herfasering Attractieve Haagse Binnenstad (€ 3,6 mln.)

Dit betreft het project aan de Grote Marktstraat. In 2012 zullen de bijdragen van derden worden benut, waardoor het beschikbare MIP-budget naar latere jaren verschuift.

Herfasering Boulevard Scheveningen (€ 3,7 mln.)

Het gros van de werkzaamheden vindt plaats in 2012, daarom wordt budget verplaatst van 2013 naar 2012.

Herfasering Haags Startstation Erasmuslijn (€ 16,7 mln.)

In 2011 is de voorbereiding van het spooreplacement Den Haag Centraal tijdelijk stilgezet door ProRail. Na de hervatting ervan in het eerste kwartaal 2012 worden eerst de bijdragen derden benut. De beschikbare investeringsmiddelen in het MIP worden doorgeschoven naar 2013 en verder.

Herfasering Herinrichting De Kern Gezond (€ 1,0 mln.)

In afwachting van nadere besluitvorming over de invulling van het budget worden de investeringsmiddelen doorgeschoven naar 2013.

Overheveling en vrijval Hubertustunnel (€ 3,1 mln.)

Voor de Hubertustunnel resteerde in 2012 nog € 4,5 mln. investeringen. In RIS 248166 is besloten € 1,4 mln. in 2012 in te zetten voor de aanpassing van de maximumsnelheid in de Hubertustunnel. Van

het restant wordt € 2,1 mln. aangewend voor infrastructurele investeringen bij het Internationaal Strafhof, en valt € 1,0 mln. vrij.

Herfasering Meerjarenplan Fiets 2011-2014 (€ 4,0 mln.)

Bij de jaarrekening 2011 is aangegeven dat een deel van de voor 2011 geplande investeringen niet konden worden gerealiseerd. Door die uitloop schuiven ook de projecten van 2012 op.

Herfasering Meerjarenplan Fiets (€ 4,9 mln.)

De grootste mutaties worden veroorzaakt doordat (1) het budget voor het fietsviaduct bij de A4 in lijn is gebracht met de besluitvorming (RIS 177825 en RIS 177832), en (2) het budget voor de Laan van Meerdervoort en de Javastraat wordt verplaatst naar 2014 (uit 2012). Hierdoor kunnen de plannen worden afgestemd met de bewoners en belanghebbenden en kunnen de werkzaamheden gecombineerd worden met overige geplande werkzaamheden.

Herfasering Milieu- en Verkeersnormering (€ 2,5 mln.)

Vertraging in de voorbereiding leidt ertoe dat in 2012 slechts een klein deel in uitvoering kan worden genomen. Van de beschikbare investering van € 3 mln. in 2012 wordt € 2,5 mln. naar 2016 verschoven.

Herfasering Bijdrage aan Infrastructurele Projecten (€ 26,5 mln.)

In de begroting 2012-2015 is de investering Infrastructurele werken toegevoegd aan het MIP. Per abuis is dit voor de jaarschijf 2011 opgenomen. Omdat het hier gaat om toekomstige projecten die nu nog geen vastgesteld bestedingspatroon kennen, wordt deze investering vooralsnog doorgeschoven naar 2016.

Herfasering Rotterdamsebaan (€ 20,3 mln.)

De fasering van de Rotterdamsebaan zoals opgenomen in het MIP sluit niet aan bij de verwachte uitgaven in de komende jaren. Ruim € 20 mln. wordt hergefaseerd over de jaren 2013 tot en met 2017.

Herfasering Verkeersveiligheidsplan (€ 1,8 mln.)

In juni 2012 is het Verkeersveiligheidsplan 2012-2013 vastgesteld (RIS 249913). Aan de hand van de projectfasering uit dit plan moeten de investeringsmiddelen worden bijgesteld. € 1,8 mln. wordt verplaatst van 2012 naar 2013.

Programma 22 – Financiën

Herfasering IBS2000/Feniks (€ 2,2 mln.)

Het huidige automatiseringssysteem voor belastingen wordt geüpgraded, zodat de aanschaf van een nieuw systeem voor een aantal jaar kan worden uitgesteld. De investeringsmiddelen die daarvoor waren gereserveerd worden daarom verschoven naar 2015 en verder.

Programma 24 – Interne dienstverlening

Vrijval Leyweg (€ 1,0 mln.)

In het programma Leyweg zijn volgens de meest recente inzichten minder middelen nodig dan aanvankelijk begroot. Een bedrag van € 1,0 mln. kan vrijvallen.

6.6 Reserve Grote Projecten

Omdat veel grote projecten omvangrijke investeringen zijn en een langere tijdshorizon beslaan dan een gemeentelijke meerjarenbegroting, is er de bestemmingsreserve Grote projecten. Voor veel van deze plannen worden afspraken gemaakt met marktpartijen en het Rijk. De gemeente kan door het reserveren van gelden in een vroeg stadium een impuls geven voor private en rijksinvesteringen. Het laat zien dat de gemeente serieus bezig is met de ontwikkeling van een gebied en urgentie geeft aan de aanpak van een plan. De onderstaande tabel maakt inzichtelijk hoeveel middelen voor welk groot project is gereserveerd.

(bedragen x € 1000)

	31-12-2011	dotaties	onttrek	31-12-2012	dotaties	onttrek	31-12-2013	dotaties	onttrek	31-12-2014	dotaties	31-12-2015	dotaties	31-12-2016
			kingen				kingen			kingen				
Moerwijk	340		250	90			90			90		90		90
Scheveningen Haven	29.904		15.038	14.866			14.866			14.866		14.866		14.866
Scheveningen Boulevard	0	4.368		4.368	506		4.874			4.874		4.874		4.874
Rotterdamsebaan	30.300			30.300			30.300			30.300		30.300		30.300
Internationale Stad	230		40	190			190			190		190		190
Internationale Zone	4.303		2.227	2.076		215	1.861		635	1.226		1.226		1.226
Spuiforum	10.322	19.996	250	30.068	1.610	182	31.496	3.010		34.506	3.010	37.516	3.010	40.526
Transvaal/Lijn 11	5.002		2.753	2.249			2.249			2.249		2.249		2.249
Haga	2.863		2.803	60			60			60		60		60
Proceskosten Vlietzone	1.157			1.157		150	1.007			1.007		1.007		1.007
Binckhorst fase 1	29.333		2.368	26.965		232	26.733			26.733		26.733		26.733
Plankaderwijzigingen	3.821			3.821			3.821			3.821		3.821		3.821
Koop naar huur	0	7.500		7.500			7.500			7.500		7.500		7.500
Doubletstraat	0	8.500	363	8.137		1.587	6.550		6.550	0		0		0
Overig	12.600			12.600			12.600			12.600		12.600		12.600
Totaal	130.175			144.447			144.197			140.022		143.032		146.042

In de reactie op het rapport van de Rekeningencommissie over de jaarstukken 2011 heeft het college toegezegd de verschillende projecten binnen de reserve Grote projecten toe te lichten, zodat de raad geïnformeerd wordt over de geplande inzet van de gereserveerde middelen. Uit het bovenstaande overzicht blijkt dat binnen deze programmabegroting niet alle beschikbare middelen worden onttrokken. Dit is inherent aan de doelstelling van deze reserve, namelijk het sparen voor grote projecten met als doel hier in de toekomst invulling aan te geven. Zo zijn voor twee topprioriteiten van dit college, Spuiforum en de Rotterdamsebaan, reeds middelen gespaard. Maar de planvorming voor deze projecten is nog niet definitief. Derhalve kan nog geen bestedingspatroon van de beschikbare middelen worden opgenomen. Hieronder volgt per project een inhoudelijke toelichting.

Moerwijk

Oorspronkelijk was er voor het Masterplan Knoop Moerwijk €10 mln. beschikbaar binnen de reserve Grote projecten. Door de economische crisis is besloten dit vooralsnog te beperken tot de openbare ruimte knooppunt Moerwijk en de Fruithaven. In 2010 is besloten voor Fruithaven € 250.000 te besteden binnen de reserve Grote projecten (RIS 171655). Hiervan resteert per 1-1-2012 nog € 70.000. In 2012 is besloten €250.000 binnen de reserve Grote projecten aan te wenden voor de openbare ruimte station Moerwijk (RIS 248169). De besteding is geraamd in 2012 en wordt in dat jaar onttrokken.

Scheveningen Haven

In 2012 heeft het college het projectplan Scheveningen Haven vastgesteld, RIS 246577. De middelen in de reserve Grote projecten worden aangewend voor het afdekken van de grondexploitatie en investeringen in de haven.

Rotterdamsebaan

Zoals opgenomen in het Coalitieakkoord is het college voornemens de Rotterdamsebaan aan te leggen. In de tweede helft van 2012 versturen we de beschikkingsaanvraag richting het Rijk, waarmee de gehele financiering rond is. De bijdrage uit de reserve Grote projecten maakt een integraal onderdeel uit van deze financiering.

Binckhorst fase 1

De oorspronkelijke oormerking van de middelen voor Binckhorst fase 1 was gericht op een actieve gebiedsontwikkeling. Bij het IpSO 2011 is besloten dat de plannen voor de Binckhorst tot nadere orde on hold zijn gezet. Hierbij hebben we evenwel aangegeven dat de plannen in de Binckhorst verbonden met de aanleg van de Rotterdamsebaan doorgang blijven vinden. Deze koerswijziging en nieuwe inzichten heeft de gemeente vertaald naar een nieuwe gebiedsaanpak voor Binckhorst. Op basis hiervan vinden onttrekkingen plaats in 2012 en 2013 uit de reserve Grote projecten. Bij de vaststelling van de gebiedsaanpak heeft de raad een motie aangenomen over de ondersteuning van particuliere initiatieven in de Binckhorst. Hiervoor onttrekken we in 2012 € 2 mln. uit de reserve Grote projecten.

Internationale Stad

In 2009 heeft de gemeente een intentieovereenkomst gesloten met de Universiteit Leiden over de komst van de University College The Hague. Als gevolg hiervan heeft de raad in 2010 ingestemd met de uitbreiding van de Universiteit Leiden in Den Haag (RIS 174895). De gemeente draagt voor € 8 mln. bij aan het academiegebouw. Dit wordt gefinancierd uit de reserve Grote projecten. Deze middelen zijn in 2010 overgeheveld naar het programma Ruimtelijke ordening en Gebiedsontwikkeling. Het restant van de geoormerkte middelen voor de Internationale stad worden besteed aan studentenhuisvesting in het gebouw 'De Klok', zoals vastgelegd in het raadsvoorstel realisatie studentenhuisvesting in Den Haag (RIS 170334).

Internationale Zone

Als uitvloeisel van de Structuurvisie Den Haag 2020, Wereldstad aan Zee is de Nota van Uitgangspunten Internationale Zone opgesteld. Ambitie is om met deze Internationale Zone de aantrekkelijkheid van Den Haag als internationale stad te vergroten. Doelstellingen zijn verbetering van de bereikbaarheid en de openbare ruimte, verbetering van de groene (recreatieve) kwaliteiten van de parken en het bieden van ruimte voor wonen en internationale instellingen. Uit de middelen in de reserve Grote projecten worden verschillende projecten gefinancierd. Er worden de komende jaren middelen onttrokken voor de Herinrichting Carnegieplein en Tunnelvariant Johan de Wittlaan en het Internationaal Strafhof.

Spuiforum

Het realiseren van een nieuw Spuiforum is één van de prioriteiten van dit college. Om dit mogelijk te maken wordt in de reserve Grote projecten reeds enige jaren gespaard. Inclusief de dotatie in 2012 is er € 30,1 mln. beschikbaar, in afwachting van de vaststelling van het projectplan. Voor het afdekken van de voorbereidingskosten van het project vinden in 2012 en 2013 reeds onttrekkingen uit de reserve Grote projecten plaats.

Transvaal/Lijn 11

In de Structuurvisie Den Haag 2020, Wereldstad aan Zee, heeft de gemeente Den Haag de ruimtelijke ambities voor de toekomst beschreven. Een van deze veelbelovende ontwikkelingsgebieden waar de gemeente deze ambities wil realiseren is de Lijn 11-zone, zo genoemd naar tramlijn 11 die daar doorheen loopt. Voor dit gebied is een masterplan opgesteld dat door ruimtelijke ingrepen de samenhang in de Lijn 11 zone beoogt te verbeteren, een fors aantal woningen toevoegt en de werkgelegenheid verbetert. Hiertoe zijn een zevental parels gedefinieerd. Uit de resterende middelen in de reserve Grote projecten wordt één hiervan gefinancierd; het Multicultureel Vrijtijdscentrum (MVC).

De belangrijkste kosten hebben betrekking op verwervingskosten (€ 4,5 mln.) en verplaatsingskosten (ca. 1,5 mln.) van het perceel en het daarop gevestigde bedrijf. Bijdrage van de gemeente om realisatie van het MVC mogelijk te maken is gebaseerd op de voorlopige berekening en bedraagt € 1,8 mln. Daarnaast wordt voor € 0,5 mln. het project Transvaal Noord uitgevoerd. Met het budget herinrichten we 4 straten op residentiekwiteit in combinatie met de vervanging van het riool. Het gaat om de straten: Joubertstraat, Engelenburgstraat tussen de Steijnlaan en de Loosduinsekade, Smitstraat en Kockstraat (tussen de Paul Krugerlaan en de Engelenburgstraat).

Haga

Na de fusie van het Rode Kruisziekenhuis, Juliana Kinderziekenhuis en het Leyenburg ziekenhuis tot het HagaZiekenhuis heeft de Raad van Bestuur van het HagaZiekenhuis besloten een deel van de activiteiten van het ziekenhuis te concentreren op de locatie Leyweg. Omdat deze locatie interessante mogelijkheden biedt voor een ontwikkeling rondom het thema wonen en zorg, ondersteunt de gemeente de ontwikkeling. In september 2011 heeft het college hiervoor het projectplan Escamplaan-Leyweg vastgesteld. Binnen de reserve Grote projecten is in 2011 € 4,7 mln. gelabeld voor Haga, vanuit het budget Transvaal/Lijn 11. Een deel van deze middelen is in 2011 reeds onttrokken, het restant zal naar verwachting in 2012 worden uitgegeven.

Vlietzone

In de structuurvisie Den Haag 2020, Wereldstad aan zee wordt de A4/Vlietzone genoemd als één van de 9 ontwikkelingsgebieden. In het IPSO 2011 is de ontwikkeling van dit gebied in tijd naar achter geschoven in verband met ontbreken van investeringsmogelijkheden en prioritering bij andere gebieden. Nieuwe ontwikkelingen (in bijvoorbeeld de vorm van woningbouw) zijn in dit kader niet voorzien binnen 10 jaar, met uitzondering van de gebiedsoverstijgende projecten Rotterdamsebaan, de direct daarmee samenhangende ingrepen, waaronder het opschuiven van een deel van de golfbaan en het fietspad A4-Vlietzone (Trekfietsstracé). Daarom is voor dit gebied een beheersverordening vastgesteld. Er wordt nu nog gewerkt aan de Nota van Uitgangspunten voor dit gebied, waarin uitgangspunten voor de korte en middellange termijn worden vastgelegd. De kosten die aan het planologische proces zijn verbonden worden gefinancierd uit de reserve Grote projecten.

Plankaderwijzigingen

In het IpSO 2012 is opgenomen dat afwaarderingen op grexen nodig zijn voor in totaal € 35 mln. € 4,7 mln. hiervan is gefinancierd uit de middelen voor afwaardering die hiervoor in de reserve Grote projecten waren geoormerkt. Een deel van deze middelen is reeds in 2011 besteed, naar aanleiding van de eind 2011 vastgestelde herzieningen en plankaderwijzigingen. Het restant zal in 2012 worden verwerkt.

Koop naar huur

In de huidige vastgoedmarkt is er meer vraag naar huurwoningen dan koopwoningen in het middensegment. Het omzetten van koop naar huurwoningen levert een impuls op in de stad. Bestaande projecten kunnen worden versneld of vertragingen kunnen worden afgewend. Maar omzetten van koop naar huur heeft wel een negatief effect op de grondexploitatie, omdat de grondopbrengst voor huurwoningen lager is dan voor koopwoningen. Dit scheelt circa € 15.000 per woningen. Bij het omzetten van 500 woningen leidt dit tot een negatieve bijstelling van de grondexploitaties met € 7,5 mln. In afwachting van de werkelijke bijstellingen van grexen zijn de middelen hiervoor toegevoegd aan de reserve Grote projecten.

Doubletstraat

In het coalitieakkoord is afgesproken dat het college een planstudie zal uitvoeren gericht op de sluiting van de prostitutieactiviteiten in de Doubletstraat. Voor de kosten verbonden aan de sluiting is € 8,5 mln. beschikbaar gesteld. Deze middelen worden dit jaar gedoteerd aan de reserve Grote projecten.

Eind 2011 heeft het college de nota van uitgangspunten aanpak Doubletstraat vastgesteld. Hierin is de besteding van de beschikbare middelen opgenomen. De onttrekking van de € 8,5 mln. in 2012, 2013 en 2014 sluit hier op aan.

Overig

Bij de Begroting 2012 hebben we € 12,6 mln. laten vrijvallen uit de reserve Kapitaallasten. Na onderzoek was gebleken dat deze middelen niet nodig waren om de kapitaallasten van investeringen op te vangen. De middelen zijn ongeoormerkt toegevoegd aan de reserve Grote projecten.

6.7 Reserves

	1-1-2012	31-12-2012	31-12-2013	31-12-2014	31-12-2015	31-12-2016
01 - Gemeenteraad	-	-	-	-	-	-
02 - College & bestuur	21.689	1.287	1.194	1.194	1.194	1.194
03 - Dienstverlening en Stadsdelen	736	1.936	2.386	736	736	736
04 - Openbare orde en Veiligheid	7.310	5.504	3.750	1.688	1.688	1.688
05 - Cultuur	3.022	607	516	425	334	243
06 - Onderwijs	11.766	10.228	12.232	13.652	10.662	5.820
07 - Integratie	7.323	1.912	1	1	1	1
08 - Werk en inkomen	16.411	8.081	5.960	2.753	710-	2.936-
09 - Sociale voorzieningen en armoedebestrijding	2.033	2.534	1.467	0	0	0
10 - Jeugd	4.259	836	444	1-	1-	1-
11 - Leefomgeving	3.844	19.777	14.344	8.311	2.378	2.210
12 - Economie	19.343	15.885	14.250	13.542	8.563	540
13 - Sport	12.909	9.439	5.601	541	131	131
14 - Media/ICT in de stad, monumenten, archeologie	735	0	0	0	0	0
15 - Welzijn	18.443	16.395	14.842	14.019	13.933	13.853
16 - Volksgezondheid en Zorg	5.946	1.567-	5.950-	6.373-	6.405-	6.437-
17 - Verkeer	25.461	17.050	12.485	13.312	13.039	15.063
18 - Wonen	14.571	9.153	7.830	9.141	0-	0-
19 - Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling	193.816	167.106	133.814	118.433	105.793	89.912
20 - Milieu & Duurzaamheid	6.836	7.508	5.204	0-	0-	0-
21 - Citymarketing en internationale stad	6.450	4.447	3.511	2.671	2.671	2.671
22 - Financiën	316.954	278.325	270.085	259.398	248.711	243.024
23 - Overige beleidsvoornemens	402.191	377.072	293.031	260.348	248.230	244.053
24 - Interne dienstverlening	17.448	8.688	7.506	6.455	5.534	4.743
Totaal	1.119.496	962.205	804.505	720.247	656.483	616.509

De gemeente heeft reserves ingedeeld in diverse categorieën, te weten:

- 1) Algemene reserves: vormen onderdeel van de gemeentelijke weerstandscapaciteit (de algemene reserve, de dienstcompensatiereserves en de reserve grondbedrijf). Een toelichting staat in de paragraaf Weerstandsvermogen.
- 2) Egalisatiereserves: doel is om de tussentijdse schommelingen in de gemeentelijke tarieven en prijzen op te vangen.
- 3) Activa-financiering (afschrijvingsreserve): reserve die dekking geeft voor investeringen die in het verleden zijn gedaan uit eenmalige budgetten. De rente- en afschrijvingen op die investeringen worden uit deze reserves bekostigd.
- 4) Systeemreserves zijn specifiek door de raad benoemde reserves die dienen voor het verrekenen van saldi van een specifiek benoemde taak binnen een begrotingsjaar. Er is een onderscheid gemaakt tussen risico reserves en reserves die het karakter hebben van en fonds. Systeemreserves (risico) zijn ingesteld voor risicovolle beleidsterreinen, waarbij de uitvoering slechts beperkt beïnvloedbaar is voor de gemeente en het saldo per jaar kan fluctueren van positief tot negatief. In jaren dat er een positief saldo is wordt de reserve gevoed, zodat er een buffer is voor jaren dat er een negatief saldo is, en er dus geen beroep gedaan hoeft te worden op de dienstcompensatiereserve of de algemene reserve.
In systeemreserves (fonds) worden overschotten in enig jaar aan de reserve gedoteerd om daarmee uitgaven in andere jaren mogelijk te maken, maar hier is geen sprake van een risico. Wanneer er in voorgaande jaren niets aan de reserve is gedoteerd en het saldo op nul staat, wordt er per definitie ook niets aan dit beleidsterrein uitgegeven.
- 5) Uitvoeringsreserves zijn reserve die dienen om financiering van nader in te vullen projecten op een specifiek beleidsterrein mogelijk te maken. Deze reserves kunnen zowel gemeentebreed zijn als dienstspecifiek;
- 6) Projectreserves zijn reserve die dienen ter dekking van een specifiek doel of project;
- 7) Overige bestemmingsreserves met veelal een financieel technisch karakter.

	1-1-2012	31-12-2012	31-12-2013	31-12-2014	31-12-2015	31-12-2016
Algemene reserve	156.215	125.680	128.780	128.780	128.780	128.780
Dienstcompensatie-reserves	2.045	676	676	676	676	676
Reserve Grondbedrijf	15.954	44.408	44.404	44.492	45.785	45.785
(Tarief-)egalisatie-reserve	13.135	13.425	13.691	11.914	11.796	11.684
Activa-financiering	131.178	123.050	111.223	100.536	89.849	79.162
Systeemreserves						
Fonds-reserves	100.241	73.725	72.113	73.499	75.590	77.446
Risiko-reserves	18.793	21.011	21.594	21.594	21.594	26.594
Totaal	119.033	94.735	93.706	95.092	97.183	104.039
Uitvoeringsreserves						
Gemeentebreed	195.933	170.011	180.503	174.003	176.819	179.635
Dienst	133.985	97.158	63.281	40.763	25.073	21.925
Totaal	329.918	267.169	243.784	214.766	201.892	201.561
Projectreserves	149.498	95.458	66.842	55.683	36.414	16.473
Overige bestemmingsreserves	202.519	197.603	101.398	68.307	44.108	28.349
Totaal	1.119.496	962.205	804.505	720.247	656.483	616.509

Een uitgebreide specificatie van reserves is opgenomen in de bijlage van de programmabegroting.

6.8 Voorzieningen

Een voorziening wordt ingesteld voor bekende verplichtingen, verliezen en risico's waarvan de omvang aan het eind van het jaar

Voorzieningen	31-12-2011	31-12-2012	31-12-2013	31-12-2014	31-12-2015	31-12-2016
01 - Gemeenteraad	413	318	234	148	60	-
02 - College & bestuur	1.752	1.168	781	584	488	424
03 - Dienstverlening en Stadsdelen	319	267	217	167	167	117
04 - Openbare orde en Veiligheid	4.007	3.270	2.624	1.903	1.151	1.418
05 - Cultuur	6.817	5.761	5.573	5.701	5.520	5.862
06 - Onderwijs	1.097	1.027	212	57	57	57
07 - Integratie	-	-	-	-	-	-
08 - Werk en inkomen	9.302	9.803	8.364	8.298	8.298	8.298
09 - Sociale voorzieningen en armoedebestrijding	-	-	-	-	-	-
10 - Jeugd	-	-	-	-	-	-
11 - Leefomgeving	28.817	24.410	21.000	17.361	12.966	10.675
12 - Economie	-	-	-	-	-	-
13 - Sport	7.981	6.312	5.858	5.346	4.695	4.441
14 - Media/ICT in de stad, monumenten, archeologie	-	-	-	-	-	-
15 - Welzijn	9.552	7.526	7.775	7.916	8.273	9.423
16 - Volksgezondheid en Zorg	8.601	7.740	7.765	7.790	7.815	7.830
17 - Verkeer	505	505	505	505	505	505
18 - Wonen	-	-	-	-	-	-
19 - Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling	125.643	146.279	158.017	159.651	161.832	163.935
20 - Milieu & Duurzaamheid	-	-	-	-	-	-
21 - Citymarketing en internationale stad	-	-	-	-	-	-
22 - Financiën	14.737	13.693	13.692	13.692	13.692	13.692
23 - Overige beleidsvoornemens	-	-	-	-	-	-
24 - Interne dienstverlening	2.349	1.782	1.032	497	190	106
Totaal	221.892	229.861	233.649	229.616	225.709	226.783

Een uitgebreide specificatie van voorzieningen is opgenomen in de bijlage van de programmabegroting.

6.9 EMU saldo

Omschrijving	2012	2013	2014
	x € 1000,-	x € 1000,-	x € 1000,-
1 Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-157.292	-157.700	-84.257
2 Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	64.416	62.567	60.224
3 Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	148.195	137.588	126.731
4 Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	128.694	115.375	167.716
5 Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	0	0	0
6 Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voorzover niet op exploitatie verantwoord	0	0	0
7 Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	0	0	0
8 Baten bouwgrondexploitatie: Baten voorzover transacties niet op exploitatie verantwoord	0	0	0
9 Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen	104.085	100.466	96.348
10 Lasten im transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten	0	0	0
11 Verkoop van effecten: a Gaat u effecten verkopen? (ja/nee) b Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?	0	0	0
Berekend EMU-saldo	-177.460	-173.386	-161.366

Toelichting: het EMU-saldo wordt berekend met de formule (regel 1) + (regel 2) + (regel 3) – (regel 4) + (regel 5) + (regel 6) – (regel 7) + (regel 8) – regel (9) – (regel 10) - regel (11).

De begroting levert voor 2013 een EMU-tekort op van € 173 mln. Dat houdt in dat op kasbasis in 2013 € 173 mln. meer wordt uitgegeven dan er binnenkomt. De eerste reden is dat de gemeente van plan is om per saldo ruim € 157 mln. uit reserves te onttrekken (regel 1). Als de gemeente meer uit reserves haalt dan dat ze erin stopt, levert dit een EMU-tekort op. Dekking uit reserves telt namelijk niet mee voor het EMU-saldo.

Beperkt van invloed zijn de investeringen. We verdelen de last volgens wettelijke voorschrift netjes over de hele afschrijvingstermijn (een aantal jaren). Bij het EMU-saldo wordt echter naar de kasbetaling gekeken, bijvoorbeeld de betaling van de aannemer bij het afronden van het werk. Gecorrigeerd voor afschrijvingen (regel 2) dragen de investeringen (regel 4) voor ongeveer € 53 mln. bij aan het EMU-tekort.

Tegelijkertijd wordt meer gedoteerd aan voorzieningen dan dat er uit die voorzieningen betaald wordt (regels 3 en 9). Dat verlicht het EMU-tekort met € 37 mln.

De EMU-tekorten en –overschotten laten onverlet dat de begroting van de gemeente Den Haag, gebaseerd op een systeem van lasten en baten, structureel en reëel sluitend is.

Een EMU-tekort van € 173 mln. is meer dan de gemeente Den Haag aan het einde van het jaar geacht wordt te hebben. Ons EMU-tekort wordt geacht maximaal rond de € 95 mln. zijn. Het Rijk heeft via de junicirculaire laten weten dat het van belang is dat er een instrument komt voor het beheersen van het EMU-saldo van en door de gemeenten. In het Bestuurlijk overleg financiële verhoudingen is gesproken over de wijze waarop de gemeente en de toezichthouder in samenspel het saldo zouden kunnen beheersen. Afgesproken is dat, vooruitlopend op de eventuele inwerkingtreding van de Wet Houdbare Overheidsfinanciën (Wet Hof), in de begroting 2013 langs de hoofdlijnen zal worden “proefgedraaid”. We zijn benieuwd waar dit proefdraaien toe gaat leiden. Zeker is dat de gemeente in 2013 geen boete krijgt opgelegd wegens een te hoog EMU-tekort.

In deze begroting sturen we niet op voorhand op een EMU-maximum van € 95 mln. De ervaring leert dat het saldo naar het einde van het jaar toe verbetert. Het EMU-tekort van € 190 mln. in de begroting 2011 bleek bij de jaarrekening 2011 zelfs een overschot van ruim € 35 mln. Het zou zonde zijn om in de jaarrekening van 2013 te moeten vaststellen dat er bij de begroting nodeloos projecten zijn geschrapt. Het Rijk hanteert dezelfde werkwijze.

BIJLAGEN

Bijlage 1 Overzicht gemeentelijke tarieven

Dienst	Omschrijving tarief	Tarief 2013 (in €)	Baten 2013	Toe te rekenen lasten 2013	Kosten- dekkend- heid (in %)
--------	---------------------	-----------------------	------------	----------------------------------	------------------------------------

Programma 1. Gemeenteraad					
ROR	Publiekrechtelijk Leges raads- en commissiestukken	div	6	6	100%
	Totaal		6	6	100%

Programma 3. Dienstverlening en Stadsdelen					
DPZ	<i>Publiekrechtelijk</i> Paspoorten)*	48,70	6.268	NB)****	
DPZ	Nederlandse identiteitskaart)*	40,05			
DPZ	Vermissing reisdocument	36,90			
DPZ	Rijbewijzen)**	45,25	2.190	NB)****	
DPZ	Vermissing rijbewijs	36,90			
DPZ	Huwelijken/Partnerschapsregistratie	div			
DPZ	Verklaring algemeen	13,10	813	NB)****	
DPZ	Uittreksel burgerlijke stand)*	12,10			
DPZ	Verlof eerder/later begraven	75,50			
DPZ	Verklaring huwelijksbevoegdheid)*	21,70			
DPZ	Legalisatie handtekening	13,75			
DPZ	Gedragsverklaring)*	30,05			
DPZ	Attestatie de vita	11,80			
DPZ	Nationaliteitsverklaring	13,10			
DPZ	Verklaring >A4	12,60			
DPZ	Naturalisatie)*	div			
	Totaal		9.855		

)* De hoogte van het tarief is niet (volledig) beïnvloedbaar door de gemeente

)** rekening is gehouden met het gemeentelijk trendpercentage 3,06%

)*** Uitgegaan wordt van een nieuw wettelijk maximumtarief per 1/1/2013

)**** Binnen DPZ wordt een nieuw model kostentoerekening geïntroduceerd dat begin 2012 operationeel is. Op dit moment zijn de toe te rekenen lasten per onderdeel nog onvoldoende in beeld om in dit overzicht te worden opgenomen.

Programma 4. Openbare orde en Veiligheid					
BSD	<i>Publiekrechtelijk</i> Diverse leges OOV		720	745	96,6%
BSD	Vergunning prostitutieinrichting		100	102	98,0%
DSB	APV Vergunningen		0	0	
	Totaal		820	847	96,8%

Programma 5. Cultuur					
BSD	<i>Publiekrechtelijk</i> Dienstverlening door Haags Gemeente-archief (HGA)		67	77	87,0%
	Totaal		67	77	87,0%

Programma 6. Onderwijs					
DOB	<i>Publiekrechtelijk</i> Basisabonnement	29,80	1.018		
DOB	Leengeld cd-roms	1,00	4		
DOB	Leengeld compact-discs	1,00	62		
DOB	Leengeld avm	1,00	10		
DOB	Leengeld DVD	1,00	129		
DOB	Boetegeld	0,15	470		
DOB	Overige inkomsten gebruikers		116		
DOB	Lasten minus baten			25.025	
	Totaal		1.809	25.025	7,2%

Dienst	Omschrijving tarief	Tarief 2013 (in €)	Baten 2013	Toe te rekenen lasten 2013	Kosten- dekkend- heid (in %)
Programma 11. Leefomgeving					
DSB	<i>Publiekrechtelijk</i> Afvalstoffenheffing (huisvuil)				
DSB	tarief 1-pers. huishouding	nnb	59.603	59.603	100,0%
DSB	tarief 2 pers. huishouding	nnb			
DSB	tarief 3+ pers. huishouding	nnb			
DSB	Begraafrechten		1.970	2.361	83,4%
	<i>Subtotaal</i>		61.573	61.964	99,4%
DSB	<i>Privaatrechtelijk</i> Verhuur volkstuinten	div	405	182	222,5%
	<i>Subtotaal</i>		405	182	222,5%
	<i>Subtotaal</i>		61.978	62.146	-
DSB	<i>Publiekrechtelijk</i> Binnenhavenbelasting		101	117	86,3%
DSB	Rioolrecht, grootafvoer	nnb	34.231	34.231	100%
DSB	Rioolrecht, eigenaren	nnb			
	<i>Subtotaal</i>		34.332	34.348	100,0%
DSB	<i>Privaatrechtelijk</i> Zeehavenheffing	div	716	2.851	25,1%
	<i>Subtotaal</i>		716	2.851	25,1%
	Totaal		97.026	99.345	97,7%
DSB	<i>Publiekrechtelijk</i> Marktgelden-warenmarkten	div	1.699	1.652	102,8%
	Totaal		1.699	1.652	102,8%
Programma 12. Economie					
DSO	<i>Publiekrechtelijk</i> BIZ-bijdrage *)	0,00	0	-	0,0%
	Totaal		0	0	0,0%
Programma 13. Sport					
OCW	<i>Publiekrechtelijk</i> Zwembaden	div	5.930	19.020	31,2%
OCW	Sporthallen	div	1.543	9.859	15,7%
OCW	Sportterreinen	div	2.060	18.730	11,0%
	Totaal		9.533	47.609	20,0%
Programma 16. Volksgezondheid en Zorg					
OCW	<i>Publiekrechtelijk</i> Ambulancedienst	div	11.073	11.696	94,7%
OCW	Vaccinaties	div	910	910	100,0%
OCW	Overige tarieven infectiebestrijding	div	63	118	53,4%
OCW	Uitvoering lijkbezorging/forensische geneeskunde	div	3	30	10,0%
	Totaal		12.049	12.754	94,5%

Dienst	Omschrijving tarief	Tarief 2013 (in €)	Baten 2013	Toe te rekenen lasten 2013	Kosten- dekkend- heid (in %)
--------	---------------------	-----------------------	------------	----------------------------------	------------------------------------

Programma 17. Verkeer					
	<i>Publiekrechtelijk</i>				
DSB	Parkeren op straat		22.900	) 36.074	) 109,7%
DSB	Parkeerbelasting (vergunningen en naheffing)		16.691		
	Totaal		39.591	36.074	109,7%

Programma 19. Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling					
	<i>Publiekrechtelijk</i>				
DSO	Leges "Bouwen" (dit betreft de behandeling van de aanvragen en controle op de uitvoering)	Nb	18.197	17.443	104,3%
	<i>Privaatrechtelijk</i>				
DSO	Opbrengst Precario	div	815	486	167,7%
DSO	Uitvoering aanschrijving van gemeentewege (incl.opslag)	div	671	4.298	15,6%
	Totaal		19.683	22.227	88,6%

Programma 22. Financiën					
	<i>Publiekrechtelijk</i>				
DPZ	OZB gebruikers	n.b	21.225	) 58.910	
DPZ	OZB eigenaren woningen	n.b			
DPZ	OZB eigenaren niet-woningen	n.b			
DPZ	Toeristenbelasting	diversen	4.116		
DPZ	Hondenbelasting	diversen	1.750		
DPZ	Precariobelasting	diversen	15.735		
	Totaal		101.736	0	

	Totaal generaal		293.874	245.610	
--	------------------------	--	----------------	----------------	--

Bijlage 2 Dotaties en onttrekkingen aan reserves

Algemene reserve

Omschrijving reserve	Res.nr.	Dienst	Progr.nr.	Product	Saldo per 31-12-2011	Resultaats-bestemming 2011	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2016
Algemene reserve gdh	3000	CT	22	922.5.01	104.696	51.519	156.215	-	30.535	125.680	3.100	-	128.780	-	-	128.780	-	-	128.780	-	-	128.780
Totaal Algemene reserve					104.696	51.519	156.215	-	30.535	125.680	3.100	-	128.780	-	-	128.780	-	-	128.780	-	-	128.780

Dienstcompensatie-reserves

Omschrijving reserve	Res.nr.	Dienst	Progr.nr.	Product	Saldo per 31-12-2011	Resultaats-bestemming 2011	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2016
Reserve compensatie cs	3010	BSD	02	002.1.02	1.001	245	1.246	-	53	1.193	-	-	1.193	-	-	1.193	-	-	1.193	-	-	1.193
Reserve compensatie cs	3010	DPZ	03	-	740	4	736	-	-	736	-	-	736	-	-	736	-	-	736	-	-	736
Reserve compensatie cs	3010	DOB	06	-	1.000	12	988	-	-	988	-	-	988	-	-	988	-	-	988	-	-	988
Reserve compensatie cs	3010	HGR	08	-	2.000	-	2.000	-	-	2.000	-	-	2.000	-	-	2.000	-	-	2.000	-	-	2.000
Reserve compensatie cs	3010	SZW	08	-	814	13.248	12.434	-	-	12.434	-	-	12.434	-	-	12.434	-	-	12.434	-	-	12.434
Reserve compensatie cs	3010	DSB	11	922.0.01	2.122	940	3.062	-	852	2.210	-	-	2.210	-	-	2.210	-	-	2.210	-	-	2.210
Reserve compensatie cs	3010	DSB	11	960.1.04	464	-	464	-	464	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve compensatie cs	3010	OCW	15	-	4.000	-	4.000	-	-	4.000	-	-	4.000	-	-	4.000	-	-	4.000	-	-	4.000
Reserve compensatie cs	3010	DSO	19	-	3.067	3.284	217	-	-	217	-	-	217	-	-	217	-	-	217	-	-	217
Reserve compensatie cs	3010	GAD	22	-	790	46	836	-	-	836	-	-	836	-	-	836	-	-	836	-	-	836
Reserve compensatie cs	3010	IDC	24	-	1.687	758	929	-	-	929	-	-	929	-	-	929	-	-	929	-	-	929
Totaal Dienstcompensatie-reserves					11.552	9.507	2.045	-	1.369	676	-	-	676	-	-	676	-	-	676	-	-	676

Reserve Grondbedrijf

Omschrijving reserve	Res.nr.	Dienst	Progr.nr.	Product	Saldo per 31-12-2011	Resultaats-bestemming 2011	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2016
Res grondbedrijf gb	3020	DSO	19	830.0.01	48.029	32.075	15.954	29.404	950	44.408	75	79	44.404	88	-	44.492	1.293	-	45.785	-	-	45.785
Totaal Reserve Grondbedrijf					48.029	32.075	15.954	29.404	950	44.408	75	79	44.404	88	-	44.492	1.293	-	45.785	-	-	45.785

(Tarief)egalisatie-reserves

Omschrijving reserve	Res.nr.	Dienst	Progr.nr.	Product	Saldo per 31-12-2011	Resultaats-bestemming 2011	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2016
Bestemmingreserve verkiezingen	3573	DPZ	03	003.0.01	-	-	-	2.750	1.550	1.200	450	-	1.650	-	1.650	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Exploitatie rendabele panden	3106	OCW	06	480.6.01	-	-	-	1.000	-	1.000	-	-	1.000	-	-	1.000	-	-	1.000	-	-	1.000
Reserve Exploitatie rendabele panden	3106	OCW	15	630.6.01	4.660	-	4.660	595	-	5.255	-	99	5.156	-	93	5.063	-	86	4.977	-	80	4.897
Reserve Financiering ambulancedienst	6257	OCW	16	711.0.01	1.395	-	1.395	-	86	1.309	-	85	1.224	-	34	1.190	-	32	1.158	-	32	1.126
Bestemmingsreserve OZB	3574	DPZ	22	-	2.411	-	2.411	-	-	2.411	-	-	2.411	-	-	2.411	-	-	2.411	-	-	2.411
BR Basiswerkplekken	3318	IDC	24	960.2.01	-	-	-	4.669	2.419	2.250	-	-	2.250	-	-	2.250	-	-	2.250	-	-	2.250
Bestemm.res. Coll. Huisv.	3300	IDC	24	960.2.01	2.602	-	2.602	-	2.602	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve tarieven IDC	3322	IDC	24	960.2.01	2.067	-	2.067	-	2.067	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal (Tarief)egalisatie-reserves					13.135	-	13.135	9.014	8.724	13.425	450	184	13.691	-	1.777	11.914	-	118	11.796	-	112	11.684

Bestemmingsreserve (systeem-reserves)

Omschrijving reserve	Res.nr.	Dienst	Progr.nr.	Product	Saldo per 31-12-2011	Resultaats-bestemming 2011	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Ont-trekkingen	Saldo per 31-12-2016
<i>Fonds-reserves</i>																						
Best res Wachtdijstbeheer	3705	HGR	08	-	663	663	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve actieprogramma jeugd	6198	OCW	10	630.7.01	2.959	-	2.959	-	2.122	837	-	392	445	-	445	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Bomen	3205	DSB	11	560.1.01	147	-	147	67	147	67	-	-	134	67	100	101	67	-	168	67	235	-
Reserve Parkeren	3204	DSB	17	210.2.02	-	-	-	-	3.200	3.200	-	8.000	11.200	-	-	11.200	-	-	11.200	-	-	11.200
Reserve Parkeren	3204	DSB	17	214.0.01	6.215	-	6.215	7.500	2.600	11.115	7.500	300	18.315	3.000	1.136	20.179	3.000	976	22.203	3.000	976	24.227
Reserve Parkeren	3204	DSB	17	214.1.01	4.187	-	4.187	-	3.700	487	-	487	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Kapitaallasten	3465	CT	23	922.3.16	86.732	-	86.732	22.686	45.000	64.418	-	-	64.418	-	-	64.418	-	-	64.418	-	-	64.418
Totaal fonds-reserves					100.203	663	100.241	30.253	56.769	73.725	7.567	9.179	72.113	3.067	1.681	73.499	3.067	976	75.590	3.067	1.211	77.446

Bestemmingsreserve (systeem-reserves)

Omschrijving reserve	Res.nr.	Dienst	Progr.nr.	Product	Saldo per 31-12-2011	Resultaats- bestemming 2011	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2016
<i>Risico-reserves</i>																						
Egalisatiereserve Inkomensvoorzieningen (voorheen WWB I-dee	3650	SZW	08	610.0.01	-	-	-	3.000	-	3.000	-	-	3.000	-	-	3.000	-	-	3.000	-	-	3.000
Egalisatiereserve Individuele voorzieningen WMO	3678	SZW	15	622.0.01	6.355	-	6.355	-	1.400	4.955	-	-	4.955	-	-	4.955	-	-	4.955	-	-	4.955
Reserve Aanvaardbare kosten NZa en Afschrijvingsstematiek	3100	OCW	16	711.0.01	7.563-	-	7.563-	-	-	7.563-	-	-	7.563-	-	-	7.563-	-	-	7.563-	-	-	7.563-
Reserve Financiering	3450	CT	22	914.0.01	20.000	-	20.000	5.218	4.600	20.618	583	-	21.201	-	-	21.201	-	-	21.201	5.000	-	26.201
Totaal risico-reserves					18.793	-	18.793	8.218	6.000	21.011	583	-	21.594	-	-	21.594	-	-	21.594	5.000	-	26.594
Totaal Bemmingsreserve (systeem-reserves)					119.696	663-	119.033	38.471	62.769	94.735	8.150	9.179	93.706	3.067	1.681	95.092	3.067	976	97.183	8.067	1.211	104.039

Bestemmingsreserve (uitvoerings-reserves)

Omschrijving reserve	Res.nr.	Dienst	Progr.nr.	Product	Saldo per 31-12-2011	Resultaats- bestemming 2011	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2016
<i>Uitvoerings-reserves (gemeentebreed)</i>																						
BR Concernbrede ICT systemen	3098	BSD	02	002.1.02	19.380	-	19.380	-	19.380	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Co-financiering	3461	CT	23	922.3.1.6	28.294	512-	27.782	96	12.234	15.644	3.500	283	18.861	-	196	18.665	-	194	18.471	-	194	18.277
BR Den Haag Internationale Stad	3469	CT	23	922.3.1.6	3.482	-	3.482	-	1.328	2.154	10.000	780	11.374	-	483	10.891	-	-	10.891	-	-	10.891
BR Grote Projecten	3456	CT	23	922.3.1.6	130.175	-	130.175	40.364	26.092	144.447	2.116	2.365	144.197	3.010	7.185	140.022	3.010	-	143.032	3.010	-	146.042
BR Krachtwijken	3463	CT	23	922.3.1.6	14.075	91-	13.984	10.005	16.222	7.766	1.500	3.195	6.071	-	1.646	4.425	-	-	4.425	-	-	4.425
Reserve Digitalisering	3472	CT	23	922.3.1.6	1.130	-	1.130	-	1.130	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal uitvoeringsreserves (gemeentebreed)					196.536	603-	195.933	50.465	76.387	170.011	17.116	6.623	180.504	3.010	9.510	174.004	3.010	194	176.820	3.010	194	179.636
<i>Uitvoerings-reserves (dienst)</i>																						
BR Veiligheidsfonds	3086	BSD	04	140.1.01	2.661	-	2.661	-	869	1.792	-	782	1.010	-	1.010	-	-	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve Risico's Inburgering en verantwoorde afbouw	3677	SZW	07	623.2.01	5.900	-	5.900	-	3.989	1.911	-	1.911	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve Sociaal Economisch Fonds	3660	SZW	08	623.1.01	9.191	-	9.191	-	9.191	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Werk met Werk	3277	DSB	11	210.2.01	-	-	-	15.000	-	15.000	-	3.000	12.000	-	6.000	6.000	-	6.000	-	-	-	-
Reserve bedrijfsvoering DSB	3275	DSB	11	960.1.04	171	-	171	-	171	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
BR Krachtwijken DSO (050.0.00)	6383	DSO	12	310.4.01	974	-	974	-	435	540	-	-	540	-	-	540	-	-	540	-	-	540
Reserve olympisch fonds	6255	OCW	13	530.2.01	3.970	-	3.970	-	300	3.670	-	460	3.210	-	2.800	410	-	410	-	-	-	-
Reserve Archeologie	3279	DSB	14	541.4.01	310	-	310	-	310	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Reserve Stimuleringsfonds wonen, welzijn en zorg	6182	OCW	15	620.5.01	1.714	-	1.714	-	284	1.430	-	770	660	-	660	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Openbaar Vervoer Hoger Plan	3259	DSB	17	210.2.02	9.550	-	9.550	2.250	8.000	3.800	2.250	5.000	1.050	2.250	3.000	300	2.250	2.550	-	-	-	-
Reserve Verstrating grondbedrijf	3202	DSB	17	210.2.02	1.472	-	1.472	300	694	1.078	200	694	584	150	437	297	100	397	-	100	100	-
BR Stedelijke Ontwikkeling (P17/211)	6395	DSO	17	211.2.01	328	-	328	-	328	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR VHV DHZW (programma 17)	6388	DSO	17	211.2.01	33	-	33	2.608	573	2.069	-	33	2.035	-	-	2.035	-	-	2.035	-	-	2.035
BR Kredietcrisis (050.0.02)	6373	DSO	18	820.0.01	1.570	-	1.570	-	1.570	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR VHV DHZW (programma 18)	6389	DSO	18	822.5.01	600	600-	-	2.472	2.077	394	-	394	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Stedelijke Ontwikkeling (P18/ 821)	7303	DSO	18	821.0.02	-	-	-	3.690	2.726	964	-	400	564	-	564	-	-	-	-	-	-	-
BR Krachtwijken DSO (050.0.03)	6384	DSO	19	821.0.01	500	-	500	-	500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Kredietcrisis (050.0.13)	6378	DSO	19	821.0.01	611	-	611	-	611	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Stedelijke Ontwikkeling (P19/810)	6396	DSO	19	810.3.01	239	-	239	-	157	82	-	-	82	-	-	82	-	-	82	-	-	82
BR Stedelijke Ontwikkeling (P19/821)	6397	DSO	19	821.0.01	23.645	5.840-	17.805	27.572	40.868	4.508	22.224	25.752	980	18.853	8.031	11.802	-	1.847	9.955	-	2.860	7.095
BR Stedelijke Ontwikkeling (P19/830)	6398	DSO	19	830.0.01	2.317	3.500	5.817	-	5.817	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Res anticip wzh mpg	3428	DSO	19	830.0.01	15.729	60-	15.669	30	6.200	9.499	-	-	9.499	-	-	9.499	-	-	9.499	-	-	9.499
Res isv	3351	DSO	19	821.0.01	37.534	4.670-	32.864	2.609	-	35.473	-	15.000	20.473	-	15.000	5.473	-	5.473	-	-	-	-
Res sv	3350	DSO	19	821.0.01	1.772	-	1.772	546	-	2.318	-	1.122	1.196	-	1.084	112	-	112	-	-	-	-
Res vasts program	3418	DSO	19	830.0.01	2.099	-	2.099	-	739	1.360	-	1.360	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
res vhw dhzw (progr. 18 wonen)	3352	DSO	19	821.0.01	10.763	393-	10.370	1.781	8.825	3.326	100	692	2.734	100	646	2.189	100	1.350	938	100	387	651
Reserve Bodem	3274	DSB	20	723.4.01	750	-	750	2.054	-	2.804	-	-	2.804	-	2.804	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Geluid	3247	DSB	20	723.2.01	200	-	200	-	200	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Milieuprojectenpot	3281	DSB	20	723.1.01	139	-	139	-	139	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve SLOK	3283	DSB	20	723.1.01	401	-	401	-	401	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve luchtkwaliteit	3294	DSB	20	723.1.01	4.330	-	4.330	-	250	4.080	-	1.680	2.400	-	2.400	-	-	-	-	-	-	-
BR Wervingsfonds 3273	3029	BSD	21	310.4.02	2.570	-	2.570	590	1.140	2.020	590	590	2.020	590	590	2.020	590	590	2.020	590	590	2.020
BR Kredietcrisis (050.0.25)	6381	DSO	21	-	4	-	4	-	4	-	-	-	4	-	-	4	-	-	4	-	-	4
Totaal uitvoeringsreserves (dienst)					142.048	8.063-	133.985	61.501	97.365	98.122	25.364	59.641	63.845	21.943	45.025	40.763	3.040	18.730	25.073	790	3.937	21.925
Totaal Bestemmingsreserve (uitvoerings-reserves)					338.584	8.666-	329.918	111.966	173.751	268.133	42.480	66.264	244.348	24.953	54.535	214.766	6.050	18.924	201.892	3.800	4.131	201.561

Bestemmingsreserve (project)

Omschrijving reserve	Res.nr.	Diens	Progr.nr.	Product	Saldo per 31-12-2011	Resultaats- bestemming 2011	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2016
BR Huis van de Democratie 3903	3071	BSD	02	002.1.01	187	-	187	-	94	93	-	93	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Standbeelden Thorbecke en Juliana	3085	BSD	02	002.1.06	372	-	372	-	372	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Frictiekosten Brandweer	6415	BSD	04	120.0.01	209	-	209	-	209	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Cultuurparticipatie	6259	OCW	05	540.7.01	1.034	-	1.034	881	1.915	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Den Haag Europese Culturele Hoofdstad 2018	6242	OCW	05	540.2.01	410	-	410	150	560	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Jazz	6244	OCW	05	540.3.01	40	-	40	-	40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve versterking internat programmering Koninklijke Schouwburg	6240	OCW	05	540.2.01	50	-	50	-	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Activiteiten/projecten stedelijk onderwijsbeleid	3175	OCW	06	480.6.01	388	-	388	-	279	109	-	109	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Duurzame Huisvesting Onderwijs	6271	OCW	06	480.6.01	2.800	-	2.800	2.739	700	4.839	2.000	1.537	5.302	800	1.450	4.652	-	2.900	1.752	-	1.752	-
Reserve Multifunctioneel gebruik schoolgebouwen	6276	OCW	06	480.6.01	-	-	-	5.000	2.500	2.500	5.000	3.000	4.500	5.330	3.000	6.830	3.000	3.000	6.830	-	3.000	3.830
Reserve Regeling Binnenmilieu Scholen Primair en Speciaal Onderwijs	6252	OCW	06	480.6.01	4.051	-	4.051	-	4.050	1	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	1
Reserve krachtwijken brede scholen	6262	OCW	06	480.2.01	425	-	425	-	195	230	-	150	80	-	80	-	-	-	-	-	-	-
Reserve vakscholen	6253	OCW	06	480.6.01	305	-	305	-	306	1-	-	-	1-	-	-	1-	-	-	1-	-	-	1-
BR KW BC Bewonersparticipatie	6405	BSD	07	620.0.04	1.255	-	1.255	-	1.255	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR KW BC Imago campagne	6408	BSD	07	002.1.05	111	-	111	-	111	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Marokko instituut	6249	OCW	07	620.0.03	56	-	56	30	86	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve Jeugdwerkloosheid Haaglanden	3676	SZW	08	623.1.01	2.416	-	2.416	-	2.416	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve afbouw ID-banen	3672	SZW	08	623.1.01	14.864	-	14.864	7.000	6.350	15.514	4.000	6.121	13.393	2.000	5.208	10.185	-	3.462	6.723	-	2.226	4.497
Bestemmingsreserve ontwikkelen eigen vorm kinderopvang	3659	SZW	08	650.0.02	372	-	372	-	372	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve Chronisch zieken incl ouderen	3679	SZW	09	614.0.01	-	-	-	4.100	1.567	2.533	400	1.467	1.467	-	1.467	-	-	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve schuldhulpverlening	3655	SZW	09	620.3.01	2.033	-	2.033	-	2.033	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Samen spelen (3e tranche)	3224	DSB	10	560.2.02	634	-	634	-	634	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve kamers met kansen	6228	OCW	10	630.7.01	529	-	529	-	529	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve talent center Den Haag ZW (Urban Center)	6263	OCW	10	630.7.01	138	-	138	-	138	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Entree van de Stad	3278	DSB	11	210.2.01	-	-	-	2.500	-	2.500	-	2.500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Bedrijfsgerichte gebiedsverbetering	6350	DSO	12	310.4.01	408	-	408	-	-	408	-	-	408	-	100	308	-	200	108	-	108	-
BR Cofinanciering Economische Projecten	6394	DSO	12	310.4.01	700	400	1.100	650	-	1.750	-	-	1.750	-	-	1.750	-	1.200	550	-	550	-
BR Economie in de wijken	6365	DSO	12	310.4.01	4.790	-	4.790	-	1.366	3.424	-	351	3.072	-	-	3.072	-	573	3.645	-	3.645	-
BR Pieken in de Delta	6360	DSO	12	310.4.01	3.053	-	3.053	-	1.425	1.628	-	1.120	508	-	408	100	-	100	-	-	-	-
Res. Bedrijverreinen	6307	DSO	12	310.4.01	882	-	882	-	882	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Res. Startersfonds co-fin gemeentelijk deel	6323	DSO	12	310.4.01	264	-	264	-	-	264	-	164	100	-	100	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Nationaal actieplan sport en bewegen	6261	OCW	13	530.2.01	1.289	-	1.289	342	801	830	342	787	385	342	727	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Topsport	6215	OCW	13	530.2.01	1.337	-	1.337	688	1.113	912	1.015	975	952	15	967	-	1.300	1.300	-	-	-	-
Reserve combifuncties brede school, sport en cultuur	6230	OCW	13	530.2.01	5.486	-	5.486	2.175	3.891	3.770	1.349	4.065	1.054	2.649	3.572	131	2.300	2.300	131	-	131	-
Reserve krachtwijken sport	6266	OCW	13	530.2.01	827	-	827	-	570	257	-	257	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Andantikwalmuseum	6349	DSO	14	541.3.01	425	-	425	-	425	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Aanvalsplan vrijwilligers	6273	OCW	15	620.9.01	750	-	750	-	400	350	-	350	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Diverse ICT-kosten	6102	OCW	15	960.1.03	244	-	244	-	180	64	-	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Emancipatiezaken	6270	OCW	15	630.1.02	400	-	400	-	200	200	-	200	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve bedrijfsvoering ICT - Invoering Document Management Systeem	3186	OCW	15	960.1.03	110	-	110	-	109	1	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	1
Reserve Voorzieningen Den Haag Onder Dak	6229	OCW	16	620.8.01	2.474	-	2.474	-	674	1.800	-	1.800	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Vrouwenopvang ouderenmishandeling	6275	OCW	16	620.7.01	260	-	260	-	260	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Wet voorzieningen Gehandicapten	3126	OCW	16	620.0.02	564	-	564	-	264	300	-	150	150	-	150	-	-	-	-	-	-	-
Reserve krachtwijken volksgezondheid	6267	OCW	16	714.0.01	2.729	-	2.729	-	2.288	441	-	202	239	-	239	-	-	-	-	-	-	-
Reserve thuislozenzorg DHOD	6134	OCW	16	620.8.01	4.137	-	4.137	-	3.118	1.019	-	1.019	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve verslavingszorg DHOD	6135	OCW	16	714.1.01	1.950	-	1.950	-	823	1.127	-	1.127	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Groei fietsgebruik trekvlottacé	3257	DSB	17	210.2.02	543	-	543	-	543	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Reserve beleid VCP	3271	DSB	17	210.2.02	311	-	311	-	310	1	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	1
BR Aanleg transferia	6366	DSO	17	212.0.01	340	-	340	-	340	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Biesieklette	6399	DSO	17	211.2.01	182	-	182	-	182	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Res. HSL	6309	DSO	17	212.0.01	2.300	-	2.300	-	600	1.700	-	-	1.700	-	-	1.700	-	1.700	-	-	-	-
BR Flankerende maatregelen huisvesting arbeidsmigranten	6346	DSO	18	820.0.01	1.197	-	1.197	-	768	429	-	429	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Res. Handhaving en ongediertebestrijding	3384	DSO	18	822.5.01	2.450	-	2.450	-	1.225	1.225	-	1.025	200	-	200	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Ruimtelijke Ordening	6317	DSO	18	820.0.01	9.354	-	9.354	4.075	7.288	6.141	4.075	3.150	7.066	4.075	2.000	9.141	75	9.216	-	-	-	-
BR Beroep en bezwaar	6306	DSO	19	822.0.01	4.156	-	4.156	-	2.100	2.056	-	2.056	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Campus Den Haag	6358	DSO	19	821.0.01	3.365	-	3.365	-	1.100	2.265	-	2.265	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Faciliteren en stimuleren private initiatieven Binckhorst	7302	DSO	19	821.0.01	-	-	-	2.000	400	1.600	-	300	1.300	-	1.300	-	1.300	-	-	-	-	-
BR Haga pr 19 821.0.01	6391	DSO	19	821.0.01	13.700	-	13.700	-	13.700	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR ICT projecten	6353	DSO	19	822.0.01	1.720	-	1.720	-	871	849	-	849	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Internationale Zone	6376	DSO	19	821.0.01	1.187	-	1.187	500	1.021	666	-	666	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Strategische locatie-ontwikkeling	6371	DSO	19	821.0.01	762	-	762	-	762	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR The Hague World Form	6328	DSO	19	821.0.01	11.957	-	11.957	-	588	11.369	7.259	4.000	14.628	7.259	8.500	13.387	7.282	7.000	13.669	-	7.869	5.800

Bestemmingsreserve (project)

Omschrijving reserve	Res.nr.	Dienst	Progr.nr.	Product	Saldo per 31-12-2011	Resultaats- bestemming 2011	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2016
Res binnenstad	3409	DSO	19	821.0.01	2.092	-	2.092	-	882	1.210	-	910	300	-	300	-	-	-	-	-	-	-
Res schev haven	3417	DSO	19	821.0.01	4.072	255	4.327	-	1.433	2.894	-	2.894	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve DSO centraal station	6338	DSO	19	821.0.01	4.006	-	4.006	-	1.383	2.622	3.000	3.717	1.906	-	1.406	500	-	500	-	-	-	-
Reserve Universiteit Leiden Pr 19 821.0.01	6390	DSO	19	821.0.01	8.046	-	8.046	-	4.000	4.046	-	4.046	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Omgevingsdienst Haaglanden	3246	DSB	20	723.3.01	640	-	640	-	350	290	-	290	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Vulpunten voor aardgas en NaturalHy	3268	DSB	20	723.1.01	376	-	376	-	42	334	-	334	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Europa Direct Centrum	6401	BSD	21	310.4.02	50	-	50	-	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Institute of Global Justice	6400	BSD	21	310.4.02	1.572	-	1.572	-	1.282	290	-	290	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Citymarketing	6351	DSO	21	310.5.01	1.614	-	1.614	-	321	1.293	-	647	647	-	-	647	-	-	647	-	-	647
BR Co-financiering Kansen voor West Evenementen	7300	DSO	21	310.4.03	-	640	640	200	-	840	-	840	-	-	840	-	-	-	-	-	-	-
Best. reserve Leyweg	3305	IDC	24	960.2.01	6.450	-	6.450	-	6.450	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Leyweg per 1-1-2012	3325	IDC	24	960.2.01	-	-	-	6.450	941	5.509	-	1.182	4.327	-	1.051	3.276	-	921	2.355	-	791	1.564
Totaal Bestemmingsreserve (project)					148.203	1.295	149.498	39.480	94.483	94.494	28.440	56.657	66.278	22.470	33.065	55.683	13.957	33.226	36.414	-	19.941	16.473

Bestemmingsreserve (overig)

Omschrijving reserve	Res.nr.	Dienst	Progr.nr.	Product	Saldo per 31-12-2011	Resultaats- bestemming 2011	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2016
BR Boventaligen 3282	3030	BSD	02	002.1.01	393	-	393	-	393	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR FPU + en seniorenregeling	3092	BSD	02	002.1.01	111	-	111	-	110	1	-	1	1	-	-	1	-	-	1	-	-	1
BR Afwikkeling Ontvlechting Brandweer	6416	BSD	04	120.0.01	4.440	-	4.440	-	728	3.712	-	972	2.740	-	1.052	1.688	-	-	1.688	-	-	1.688
Reserve Atelierbeleid	6231	OCW	05	540.1.01	1.487	-	1.487	-	881	606	-	91	515	-	91	424	-	91	333	-	91	242
Reserve Bruidschattregeling POO	6202	OCW	06	420.0.02	2.569	-	2.569	-	2.569	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Reserve Personeel voormalig POO	6274	OCW	06	420.0.02	239	-	239	700	378	561	-	200	361	-	180	181	-	90	91	-	90	1
Reserve Overcommittering	3448	DSO	12	310.4.01	7.495	377	7.872	-	-	7.872	-	-	7.872	-	100	7.772	-	4.052	3.720	-	3.720	-
Reserve frictiekosten shared services OCW	6175	OCW	15	960.1.03	210	-	210	-	70	140	-	70	70	-	70	-	-	-	-	-	-	-
Res sa binckhorst	3419	DSO	19	310.4.04	8.643	175	8.818	7.400	5.519	10.699	6.000	2.861	13.838	600	2.598	11.840	600	2.413	10.027	-	1.746	8.281
Res. Vastgoedexploitatie	6315	DSO	19	310.4.04	15.289	238	15.051	5.110	2.691	17.470	-	2.259	15.211	-	2.353	12.859	-	2.207	10.652	-	2.087	8.565
Reserve Strategische aankopen Structuurvisie	6316	DSO	19	310.4.04	10.710	-	10.710	-	2.542	8.168	-	1.123	7.045	-	1.065	5.980	-	1.013	4.967	-	1.031	3.936
BR Deelneming Haagse Hitte	3471	CT	22	913.0.01	214	-	214	-	96	118	-	96	22	-	22	-	-	22	-	-	22	-
BR Openbaar Vervoer HTM	3452	CT	22	913.0.01	525	-	525	-	35	490	-	-	490	-	-	490	-	-	490	-	-	490
BR Personeelshypotheekportefeuille	3451	CT	22	914.0.01	1.074	-	1.074	-	452	622	-	-	622	-	-	622	-	-	622	-	-	622
BR Voorfinancieringsrente Sportcampus Zuiderpark	3479	CT	22	-	4.500	-	4.500	-	-	4.500	-	-	4.500	-	-	4.500	-	-	4.500	-	-	4.500
BR Friciekosten Bezuinigingsstaakstelling 2011 -2014	3475	CT	23	922.3.16	26.049	6.575	19.474	20.000	9.199	30.275	-	13.644	16.631	-	16.631	-	-	-	-	-	-	-
BR Te verdelen middelen begroting 2009 - 2012	3464	CT	23	922.3.16	2.075	-	2.075	-	2.075	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BR Te verdelen middelen begroting 2011 - 2014	3474	CT	23	922.3.16	90.685	-	90.685	-	43.571	47.114	-	43.796	3.318	-	3.168	150	-	150	-	-	-	-
BR Te verdelen middelen begroting 2012 - 2015	3470	CT	23	922.3.16	26.672	-	26.672	29.296	50.049	5.919	11.900	14.048	3.771	750	914	3.607	-	3.607	-	-	-	-
BR Te verdelen middelen begroting 2013 - 2016	3481	CT	23	922.3.16	-	-	-	134.660	75.324	59.336	10.839	45.785	24.390	2.135	8.355	18.170	7.575	18.752	6.993	11.435	18.428	-
Bestemm.res. Assurantien	3302	IDC	24	960.2.02	5.400	-	5.400	-	5.400	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal Bestemmingsreserve (overig)					208.780	6.261	202.519	197.166	202.082	197.603	28.739	124.944	101.398	3.485	36.576	68.307	8.175	32.374	44.108	11.435	27.194	28.349

Activa-financiering

Omschrijving reserve	Res.nr.	Dienst	Progr.nr.	Product	Saldo per 31-12-2011	Resultaats- bestemming 2011	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Ont- trekkingen	Saldo per 31-12-2016
BR Activa-financiering Ambu Waldorstraat	3476	CT	22	914.0.02	4.560	-	4.560	-	120	4.440	-	120	4.320	-	120	4.200	-	120	4.080	-	120	3.960
BR Activa-financiering Archeologie	3478	CT	22	914.0.02	369	-	369	25	28	366	-	28	338	-	28	310	-	28	282	-	28	254
BR Activa-financiering parkeergarage Nieuwsluisstraat	3480	CT	22	914.0.02	-	-	-	2.300	-	2.300	-	460	1.840	-	460	1.380	-	460	920	-	460	460
Reserve Activa-financiering	3473	CT	22	914.0.02	126.250	-	126.250	-	10.305	115.944	-	11.219	104.725	-	10.079	94.646	-	10.079	84.567	-	10.079	74.488
Totaal Activa-financiering					131.178	-	131.178	2.325	10.453	123.050	-	11.827	111.223	-	10.687	100.536	-	10.687	89.849	-	10.687	79.162

Totaal					1.123.854	4.358	1.119.496	427.826	585.117	962.205	111.434	269.134	804.505	54.063	138.320	720.247	32.542	96.306	656.483	23.302	63.276	616.509
---------------	--	--	--	--	------------------	--------------	------------------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------	----------------	---------------	----------------	----------------	---------------	---------------	----------------	---------------	---------------	----------------

Bijlage 3 Looptijd, doel en hoogte van reserves

Res.nr.	Omschrijving	Dienst	Prog	Categorie	Doel	Eindjaar	Max. hoogte (in dsd)	Instellingsjaar	Ingesteld bij	RIS-nr.	Laatste gewijzigd bij	RIS-nr.
02 - College & bestuur												
3010	Dienstopcompensatie-reserve BSD	BSD	2	2 Dienstopcompensatie-reserve	Een nadelig of voordelig dienstresultaat wordt verrekend met deze reserve.	onbeperkt	2.000	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	-	-
3098	BR Concernbrede ICT systemen	BSD	2	6e. Bestemmingsreserve (gemeentebreed uitvoering)	Betreft geld voor lopende projecten bij de diensten	2012	onbeperkt	2009	Jaarrekening 2008	163497	Programmabegroting 2013-2016	ntb
3071	BR Huis van de Democratie 3903	BSD	2	6e. Bestemmingsreserve (project)	Het bieden van een centrale plek waar tal van activiteiten en debatten kunnen plaatsvinden, niet alleen over de actuele politiek maar ook op het vlak van de staatkundige en parlementaire historie van ons land. Een plek waar jong en oud kennis kunnen maken met het belang van onze democratische rechtsstaat. Daarbij zal de samenwerking worden gezocht met een groot aantal (meest Haagse) musea en instellingen.	2013	255	2007	Gebundeld RV 2007	150743	-	-
3030	BR Bovenalligen	BSD	2	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Deze bestemmingsreserve is gevormd ter dekking van de kosten van bovenallig personeel als gevolg van o.a. reorganisaties bij de Bestuursdienst. In de raming is uitgegaan van de herplaatsingsrisico's van de betrokken medewerkers.	onbeperkt	onbeperkt	2004	Concernbericht 2004	116806	-	-
3092	BR FPU+ en seniorenregeling	BSD	2	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Afdekken kosten extra kosten FPU+ en Seniorenregeling. Regeling houdt in 2015 op te bestaan.	2015	onbeperkt	2008	Gebundeld RV 2008	159481	-	-
3085	BR Sandbeelden Thorbecke en Juliana	BSD	2	6e. Bestemmingsreserve (project)	De afgelopen periode vinden er binnen onze stad in toenemende mate initiatieven plaats die beogen nieuwe monumenten te realiseren. Te denken valt aan monumenten voor Koningin Juliana en Thorbecke. Dergelijke monumenten kunnen bijdrage aan het profiel van onze stad en aan een beleving van inwoners die aansluit bij dit profiel. Hiervoor is het van belang dat eventuele realisatie, vooraf goed wordt beoordeeld en voorbereid. Door het college is incidenteel € 400.000 beschikbaar gesteld in 2009.	2015	400	2008	Programmabegroting 2009-2012	157458	Programmabegroting 2013-2016	ntb
03 - Diensterlening en Stadsdelen												
3573	Bestemmingsreserve verkiezingen	DPZ	3	4. (Tarief)egalitatie-reserve	Het doel van de egalitatie-reserve verkiezingen is aan de ene kant om de kosten van een tussentijd, niet geplande, verkiezing waarvoor geen budgetaire middelen zijn te kunnen opvangen. Daarnaast is het doel om schommelingen in de kosten van verschillende verkiezingen op te kunnen vangen.	onbeperkt	2.000	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195	-	-
3010	Dienstopcompensatie-reserve DPZ	DPZ	3	2 Dienstopcompensatie-reserve	Een nadelig of voordelig dienstresultaat wordt verrekend met deze reserve.	onbeperkt	1.000	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	-	-
04 - Openbare orde en Veiligheid												
3086	BR Veiligheidsfonds	BSD	4	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Het Veiligheidsfonds is bestemd voor de financiering van het thema Persoonsgerichte aanpak en van het thema Overlast en Verloedering. Daarbij is het wenselijk om de nodige flexibiliteit in te bouwen om de beschikbare middelen te verdelen naar actuele inzichten over beide thema's. Door het college is incidenteel € 3.250.000 beschikbaar gesteld in 2009. De gelden zullen in de loop van drie jaren worden uitgegeven.	2014	3.250	2008	Programmabegroting 2009-2012	157458	Programmabegroting 2012-2015	-
6415	BR Friciekosten Brandweer	BSD	4	6e. Bestemmingsreserve (project)	Dekking van de kosten die voortvloeden uit de ontvlechting van de Brandweer	2014	1.301	2010	Separat raadsvoorstel (rv 168 / 2010)	177249	Programmabegroting 2012-2015	-
6416	BR Afwikkeling Ontvlechting Brandweer	BSD	4	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Dekking van de hogere kapitaallasten in de bijdrage aan de Veiligheidsregio Haaglanden.	onbeperkt	4.534	2010	Separat raadsvoorstel (rv 168 / 2010)	177249	-	-
05 - Cultuur												
6231	Reserve Atelierbeleid	OCW	5	6f. Bestemmingsreserve (overig)	uitbreiding permanente werkruimtes (bezit OCW en objectsubsidies) en stichting voor werkruimte voor kunstenaars en optimalisering beheer	2021	2.000	2008	Separat raadsvoorstel (rv 179 / 2008)	156705	Programmabegroting 2012-2015	ntb
6240	Reserve versterking internat. Program. Koninklijke Schouwburg	OCW	5	6e. Bestemmingsreserve (project)	Voor het versterken van de internationale programmering van De Koninklijke Schouwburg	2012	200	2008	Separat raadsvoorstel (rv 188 / 2008)	157606	-	-
6242	Reserve Den Haag Europese Culturele Hoofdstad 2018	OCW	5	6e. Bestemmingsreserve (project)	Voor voorbereiding van het project Culturele hoofdstad 2018	2012	2.000	2009	1e Gebundeld RV 2009	164474	-	-
6244	Reserve Jazz	OCW	5	6e. Bestemmingsreserve (project)	Bestemd voor verhoging gemeentelijke bijdrage met €0,16 mln. incidenteel thv jazz 2009-2012	2012	160	2008	Separat raadsvoorstel (rv 188 / 2008)	157606	-	-
6259	Reserve Cultuurparticipatie	OCW	5	6e. Bestemmingsreserve (project)	Het stimuleren van cultuurparticipatie waarvoor planvoorbereiding is opgestart in het kader van het Fonds voor Cultuurparticipatie.	2012	2.144	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	-	-
06 - Onderwijs												
3010	Dienstopcompensatie-reserve DOB	DOB	6	2 Dienstopcompensatie-reserve	Een nadelig of voordelig dienstresultaat wordt verrekend met deze reserve.	onbeperkt	1.000	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	-	-
3175	Reserve Activiteiten/projecten stedelijk onderwijsbeleid	OCW	6	6e. Bestemmingsreserve (project)	Implementatie meejaren onderhoudsprogramma's onderwijshuisvesting	2016	1.929	2004	Separat raadsvoorstel (rv 125 / 2004)	119454	Separat raadsvoorstel (rv 175 / 2011)	-
6252	Reserve Regeling Binnenmilieu Scholen Primair en Speciaal Onderwijs	OCW	6	6e. Bestemmingsreserve (project)	Voor verbetering van het binnenklimaat en energiebesparing in schoolgebouwen voor het basisonderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs in Den Haag	2018	4.800	2009	Separat raadsvoorstel (rv 139 / 2009)	167294	Programmabegroting 2012-2015	ntb
6253	Reserve vakscholen	OCW	6	6e. Bestemmingsreserve (project)	Het opzetten van meerdere vakcolleges in Den Haag. In een vakcollege kunnen jongeren een praktijkgerichte opleidingsroute volgen verzorgd door een Vmbo-school en ROC samen, die direct leidt tot een startkwalificatie en een vakdiploma.	2012	800	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	-	-
6262	Res. Krachtwijken brede scholen	OCW	6	6e. Bestemmingsreserve (project)	Het bieden van extra ondersteuning aan de schoolbesturen voor de uitwerking van de brede school en de zaterdagschool.	2014	625	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	-	-
6202	Reserve Bruidschatregeling POO	OCW	6	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Dient voor het toekennen van een vergoeding gedurende de periode 1 januari 2008 tot 1 januari 2013 voor kosten van administratie, beheer en bestuur	2012	14.559	2007	Concernbericht 2007	149025	-	-
6274	Personeel voormalig POO	OCW	6	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Doorbetaling van loon-, opleidings-, herplaatsings- en begeleidingskosten van medewerkers die bij de verzelfstandiging van de voormalige dienst Primair Openbaar Onderwijs (DPOO) niet zijn over gegaan naar de stichting De Haagse Scholen. Voor de mensen die nog niet herplaatst zijn, is het onvermijdelijk dat loon- en bijkomende kosten betaald zullen moeten worden, waarschijnlijk tot hun pensionering.	2022	1.300	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195	-	-
6271	Reserve duurzame huisvesting primair en speciaal onderwijs	OCW	6	6e. Bestemmingsreserve (project)	Verbetering hygiëne bestaande gebouwen voor primair en speciaal onderwijs.	2017	6.500	2011	Separat raadsvoorstel (rv 146 / 2011)	181330	-	-
6276	Reserve Multifunctioneel gebruik schoolgebouwen	OCW	6	6e. Bestemmingsreserve (project)	Vereffening jaarlijkse verschillen tussen kosten en dekking m.b.t. de regeling multifunctioneel gebruik schoolgebouwen.	2018	12.000	2012	Separat raadsvoorstel (rv 40 / 2012)	-	-	-

Res.nr.	Omschrijving	Dienst	Progr	Categorie	Doel	Eindjaar	Max. hoogte (in dzt)	Instellings-jaar	Ingesteld bij	RIS-nr.	Laatste gewijzigd bij	RIS-nr.
07 - Integratie en Krachtwijken												
6405	BR KW BC Bewonersparticipatie	BSD	7	6e. Bestemmingsreserve (project)	Het doel is om de betrokkenheid van de bewoners, juist degene die doorgaans wat minder worden bereikt, te vergroten door bewoners zelf te vragen met ideeën te komen met betrekking tot verbetering van de leefomgeving en de sociale cohesie. Vervolgens de middelen beschikbaar te stellen om de ideeën uit te voeren.	2012	6.878	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	Programmabegroting 2012-2015	ntb
6408	BR KW BC Imagocampagne	BSD	7	6e. Bestemmingsreserve (project)	Het ontwikkelen en inzetten van een geïntegreerde communicatieaanpak voor de Schilderswijk, om zo een structurele bijdrage te leveren aan de realisatie van het Verdrag van de Schilderswijk en de bijbehorende businesscases. Hierbij worden de bewoners van de wijk en de organisaties die er actief zijn, nauw betrokken.	2012	549	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	Programmabegroting 2012-2015	ntb
6249	Reserve Marokko instituut	OCW	7	6e. Bestemmingsreserve (project)	Medefinancieren van de vestiging van het Marokko-instituut in Den Haag.	2012	90	2009	1e Gebundeld RV 2009	164474	-	
3677	Bestemmingsreserve Risico's inburgering en verantwoorde afbouw	SZW	7	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Deze reserve is ervoor bedoeld om mogelijke tekorten in de komende jaren te kunnen dekken op de uitvoering van inburgering, dan wel voor het op verantwoorde wijze afbouwen van de uitvoering op dit beleidsterrein als gevolg van de wijzigingen in het rijksbeleid.	2013	5.900	2010	Seperaat raadsvoorstel (rv 154 / 2010)	176957		
08 - Werk en inkomen												
3010	Dienstcompensatiereserve HGR	HGR	8	2. Dienstcompensatie-reserve	Een nadelig of voordelig dienstresultaat wordt verrekend met deze reserve.	onbeperkt	2.000	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	-	
3705	Best res Wachtlipbeheer	HGR	8	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Aanpakken van de wachtlijst	2012	1.528	2008	Jaarrekening 2007	156285	Programmabegroting 2012-2015	168705
3010	Dienstcompensatiereserve SZW	SZW	8	2. Dienstcompensatie-reserve	Een nadelig of voordelig dienstresultaat wordt verrekend met deze reserve.	onbeperkt	4.000	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	-	
3650	Inkomensvoorzieningen (voorheen WWB I-deel)	SZW	8	6b. Bestemmingsreserve (systeemreserve risico)	Met de invoering van de WWB ontvangen de gemeenten van het rijk een budget voor de financiering van bijstandsuitkeringen. In de reserve worden rijksmiddelen gestort die in enig jaar niet worden aangewend	onbeperkt	17.000	2004	Concenericht 2004	116806	-	
3660	Bestemmingsreserve Sociaal Economisch Fonds	SZW	8	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Het doel van het fonds is om intensiever in te zetten op de participatie van de burgers van Den Haag en op de ontwikkeling van de onderkant van de arbeidsmarkt. Dit fonds wordt tot en met 2011 extra gevoerd door de besparing op uitkeringsgelden als gevolg van het verminderde aantal bijstandsgerechtigden.	2012	onbeperkt	2008	Programmabegroting 2009-2012	157458	Programmabegroting 2013-2016	
3659	Bestemmingsreserve ontwikkelen eigen vorm kinderopvang	SZW	8	6e. Bestemmingsreserve (project)	Ontwikkeling nieuwe vorm van kinderopvang	2012	500	2008	Jaarrekening 2007	156285	2e Gebundeld RV 2009	168705
3672	Bestemmingsreserve Werkgelegenheid, in het bijzonder afbouw van ID- en WIW-banen	SZW	8	6e. Bestemmingsreserve (project)	Financiële afroning in het kader van werkgelegenheid in het bijzonder de afbouw van ID- en WIW-banen	2017	27.000	2009	1e Gebundeld RV 2009	164474	Programmabegroting 2012-2015	ntb
3676	Bestemmingsreserve Jeugdwerkloosheid Haaglanden	SZW	8	6e. Bestemmingsreserve (project)	Om de jeugdwerkloosheid als gevolg van de economische crisis te bestrijden, heeft het Rijk voor de periode 2009-2011 voor gemeenten per regio extra middelen beschikbaar gesteld. Hiervoor is een Plan van aanpak jongeren regio Haaglanden opgesteld (22 september 2009, BSW/2009/528). Op basis van dit plan van aanpak heeft de gemeente Den Haag met de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een convenant gesloten. Het gaat om projecten om jongeren te stimuleren langer door te leren, Werkmaat (combinatie van leren en werken) en bemiddeling naar werk. Voor de regio Haaglanden is daarbij € 3,6 miljoen beschikbaar gesteld. Verdeling van dit bedrag vindt plaats onder de negen Haaglanden gemeenten waarbij gemeente Den Haag verantwoordelijk is voor de verdeling van de middelen en de monitoring van de bereikte resultaten. In 2010 is € 1,7 mln. aan de randgemeenten doorbetaald en zal de overige € 1,9 mln. door gemeente Den Haag worden besteed.	2012	3.600	2009	Jaarrekening 2009	172736	Programmabegroting 2012-2015	ntb
09 - Sociale voorzieningen en armoedebestrijding												
3655	Bestemmingsreserve schuldhulpverlening	SZW	9	6e. Bestemmingsreserve (project)	Middelen voor "Samen aan de slag"	2012	2.200	2007	Gebundeld RV 2007	150743	Programmabegroting 2012-2015	ntb
3679	Bestemmingsreserve ouderen, chronisch zieken en gehandicapten	SZW	9	6e. Bestemmingsreserve (project)	Compensatie voor chronisch zieken en gehandicapten (incl. 65+ 'ers) in het kader van armoedebestrijding.	2014	3.000	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
10 - Jeugd en Gezin												
3224	Reserve Speelvoorziening	DSB	10	6e. Bestemmingsreserve (project)	Aanleg en onderhoud speelplaatsen	2012	2.500	2008	Concenericht 2008	157856	Programmabegroting 2012-2015	
6198	Reserve actieprogramma jeugd	OCW	10	6e. Bestemmingsreserve (project)	Uitvoeren van het actieprogramma Jeugd.	2.014	7.500	2007	Gebundeld RV 2007	150743	Programmabegroting 2013-2016	
6228	Reserve kamers met kansen	OCW	10	6e. Bestemmingsreserve (project)	Voor de woonbegeleiding van risicojongeren in een drietal projecten.	2012	1.548	2008	Concenericht 2008	157856	Programmabegroting 2012-2015	ntb
6263	Res. Talent Center Den Haag ZW	OCW	10	6e. Bestemmingsreserve (project)	De demontage, opslag en voorbereidingskosten ten behoeve van het bedrijfsplan van jeugderbberg Ockenburgh.	2012	500	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	Programmabegroting 2012-2015	
11 - Leefomgeving												
3010	Dienstcompensatiereserve DSB	DSB	11	2. Dienstcompensatie-reserve	Een nadelig of voordelig dienstresultaat wordt verrekend met deze reserve.	onbeperkt	4.000	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	-	
3205	Reserve Bomen	DSB	11	6a. Bestemmingsreserve (systeemreserve fonds)	vervanging/herplant gekapte bomen	onbeperkt	100	1996	Seperaat raadsvoorstel (rv 71 / 1996)	17299	Programmabegroting 2012-2015	ntb
3275	Reserve bedrijfsvoering DSB	DSB	11	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	De middelen uit de reserve bedrijfsvoering DSB worden aangewend voor de projecten "Migratie naar Webgis" en integriteit DSB.	2012	5.000	2008	Concenericht 2008	157856	-	
3277	Reserve Werk met Werk	DSB	11	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	De Kadernota Openbare Ruimte 2012 is recent vastgesteld. Een belangrijke pijler van de nieuwe loen is via 'werk met werk maken' op efficiënte wijze, waar mogelijk de gewenste residentiekwiteit en hofstadkwaliteit te realiseren. Door gelijktijdig met rioolwerkzaamheden de openbare ruimte op residentieniveau te beengen, is een besparing mogelijk van circa 30 procent. In de periode 2013-2015 wordt 39 km riool vervangen. Op basis van nadere prioritering gericht op zwakke plekken in de openbare ruimte kan zo jaarlijks een groot deel op residentie/hofstadkwaliteit worden gebracht. Wegens de complexiteit en afhankelijkheid van externe factoren, wordt voorgesteld een nieuwe reserve Werk met werk te vormen	2015	15.000	2012	Programmabegroting 2013-2016			
3278	Reserve Entree van de Stad	DSB	11	6e. Bestemmingsreserve (project)	Bij de begroting 2011-2015 is € 2,5 miljoen bestemd voor het verbeteren van de entrees van de stad. Het gaat hierbij om de verbetering van: Entree A12/Utrechtse baan waar de aanlanding van de Utrechtsebaan in Den Haag wordt versterkt waarbij de nadruk ligt op een groenere inpassing, Entree N44/Benoordenhouseweg waar de N44 met kleine ingrepen ruimtelijker wordt gemaakt en het Scheveningen-bad waar met kleine ingrepen een eenduidiger beeld wordt gecreëerd. Naar verwachting worden de plannen in 2012 voorbereid en gerealiseerd in 2013.	2013	2.500	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		

Res.nr.	Omschrijving	Dienst	Prog	Categorie	Doel	Eindjaar	Max. hoogte (in dzt)	Instellings-jaar	Ingesteld bij	RIS-nr.	Laatste gewijzigd bij	RIS-nr.
12 - Economie												
6383	BR Krachtwijken DSO (050.0.00)	DSO	12	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Voor de meerjarige krachtwijken projecten Paul Krugerlaan / Aansluiting lijn 11 dient een bestemmingsreserve te worden ingesteld. Voor de Paul Krugerlaan is € 2,057 mln. beschikbaar en voor de aansluiting Lijn 11 € 0,162 mln.	2012	2.500	2010	Concerbericht 2010	175466	-	
6307	Res. Bedrijventerreinen	DSO	12	6e. Bestemmingsreserve (project)	Uitvoering Project Uitenhagestraat en revitalisering ZKD	2012	3.000	2006	Concerbericht 2006	140688	2e Gebundeld RV 2009	168705
6323	Res. Startersfonds co-fin gemeentelijk deel	DSO	12	6e. Bestemmingsreserve (project)	Cofinanciering EBO-programma Kansen Voor West, onderdeel hulp aan startende ondernemers	2012	1.000	2007	Gebundeld RV 2007	150743	Concerbericht 2009	167217
6350	BR Bedrijfsgerichte gebiedsverbetering	DSO	12	6e. Bestemmingsreserve (project)	Insourcing proef BVG	2012	1.000	2008	Jaarrekening 2007	156285	Programmabegroting 2012-2015	nib
6360	BR Piek in de Delta	DSO	12	6e. Bestemmingsreserve (project)	Te besteden aan projecten gerelateerd aan het programma Piek in de Delta, onder meer ter versterking van de afgesproken ambities op het gebied van vrede, recht en veiligheid.	2014	3.700	2008	Gebundeld RV 2008	159481	Separat raadsvoorstel (rv 155/2011)	nib
6365	BR Economie in de wijken	DSO	12	6e. Bestemmingsreserve (project)	Simulering van economische ontwikkeling in de wijken	2016	7.000	2009	1e Gebundeld RV 2009	164474	Programmabegroting 2013-2016	
6394	BR Co-financiering Kansen voor West	DSO	12	6e. Bestemmingsreserve (project)	de financiering van Kansen voor West projecten	2015	2.300	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
3448	Reserve Overcommitting	DSO	12	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Overcommitting D2	2014	10.000	2006	Separat raadsvoorstel (rv 179 / 2006)	142016	-	
13 - Sport												
6255	Reserve olympisch fonds	OCW	13	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Het realiseren van de ambitie om meer internationale topsportevenementen als EK' en WK's binnen te halen.	2018	4.000	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	-	
6215	Reserve Topsport	OCW	13	6e. Bestemmingsreserve (project)	Voor de benodigde steun geven aan talenten, topsporters en betrokken organisaties.	2014	4.200	2008	Concerbericht 2008	157856	Programmabegroting 2012-2015	nib
6230	Reserve combifuncties brede school, sport en cultuur	OCW	13	6e. Bestemmingsreserve (project)	Voor het bundelen van het beleid op het terrein van brede scholen, sport en cultuur en het intensiveren door middel van combinatiefuncties.	2014	10.000	2008	Separat raadsvoorstel (rv 151 / 2008)	156418	-	
6261	Reserve Nationaal actieplan sport en bewegen	OCW	13	6e. Bestemmingsreserve (project)	Hagenaars die onvoldoende actief zijn stimuleren tot meer sport en beweging.	2015	3.000	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	-	
6266	Reserve krachtwijken sport	OCW	13	6e. Bestemmingsreserve (project)	Aanpakken van gezondheidsachterstanden in krachtwijken en stimuleren van een gezonder leven met meer beweging. Samenhang met reserve Krachtwijken Volksgezondheid (nr. 6267)	2014	3.600	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	-	
14 - Media/ICT in de stad, Monumenten en Archeologie												
3279	Reserve Archeologie	DSB	14	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	aanwending voor verbouwing nieuwe locatie (verhuizing)	2012	1.404	2008	Concerbericht 2008	157856	Programmabegroting 2012-2015	
6349	BR Antikwalmuseum	DSO	14	6e. Bestemmingsreserve (project)	Ondersteuning realisatie museum in bunkercomplex Oostduinpark	2012	500	2008	Jaarrekening 2007	156285	Programmabegroting 2013-2016	177062
15 - Maatschappelijke ondersteuning												
3010	Dienstcompensatiereserve OCW	OCW	15	2. Dienstcompensatie-reserve	Een nadelig of voordelig dienstresultaat wordt verrekend met deze reserve.	onbeperkt	4.000	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	-	
3106	Reserve Exploitatie rendabele panden	OCW	15	4. (Tarief-)egalitatie-reserve	Dit is een egalitatie-reserve exploitatie, een voorziening voor onderhoud en een reserve voor onrendabele toppen.	onbeperkt	onbeperkt	2004	Concerbericht 2004	116806	Separat raadsvoorstel (rv 16/2012)	182053
6182	Reserve Stimuleringsfonds wonen, welzijn en zorg	OCW	15	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Voor een samenhangende aanpak wonen, welzijn en zorg	2014	2.058	2007	Jaarrekening 2006	145338	Programmabegroting 2013-2016	
3186	Reserve bedrijfsvoering ICT - Invoering Document Management System	OCW	15	6e. Bestemmingsreserve (project)	ICT Bedrijfsvoering, relatie met reserve 3185 en 3187	2012	1.000	2007	Concerbericht 2007	149025	-	
6102	Reserve Diverse ICT-kosten	OCW	15	6e. Bestemmingsreserve (project)	De vervaardiging van modules in EOS, extra investeringen in ICT ter verbetering van specifieke volgsystemen voor investeringen en de rapportage over de uitputting van investeringen en het ontwikkelen, vervaardigen en beheren van toepassingen met betrekking tot WMO en internet.	2014	300	2005	Jaarrekening 2004	127024	Programmabegroting 2012-2015	nib
6270	Reserve emancipatieadviseur	OCW	15	6e. Bestemmingsreserve (project)	In 2009 is er voor 2009, 2010 en 2011 geld beschikbaar gekomen voor het aanstellen van twee emancipatie adviseurs. Deze adviseurs zijn pas eind 2009 aangesteld voor een periode van drie jaar. Door middel van deze reserve kunnen de middelen tot 2012 middelen gereserveerd worden.	2013	750	2010	Programmabegroting 2011-2014	175064	Programmabegroting 2012-2015	nib
6175	Reserve frictiekosten shared services OCW	OCW	15	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Op de vorming van de shared services organisatie zal naar verwachting een taakstelling worden gelegd. De diensten die taken overhevelen zullen te maken krijgen met frictiekosten.	2014	450	2007	Jaarrekening 2006	145338	Programmabegroting 2012-2015	nib
6273	Reserve Aanvalsplan vrijwilligers	OCW	15	6e. Bestemmingsreserve (project)	Om de vrijwillige inzet van Hagenaars te stimuleren is het aanvalsplan vrijwilligers gestart. In dit plan staan de maatregelen en activiteiten om de civil society te stimuleren en het aantal vrijwilligers in de stad te laten stijgen. De extra kosten van dit aanvalsplan worden uit deze reserve gefinancierd	2014	750	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
3678	Individuele voorziening WMO	SZW	15	6b. Bestemmingsreserve (systeemreserve risico)	Deze reserve wordt gebruikt om de schommelingen in de vraag naar de producten en de benodigde apparaatzinset van Hulp bij het huishouden, Woonvoorzieningen gehandicapten en Vervoersvoorzieningen gehandicapten op te vangen. Hiertoe worden de resultaten van deze producten verrekend met deze systeemreserve. De systeemreserve heeft een ondergrens van € 1 mln. en een bovengrens van € 5 mln. Bij een eindaldo buiten de bandbreedte is de reserve onderwerp van de begrotingsvoorbereiding.	onbeperkt	5.000	2010				
16 - Volksgezondheid en Zorg												
6257	Reserve Financiering ambulancedienst	OCW	16	4. (Tarief-)egalitatie-reserve	Ter dekking van afschrijvingskosten van investeringen in Ambulancezorg	afh van inv	onbeperkt	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	-	
3100	Reserve Aanvaardbare kosten Nederlandse Zorgautoriteit (NZa) en Afschrijvingsystematiek	OCW	16	4. (Tarief-)egalitatie-reserve	De reserve vloeit voort uit rijksregulering rond de bekostiging van het ambulancevervoer.	onbeperkt	onbeperkt	2004	Concerbericht 2004	116806	Programmabegroting 2013-2016	nib
3126	Reserve Wet voorzieningen Gehandicapten	OCW	16	6e. Bestemmingsreserve (project)	uitvoering van de nota "Hoezo gehandicapte"	2014	1.500	2008	Gebundeld RV 2008	159481	Programmabegroting 2012-2015	nib
6134	Reserve thuislozenzorg GSB 3	OCW	16	6e. Bestemmingsreserve (project)	Gemeentelijk aandeel in financiering doelstellingen GSB III	2013	5.549	2006	Jaarrekening 2005	136905	2e Gebundeld RV 2009	168705
6135	Reserve Verslavingszorg GSB3	OCW	16	6e. Bestemmingsreserve (project)	Gemeentelijk aandeel in financiering doelstellingen GSB III	2013	2.470	2006	Jaarrekening 2005	136905	2e Gebundeld RV 2009	168705
6229	Reserve Voorzieningen Den Haag Onder Dak	OCW	16	6e. Bestemmingsreserve (project)	Voor de uitbreiding van de maatschappelijke opvangvoorzieningen	2013	2.500	2008	Concerbericht 2008	157856	Separat raadsvoorstel (rv 154 / 2010)	176957
6267	Reserve Krachtwijken volksgezondheid	OCW	16	6e. Bestemmingsreserve (project)	Aanpakken van gezondheidsachterstanden in krachtwijken en stimuleren van een gezonder leven met meer beweging. Samenhang met reserve Krachtwijken Sport (nr. 6266)	2014	3.200	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	Programmabegroting 2012-2015	
6275	Vrouwenopvang Ouderenmishandeling	OCW	16	6e. Bestemmingsreserve (project)	Deskundighedsbevordering van de partners in de keten en het versterken van het steunpunt huiselijk geweld voor hulp en ondersteuning van slachtoffers van ouderenmishandeling.	2014	260	2011	Separat raadsvoorstel (rv 155 2011)	181752		

Res.nr.	Omschrijving	Dienst	Prog	Categorie	Doel	Eindjaar	Max. hoogte (in dzt)	Instellings-jaar	Ingesteld bij	RIS-nr.	Laatste gewijzigd bij	RIS-nr.
17 - Verkeer												
3204	Reserve Parkeren	DSB	17	6a. Bestemmingsreserve (systeemreserve fonds)	In de businesscase Parkeren is opgenomen dat zowel de gemeente Den Haag als de woningbouwcorporaties € 4,6 mln. investeren in de verbetering van de leefbaarheid en bereikbaarheid in de krachtwijken. Daarmee dient in de Schilderswijk betaald parkeren te worden ingevoerd en een betere benutting van de beschikbare stallinggarages. Op dit moment wordt naar dit laatste een onderzoek verricht. De resultaten van dit onderzoek zijn naar verwachting in september 2010 bekend en daarbij wordt een inschatting gedaan van de benodigde werkzaamheden om de garages beter te benutten. De middelen zijn ondergebracht in de reserve Leefbaarheid en veiligheid parkergeganges. Naast de reserve Leefbaarheid en veiligheid parkergeganges bestaat ook binnen programma Verkeer de reserve Parkeren, het zogenaamde parkeerfonds. Om onnodige reserveposities te vermijden en tegelijkertijd de € 4,6 mln. beschikbaar te houden voor investeringen ten behoeve van betaald parkeren en een betere benutting van de beschikbare stallinggarages in de Schilderswijk, wordt voorgesteld de reserves samen te voegen. Voorgesteld wordt € 4,6 mln. van de reserve Leefbaarheid en veiligheid parkergeganges toe te voegen aan de reserve parkeren en de doelstelling van de reserve parkeren uit te breiden met "investeringen ten behoeve van betaald parkeren en een betere benutting van de beschikbare stallinggarages in de Schilderswijk".	onbeperkt	onbeperkt	onb	-	nb	Programmabegroting 2012-2015	
3202	Reserve Verstrating grondbedrijf	DSB	17	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	herstel schade a.g.v. werkzaamheden binnen 5 jaar na eerste aanleg	onbeperkt	2.500	1991	Begroting 1991	nb	-	
3259	Reserve Openbaar Vervoer Hoger Plan	DSB	17	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	OVHP kwaliteitsverbetering	onbeperkt	10.000	2007	Concembericht 2007	149025	Programmabegroting 2012-2015	
3257	Reserve Groei fietsgebruik trekvliesnet	DSB	17	6e. Bestemmingsreserve (project)	aanleg fietsroute trekvliesnet	2012	800	2007	Programmabegroting 2008-2011	148667	Programmabegroting 2012-2015	
3271	Reserve Reserve beleid VCP	DSB	17	6e. Bestemmingsreserve (project)	Flankerend beleid VCP, latere investering VCP	2012	10.000	2007	Concembericht 2007	149025	Programmabegroting 2012-2015	
6388	BR VHV DHZW (programma 17)	DSO	17	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	integrale aanpak van stedelijke vernieuwing oorspronkelijk alleen Den Haag Zuid West maar inmiddels ook voor projecten daarbuiten: deze projecten worden via het IpSO geprogrammeerd	2013	2.500	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
6309	Res. HSL shuttle	DSO	17	6e. Bestemmingsreserve (project)	Met de HSL-shuttle kan 4 jaar een shuttle rijden tussen HS en Rotterdam om de teruggang in internationale treinen op te vangen.	2015	2.300	2006	Concembericht 2006	140688	Programmabegroting 2012-2015	ntb
6366	BR Aanleg transferia	DSO	17	6e. Bestemmingsreserve (project)	Onderzoek naar de haalbaarheid voor commerciële exploitatie van overstapdiensten	2014	500	2009	1e Gebundeld RV 2009	164474	Programmabegroting 2013-2016	ntb
6395	BR Stedelijke Ontwikkeling (p17/211)	DSO	17	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	De financiering en/of subsidiëring van activiteiten in het kader van de stedelijke ontwikkeling voortkomend uit de besluitvorming in de raad over het IpSO.	onbeperkt	onbeperkt	2011	Separat raadvorstel (rv 159 / 2011)	181793	-	ntb
6399	Reserve Biesieklette	DSO	17	6e. Bestemmingsreserve (project)	Het denken van het tekort in 2012 op de organisatie van Biesieklette wegens een andere invulling van de benaming.	2012	182	2011	Separat raadvorstel (rv 159 / 2011)	181793	-	ntb
18 - Wonen												
6389	BR VHV DHZW (programma 18)	DSO	18	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	integrale aanpak van stedelijke vernieuwing oorspronkelijk alleen Den Haag Zuid West maar inmiddels ook voor projecten daarbuiten: deze projecten worden via het IpSO geprogrammeerd	2013	1.600	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
3384	Res. Handhaving en ongediertebestrijding	DSO	18	6e. Bestemmingsreserve (project)	Intensivering handhaving fysieke veiligheid en leefbaarheid Rustenburg, Oostbroek, Regentessekwartier, Valkenboskwartier, Laakkwartier en Centrum	2014	5.500	2005	Jaarrekening 2004	127024	Programmabegroting 2013-2016	ntb
6317	Reserve Ruimtelijke Ordening	DSO	18	6e. Bestemmingsreserve (project)	Productiespraken met de corporaties	2015	20.000	2007	Concembericht 2007	149025	Programmabegroting 2012-2015	ntb
6346	BR Flankerende maatregelen huisvesting arbeidsmigranten	DSO	18	6e. Bestemmingsreserve (project)	Bidrag aan realisatie huisvesting arbeidsmigranten	2013	1.335	2008	Jaarrekening 2007	156285	Separat raadvorstel (rv 162 / 2010)	177062
7303	BR Stedelijke Ontwikkeling (P18/ 821)	DSO	18	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Een deel van het saldo van de reserve Stedelijke Ontwikkeling in het programma Ruimtelijke ordening en Gebiedsontwikkeling wordt ingezet in het programma Wonen. Dit betreft het Meerjaren programma Particuliere Woningvoorraad. Omdat bestemmingsreserves niet over meerdere programma's kunnen gaan, wordt een overheveling voorgesteld van programma 19 Ruimtelijke ordening en Gebiedsontwikkeling naar programma 18 Wonen.	onbeperkt	3.690	2012	Programmabegroting 2013-2016			
6373	BR Kredietcrisis (050.0.02)	DSO	18	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Versterking kopersubsidies ter stimulering van de verkoop van nieuwbouwwoningen in Den Haag. Daarnaast is deze reserve bedoeld voor de (co) financiering van de VROM maatregel Dynamiek op de woningmarkt.	2013	5.000	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	-	
19 - Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling												
3010	Dienstcompensatiereserve DSO	DSO	19	2. Dienstcompensatie-reserve	Een nadelig of voordelig dienstresultaat wordt verrekend met deze reserve.	onbeperkt	4.000	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	-	
3020	Res grondbedrijf gb	DSO	19	3. Reserve Grondbedrijf	Weerstandvermogen	onbeperkt	onbeperkt	1996	Separat raadvorstel (rv 95 / 1996)	17966	-	
3350	Res sv	DSO	19	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Afwikking van de nog openstaande juridische verplichtingen ihkv dorps- en stadsvernieuwing	onbeperkt	onbeperkt	1992	Separat raadvorstel (rv 200 / 1992)	12368	-	
3351	Res iav	DSO	19	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Bekostiging gemeentelijk aandeel in ISV-regeling.	onbeperkt	onbeperkt	2008	n.v.t.	n.v.t.	-	
3352	res vhw dhzw	DSO	19	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Integrale aanpak Den Haag Zuidwest en PPS aardwarmte	onbeperkt	onbeperkt	1994	Separat raadvorstel (rv 401 / 1994)	14716	-	
3418	Res vaas program	DSO	19	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Dekking van negatieve saldi van operationele grondexploitaties	onbeperkt	onbeperkt	1998	Separat raadvorstel (rv 261 / 1998)	22141	-	
3428	Res anticp wzh mpg	DSO	19	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Uitwerking nota's van uitgangspunten	onbeperkt	onbeperkt	1998	Separat raadvorstel (rv 261 / 1998)	22141	-	
3409	Res binnenstad	DSO	19	6e. Bestemmingsreserve (project)	Het vergroten van de aantrekkingskracht van de binnenstad	2014	8.000	2001	Separat raadvorstel (rv 14 / 2001)	82096	Programmabegroting 2013-2016	
3417	Res schv haven	DSO	19	6e. Bestemmingsreserve (project)	Dekking van particuliere ontwikkelingsinitiatieven voor Scheveningen Haven	2013	5.000	1998	Jaarrekening 1997	nb	2e Gebundeld RV 2009	168705
6306	BR Beroep en bezwaar	DSO	19	6e. Bestemmingsreserve (project)	Opvangen van kosten van beroep- en bezwaarschriften inzake bouwvergunningen	2013	14.700	2007	Jaarrekening 2006	145338	-	
6328	BR The Hague World Form	DSO	19	6e. Bestemmingsreserve (project)	Realisatie nieuwbouw voor Europol en parkeergarage	2018	13.600	2006	Programmabegroting 2007-2010	140252	Programmabegroting 2012-2015	ntb
6338	Reserve DSO centraal station	DSO	19	6e. Bestemmingsreserve (project)	OV-terminal Den Haag CS	2015	8.700	2008	Jaarrekening 2007	156285	Programmabegroting 2013-2016	ntb
6353	BR ICT projecten	DSO	19	6e. Bestemmingsreserve (project)	DigiAs, Pandgeometrie en BAG	2013	6.000	2008	Jaarrekening 2007	156285	2e Gebundeld RV 2009 en RV159/2011	168705
6358	BR Campus Den Haag	DSO	19	6e. Bestemmingsreserve (project)	Zoeken geschikte huisvesting en bijdrage huisvestingskosten	2014	5.700	2008	Concembericht 2008	157856	Programmabegroting 2012-2015	ntb
6371	BR Strategische locatieontwikkeling	DSO	19	6e. Bestemmingsreserve (project)	Doelstelling is binnenstedelijke vernieuwing te realiseren door concept- en vastgoedontwikkeling. Voor 2009 is hiervoor € 2,0 mln beschikbaar gesteld. De middelen zijn bedoeld voor planvorming, communicatie, conceptontwikkeling en het afdekken van onrendabele toppen bij herontwikkelingslocaties, in de binnenstad.	2012	1.800	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	Programmabegroting 2012-2015	ntb
6376	BR Internationale Zone	DSO	19	6e. Bestemmingsreserve (project)	Taakstellend budget van € 1,4 mln voor voorbereidingskosten Internationale zone, onderdeel Carnegieplein e.o. Onder de voorbereidingskosten vallen onder meer het opstellen van het voorlopig ontwerp, opstellen kostenramingen, opstellen verkeersplan, veiligheidsanalyses, tijdelijke inrichting voor de toekomstige Franse ambassade communicatie met belanghebbende enz.	2013	1.400	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	Programmabegroting 2012-2015	ntb

Res.nr.	Omschrijving	Dienst	Progr	Categorie	Doel	Eindjaar	Max. hoogte (in dzt)	Instellings-jaar	Ingesteld bij	RIS-nr.	Laatste gewijzigd bij	RIS-nr.
19 - Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling												
6384	BR Krachtwijken DSO (050.0.03)	DSO	19	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Voor de meerjarige krachtwijken projecten Uitenhagestraat en gedifferentieerd wonen dient een bestemmingsreserve te worden ingesteld. Voor de Uitenhagestraat is € 3,448 mln. beschikbaar en voor Gedifferentieerd wonen Schilderswijk € 1,215 mln.	2012	4.600	2010	Concembericht 2010	175466	-	
6390	Reserve Universiteit Leiden	DSO	19	6e. Bestemmingsreserve (project)	een bijdrage in de onrendabele kosten van het project om de University College The Hague (LUCTH) te realiseren en voor de kosten die betrekking hebben op tijdelijke huisvesting in aanloop naar de huisvesting aan het Anna van Burenplein	2015	8.046	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
6391	BR Haga	DSO	19	6e. Bestemmingsreserve (project)	middelen voor de ontwikkeling van HAGA (reserve is gevormd n.a.v. IpSO 2012)	2014	13.700	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
2419	Res. a binckhorst	DSO	19	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Dekking exploitatiesaldi en kapitaallasten strategische aankopen Binckhorst	onbeperkt	onbeperkt	2001	Separat raadsvoorstel (rv 342 / 2001)	91388	-	
6315	Res. Vaangedexploitatie	DSO	19	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Verrekening exploitatiesaldi van het strategisch bezit (MVA-B)	onbeperkt	onbeperkt	2007	Concembericht 2007	149025	-	
6316	Reserve Strategische aankopen Structuurvisie	DSO	19	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Dekking van exploitatiesaldi (incl. kapitaallasten) strategische verwervingen ihkv masterplannen	2017	30.000	2007	Concembericht 2007	149025	-	
7302	BR Faciliteren en stimuleren private initiatieven Binckhorst	DSO	19	6e. Bestemmingsreserve (project)	Bij de behandeling van het raadsvoorstel gebiedsaankoop Binckhorst (RIS 181877) heeft de raad een motie aangenomen (RIS 182154) waarin verzocht wordt om € 2 mln. beschikbaar te stellen uit de Reserve Grote Projecten Masterplan Binckhorst voor ondersteuning van particuliere initiatieven die bijdragen aan de organische ontwikkeling van de Binckhorst. In de afdoening van de motie (RIS 248013) is aangegeven dat dit budget wordt overgeheveld uit de reserve Grote Projecten en dat hiervoor een aparte bestemmingsreserve wordt ingesteld bij het programma Stedelijke ontwikkeling en Gebiedsontwikkeling, aangezien dit een meerjarig budget is. Voorgesteld wordt om € 2 mln. over te hevelen uit de Reserve Grote Projecten Masterplan Binckhorst fase 1 naar een nieuw in te stellen bestemmingsreserve Faciliteren en stimuleren private initiatieven Binckhorst.	2014	2.000	2012	Programmabegroting 2013-2016			
6378	BR Kredietcrisis (050.0.13)	DSO	19	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Financiële afwikkeling van de kredietcrisismaatregelen openbare ruimte: Herinrichting Vijverzicht, Sint Jacobskerk, Bezuidenhout-West, Winkelcentrum Ypenburg, Catharinaland, Bezuidenhout-Midden, Valkenboskade, Duindorp/Naroui, Blauwe Pannenbuurt, Conradskade e.o., Archimedesstraat, Vogelwijk 2e fase, Bezuidenhout-Oost, Laak.	2012	2.717	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	Programmabegroting 2012-2015	
6396	BR Stedelijke Ontwikkeling (p19/810)	DSO	19	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	De financiering en/of subsidiëring van activiteiten in het kader van de stedelijke ontwikkeling voortkomend uit de besluitvorming in de raad over het IPSo.	onbeperkt	onbeperkt	2011	Separat raadsvoorstel (rv 159 / 2011)	181793	-	ntb
6397	BR Stedelijke Ontwikkeling (p19/821)	DSO	19	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	De financiering en/of subsidiëring van activiteiten in het kader van de stedelijke ontwikkeling voortkomend uit de besluitvorming in de raad over het IPSo.	onbeperkt	onbeperkt	2011	Separat raadsvoorstel (rv 159 / 2011)	181793	-	ntb
6398	BR Stedelijke Ontwikkeling (p19/830)	DSO	19	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	De financiering en/of subsidiëring van activiteiten in het kader van de stedelijke ontwikkeling voortkomend uit de besluitvorming in de raad over het IPSo.	onbeperkt	onbeperkt	2011	Separat raadsvoorstel (rv 159 / 2011)	181793	-	ntb
20 - Milieu & Duurzaamheid												
3274	Reserve Bodem	DSB	20	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	De gemeente Den Haag ontvangt van het rijk ISV middelen ten behoeve van lucht, bodem en geluid. Met ingang van 2011 zijn deze middelen niet meer verstrekt als doeluitkering maar onderdeel geworden van het gemeentefonds. Deze middelen (voor bodem) wordt verstrekt om in de komende jaren (5) taken op het gebied van bodemsanering uit te voeren. De uitvoering van deze activiteiten hebben niet dezelfde ritme als het verkrijgen van de middelen en lopen niet evenredig. Om alle activiteiten uit te voeren is de reserve bodem ingesteld. Zodoende zijn de komende jaren de benodigde activiteiten gedekt.	2015	5.000	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
3247	Reserve Geluid	DSB	20	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	De gemeente Den Haag ontvangt van het rijk ISV middelen ten behoeve van lucht, bodem en geluid. Met ingang van 2011 zijn deze middelen niet meer verstrekt als doeluitkering maar onderdeel geworden van het gemeentefonds. Deze middelen (voor geluid) wordt verstrekt om in de komende jaren (5) taken op het gebied van bodemsanering uit te voeren. De uitvoering van deze activiteiten hebben niet dezelfde ritme als het verkrijgen van de middelen en lopen niet evenredig. Om alle activiteiten uit te voeren is de reserve geluid ingesteld. Zodoende zijn de komende jaren de benodigde activiteiten gedekt.	2015	1.000	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
3246	Reserve Omgevingsdienst Haaglanden	DSB	20	6e. Bestemmingsreserve (project)	In 2009 is door het Rijk, IPO en de VNG afgesproken dat in 2012 een landelijk dekkend systeem van Regionale Uitvoeringsdiensten operationeel is waar de uitvoeringstaken op het gebied van de VROM-regelgeving zijn ondergebracht. Het College van B&W heeft in de begrotingretraiete 2011 d.d 2 juli 2010, besloten voor de financiering van het aandeel van Den Haag in de projectkosten een budget van € 700.000 beschikbaar te stellen. Als gevolg van een inmiddels gewijzigde planning start de nieuwe ODH niet meer op 1 januari 2012 maar naar verwachting pas eind 2012 cq begin 2013. Derhalve is het fractiekostenbudget € 700.000 gedoteerd aan de reserve ODH.	2013	700	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
3268	Reserve Vulpunt voor aardgas en NaturalHy	DSB	20	6e. Bestemmingsreserve (project)	Samenwerking met HTM. Realisatie vulpunt NaturalHy vertraagd door voorbereidingstijd en datum gunning.	2013	500	2007	Concembericht 2007	149025	2e Gebundeld RV 2009	168705
3281	Reserve Milieuprojectenpot	DSB	20	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Aanvullend uit programmabegroting 2009-2012 ter realisering van milieuprojecten in de stad	2012	700	2007	Programmabegroting 2008-2011	148667	-	
3283	Reserve SLOK	DSB	20	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	De doelstelling van de reserve is lasten te dekken in het kader van de SLOK	2013	768	2009	Concembericht 2009	167217	-	
3294	Reserve luchtkwaliteit	DSB	20	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Aanwending luchtkwaliteit	2015	6.000	2007	Concembericht 2007	149025	Programmabegroting 2012-2015	
21 - Citymarketing en internationale stad												
3029	BR Wervingsfonds 3273	BSD	21	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Het verwerven en behouden van instellingen en bedrijven met een strategisch belang voor de Haagse marktpositie (rv 305 van 1987). Bij rv 141 van 1996 zijn de speerpunten voor het gemeentelijk relatiebeheer en acquisitiebeleid geformuleerd en in rv 48 van 1999 zijn de mandaatregels aangepast. Uit deze bestemmingsreserve wordt een meerjarig wervingsprogramma gedekt. In het kader van dit programma zijn verplichtingen aangegaan die lopen t/m 2010. Jaarlijks wordt € 590 aan het Wervingsfonds toegevoegd.	onbeperkt	onbeperkt	1997	Separat raadsvoorstel (rv 192 / 1997)	20117	-	
6400	BR Institute of Global Justice	BSD	21	6e. Bestemmingsreserve (project)	Oprichting van het Institute for Global Justice	2013	2.000	2009	Programmabegroting 2010-2013	166299	Programmabegroting 2012-2015	ntb
6401	BR Europa Direct Centrum	BSD	21	6e. Bestemmingsreserve (project)	Door het college is besloten vanuit het Cofinancieringsfonds € 0,2 mln. (€ 0,05 mln. per jaar voor de jaren 2009-2012) beschikbaar te stellen voor het Europa Direct Centrum. Voorgesteld wordt een reserve te openen.	2012	200	2009	Concembericht 2009	167217	-	
6351	BR Citymarketing	DSO	21	6e. Bestemmingsreserve (project)	Inzet voor activiteiten gericht op de uitvoering van de Citymarketing visie 2011-2015 en Marketing Haagse Binnenstad. Daarnaast wordt een lector aan de Haagse Hogeschool en een ambtenaar voor het promoten van Den Haag als locatie van films bekostigd uit deze reserve.	2013	2.000	2008	Jaarrekening 2007	156285	Programmabegroting 2012-2015	ntb
6381	BR Kredietcrisis (050.0.25)	DSO	21	6d. Bestemmingsreserve (dienst uitvoering)	Naamswijziging Rotterdam-the Hague Airport	2012	1.000	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	Programmabegroting 2012-2015	

Res.nr.	Omschrijving	Dienst	Progr	Categorie	Doel	Eindjaar	Max. hoogte (in dzt)	Instellings-jaar	Ingesteld bij	RIS-nr.	Laatste gewijzigd bij	RIS-nr.
21 - Citymarketing en internationale stad												
7300	BR Co-financiering Kansen voor West Evenementen	DSO	21	6e. Bestemmingsreserve (project)	Het project Duurzame Evenementen Lokaties. De looptijd van het project is van 1-1-2012 t/m 31-12-2013. Aan het einde van het project wordt afgerekend met Kansen voor West. In het raadvorstel inzake evenementen in Den Haag (RIS 180583) is besloten hiervoor cofinanciering beschikbaar te stellen. Dit is alleen in de begroting niet verwerkt. Daarom hierbij alsnog het voorstel om € 0,640 mln. te doteren aan een nieuw te openen projectreserve Cofinanciering Kansen voor West Evenementen. Deze reserve heeft als doelstelling het financieren van kansen voor west projecten gericht op duurzame evenementen lokaties.	2012	640	2014	Jaarrekening 2011			
22 - Financiën												
3000	Algemene reserve gemeente Den Haag	CT	22	1. Algemene reserve		onbeperkt	onbeperkt	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	-	
3473	Reserve Activa/financiering	CT	22	5. Activa-financiering	Dekking incidentele kapitaallasten agv investeringen	onbeperkt	onbeperkt	2009	Jaarrekening 2009	172736	-	
3476	BR Activa/financiering Ambu Waldorppstraat	CT	22	5. Activa-financiering	Dekking incidentele kapitaallasten agv investeringen	2010	4.800	2010	Separat raadvorstel (rv 161 / 2010)	177026	-	
3450	Reserve Financiering	CT	22	6b. Bestemmingsreserve (systeemreserve risico)	De reserve is ingesteld bij het beleidsprogramma 1998-2002. Doel van deze reserve is het afdekken van financiële risico's in de toekomst; het opvangen van boetes bij vervroegde aflossingen van opgenomen geldleningen alsmede het verlagen van de onslagrente. De reserve financiering zal worden opgebouwd met de bij de jaarrekening gerealiseerde voordelen in de gemeentelijke financiering.	onbeperkt	20.000	1998	Beleidsprogramma 1998-2002	21690	-	
3451	BR Personeelshypotheekportefeuille	CT	22	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Ter dekking rentederving personeels hyp van de GKB	2012	2.000	2002	Separat raadvorstel (rv 66 / 2002)	94588	-	
3452	BR Openbaar Vervoer HTM	CT	22	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Opvangen risico's in de bedrijfsvoering HTM en ter dekking van mogelijke (onderzoeks)kosten die de gemeente moet maken in het kader van de aanbesteding van de vervoersconcessie.	2014	6.000	1997	Separat raadvorstel (rv 172 / 1997)	20092	Programmabegroting 2012-2015	
3471	BR Deelneming Haagse Hitte	CT	22	6f. Bestemmingsreserve (overig)	De reserve dient ter dekking van de rentekosten van de deelneming Aardwarmte Den Haag v.o.f. De rentekosten starten in 2009 waarna de deelneming volgens planning zal renderen vanaf 2014. De rentekosten tussen 2009 en 2014 bedragen € 0,352 mln. en worden in de reserve gestort.	2013	400	2009	2e Gebundeld RV 2009	168705	Programmabegroting 2012-2015	
3478	BR Activa/financiering Archeologie	CT	22	5. Activa-financiering	Dekking kapitaallasten van dat deel van de inrichting van de tempel op de nieuwe locatie waar Archeologie wordt gehuisvest.	2025	400	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
3479	BR Voorfinancieringsrente Sportcampus Zuidpark	CT	22	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Dekking van de voorfinancieringsrente tot het moment van activering	2014	4.500	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
3480	BR Activa/financiering parkeergarage Nieuwsluisstraat	CT	22	5. Activa-financiering	In 2012 wordt in het kader van het project P2500 een tijdelijke parkeergarage aangelegd aan de Nieuwsluisstraat voor de duur van vijf jaar om de parkeerdruk daar te verlagen. Na vijf jaar verkoopt de gemeente de parkeergarage. Deze investering heeft economisch nut en moet worden geactiveerd. Ter dekking van de kapitaallasten opent de gemeente een nieuwe reserve Activa/financiering parkeergarage Nieuwsluisstraat. Dienst Stadsbeheer heeft voor de aanleg van deze parkeergarage incidentele middelen beschikbaar en hevelt € 2,3 mln. over naar deze nieuwe reserve. De investering vindt in 2012 plaats en genereert vanaf 2013 kapitaallasten. De kapitaallasten vanaf 2013 worden door de dienst Stadsbeheer verantwoord. De Centrale Treasury zorgt voor dekking in de vorm van een onttrekking uit reserve Activa/financiering en rentebaten product Activa/financiering. De afschrijvings- en rentelasten vanaf 2013 worden uit deze reserve gedekt. Voorgesteld wordt in te stemmen met de instelling van een nieuwe reserve Activa/financiering parkeergarage Nieuwsluisstraat en de daarbij behorende begrotingswijzigingen.	2017	2.300	2012	Programmabegroting 2013-2016			
3574	Bestemmingsreserve OZB	DPZ	22	4. (Tarief)egalisatie-reserve	Het doel van de egaliseringsreserve OZB is om schommelingen in de opbrengst van de OZB, veroorzaakt door exogene factoren, te kunnen opvangen. De opbrengst van de OZB op eigenaren en op gebruikers kan door de werkelijkheid en/of door niet voorziene (economische) ontwikkelingen enigszins fluctueren en daardoor afwijken van de begroting.	onbeperkt	3.000	2011	Programmabegroting 2012-2015	181195		
3010	Dienstcompensatiereserve GAD	GAD	22	2. Dienstcompensatie-reserve	Een nadelig of voordelig dienstresultaat wordt verrekend met deze reserve.	onbeperkt	1.000	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	-	
23 - Overige beleidsvoornemens												
3465	BR Kapitaallasten	CT	23	6a. Bestemmingsreserve (systeemreserve fonds)	Reserve ten behoeve van dekking van kapitaallasten van alle investeringen die in het meerjarig investeringsplan zijn opgenomen (bijv. herfasering investeringen of dekking uit incidentele middelen).	onbeperkt	onbeperkt	2008	Concernbericht 2008	157856	-	
3456	BR Grote Projecten	CT	23	6c. Bestemmingsreserve (gemeentebreed uitvoering)	In de begroting 2008 is een overzicht van "grote projecten" opgenomen met een tijdshorizon van ongeveer 10 jaar. Voor deze projecten moet de komende jaren, te beginnen in 2007, zodanig worden gespaard dat hieraan uitvoering kan worden gegeven. Voeding van deze reserve vindt plaats door in de komende jaren extra inkomsten c.q. toekomstige voordelen te doteren.	2016	onbeperkt	2007	Programmabegroting 2008-2011	148667	-	
3461	BR Co-financiering	CT	23	6c. Bestemmingsreserve (gemeentebreed uitvoering)	Co-financiering ter voorkoming op mislopen Europese en nationale subsidies. In het Concernbericht 2008 is de doelstelling van deze reserve vermeld. Niet alleen Europese subsidies maar ook nationale subsidies komen in aanmerking voor co-financiering. Bij de verduiming bij het Concernbericht 2008 is niet aangegeven dat co-financiering ook geldt voor gemeentelijke samenwerkingsprojecten waarvan derden de trekker kunnen zijn. Voorgesteld wordt om de doelstelling van deze reserve toe te voegen dat co-financiering ook geldt voor gemeentelijke samenwerkingsprojecten waarvan derden de trekker kunnen zijn.	onbeperkt	onbeperkt	2005	Concernbericht 2005	131756	Programmabegroting 2012-2015	167217
3463	BR Krachtwijken	CT	23	6c. Bestemmingsreserve (gemeentebreed uitvoering)	Deze reserve is ingesteld voor 10 jaar om de beschikbare middelen gedurende de convenantperiode 2008 - 2017 te kunnen inzetten. De reserve krachtwijken is ingesteld met als doelstelling financiering van de kosten van de business cases. Ook andere kosten worden gemaakt voor de krachtwijken, zoals de kosten van het kernteam krachtwijken voor flankerende maatregelen, ondersteuningskosten van casemanagers, en dergelijke. Voorgesteld wordt de doelstelling van de reserve te wijzigen in financiering van alle kosten die een relatie hebben met de krachtwijken.	2017	onbeperkt	2009	Concernbericht 2009	167217	Concernbericht 2009	167217
3472	Reserve Digitalisering	CT	23	6c. Bestemmingsreserve (gemeentebreed uitvoering)	Bestemd ter dekking van alle kosten samenhangend met de digitalisering van gemeentekantoor Leyweg.	2012	3.300	2009	Jaarrekening 2009	172736	Programmabegroting 2012-2015	
3464	BR Te verdelen middelen Begroting 2009 - 2012	CT	23	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Ten behoeve van de gefaseerde inzet van incidentele nieuw beleids-middelen	2012	60.000	2008	Programmabegroting 2009-2012	157458	-	
3474	Reserve Te verdelen middelen begroting 2011 - 2014	CT	23	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Ten behoeve van de gefaseerde inzet van incidentele nieuw beleids-middelen	2015	100.000	2010	Concernbericht 2010	175466	Programmabegroting 2012-2015	ntb
3475	BR Friciekosten	CT	23	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Dekking frictiekosten	2014	50.000	2010	Separat raadvorstel (rv 172 / 1997)	176694	Programmabegroting 2012-2015	

Res.nr.	Omschrijving	Dienst	Progr	Categorie	Doel	Eindjaar	Max. hoogte (in dsd)	Instellings-jaar	Ingesteld bij	RIS-nr.	Laatste gewijzigd bij	RIS-nr.
23 - Overige beleidsvoornemens												
3469	BR Den Haag Internationale Stad	CT	23	6c. Bestemmingsreserve (gemeentebreed uitvoering)	Het waarmaken van de afgesproken ambities op het gebied van internationale stad van recht, vrede en veiligheid.	Onbeperkt	7.608	2011	Programma-begroting 2012-2015	181195		
3481	BR Te verdelen middelen begroting 2013 - 2016	CT	22	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Om de beschikbare middelen voor nieuw beleid en herfasering taakmutaties gemeentefonds in de begroting 2013-2016 over de jaarschijven te kunnen inzetten, is een reserve noodzakelijk. De reserve wordt voor vijf jaar ingesteld. De middelen komen uit het nieuwe beleid dat voor de jaarschijven 2013 - 2016 is vastgesteld in de begroting. Voorgesteld wordt in te stemmen met de instelling van een nieuwe reserve Te verdelen middelen begroting 2013-2016 en de daarbij behorende begrotingswijzigingen.	2016	130.000	2012	Programma-begroting 2013-2016			
3470	BR Te verdelen middelen begroting 2012 - 2015	CT	23	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Inzetten van middelen voor nieuw beleid in de begroting 2012-2015 in verschillende jaarschijven.	2015	97.000	2011	Programma-begroting 2012-2015	181195		
24 - Interne dienstverlening												
3010	Dienstcompensatie-reserve IDC	IDC	24	2 Dienstcompensatie-reserve	Een nadelig of voordelig dienstresultaat wordt verrekend met deze reserve.	onbeperkt	2.000	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.		
3222	Best. reserve Tar. Verzekeringen	IDC	24	4. (Tarief)egalitatie-reserve	Opvangen van tussentijdse schommelingen in tarifiering van de IDC Tarieven	onbeperkt	5.000	2008	Concernbericht 2008	157856	2e Gebundeld RV 2009	168705
3305	Best. reserve Leyweg	IDC	24	6c. Bestemmingsreserve (project)	Afdekken van de onrendabele top van het plan Gemeentekantoor Leyweg, zie ook reserve 3325	2016	7.100	2005	Concernbericht 2005	131756	Gebundeld RV 2008	159481
3325	BR Leyweg per 1-1-2012	IDC	24	6c. Bestemmingsreserve (project)	Afdekken van de onrendabele top van het plan Gemeentekantoor Leyweg, zie ook reserve 3305	2016	7.100	2011	Programma-begroting 2012-2015	181195		
3300	Bestemm.res. Coll. Huisv.	IDC	24	4. (Tarief)egalitatie-reserve	Bij het beheer van de panden van de gemeente is een verkenstructuur met de diensten afgesproken die er in voorziet dat de collectieve kosten door middel van een tarief en een egalitatie-rekening kostendekkend worden doorberekend.	onbeperkt	3.000	2004	Concernbericht 2004	116806	-	
3302	Bestemm.res. Assurantie	IDC	24	6f. Bestemmingsreserve (overig)	Bedoeld om risico's af te dekken als gevolg van een hoog eigen risico op verzekeringspolissen en voor het afdekken van schade van niet verzekerde evenementen tot een bedrag van € 0,1 mln.	onbeperkt	5.400	2004	Concernbericht 2004	116806	-	
3318	Egalitatie-reserve Basiswerkplekken	IDC	24	4. (Tarief)egalitatie-reserve	Het Intern Diensten Centrum splitst haar leveringen in de begroting in basiswerkplekken en plusproducten. Daarom is het noodzakelijk ook de twee egalitatie-reserves, die betrekking hebben op de basiswerkplekken, samen te voegen. Het betreft de egalitatie-reserve Collectieve huisvesting en de egalitatie-reserve Tarieven verzekeringen. Beide reserves dienen voor het opvangen van schommelingen bij de doorberekening van tarieven. Voorgesteld wordt in te stemmen met een nieuwe egalitatie-reserve Basiswerkplekken ter vervanging van de twee bestaande egalitatie-reserves Collectieve huisvesting en de Tarieven verzekeringen. De aanwezige saldi van de oude reserves worden overgeboekt naar de nieuwe reserve. De nieuwe egalitatie-reserve Basiswerkplekken dient om voor- en nadelige verschillen in de jaarlijkse exploitatie op te vangen.	onbeperkt	5.000	2012	Programma-begroting 2013-2016			

Bijlage 4 Voorzieningen gemeentelijke middelen

Dienst	Omschrijving voorziening	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2016
01 - Gemeenteraad																						
ROR	Voorziening wachtgeld Raadsleden	12		12		-				-				-				-			-	
ROR	Voorziening wachtgeld Ombudsman	401		83		318		84		234		86		148		88		60		60	-	
		413	-	95	-	318	-	84	-	234	-	86	-	148	-	88	-	60	-	60	-	
02 - College & bestuur																						
BSD	Voorzienig wachtgeld wethouders	417		235		182		112		70		50		20		3		17		3	14	
BSD	Voorziening FPU/ Senioren	121		71		50		37		13		12		1		1		-		-	-	
BSD	Voorziening WAO	703		56		647		57		590		59		531		60		471		61	410	
BSD	Voorziening niet-actieven	328		139		189		98		91		59		32		32		-		-	-	
BSD	Voorziening Meavita	183		83		100		83		17		17		-		-		-		-	-	
		1.752	-	584	-	1.168	-	387	-	781	-	197	-	584	-	96	-	488	-	64	-	424
03 - Dienstverlening en Stadsdelen																						
DPZ	Voorziening Spaarverlof DBZ					-				-				-				-			-	
DPZ	Voorziening Wachtgeld	319		52		267		50		217		50		167		-		167		50	117	
		319	-	52	-	267	-	50	-	217	-	50	-	167	-	-	-	167	-	50	-	117
04 - Openbare orde en Veiligheid																						
BSD	Voorziening Overgangsregeling FLO	4.007	2.390	3.127		3.270	2.390	3.036		2.624	2.390	3.111		1.903	2.390	3.142		1.151	2.390	2.123	1.418	
		4.007	2.390	3.127	-	3.270	2.390	3.036	-	2.624	2.390	3.111	-	1.903	2.390	3.142	-	1.151	2.390	2.123	-	1.418
05 - Cultuur																						
OCW	Voorz. Ond. acc. voor kunstbeoefening (Koorhuis)	531	92	154		469	92	267		294	92	13		373	92	93		372	92	43	421	
OCW	Legaat dr Muller (beeldende kunst)	34	1			35	1			36	1			37	1			38	1		39	
OCW	Fonds Kunstopdrachten BK	239		85		154				154				154				154			154	
OCW	Voorziening Onderhoud kunstwerken	452	320	699		73	327	327		73	327	327		73	327	327		73	327	327	73	
OCW	Voorziening Kunst in het Haagse deel van Ypenburg	396		50		346		346		-				-				-			-	
OCW	Voorziening cultuurpanden	95		75		20		20		-				-				-			-	
OCW	Voorziening Onderhoudsmiddelen Nieuwe Kerk	674	30			704	30			734	30			764	30			794	30		824	
OCW	Voorziening Onderhoud cultuuraccommodaties	2.720	1.673	1.645		2.748	1.673	1.645		2.776	1.673	2.016		2.433	1.673	2.119		1.987	1.673	1.560	2.100	
OCW	Voorziening Zcala	363		70		293		70		223				223				223			223	
OCW	Voorziening opzet kunstenplan	342	60	225		177	50	75		152	50			202	50			252	50		302	
OCW	Voorziening Onderhoud Musea	971	634	863		742	634	245		1.131	634	323		1.442	634	449		1.627	634	535	1.726	
		6.817	2.810	3.866	-	5.761	2.807	2.995	-	5.573	2.807	2.679	-	5.701	2.807	2.988	-	5.520	2.807	2.465	-	5.862
06 - Onderwijs																						
DOB	Voorziening FPU/senioren	105		70		35		30		5		5		-				-			-	
OCW	Voorziening Doorvergoeding bijz. onderwijs	785				785		785		-				-				-			-	
OCW	Voorziening kinderopvang	150				150				150		150		-				-			-	
		1.040	-	70	-	970	-	815	-	155	-	155	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Dienst	Omschrijving voorziening	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2016
08 - Werk en inkomen																						
HGR	Voorziening FPU/senioren	85	80	165		-		-		-		-		-		-		-		-		
HGR	Voorziening Wachtgeld	138		138		-		-		-		-		-		-		-		-		
SZW	Voorziening Reorganisatie	8.910	2.829	1.970		9.769		1.431		8.338		48		8.290				8.290				8.290
SZW	Voorziening FPU/senioren	169	60	195		34	60	68		26		18		8				8				8
		9.302	2.969	2.468	-	9.803	60	1.499	-	8.364	-	66	-	8.298	-	-	-	8.298	-	-	-	8.298
11 - Leefomgeving																						
DSB	Voorziening reorganisatie	2.226		428		1.798		970		828		284		544		284		260		260		-
DSB	Voorziening WAO	1.793		182		1.611		182		1.429		182		1.247		174		1.073		150		923
DSB	Voorziening Wachtgeld	1.476		1.227		249		163		86		30		56				56		20		36
DSB	Voorziening FPU	558	250	500		308		200		108		70		38		38		-		-		-
		6.053	250	2.337	-	3.966	-	1.515	-	2.451	-	566	-	1.885	-	496	-	1.389	-	430	-	959
13 - Sport																						
OCW	Voorziening Gebruikersonderhoud sportacc.	2.068	3.145	3.255		1.958	3.108	3.243		1.823	2.994	3.174		1.643	2.994	2.684		1.953	2.994	2.632		2.315
OCW	Voorziening onderhoud zwembaden	272	463	621		114	460	457		117	452	416		153	452	380		225	452	290		387
OCW	Voorziening onderhoud sporthallen	1.055	694	1.008		741	682	722		701	645	738		608	645	893		360	645	965		40
OCW	Voorziening onderhoud sportzalen	207	18	60		165	17	13		169	16	9		176	16	28		164	16	23		157
OCW	Voorziening Onderhoud Buitensportaccommodaties	3.106	3.195	4.288		2.013	3.155	3.534		1.634	3.038	3.300		1.372	3.038	3.800		610	3.038	3.600		48
OCW	VG sportterreinen	160				160				160				160				160				160
OCW	Voorziening Onderhoud Buitensportaccommodaties uitvoering	410	233	260		383	230	240		373	221	320		274	221	280		215	221	190		246
OCW	Voorziening Onderhoud ADO stadion	703	349	274		778	345	242		881	331	252		960	331	283		1.008	331	251		1.088
		7.981	8.097	9.766	-	6.312	7.997	8.451	-	5.858	7.697	8.209	-	5.346	7.697	8.348	-	4.695	7.697	7.951	-	4.441
15 - Maatschappelijke ondersteuning																						
OCW	Voorziening BCF gezinscoaches	801		300		501				501		501		-				-				-
OCW	Voorziening Onderhoud Welzijnsaccommodaties	4.874	3.500	4.652		3.722	3.500	2.746		4.476	3.500	2.436		5.540	3.500	2.912		6.128	3.500	2.290		7.338
OCW	Voorziening Dienstvoertuigen	108		108		-				-				-				-				-
OCW	Voorziening niet-actieven	803		245		558		245		313		220		93		80		13		13		-
OCW	Voorziening FPU/senioren	260	31	165		126		88		38		30		8		8		-		-		-
OCW	Voorziening WAO	2.706	151	238		2.619	151	323		2.447	151	323		2.275	151	294		2.132	151	198		2.085
		9.552	3.682	5.708	-	7.526	3.651	3.402	-	7.775	3.651	3.510	-	7.916	3.651	3.294	-	8.273	3.651	2.501	-	9.423
16 - Volksgezondheid en Zorg																						
OCW	Voorziening Ambulancedienst	7.562				7.562				7.562				7.562				7.562				7.562
OCW	Voorziening vg onderhoud gebouwen ambulancedienst	133	65	20		178	65	40		203	65	40		228	65	40		253	65	50		268
OCW	Voorziening gerechtelijke procedures	215		215		-				-				-				-		-		-
OCW	Schenking Bevolkingsonderzoek	91		91		-				-				-				-		-		-
OCW	Voorziening huisvesting GGD	600		600		-				-				-				-		-		-
		8.601	65	926	-	7.740	65	40	-	7.765	65	40	-	7.790	65	40	-	7.815	65	50	-	7.836

Dienst	Omschrijving voorziening	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2016
19 - Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling																						
DSO	Voorziening Reorganisatie	7.100				7.100				7.100				7.100				7.100				7.100
DSO	Voorziening WIA	379		49		330		46		284		39		245		39		206		39		167
DSO	Voorziening FPU/senioren	268		110		158		43		115		33		82		2		80		80		-
DSO	Voorziening Negatieve lopende plannen Meerjaren Programma Grondbedrijf (MPG)	89.495	24.425			113.920	11.573			125.493				125.493				125.493				125.493
DSO	Voorziening negatieve plannen Harnaschpolder	6.015				6.015				6.015				6.015				6.015				6.015
DSO	Voorziening Risico's Grondexploitatie	1.300	1.300			-				-				-				-				-
DSO	Voorziening Plankaderwijzigingen Grondexploitatie	14.297				14.297				14.297				14.297				14.297				14.297
DSO	Voorziening Risico's Harnaschpolder	6.419				6.419				6.419				6.419				6.419				6.419
		125.273	23.125	159	-	148.239	11.573	89	-	159.723	-	72	-	159.651	-	41	-	159.610	-	119	-	159.491
22 - Financiën																						
CTR	Voorziening deelneming Aardwarmte	2.048				2.048				2.048				2.048				2.048				2.048
CTR	Voorziening Gegarandeerde geldleningen	12.664			1.037	11.627				11.627				11.627				11.627				11.627
GAD	Voorziening FPU/senioren	8		7		1		1		-				-				-				-
		14.720	-	7	1.037	13.676	-	1	-	13.675	-	-	-	13.675	-	-	-	13.675	-	-	-	13.675
24 - Interne dienstverlening																						
IDC	Voorziening FPU/senioren	141	18	119		40		31		9		7		2		2		-				-
IDC	Voorziening svg-fonds	91	4	1		94	4	1		97	4	1		100	4	1		103	4	1		106
IDC	Voorziening WIA	234		33	73	128		32		96		32		64		32		32		32		-
IDC	Voorziening Reorganisatie/ WW	1.883	10	373		1.520		690		830		499		331		276		55		55		-
		2.349	32	526	73	1.782	4	754	-	1.032	4	539	-	497	4	311	-	190	4	88	-	106
		198.179	43.420	29.691	1.110	210.798	28.547	23.118	-	216.227	16.614	19.280	-	213.561	16.614	18.844	-	211.331	16.614	15.901	-	212.044

Bijlage 5 Voorzieningen met middelen van derden

Dienst	Omschrijving voorziening	Saldo per 31-12-2011	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2012	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2013	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2014	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2015	Dotaties	Beste- dingen	Vrijval	Saldo per 31-12-2016
06 - Onderwijs																						
DOB	Voorziening subsidies derden	57				57				57				57				57				57
		57	-	-	-	57	-	-	-	57	-	-	-	57	-	-	-	57	-	-	-	57
11 - Leefomgeving																						
DSB	Egalisatievoorziening Leges Opbrekvergunningen	1.195		95		1.100		95		1.005		95		910		95		815		95		720
DSB	Voorziening Ockenburgh	166				166				166				166				166				166
DSB	Voorziening Zandsuppletie	250				250				250				250				250				250
DSB	Egalisatievoorziening afvalstoffenheffing	17.013	56.604	58.666		14.951	58.003	59.733		13.221	58.045	60.996		10.270	58.089	61.866		6.493	58.133	59.872		4.754
DSB	Egalisatievoorziening riolering	-	29.793	29.793		-	30.809	30.809		-	30.809	30.809		-	30.809	30.809		-	30.809	30.809		-
DSB	Voorziening Graven (incl. Ragay)	4.140	1.972	2.135		3.977	2.032	2.102		3.907	2.032	2.059		3.880	2.032	2.059		3.853	2.032	2.059		3.826
DSB	Voorziening Spaarverlof DSB	-				-				-				-				-				-
		22.764	88.369	90.689	-	20.444	90.844	92.739	-	18.549	90.886	93.959	-	15.476	90.930	94.829	-	11.577	90.974	92.835	-	9.716
17 - Verkeer																						
DSB	Voorziening Parkeren	505				505				505				505				505				505
		505	-	-	-	505	-	-	-	505	-	-	-	505	-	-	-	505	-	-	-	505
19 - Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling																						
DSO	Voorziening Bouwleges	1.146	16.406	18.236		2.976	18.197	17.443		2.222	19.231	17.009		-	19.231	17.009		-	19.231	17.009		-
DSO	Voorziening Eneco Afskoop Claims	1.516		500		1.016		500		516		516		-	19.231	17.009		2.222	19.231	17.009		4.444
		370	16.406	18.736	-	1.960	18.197	17.943	-	1.706	19.231	17.525	-	-	19.231	17.009	-	2.222	19.231	17.009	-	4.444
22 - Financiën																						
CTR	Voorziening Sirtema van Grovestin	17				17				17				17				17				17
		17	-	-	-	17	-	-	-	17	-	-	-	17	-	-	-	17	-	-	-	17
		23.713	104.775	109.425	-	19.063	109.041	110.682	-	17.422	110.117	111.484	-	16.055	110.161	111.838	-	14.378	110.205	109.844	-	14.739

Bijlage 6 Meerjarig Investeringsplan 2012-2018

			Investeringen 2012-2018
02 - College & bestuur			
CIS Bedrijfsvoering ERP +	BSD		5.019
Overig	BSD		3.165
			8.184
03 - Dienstverlening en Stadsdelen			
CIS E-loket/ www.denhaag.nl	DPZ		2.805
Key2BZ	DPZ		3.110
Overig	DPZ		4.422
			10.337
05 - Cultuur			
Spuiforum	OCW		181.100
Overig	OCW		3.027
			184.127
06 - Onderwijs			
Onderwijshuisvesting Activiteiten en projecten stedelijk onderwijsbeleid	OCW		93.543
Onderwijshuisvesting Bijzonder basisonderwijs	OCW		45.139
Onderwijshuisvesting Bijzonder voortgezet onderwijs	OCW		32.604
Onderwijshuisvesting Bijzonder voortgezet speciaal onderwijs	OCW		3.380
Onderwijshuisvesting Openbaar basisonderwijs	OCW		15.350
Onderwijshuisvesting Openbaar voortgezet onderwijs	OCW		7.038
Overig	OCW/DOB		2.161
			199.215
10 - Jeugd			
Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG). Diamanthorst	OCW		3.500
Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG). Haveltestraat	OCW		3.500
Speelvoorzieningen	DSB		6.979
			13.979
11 - Leefomgeving			
Afvalverwijdering	DSB		8.653
Bruggen, viaducten en tunnels	DSB		17.110
Zeehavens	DSB		5.409
Haagse Markt	DSB		4.550
Overig	DSB		2.105
			37.827
13 - Sport			
Appartementsrecht C Forepark	OCW		3.300
Leidschenveen/Ypenburg	OCW		12.868
Sportkwadrant Zuiderpark	OCW		43.027
Overig	OCW		2.975
			62.170
15 - Welzijn			
Buitenschoolse opvang	OCW		15.956
Pand Kesslerstichting	OCW		5.769
Overig	OCW		6.130
			27.855

			Investeringsen 2012-2018
16 - Volksgezondheid en Zorg			
Overig	OCW		2.483
			2.483
17 - Verkeer			
Trekvljettracé (Rotterdamsebaan)	DSB		61.250
Verkeer en milieunormering	DSB		38.369
Verkeerscirculatieplan (VCP)	DSB		31.358
Haags Startstation Erasmuslijn (HSE)	DSB		20.250
Netwerk Randstadrail	DSB		17.550
Meerjarenplan Fiets	DSB		10.218
Boulevard Scheveningen	DSB		10.097
Verkeersplan	DSB		8.420
Attractieve Haagse binnenstad	DSB		7.619
Meerjarenplan Fiets 2011-2014	DSB		7.576
Hubertustunnel	DSB		3.500
Verkeersveiligheidsplan	DSB		2.944
Overig	DSB		10.776
			229.927
19 - Ruimtelijke ordening en gebiedsontwikkeling			
CIS Stelsel	DSO		2.840
			2.840
20 - Milieu & Duurzaamheid			
Luchtkwaliteit	DSB		13.910
			13.910
22 - Financiën			
Nieuw belastingsysteem	DPZ		4.300
			4.300
24 - Interne dienstverlening			
Diverse investeringen installaties	IDC		4.822
Vervangingen/revisies installaties Spui	IDC		3.600
Extra krediet Leyweg	IDC		3.454
Leyweg, afbouw (IDC)	IDC		2.816
Overig	IDC		6.506
			21.198
Totale investeringen 2012-2018			818.352

Bijlage 7 Afkortingen

AIDS	Acquired immune deficiency syndrome
AMW	Algemeen Maatschappelijk Werk
APV	Algemene Plaatselijke Verordening
ASIS	American Society for Industrial Security)
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
AZC	Asielzoekerscentrum
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording
Bibob	Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur
BIZ	Bedrijven Investeringszones
BSN	Burgerservicenummer
BTW	Belasting Toegevoegde Waarde
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CAO	Collectieve Arbeids Overeenkomst
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCP	Centraal Coördinatiepunt
CIS	Concern Informatie en Automatisering
CJG	Centrum Jeugd en Gezin
CO ₂	Kooldioxide
COELO	Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere overheden
CPB	Centraal Planbureau
CROW	Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-,Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek
CS	Centraal Station
CV-starterspanden	Commanditaire Vennootschap – starterpanden
CVO	Centrum voor ouderen
DCR	Dienstcompensatiereserve
DHOD	Den Haag Onder Dak
DRIP's	Dynamische Route Informatie Panelen
ECB	Europese centrale bank
ELD	Elektronisch Leerling Dossier
fido	Wet financiering decentrale overheden
FLO	Uitkering Functioneel Leefijdsontslag
Fte	Fulltime-equivalent
G4	Grote Vier Gemeenten (Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag)
G33	Middelgrote gemeente (30.000 - 60.000 inwoners)
GBA	Gemeentelijke Basisadministratie
GGD	Gemeentelijke Gezondheidsdienst
GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg
GHOR	Geneeskundige Hulpverlenings- Organisaties in de Regio/Rampen
HBO	Hoger beroepsonderwijs
HCO	Haagse Centrum voor Onderwijsadvies
HEIt	Haags Economische Interventieteam

HIV	Human immunodeficiency virus
HPB	Haagse Pandbrigade
HRM	Human Resources Management
HS	Hollands Spoor
ICC	International Criminal Court
ICT	Informatie en Communicatie Technologie
ID-banen	In-en doorstroom banen
IIP	Industrieschap Plaspoelpolder
IpSO	Investeringsprogramma Stedelijke Ontwikkeling
ISI	Informatie Systeem Inburgering
JGZ/BTP	Jeugdgezondheidszorg Basistakenpakket
JIP	Jongeren Informatie Punt
JIT	Jeugd Interventieteam
KO	Kleinschalig Opdrachtgeversschap
KVO	Keurmerk Veilig Ondernemen
LIEC	Landelijk Informatie- en Expertisecentrum
LGBT	Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender
Mbo	Middelbaar beroepsonderwijs
mln.	Miljoen
MER	Milieu Effect Rapportage
MEV	Macro Economische Verkenningen
MIP	Meerjaren Investerings Programma
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport
MKB	Midden- en Klein Bedrijf
MPG	Meerjarenprogramma Grondbedrijf
MVC	Multicultureel Vrijetijdscomplex
NFIA	Netherlands Foreign Investment Agency
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
NOx	Stikstofoxiden
NRR	Netwerk Randstad Rail
OCWV	Ontwikkelingscombinatie Wateringse Veld
ODH	Omgevingsdienst Haaglanden
OGGZ	Openbare geestelijke gezondheidszorg
OGZ	Openbare Gezondheids Zorg
OM	Openbaar Ministerie
OV	Openbaar Vervoer
OVT	Openbaarvervoerterminal
OOV	Openbare Orde en Veiligheid
ORACS	Ondergrondse restafvalcontainers
OZB	Onroerend zaakbelasting
P&R	Park & Ride
Pgb	Persoonsgebonden budget

RAC	(voormalig pand Rijks Automobiel Centrale)
RAV	Regionale Ambulance Voorziening
RGB	Reserve Grondbedrijf
RIEC	Regionaal Informatie en Expertise Centrum Haaglanden
RIS	Raadsinformatiesysteem
RNI	Register van Niet-Ingezetenen
ROC	Regionaal Onderwijs Centrum
RUD	Regionale Uitvoerings Dienst
SARI	Systeem Anonieme Risico Indicatie
SMJT	Stedelijk Mobiel Jongeren Team
SUWI	wet Structuur Uitvoering Werk en Inkomen
SWUNG-2	Herziening van de geluidregelgeving fase 2)
THIC	The Hague International Centre
THIGJ	The Hague Institute for Global Justice
TWAZ	Tijdelijke Wet Ambulancezorg
UWV	Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen
VAB	Volautomatisch autoberging
Vavo	Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs
VIG	Voorwaardelijke Interventie in Gezinnen
VRH	Veiligheidsregio Haaglanden
VS	Verenigde Staten
VN	Verenigde Naties
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VSV	Vroegtijdig schoolverlaten
VvE	Vereniging van Eigenaren
VVE	Voor- en vroegschoolse educatie
VWS	Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAZ	Wet Ambulance Zorg
Wbrp	Wet basisregistratie personen
Wgr-plus	Wet gemeenschappelijke regelingen plus
Wiw	Wet inschakeling werkzoekenden
WFIA	WestHolland Foreign Investment Agency
WK	Wereld Kampioenschappen
WKO	Warmte Koude Opslag
Wmo	Wet maatschappelijke Ondersteuning
WOZ	Wet Waardering Onroerende Zaken
Wpg	Wet publieke gezondheid
WSW	Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wsw	Wet sociale werkvoorziening
WTC	World Trade Center
WW	Werkloosheidswetuitkering
WWB	Wet Werk en Bijstand
Wwnv	Wet werken naar vermogen
ZIN	Zorg in natura
ZKD	Bedrijventerreinen Zichtenburg, Kerketuinen en Dekkershoek

Colofon

Uitgave
Gemeente Den Haag
Bestuursdienst
Directie Concernbedrijfsvoering

Bezoekadres
Spui 70, Den Haag

Postadres
Postbus 12600
2500 DJ Den Haag

E-mail: financiën@denhaag.nl

Ontwerp
Teresa Jonkman (bNO)

Fotografie
H. Scholten

Productie
Gemeente Den Haag
Intern Dienstencentrum

September 2012